

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

TR61

DÜZEY-2 BÖLGESİ

BÖLGE PLANI

2024-2028

YAŞAM
KALİTESİ

TARIMDA
VERİMLİLİK

SANAYİDE
REKABETÇİLİK

TURİZMDE
DAYANIKLILIK

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	3
TABLolar	4
ŞEKİLLER.....	5
1. YÖNETİCİ ÖZETİ	7
2. PLAN HAZIRLIK SÜRECİ	12
2.1. Plan Önceliklerinin Belirlenmesi ve İhtisas Komisyonlarının Oluşturulması	13
2.2. Paydaşların Tespiti.....	14
2.3. Çevrim İçi Komisyon Toplantıları ve Tematik İl Çalıştayları	14
2.4. Mevcut Durum Analizi	15
2.5. Taslak Planın Oluşturulması	15
3. ULUSLARARASI GELİŞMELER VE BÖLGEYE ETKİLERİ	17
4. BÖLGEYE GENEL BAKIŞ	21
5. PLAN DÖNEMİ PERSPEKTİFİ.....	27
6. STRATEJİK ÖNCELİKLER.....	31
6.1. Stratejik Öncelik 1: Tarımda Verimliliğin Artırılması	32
6.1.1. Bitkisel Üretim	34
6.1.2. Hayvansal Üretim	40
6.1.3. Temel Sorunlar	45
6.1.4. Hedefler, Tedbirler, Program ve Proje Önerileri	46
6.2. Stratejik Öncelik 2: Turizmde Dayanıklılığın Artırılması	52
6.2.1. Ekoturizm.....	63
6.2.2. Spor Turizmi.....	65
6.2.3. MICE Turizmi.....	67
6.2.4. Sağlık Turizmi.....	68
6.2.5. Alternatif Turizm Faaliyetleri Mekânsal Gösterimi.....	69
6.2.6. Temel Sorunlar	71
6.2.7. Hedefler, Tedbirler, Program ve Proje Önerileri	72
6.3. Stratejik Öncelik 3: Sanayide Rekabetçiliğın Artırılması	78
6.3.1. Katma Değer	78
6.3.2. İstihdam.....	81
6.3.3. Teknoloji	83
6.3.4. Altyapı.....	83
6.3.5. Dış Ticaret.....	85
6.3.6. AR-GE ve Yenilikçilik	90

6.3.7.	Temel Sorunlar	93
6.3.8.	Hedefler, Tedbirler, Program ve Proje Önerileri	94
6.4.	Stratejik Öncelik 4: Yaşam Kalitesinin Yükseltilmesi.....	100
6.4.1.	Nüfus	102
6.4.2.	Eğitim.....	105
6.4.3.	Sağlık.....	107
6.4.4.	Sosyal İçerme.....	108
6.4.5.	Kadınlar.....	110
6.4.6.	Uluslararası Göç.....	111
6.4.7.	Çevre ve Enerji.....	111
6.4.8.	Atık Yönetimi ve Kirlilik.....	113
6.4.9.	İklim Değişikliği	115
6.4.10.	Afetlere Karşı Dayanıklılık.....	116
6.4.11.	Temel Sorunlar	117
6.4.12.	Hedefler, Tedbirler, Program ve Proje Önerileri	117
7.	BÖLGENİN MEKÂNSAL ANALİZİ	125
7.1.	İlçelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması	127
7.2.	Kentsel Hizmet Merkezleri	129
7.3.	Kırsal Hizmet Merkezleri.....	130
7.4.	Yerleşim Merkezlerinin Etki Alanları.....	131
7.5.	İlçelerin Ekonomik Kademelenmesi	133
7.6.	Antalya Metropoliten Alanı	137
8.	BÖLGENİN DİĞER BÖLGELER İLE ETKİLEŞİMİ	139
8.1.	Bölge Mekânsal Gelişim Şeması	142
9.	BÜYÜK ÖLÇEKLİ YATIRIMLARIN BÖLGEYE ETKİLERİ.....	145
10.	İZLEME VE DEĞERLENDİRME	148
11.	BÖLGE PLANI HEDEFLERİNİN BİRLEŞMİŞ MİLLETLER SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMAÇLARI VE GÖSTERGELERİ İLE İLİŞKİSİ.....	151
	KAYNAKÇA	154
	ÖRNEK YATIRIM FIRSATLARI VE PROJE FİKRİ KÜNYELERİ	158

KISALTMALAR

ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
ASHB	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
AR-GE	Araştırma Geliştirme
BAKA	Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı
BM	Birleşmiş Milletler
BTk	Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
DHİMİ	Devlet Hava Meydanları İşletmesi
EPDK	Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
FAO	Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (Food and Agriculture Organization of the United Nations)
GBS	Girişimci Bilgi Sistemi
GES	Güneş Enerji Santrali
GSKD	Gayrisafi Katma Değer
GSYH	Gayrisafi Yurt İçi Hâsıla
ICCA	Uluslararası Kongre ve Toplantı Birliği (International Congress and Convention Association)
IPCC	Hükümetler Arası İklim Değişikliği Paneli (Intergovernmental Panel on Climate Change)
İŞKUR	Türkiye İş Kurumu
KGM	Karayolları Genel Müdürlüğü
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KTb	Kültür ve Turizm Bakanlığı
LQ	Yerleşme Katsayısı (Location Quotient)
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MGM	Meteoroloji Genel Müdürlüğü
MICE	Toplantı, Etkinlik, Konferans, Sergi (Meeting, Incentive, Conference, Exhibition)
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Organisation for Economic Co-Operation and Development)
OGM	Orman Genel Müdürlüğü
OSB	1. Organize Sanayi Bölgesi 2. Yönlendirilmiş Yonga Levha (Oriented Strand Board)
OSBÜK	Organize Sanayi Bölgeleri Üst Kuruluşu
RC	Açıklanmış Rekabetçilik (Revealed Competitiveness)
RCA	Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük (Revealed Comparative Advantage)
SEGE	İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SOGEP	Sosyal Gelişmeyi Destekleme Programı
STB	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
TAGEM	Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü
TEİAŞ	Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi
TCDD	Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜFE	Tüketici Fiyat Endeksi
TRACECA	Avrupa Kafkasya Asya Ulaşım Koridoru (Transport Corridor Europe-Caucasus-Asia)
TİM	Türkiye İhracatçılar Meclisi
TÜRKPATENT	Türk Patent ve Marka Kurumu
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRSAB	Türkiye Seyahat Acentaları Birliği
UNWTO	Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (United Nations World Tourism Organization)
WWF	Dünya Doğayı Koruma Vakfı (World Wide Fund for Nature)
YER-SİS	Türkiye’de Kentsel ve Kırsal Yerleşim Sistemlerinin Araştırılması Projesi
YHT	Yüksek Hızlı Tren
YİD	Yap İşlet Devret

TABLÖLAR

Tablo 1 Plan Hazırlık Süreci	13
Tablo 2 TR61 Bölgesi İlçelerinde Öne Çıkan Ürünler ve Türkiye Üretimi İçindeki Payları	39
Tablo 3 TR61 Bölgesinin ve TR61 Bölgesi İllerinin Türkiye Büyükbaş Hayvan Varlığı İçindeki Payları ve TR61 Bölgesi İllerinin TR61 Bölgesi İçindeki Payları	41
Tablo 4 TR61 Bölgesi ve İllerinin Türkiye Keçi Varlığı İçerisindeki Payı	42
Tablo 5 TR61 Bölgesi'nde Yetiştirilen Su Ürünleri	45
Tablo 6 Türkiye'ye Gelen Turistlerin Aylara ve Yıllara Göre Dağılımı (Milyon)	56
Tablo 7 Yıllara Göre Turizm Geliri ve GSYİH İçindeki Payı (%)	56
Tablo 8 TR61 Bölgesi 2021 Yılı Konaklama Kapasitesi	57
Tablo 9 Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinde Tesislere Geliş, Geceleme, Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranlarının İllere ve İlçelere Göre Dağılımı (2022)	58
Tablo 10 Antalya İlinde Bulunan Tesislere Gelen Yabancı Turist Sayısının Yıllara Göre Dağılımı	61
Tablo 11 TR61 Bölgesi 2021 Yılı Konaklama Kapasitesi	61
Tablo 12 Ülkelere Göre Haftada En Az Bir Kez Spor Aktivitesine Katılım Oranı 2019	65
Tablo 13 Türkiye'de İllerde Bulunan Spor Kulübü Sayıları 2022.....	65
Tablo 14 Sağlık Turizmi Amacıyla Yurtdışından Gelen Ziyaretçiler (2018 - 2022)	68
Tablo 15 Türkiye Genelinde ve Antalya'da Tedavi Olan Sağlık Turisti Sayıları	69
Tablo 16 TR61 Bölgesinde Sağlık Turizmi Yetki Belgesi Almış Sağlık Tesisleri ve Aracı Kuruluş Sayıları	69
Tablo 17 Antalya'da Faaliyet Yürüten Girişimlerin Sanayi Alt Sektörleri Satış Değeri (2021)	80
Tablo 18 Isparta'da Faaliyet Yürüten Girişimlerin Sanayi Alt Sektörleri Satış Değeri (2021)	81
Tablo 19 Burdur'da Faaliyet Yürüten Girişimlerin Sanayi Alt Sektörleri Satış Değeri (2021)	81
Tablo 20 Sanayi Sektörü Çalışan Sayısı Değişimi (2011-2021).....	82
Tablo 21 TR61 Bölgesi OSB'leri Parsel Kullanım Durumu	84
Tablo 22 TR61 Bölgesi Küçük Sanayi Siteleri	84
Tablo 23 Teknoloji Düzeyi Ayrımında TR61 Bölgesi İmalat Sanayii İhracatı (2021).....	88
Tablo 24 TR61 Bölgesi AR-GE Faaliyetleri.....	90
Tablo 25 TR61 Bölgesi Teknoloji Geliştirme Bölgeleri	93
Tablo 26 Taşınabilir Eğitim Verileri	106
Tablo 27 Yükseköğretim Kurumlarında Kayıtlı Öğrenci Sayıları, 2022-2023 Dönemi.....	107
Tablo 28 TR61 Bölgesi Önemli Sağlık Verileri	108
Tablo 29 Düzey 2 Bölgelerde Şebekeden Kişi Başı En Fazla Su Çekilen Bölgeler Sıralaması	112
Tablo 30 Kişi Başına Elektrik Tüketiminde Düzey 2 Bölgeler Sıralaması.....	112
Tablo 31 TR61 Bölgesi Kent Kır Nüfus İstatistikleri.....	127
Tablo 32 TR61 Bölgesi İlçelerinin Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması, 2022	127
Tablo 33 TR61 Bölgesi Yerleşimlerinin Kırsal Hizmet Merkezi Dereceleri Ayrımında Dağılımı	130
Tablo 34 TR61 Bölgesi İlçeleri Birincil ve İkincil Ekonomik Faaliyet Yoğunlaşmaları	134
Tablo 35 TR61 Bölgesi 2024-2028 Bölge Planı Performans Göstergeleri	149
Tablo 36 TR61 Bölgesi 2024-2028 Bölge Planı Hedeflerinin Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile İlişkisi	152
Tablo 37 TR61 Bölgesi 2024-2028 Bölge Planı Performans Göstergelerinin Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri ile İlişkisi.....	153

ŞEKİLLER

Şekil 1 Plan Hazırlık Süreci.....	16
Şekil 2 Türkiye Florası Endemik Taksonlarının Flora Bölgelerine Dağılımı	23
Şekil 3 TR61 Bölgesi ve Türkiye’de Kişi Başına GSYH (TL)	24
Şekil 4 Dünyada Kişi Başına Ekilebilir Alanın Değişimi (ha).....	33
Şekil 5 Küresel Gıda Fiyat Endeksi	34
Şekil 6 TR61 Bölgesi 2021 Yılı GSKD’sinin Ana Faaliyet Kolları Ayrımında Türkiye GSKD’si İçerisindeki Oranı (%)	34
Şekil 7 İllere Göre 2021 Yılı Bitkisel Üretim Değeri Payı Sıralaması (%).....	35
Şekil 8 Türkiye Tarımsal GSYH’si içerisinde TR61 Bölgesi Tarım GSYH’sinin Payının Değişimi (%)	35
Şekil 9 TR61 Bölgesi ve Türkiye’de Kullanım Oranlarına Göre Tarım Arazilerinin Dağılımı (%)	36
Şekil 10 Düzey 2 Bölgeleri Kesme Çiçek Üretimi	39
Şekil 11 TR61 Bölgesi’nde Sebze ve Meyve Üretiminde Oransal Olarak En Yüksek Payı Alan İlçeler ve Ürünler..	38
Şekil 12 İklim Değişikliği Sebebiyle 2080 yılında Meydana Gelecek Verim Değişimi Tahminleri	40
Şekil 13 Antalya İlinin İlçelerinde Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Değerleri (TL)	42
Şekil 14 Burdur İlinin İlçelerinde Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Değerleri	43
Şekil 15 Isparta İlinin İlçelerinde Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Değerleri	43
Şekil 16 2019 Yılı Ülkelere Göre Kovan Varlığı (%)	44
Şekil 17 2022 Yılı Turist Sayısının Ziyaret Edilen Bölgelere Göre Dağılımı	53
Şekil 18 Dünyada En Çok Ziyaret Edilen Ülkeler 2022	53
Şekil 19 2021 Yılında ve 2022 Yılı İlk Çeyreğinde Dolaşımdaki Turist Sayısı Değişim Oranları (%)	54
Şekil 20 Uluslararası Seyahat Sayısında 2019 Yılına Oranla Yaşanan Yüzdesel Değişim (2021 - 2023)	55
Şekil 21 Dünya Bölgeleri Ölçeğinde 2024-2028 Dönemi Turizm Beklenti Anketi Sonuçları	55
Şekil 22 TR61 Bölgesi İlçelerinde Geceleme Sayısı, 2022	59
Şekil 23 Türkiye’de Yapılan Yabancı Turist Gecelemelerinin Dağılımı, 2022	59
Şekil 24 Aylara Göre Türkiye’ye ve Antalya iline Gelen Turist Sayısı, 2022	60
Şekil 25 Geliştirilmesi Planlanan Turizm Türlerinin Bölgeye Dağılımı	63
Şekil 26 TR61 Bölgesi’nde Karavan ve Yürüyüş Rotaları ile Karanlık Gökyüzü Gözlemi için Uygun Alanlar	64
Şekil 27 MICE Turizmi 2019-2030 Pazar Büyüklüğü Projeksiyonu (Milyar USD)	67
Şekil 28 MICE Kapsamında Gerçekleşen Seyahat Sayısı (Avrupa - 2012)	67
Şekil 29 TR61 Bölgesi Alternatif Turizm Faaliyet Noktaları	70
Şekil 30 TR61 Bölgesi Turizm Sektörleri Gelişim Alanları	71
Şekil 31 TR61 Bölgesi 2021 Yılı GSKD’sinin Sektörel Dağılımı	79
Şekil 32 Türkiye 2021 Yılı GSKD’sinin Sektörel Dağılımı.....	79
Şekil 33 TR61 Bölgesi Gayri Safi Katma Değeri (2011-2021) [Bin TL]	79
Şekil 34 TR61 Bölgesi İllerinin Sanayi Sektörü Gayri Safi Katma Değeri (2011-2021) [Bin TL]	80
Şekil 35 Sanayi Alt Sektörleri Çalışan Sayısı (2021)	81
Şekil 36 TR61 Bölgesi İmalat Sanayii Alt Sektörleri Çalışan Sayısı (2021)	82
Şekil 37 İmalat Sanayi Alt Sektörlerinin Teknoloji Düzeylerine Göre Dağılımı (%), 2021	83
Şekil 38 TR61 Bölgesi Dış Ticareti (2022).....	85
Şekil 39 TR61 Bölgesi Dış Ticareti (2012-2022)	86
Şekil 40 TR61 Bölgesi Sanayi Ürünleri İhracatı (2012-2022) [USD]	86
Şekil 41 TR61 Bölgesi İlleri Madencilik ve Taşocakçılığı Sektörü İhracatı (2012-2022) [USD]	87
Şekil 42 TR61 Bölgesi İlleri İmalat Sanayii Sektörü İhracatı (2012-2022) [USD]	87
Şekil 43 Sektörler Ayrımında Antalya İhracatı (2022, USD)	88
Şekil 44 Sektörler Ayrımında Burdur İhracatı (2022, USD)	89
Şekil 45 Sektörler Ayrımında Isparta İhracatı (2021, USD)	89
Şekil 46 TR61 Bölgesi İllerinden Başvurusu Yapılıp Tescil Edilen Patent Sayısı 2012-2022	91
Şekil 47 TR61 Bölgesi İllerinden Başvurusu Yapılıp Tescil Edilen Faydalı Model Sayısı 2012-2022	91
Şekil 48 TR61 Bölgesi İllerinden Başvurusu Yapılıp Tescil Edilen Tasarım Sayısı 2012-2022	92
Şekil 49 TR61 Bölgesi İllerinden Başvurusu Yapılıp Tescil Edilen Marka Sayısı 2012-2022	92
Şekil 50 Düzey 2 Bölgeleri Nüfus Artış Oranları (2010-2022)	102

Şekil 51 Türkiye ve TR61 Bölgesi 65 Yaş Üstü Nüfus Oranlarının Yıllara Göre Değişimi	103
Şekil 52 Düzey 2 Bölgeleri 2021 Yılı Alınan ve Verilen Göç Sayıları	103
Şekil 53 TR61 Bölgesi 2021 Yılı Yaş Gruplarına Alınan ve Verilen Göç Verileri	104
Şekil 54 TR61 Bölgesi İlleri 2021 Yılı Eğitim Durumuna Göre Alınan Göç Verileri	104
Şekil 55 Okul Öncesi Eğitimde Okullaşma Oranları	105
Şekil 56 İlköğretimde Ülke ve Bölgede Okullaşma Oranı	106
Şekil 57 Ortaöğretimde Ülke ve Bölgede Okullaşma Oranı	106
Şekil 58 TR61 Bölgesi Engelli İşsizliği Değişimi	108
Şekil 59 Düzey 2 Bölgeleri Kadınlarda İşgücüne Katılım Oranı	110
Şekil 60 Türkiye'de Kadınların Eğitim Durumuna Göre İş Gücüne Katılımı	111
Şekil 61 TR61 Bölgesi'nde Kadınları Eğitim Durumuna Göre İş Gücüne Katılımı	111
Şekil 62 Türkiye Güneş Radyasyonu Değerleri Haritası	113
Şekil 63 Kanalizasyon İle Hizmet Verilen Nüfusun Oranı (%)	114
Şekil 64 Atık Su Arıtma Tesisi İle Hizmet Verilen Nüfusun Oranı (%)	114
Şekil 65 TR61 Bölgesi İlçelerinin Nüfus ve Yaş Dağılımı, 2022	126
Şekil 66 TR61 Bölgesi İlçelerinin Sosyoekonomik Gelişmişlik Gösterimi	128
Şekil 67 TR61 Bölgesi Kentsel Hizmet Merkezleri	129
Şekil 68 TR61 Bölgesi Bütünleşik Kırsal Hizmet Merkezleri Haritası	131
Şekil 69 Türkiye Yerleşimlerinin Kısıtlı Etki Alanı Haritası ve Bölge Merkezleri	132
Şekil 70 Antalya Merkez Etki Alanı Haritası	133
Şekil 71 TR61 Bölgesi İlçeleri Birincil ve İkincil Ekonomik Faaliyet Yoğunlaşması	136
Şekil 72 TR61 Bölgesi Mekânsal Gelişim Şeması	144

YÖNETİCİ ÖZETİ

Bölge planları; yerleşimlerin dengeli ve sürdürülebilir kalkınmasını hedefleyen, sahip olunan kaynakların etkin ve doğru kullanımını teşvik eden, ulusal düzeyde hazırlanan strateji belgeleri ile yerel düzeyde yürütülecek faaliyetler arasında bütünselliği sağlayan, bölge halkını ve bölgede faaliyet gösteren kurum ve kuruluşları belirlenen amaçlar doğrultusunda iş birliği içerisinde hareket etmeye yönlendiren stratejik dokümanlardır. 2024-2028 Bölge Planı bu amaçlar doğrultusunda, merkezi düzeyde Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü, bölgesel düzeyde Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı koordinasyonunda bölge paydaşlarının katkısıyla hazırlanan üçüncü TR61 Bölgesi planıdır ve bölgenin 2028 yılı sosyal ve ekonomik hedeflerine ulaşılabilmesi için gelecek beş yıl içerisinde yürütülmesi gereken faaliyetlerin tüm paydaşlar tarafından sahiplenilmesini amaçlamaktadır.

Bölge Planı vizyonunun, stratejik önceliklerinin, hedeflerinin, tedbirlerinin, program ve projelerinin belirlenmesi sürecinde bölgesel veriler, ilçe raporları, sektör raporları, bölgede gerçekleştirilen sektörel ve tematik çalıştayların çıktıları ve 2024-2028 Bölge Planı için oluşturulan 13 ihtisas komisyonunun nihai raporları incelenmiştir.

TR61 Bölgesi 2024-2028 Bölge Planı, ***“Nitelikli iş gücü ve yenilikçi girişimlerle Türkiye'nin sürdürülebilir yerel kalkınmada öncü ve yaşam kalitesi en yüksek bölgesi olmak”*** vizyonunu temel almıştır.

Tarım, bölge ekonomisinde büyük ağırlığı olan sektörlerdendir. Türkiye'nin sera üretim alanlarının yüzde 57'si TR61 Bölgesi sınırları içerisinde yer almaktadır.¹ Bölge illerinden Antalya, yoğun örtü altı sebze üretimi ile illerin bitkisel üretim değeri sıralamasında ikinci sırada yer almaktadır.² Isparta meyvecilik, Burdur büyükbaş hayvancılık faaliyetleri ile ön plana çıkan illerimiz arasındadır. Bölgenin rekabetçiliğini koruyabilmesi, tarımsal üretimde verimliliğin artırılmasına ve uluslararası pazarın talepleri doğrultusunda kaliteli ürün üretilmesine bağlıdır. Tarımsal üretimin gelişmesi için ileri teknoloji mekanizasyonun sağlanması, yenilikçi ve sürdürülebilir yöntemlerin kullanılması önem arz etmektedir. Bu sebeple 2024-2028 Bölge Planı'nın birinci stratejik önceliği ***“Tarımda Verimliliğin Artırılması”*** olarak belirlenmiştir.

Turizmin bölgede yürütülen tüm ekonomik faaliyetler içerisinde en stratejik konumda bulunan sektör olduğu ifade edilebilir zira kendi büyümesiyle birlikte kendisine girdi sağlayan çok sayıda sektörü de aynı anda büyütmektedir. Antalya ili Türkiye'de bulunan tüm turizm tesislerinin yatak kapasitesinin üçte birine sahiptir. Türkiye'de 2022 yılında yabancı turist gecelemlerinin yüzde 62'si ve yerli turist gecelemlerinin yüzde 19'u TR61 Bölgesi'nde bulunan tesislerde gerçekleşmiştir.³ Uluslararası turizm; sayısız küresel bağlantılar sağlayan, ülkeye döviz kazandıran çok büyük bir ekonomik faaliyet alanı olmasına karşın küresel krizlere karşı da büyük kırılganlık ortaya çıkarmaktadır. 2020 yılında tüm dünyayı saran COVID-19 pandemisi

¹ TÜİK, Bitkisel Üretim İstatistikleri, Veri Yılı: 2022

² TÜİK, Bölgesel İstatistikler, Tarımsal Üretim Değeri, Veri Yılı: 2021

³ KTB, Turizm İstatistikleri, Veri Yılı: 2022

nedeniyle Türkiye’de ekonomisi en fazla zarar gören bölge TR61 Bölgesi olmuştur.⁴ Yalnızca konaklama ve tur operatörlüğü faaliyeti yürüten işletmeler değil, turizme yönelik mal ve hizmet üretimi yapan tüm işletmeler ve bu işletmelere girdi sağlayan çok sayıda sektör bu krizden zarar görmüştür. Bu nedenle 2024-2028 Bölge Planı’nın ikinci stratejik önceliği **“Turizmde Dayanıklılığın Artırılması”** olarak belirlenmiştir.

Sanayi faaliyetleri genel olarak doğal kaynaklara ve tarımsal ham maddelere bağlı olarak gelişen TR61 Bölgesi’nin sanayi kompozisyonunun oluşumunda belirleyici olan etmenler bölgede bulunan maden rezervleri, geniş ormanlık alanlar, bölge genelinde gerçekleştirilen bitkisel ve hayvansal üretim faaliyetleridir. Antalya’da gerçekleştirilen yoğun kitle turizmi faaliyetlerinin bölgede gıda ürünlerine olan talebi artırması nedeniyle bölgenin imalat sanayii faaliyetleri arasında ilk sırayı gıda ürünleri imalatı almaktadır. İkinci sırada madencilik faaliyetleri ve bu ürünlere bağlı mineral ürünler imalatı bulunmaktadır. Bu sektörleri kauçuk ve plastik ürünler, metal ürünler, mobilya, giyim eşyaları, tekstil ürünleri, kimyasal ürünler, ağaç ürünleri ve deniz ulaşım araçları imalatı izlemektedir. TR61 Bölgesi, GSYH’sinin büyüklüğü ile Türkiye’nin 26 düzey 2 bölgesi içerisinde 7’nci sırada yer alırken sanayi sektörü GSKD’si büyüklüğü sıralamasında 15’inci sıradadır.⁵ Bu durumun, bölge sanayisinin büyük bölümünün sınırlı düzeyde teknoloji gerektiren ve gelenekselleşmiş üretim sistemleri ile düşük katma değere sahip ürünlerin ortaya çıkarılmasına dayanması dolayısıyla bölge ekonomisinin diğer sektörlerine kıyasla daha az gelişmiş görünmesinden kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Bölge sanayisinin yenilikçi ve sürdürülebilir bir bakış açısı ile gelişerek daha fazla rekabetçi olabilmesine yönelik olarak 2024-2028 Bölge Planı’nın üçüncü stratejik önceliği **“Sanayide Rekabetçiliğin Artırılması”** olarak belirlenmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumunun 2016 yılında yürüttüğü İllerde Yaşam Endeksi Araştırması’nda Isparta 81 il içerisinde 1’inci sırada yer almıştır. Mülga Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan 2017 yılı Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Araştırması (SEGE) çalışmasında TR61 Bölgesi, 26 düzey 2 bölgesi arasında TR10 (İstanbul), TR51 (Ankara) ve TR31 (İzmir) bölgelerinin ardından 4’üncü sırada yer almıştır. Bu araştırmada Antalya 81 il içerisinde yaşam kalitesi endeksinde 1’inci sırada yer almıştır. Yaşam kalitesi, TR61 Bölgesi’ni ve bölge illerini tanımlayan karakteristik unsurlar arasında her daim öne çıkmaktadır. TR61 Bölgesi için hazırlanan tüm bölge planlarının vizyon metinlerinde sürdürülebilirlik vurgusu yapılmış; hedefler ve tedbirler belirlenirken çevrenin korunması, sosyal kalkınma ve yaşam kalitesine ilişkin diğer hususlar olabildiğince ön planda tutulmuştur. 2024-2028 Bölge Planı’nda da “yaşam kalitesi” kavramı Bölge Planı vizyonu içerisinde yer almış, bölgede **“Yaşam Kalitesinin Yükseltilmesi”** amacı, dördüncü stratejik öncelik olarak kendine yer bulmuştur.

TR61 Bölgesi 2024-2028 Bölge Planı’nın yatay amaçları; iklim değişikliğine uyum çalışmalarına bölgesel düzeyde zaman kaybetmeksizin başlamanın gerekliliği nedeniyle **“Yeşil Büyüme”**, tüm dünyada iş dünyasını ve insanların yaşam tarzını köklü bir şekilde değiştiren ve dönüştüren dijitalleşme akımına bağlı olarak **“Dijitalleşme ve Yenilikçilik”**, hızla değişen iş ve yaşam

⁴ TÜİK, Bölgesel İstatistikler, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla, Veri Yılı: 2020

⁵ TÜİK, Bölgesel İstatistikler, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla, Veri Yılı: 2021

koşullarının iş dünyasının talep ettiği iş gücü niteliklerini sürekli değiştirmesi nedeniyle **“Nitelikli İş Gücü”** olarak belirlenmiştir.

Bölgenin yerleşim birimleri arasında doğal kaynakların, altyapı dağılımının, ekonomik faaliyetlerin ve sonuç olarak insan yoğunluğunun farklılıklar göstermesi bölge içinde büyük gelişmişlik farklarının oluşmasına neden olmaktadır. TR61 Bölgesi, yerleşimler arası gelişmişlik farklarının azaltılması ve farklı gelişmişlik seviyesinde bulunan yerleşimlere yönelik farklı politika araçları geliştirilmesi amacı doğrultusunda, SEGE ve YER-SİS⁶ çalışmalarının çıktıları ve güncel istatistiki veriler ışığında mekânsal olarak incelenmiştir. İlçeler en büyük ağırlığa sahip ekonomik ana faaliyet alanlarına göre *sanayi, tarım ve turizm odağı ilçeler* olarak sınıflandırılmıştır. Üç ana faaliyet alanından herhangi birinde artı değer oluşturacak kadar gelişme sağlayamamış ve dolayısıyla herhangi bir gruba dahil olmayan ilçeler *geleneksel ekonomiye sahip ilçeler* olarak adlandırılmıştır.

2024-2028 Bölge Planı’nın mekânsal gelişme stratejileri, plan döneminde gerçekleştirilmesi hedeflenen faaliyetler, yürütülecek program ve projeler Bölge Mekânsal Gelişim Şeması’nda gösterilmiştir. Antalya metropoliten alanını Burdur Merkez ilçe üzerinden bölgenin iç kısmı ile birleştiren batı ulaşım koridoru, bölge sanayisinin gelişim alanı olarak ele alınmıştır. Antalya’dan Isparta’ya uzanan doğu ulaşım koridoru ise bölgenin iç kısımlarında ekoturizm ekonomisi oluşturulması açısından kritik önem taşımaktadır. Sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi düşük yerleşimlerin gelişmesine yönelik alınacak tedbirler ve ulaştırma altyapısında yapılacak iyileştirmeler ile bölgenin kıyı kesimleri ile iç kesimleri arasındaki gelişmişlik farklarının zaman içinde azalacağı, bölgenin ana kenti olarak nitelendirilebilecek Antalya Merkez’in çekim etkisi ile oluşan metropoliten alanda ve çevresinde, doğru rol paylaşımı ile bütünlük bir kalkınma hamlesi gerçekleştirilebileceği değerlendirilmektedir.

⁶ Türkiye’de Kentsel ve Kırsal Yerleşim Sistemleri Araştırması Projesi (yervis.gov.tr)

VİZYON
**Nitelikli iş gücü ve
yenilikçi girişimlerle
Türkiye'nin
sürdürülebilir yerel
kalkınmada öncü ve
yaşam kalitesi en
yüksek bölgesi
olmak**

**Tarımda Verimliliğin
Artırılması**

- Hedef 1: Tarımsal Üretimde Girdi Maliyetlerinin Azaltılması Desteklenecektir
- Hedef 2: Tarımsal Üretimde Çevresel Etkiler Azaltılacaktır
- Hedef 3: Tarımsal Üretimdeki Yapısal Sorunlara Çözüm Üretilenecektir
- Hedef 4: Tarımda Pazarlama ve Ticaret Koşulları İyileştirilecektir

**Turizmde Dayanıklılığın
Artırılması**

- Hedef 1: Turizm Faaliyetleri Bölge Geneline Yayılacaktır
- Hedef 2: Turizmde İş Gücü Niteliği İyileştirilecektir
- Hedef 3: Turizm Faaliyetleri Dört Mevsime Yayılacaktır
- Hedef 4: Turizmde Hedef Pazarlar Çeşitlendirilecektir
- Hedef 5: Turizmde Örgütlenme Güçlendirilecektir

**Sanayide Rekabetçiliğin
Artırılması**

- Hedef 1: Sanayide Yeşil Dönüşüm Teşvik Edilecektir
- Hedef 2: Sanayide Yenilikçi Uygulamalar Artırılacaktır
- Hedef 3: Sanayi İş Gücünün Niteliği İyileştirilecektir
- Hedef 4: Sanayi ve Ulaştırma Altyapısı İyileştirilecektir

**Yaşam Kalitesinin
Yükseltilmesi**

- Hedef 1: Sağlık Hizmetlerine Erişim Artırılacaktır
- Hedef 2: Eğitim Kalitesi ve Eğitime Erişim Artırılacaktır
- Hedef 3: Sosyal İçermenin Sağlanmasına Yönelik Faaliyetler Teşvik Edilecektir
- Hedef 4: Doğal Kaynakların Korunması İçin Gerekli Tedbirler Alınacaktır
- Hedef 5: İklim Değişikliğine Uyum ve Afetlere Hazırlık Faaliyetleri Desteklenecektir

PLAN HAZIRLIK SÜRECİ

TR61 Bölgesi 2024-2028 Bölge Planı 7 Haziran 2022 tarihli ve 31859 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 2022/7 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi uyarınca ulusal düzeyde Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü, bölgesel düzeyde Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı koordinasyonunda kamu, özel ve sivil toplum kuruluşlarından tüm paydaşlarla iş birliği içerisinde hazırlanmıştır. On İkinci Kalkınma Planı’nda vurgulanan istikrarlı büyüme modelini oluşturan unsurlar göz önünde bulundurulmuştur.

TR61 Bölge Planı; yeşil büyümeyi, nitelikli iş gücünü, yenilikçilik ve dijitalleşmeyi önceleyen bölgenin sadece ekonomik açıdan büyümesini değil sosyal içerme faaliyetleri ile insanı da odağına alan, teknolojinin sanayide ağırlığının artmasını amaçlarken doğal dengenin muhafaza edilmesinden vazgeçmeyen bir strateji belgesidir. Plan hazırlık sürecinin aşamaları Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1 Plan Hazırlık Süreci

Hazırlık Süreci Aşamaları	2022												2023							
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	1	2	3	4	5	6	7	8
Literatür Taraması																				
Plan Önceliklerinin Belirlenmesi																				
Paydaşların Tespiti																				
İhtisas Komisyonlarının Oluşturulması																				
Çevrim İçi Komisyon Toplantıları ve Tematik İl Çalıştayları																				
Mevcut Durum Analizi																				
Taslak Planın Oluşturulması ve Redaksiyonu																				
Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğünün Görüşlerinin Alınması																				
Kurum Görüşlerinin Alınması																				
Bölge Planı Nihai Dokümanın Gönderilmesi																				

2.1. Plan Önceliklerinin Belirlenmesi ve İhtisas Komisyonlarının Oluşturulması

Bölge planı hazırlık çalışmaları kapsamında ilk aşamada plan vizyonu ve stratejik öncelikler belirlenmiştir. Plan vizyonu: *“Nitelikli iş gücü ve yenilikçi girişimlerle Türkiye'nin sürdürülebilir yerel kalkınmada öncü ve yaşam kalitesi en yüksek bölgesi olmak”*tır. Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (2014-2023) ile diğer üst ölçekli strateji belgeleri, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, bölgenin öncelikleri ve gelecek projeksiyonları dikkate alınarak belirlenen dört stratejik öncelik aşağıda belirtilmiştir:

- Tarımda Verimliliğin Artırılması
- Turizmde Dayanıklılığın Artırılması
- Sanayide Rekabetçiliğin Artırılması
- Yaşam Kalitesinin Yükseltilmesi

Önceki TR61 Bölgesi planlarından farklı olarak odaklanmanın sağlanması ve güncel küresel gelişmeler ile plan bağlantısının daha sağlıklı kurulabilmesi için stratejik önceliklerle kesişen yatay eksenleri içeren bir matris oluşturulmuştur. 2024-2028 Bölge planının yatay amaçları aşağıda belirtilmiştir:

- Yenilikçilik ve Dijitalleşme

- Yeşil Büyüme
- Nitelikli İş Gücü

Ekonomik ve sosyal konularda ulusal ve yerel paydaşlardan ihtisasları ile ilgili konularda bilgi toplamak, araştırma yapmak, çalışılan konu özelinde sorunları ve kaynaklarını tespit etmek, tedbir, program ve proje önerilerinde bulunarak TR61 Bölgesi 2024-2028 Bölge Planı'na odaklı ve derinlikli katkı sağlamak üzere aşağıdaki tematik başlıklar altında 13 ihtisas komisyonu teşkil edilmiştir:

- Örtü Altı Tarım ve Yenilikçi Üretim
- Sanayide Rekabetçilik ve Yenilikçilik
- Çevre ve İklim Değişikliği
- Yenilenebilir Enerji ve Enerji Verimliliği
- Turizmde Krizlere Dayanıklılık ve Yenilikçilik
- Alternatif Turizm
- Ekoturizm
- Nitelikli İş Gücü
- Sosyal Kalkınma
- Tıbbi ve Aromatik Bitkiler
- Meyvecilik
- Hayvancılık
- Girişimcilik

2.2. Paydaşların Tespiti

Bölge paydaşlarının plana azami düzeyde katkıda bulunması için tematik alanlarda istenen katkıyı verebilecek paydaşlar tespit edilerek ilgili ihtisas komisyonlarıyla ilişkilendirilmiştir. 2019-2021 yılları arasında Ajans uzmanları tarafından hazırlanan sektör raporları ve ilçe raporları, plan hazırlık sürecinin belirli bir seviyeden başlamasına imkân tanımış ve paydaş analizinde zaman kazandırmıştır.

Bölge planı bölgesel müdahalelerden bahseden bir strateji belgesi olmasına rağmen ulusal ve bölgesel planlar arasında bir köprü olma işlevine de sahiptir. Ayrıca TR61 Bölgesi tarım ve turizm sektörlerinin ülke ekonomisindeki özgül ağırlığının büyüklüğü nedeniyle önceki planlardan farklı olarak sadece bölgesel paydaşların değil ulusal paydaşların da bu plan hazırlık döneminde sürece dâhil olması gerektiği değerlendirilmiştir. Dolayısıyla yerel kurumlar ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının yanı sıra merkezi kurumlar da ihtisas komisyonlarına davet edilerek katılımcılığın ve ülke sathında temsilin azami düzeye çıkarılması amaçlanmıştır.

2.3. Çevrim İçi Komisyon Toplantıları ve Tematik İl Çalıştayları

Çalıştaylardan önce ihtisas komisyonu üyeleriyle irtibatı sağlamak ve onların görüşlerinden en üst düzeyde yararlanmak için çevrim içi hazırlık toplantıları gerçekleştirilmiştir. İlk çevrim içi toplantılarda; çalışılan tematik faaliyet alanı ile ilgili dünyada ve Türkiye’de yaşanan gelişmeler, faaliyet alanının TR61 Bölgesi’nde tarihsel gelişimi ve mevcut durumu ele alınmış, küresel gelişmelerin sunduğu fırsatlar ve yol açabileceği tehditler tartışılmıştır. İkinci toplantılarda ise

bölgede öne çıkan sorunlar belirlenmiş, bu sorunlara yönelik çözüm önerileri ile yürütülebilecek program ve proje önerileri değerlendirilmiştir.

İl çalıştayları öncesinde gerçekleştirilen çevrim içi toplantılar, çalıştaylara birbirini tanıyan ve konuya aşina komisyon üyelerinin katılmasını sağlamıştır. Çalıştaylarda genel oturumun ardından gerçekleştirilen tematik oturumlarda birinci ve ikinci toplantı çıktıları, soru formlarına verilen cevaplar, tedbir ve proje önerileri ile taslak ihtisas komisyonu raporları üzerinde görüşmeler yapılmıştır. Çalıştayların ilki Isparta ilinde gerçekleştirilmiştir. 13 Eylül 2022 tarihinde gerçekleştirilen organizasyonda “Meyvecilik”, “Sanayide Rekabetçilik ve Yenilikçilik”, “Tıbbi ve Aromatik Bitkiler”, “Nitelikli İş Gücü” ve “Ekoturizm” tematik alanlarında grup çalışmaları tamamlanmıştır. 15 Eylül 2022 tarihinde Burdur’da “Hayvancılık”, “Çevre ve İklim Değişikliği”, “Yenilenebilir Enerji ve Enerji Verimliliği” ile “Sosyal Kalkınma” tematik başlıkları altında geniş katılımlı oturumlar düzenlenmiştir. 3 Ekim 2022 tarihinde Antalya’da yapılan organizasyonla çalıştaylar sona ermiştir. Bölgenin ekonomik ve sosyolojik ağırlık merkezi olan ilde “Örtü Altı Tarım ve Yenilikçi Üretim”, “Turizmde Krizlere Dayanıklılık ve Yenilikçilik”, “Alternatif Turizm” ve “Girişimcilik” ihtisas komisyonları toplanmış, bölgenin öne çıkan ekonomik faaliyet alanları olan tarım ve turizm konusunda uzman görüşleri derlenmiştir.

2.4. Mevcut Durum Analizi

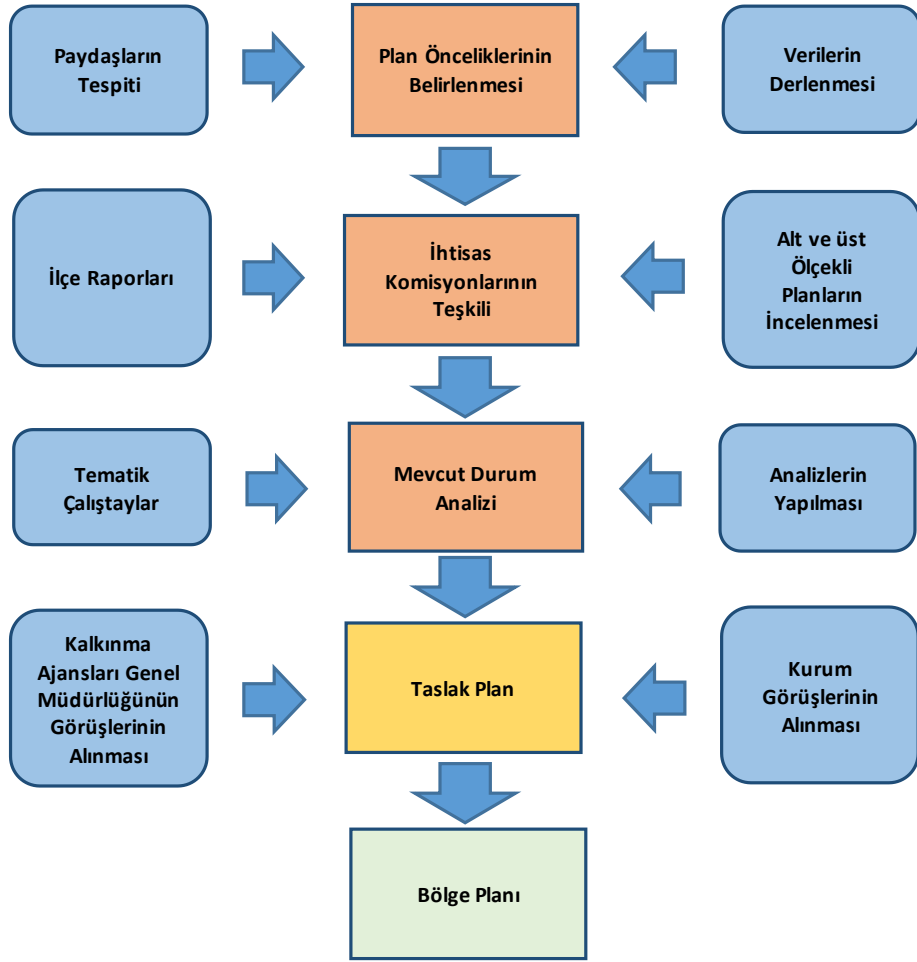
Mevcut durum analizi⁷; bölgenin sosyal, ekonomik ve mekânsal yapısının ortaya konduğu bölgenin fotoğrafının çekilerek analiz edildiği yardımcı dokümandır. Bölgesel analizler gerçekleştirilirken sadece yerel ilişkiler değil bölgenin ulusal ve uluslararası konumu ile komşu bölgeler ile ilişkiler de çalışılmıştır. Belge hazırlanırken verilere ulaşmada temel kaynaklar olarak ulusal ve uluslararası veri tabanları kullanılmıştır. Eksik veriler ulusal düzeyde Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü tarafından temin edilerek ajansların paylaşımına açılmıştır. Bu kapsam dışında kalan yerel veriler ise paydaşlardan talep edilmiştir.

2.5. Taslak Planın Oluşturulması

Mevcut durum analizinin çıktıları, belirlenen plan vizyonu, planın dikey eksenleri olan stratejik öncelikler ile planın yatay amaçları dikkate alınarak hedef ve tedbirler belirlenmiştir. Belirlenen tematik müdahale alanları için yapılan çevrim içi toplantılar ile çalıştaylar kapsamında gerçekleştirilen tematik toplantılar sonucu ortaya çıkan ihtisas komisyonu raporları, program ve proje önerileri gözden geçirilmiştir. Böylece bölgeye ilişkin toplanan verilerin, yapılan analiz sonuçlarının, Ajansın bilgi birikiminin ve paydaşların görüşlerinin yansıtıldığı taslak plan tamamlanmıştır.

⁷ TR61 Bölgesi 2024-2028 Bölge Planı Mevcut Durum Analizi

Şekil 1 Plan Hazırlık Süreci

ULUSLARARASI GELİŞMELER VE BÖLGEYE ETKİLERİ

Ulaşım ve iletişim araçlarında devrim niteliğindeki gelişim dünyanın geri döndürülemez şekilde dönüşümüne giden süreci başlatmıştır. Küreselleşme olarak da adlandırılan bu süreç sonucunda küresel ticaret hacmi 2019 yılına kadar sürekli artış göstermiştir. Bazı ülkelerin ticarete diğer ülkeler aleyhine avantaj sağladığı iddiası ile başlayan anlaşmazlıklar, COVID-19 salgını sonucu yaşanan imalat kesintileri ve tedarik zincirlerinde meydana gelen sorunlar uluslararası ticarete değişikliklere yol açmıştır.

Özellikle COVID-19 salgını sırasında bir koruma önlemi olarak ortaya çıkan uzaktan çalışma sistemi bazı iş kollarında kalıcı hale gelmiştir. Özellikle büyük şehirlerde iş ve ev arasında ulaşım sırasında geçen zamanın uzun süredir sorgulanması salgın süreciyle birleşince bazı sektörlerde kalıcı şekilde çalışma düzeni değişmiştir. Bu değişikliğin işverenler tarafından kabulü ise internet teknolojisindeki ilerleme sayesinde mümkün olmuştur. Dünyadan ve Türkiye'nin çeşitli büyük şehirlerinden ayrılan büyük miktarda nüfusun yerleştiği yerler arasında Antalya ilk sıralarda yer almaktadır. Bölgenin orta ve uzun vadede nitelikli göç çekmeye devam etmesi beklenmektedir.

Salgın hastalığın, uluslararası ticarete dünyanın üretim yükünü çeken Uzak Doğu'da ortaya çıkması üretimde kesintileri beraberinde getirmiştir. Alternatif üretim merkezlerinin gerekliliği tartışılırken konteyner krizinin uluslararası taşımacılığı durma noktasına getirmesi, bu sorunun çözümünün çok da kolay olmadığını göstermiştir. Salgın hastalık döneminde özellikle hizmet sektöründe önemli ölçüde daralma meydana gelmiştir. Uygulanan kapanma tedbirleri nedeniyle hükümetlerin özellikle işlerini kaybedenler için sağladıkları bazı mali destekler merkez bankalarının genişlemeci bir para politikası gütmeye mecburiyetinde kalmalarını beraberinde getirmiştir. Ekonomik daralmanın önlenmeye çalışıldığı bu dönemin sonrasında ise piyasaya yapılan müdahalenin etkileri belirgin hale gelmeye başlamıştır.

Mali sistemde ortaya çıkan pandemi kaynaklı sorunların yanında uzun süredir ihmal edilen iklim değişikliğinin etkileri de uluslararası ticarete kendini göstermeye başlamıştır. Bunlardan en önemlisi çip krizi olarak kabul edilebilir. Teknolojik gelişmeler sonucu altyapı olarak talebe yetişmekte zorlanan çip üretim endüstrisi, Tayvan'ın statüsü sebebiyle ortaya çıkan siyasi sorunlardan etkilenmeye başlamıştır. Sonrasında pandemi döneminde fabrikaların kapanması ve iklim değişikliği ile yağışların azalması küresel piyasada büyük bir sarsıntı meydana getirmiştir. Elektronik donanım içeren malların üretimindeki aksama küresel ticarete dengelerin değişmesine sebep olmuştur. Türkiye'nin en önemli ihracat kalemlerinden motorlu taşıtların küresel ticaretinde meydana gelen daralma çip kriziyle yakından ilgilidir. Elektronik cihazların temel bir ögesinde yaşanan krizin devam etmesinin turizmle yakından ilişkili olan havayolu taşımacılığını olumsuz etkileyebileceği değerlendirilmektedir.

TR61 Bölgesi buraya kadar bahsettiğimiz problemleri tetikleyen olayların cereyan ettiği yer olmasa da küresel problemlerin bölgesel izdüşümleriyle doğrudan karşı karşıyadır. COVID-19 pandemisi sonrası meydana gelen ekonomik daralma bölgesel ekonominin ne kadar kırılgan olduğunu göstermiştir. Türkiye'nin toplam turizm arzında yaklaşık yüzde 37'lik paya sahip olan TR61 Bölgesi turizm sektörü, bölge ekonomisinde en yüksek geri bağ katsayısına sahip ikinci

sektördür ve birçok sektörün çıktısını girdi olarak kullanmaktadır⁸. Sektörde her şey yolunda giderken ve 2019 yılı gibi gelen ziyaretçi açısından rekor kırılan yıllarda istihdamda artış ve bölgesel GSYH’de büyüme görülürken gelen ziyaretçi sayısının azaldığı durumlarda bölge için sarsıcı etkiler ortaya çıkmaktadır. TR61 Bölgesi turizminin omurgasını kitle turizmi oluşturmaktadır. Ekoturizm ve alternatif turizm seçeneklerinin artırılması, uluslararası gelişmeler kaynaklı krizlere dayanıklı bir turizm sektörüne sahip olunması noktasında oldukça kritiktir. Katma değerin daha yüksek olduğu bu turizm türlerinde pazar çeşitlenmesi de sağlanarak belirli ülkelere bağımlılık zaman içerisinde azaltılabilir.

Küresel ölçekte ülkeyi ve bölgeyi etkileyen gelişmelerden bir diğeri de iklim değişikliğidir. 2022 yazında Avrupa kıtasında İtalya, İspanya, İngiltere, Fransa gibi ülkelerde yaşanan şiddetli kuraklık ve yüzlerce kişinin hayatını kaybetmesine sebep olan sıcak hava dalgaları Akdeniz Havzası’nda yer alan TR61 Bölgesi’nin aşırı hava olaylarından ne derecede etkileneceği konusunda ipuçları vermektedir. Uzmanlar tarafından hazırlanan raporlar Akdeniz Havzası’nda yüzyıl sonuna kadar sıcaklıkların artacağını, yağışların azalacağını vurgulamaktadır. Aynı zamanda yağış rejimleri de değişecek, kar yağışları daha ender görülmeye başlayacaktır. Bir tarım ve turizm bölgesi olan TR61 Bölgesi’nin bu değişikliklerden doğrudan etkilenmemesi mümkün değildir. Sıcaklıkların çok yüksek, nemin çok düşük olduğu 2021 yılı yazında meydana gelen orman yangınlarından Türkiye’de ve TR61 Bölgesi’ndeki yeşil alanlar olumsuz etkilenmiştir. Su kaynaklarında yaşanacak eksilmenin tarım ve hayvancılıkta oluşturacağı baskı ve yol açacağı gıda enflasyonu konusunda şimdiden tedbirlerin alınması önemlidir. Turizmde ise artması beklenen sıcaklıkların turizm sezonu olarak adlandırılan zaman aralığında değişikliklere yol açacağı düşünülmektedir. Bütün bunlara ek olarak iklim koşullarının geri dönülemez şekilde değiştiği dünyanın farklı bölgelerinden insanlar, geçimlerini temin edebilecekleri bölgelere göç etmeye çoktan başlamışlardır. İklim mültecileri olarak adlandırılan bu insanların sayılarının zamanla artması ve bunların Türkiye dâhil pek çok ülkeye gelerek doğal kaynaklar üzerindeki baskıyı artırması uluslararası göçte bir sonraki aşamada muhtemel olarak karşılaşılabilecek olaylardandır.

Bu noktada dünya nüfus projeksiyonlarından bahsedilmesi gerekmektedir. Türkiye’yi yakından ilgilendiren Avrupa ve Kuzey Amerika bölgelerinde 2042 yılına kadar nüfusun artması bu yıldan sonra düşüşe geçmesi beklenmektedir⁹. Türkiye’ye en çok turist yollayan bu ülkelerdeki nüfus azalışının bölge ekonomisine olumsuz etkileri olacaktır. Aynı zamanda uzayan yaşam süresi ve yaşlı nüfusun artması yaşlılarda bakım merkezlerine olan ihtiyacın aynı oranda artacağını bir göstergesidir. Ortaya çıkan bu ihtiyaç, uluslararası turizmde uzmanlaşmış TR61 Bölgesi’nde yeni bir ekonomik faaliyet alanı oluşturabilecektir.

Bütün bu gelişmeler ışığında büyük bir değişim sürecinden geçildiği ifade edilebilir. Dünya tarihinde bir dönüm noktası sayılabilecek COVID-19 salgını insanların tatil algısında önemli değişikliklere sebep olmuştur. Ancak sahip olduğu doğal ve tarihi değerler ile önemli ekoturizm olanaklarına sahip TR61 Bölgesi için bu bir avantaj haline gelebilir. Tedarik zincirlerindeki

⁸ COVID-19 Pandemisinin Bölge Ekonomisine Etkileri, 2021

⁹ Birleşmiş Milletler, 2019

sarsılma Türkiye'nin özellikle batı ülkelerine ihracatta bir üs haline gelmesine yol açabilecek birtakım fırsatlar yaratmıştır. Ülke ve bölgenin son yıllardaki ihracat rakamları da bu durumu doğrulamaktadır.

BÖLGEYE GENEL BAKIŞ

Antalya, Burdur ve Isparta illerinden oluşan TR61 Bölgesi Türkiye'nin güneybatısında yer almaktadır. Güneyinde Akdeniz, batısında TR32 (Denizli, Muğla, Aydın) Bölgesi, kuzeybatısında TR33 (Manisa, Kütahya, Afyon, Uşak) Bölgesi, doğusunda TR52 (Konya, Karaman) Bölgesi ve TR62 (Adana, Mersin) Bölgesi ile çevrilidir.

Harita Genel Müdürlüğü verilerine göre bölgenin yüzölçümü 36.298 km² olup 780.043 km²'lik Türkiye'nin yüzde 4,65'lik kısmını kaplayan orta büyüklükte bir bölgedir¹⁰. 2022 yılı ADNKS (Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi) verilerine göre bölge nüfusu 3.407.128 kişidir. Ülke nüfusunun yaklaşık yüzde 4'ü bölgede ikamet etmektedir. Bölge nüfusunun yüzde 78,9'u Türkiye'nin 5. büyük ili olan Antalya'da ikamet etmektedir. Burdur ve Isparta'nın merkez ilçeleri dışında bölgedeki en büyük 10 ilçenin hepsi Antalya iline bağlı ilçelerdir¹¹. Bölgenin iktisadi hayatının merkezi konumunda olan Antalya ilinin tarım ve turizm merkezi olan ilçeleri birer cazibe merkezi haline gelmiştir. Bölgede en az nüfusa sahip olan ilçeler ise ağırlıklı olarak Burdur ve Isparta illerinin ilçeleridir.

Bölge Antalya Körfezi'nden Batı Toroslar'a kadar uzanmaktadır. Oldukça geniş bir alana yayılan bu dağ silsilesi kuzeyde ülkenin en önemli yer üstü tatlı su kaynaklarına ev sahipliği yapan bölgelerden biri olan Göller Yöresi içlerine sokulmakta ve kimi noktalarda 3.000 m yüksekliğe ulaşmaktadır. Kısa bir mesafe sayılabilecek bir uzaklıkta yüksekliğin bu denli artması bölge içi ulaşımı olumsuz şekilde etkilemektedir. Türkiye'de demir yolu ulaşımı olmayan en büyük il Antalya ilidir. İç bölgelerle kıyı kesimi birbirine belli geçitlerle bağlanmaktadır. Bu geçitlerden sadece Çubuk Geçidi'nde bölünmüş yol bulunmaktadır. Aynı zamanda dağların kıyıya paralel uzanması deniz etkisinin iç kesimlere girişini engellemekte ve Akdeniz iklim sahasını daraltmaktadır. Böylece Muğla'nın da dâhil olduğu Batı Akdeniz Bölgesi kıyı şeridi Türkiye'nin en fazla yağış alan ikinci bölgesi haline gelirken TR61 Bölgesi iç kesimlerinde ortalama sıcaklık ile birlikte ortalama yağış da azalmaktadır. Kısa mesafelerde yükselti ve iklim değişikliğinin olumlu bir sonucu ise bölgenin önemli bir endemik bitki lokasyonu haline gelmesidir. Türkiye'de en fazla endemik bitkinin olduğu bölge Akdeniz Bölgesi olup en yüksek sayıda endemik bitkinin bulunduğu il ise Antalya'dır.¹²

TR61 Bölgesi sadece endemik bitkileri ile değil orman alanları bakımından da Türkiye'de önde gelen bölgelerdendir. TR61 Bölgesi orman varlığı Türkiye ortalamasının üzerindedir. Orman arazisinin toplam araziye oranı Antalya ilinde yüzde 55,6; Burdur'da yüzde 47,5 ve Isparta'da yüzde 44,2'dir.¹³ Türkiye'de bu oran yüzde 29,2'dir. Bölge, Türkiye'nin önemli kızılçam alanlarındandır. Bunun dışında sedir, ardıç, meşe gibi ağaç türleri de bulunmaktadır. Türkiye'nin 18 özel çevre koruma bölgesinden 5'i özgün doğal özelliklere sahip TR61 Bölgesi'nde yer almaktadır. Ülke genelindeki 800 doğal sit alanının 66'sı bölge sınırları

¹⁰ Harita Genel Müdürlüğü, 2022

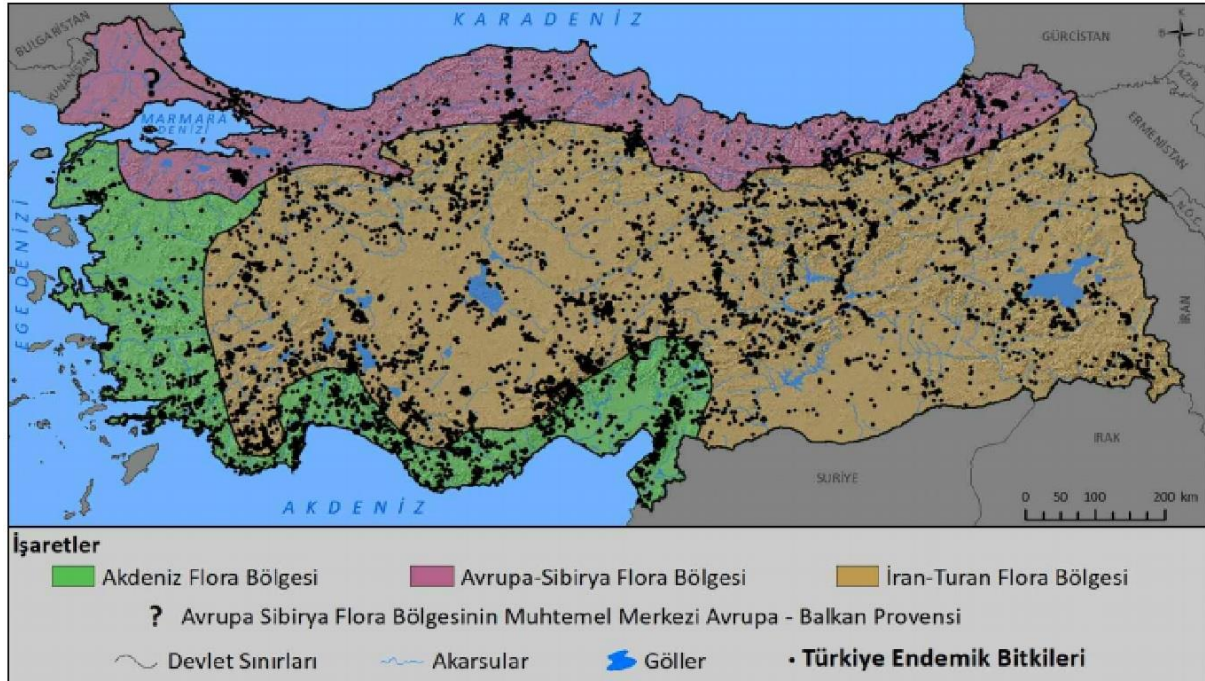
¹¹ TÜİK, Nüfus ve Demografi İstatistikleri, 2022

¹² Şenkul vd., 2017

¹³ Orman Genel Müdürlüğü, 2020

içerisinde bulunmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin 45 adet milli parkının 6'sı TR61 Bölgesi'nde yer alırken bu, düzey 2 bölgeleri arasındaki en yüksek sayıdır.

Şekil 2 Türkiye Florası Endemik Taksonlarının Flora Bölgelerine Dağılımı

Kaynak: Şenkul vd., 2017

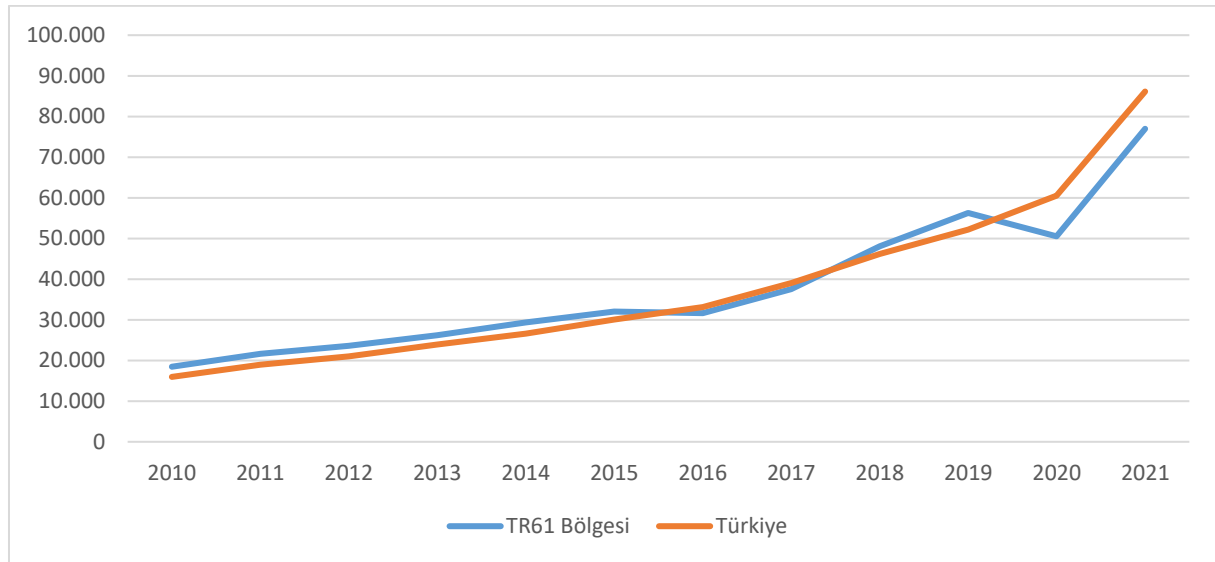
TR61 Bölgesi nüfus büyüklüğü açısından düzey 2 bölgeleri arasında dokuzuncu sıradadır. Nüfus artış hızında ilk sırada, iç göç hızında ise ikinci sırada yer almaktadır. Bölgenin cazibe merkezi ve en büyük şehri olan Antalya ilinin nüfusu 1980-2022 yılları arasında yaklaşık yüzde 350 oranında artmıştır. Antalya ili sunduğu iş imkânları, iklimi ve doğasıyla sadece çevre illerden değil ülkenin bölgeye uzak sayılabilecek diğer kesimlerinden de insanları kendine çekmektedir. Bölgenin en fazla göç aldığı yaş aralığı 15-29'dur. Diğer bir deyişle eğitim ve iş için tercih edilen bir bölge niteliğindedir. 2018 yılından bu yana okuryazarlık oranı sıralamasında düzey 2 bölgeleri arasında ilk sırada yer almaktadır. Nüfusun hızlı bir şekilde artmasına karşın bölgede öğretmen başına düşen öğrenci sayısı hem ilköğretimde hem de ortaöğretimde Türkiye ortalamasının altındadır.¹⁴ Eğitim altyapısı nüfus artış hızına bir ölçüde cevap verebilmiştir. TR61 Bölgesi, meslek lisesine kayıtlı öğrencilerin bölüm seçiminde ülke genelinden farklılaşmaktadır. Ülke genelinde elektrik-elektronik teknolojisi ilk sırada yer alırken bölgede yiyecek içecek hizmetleri en fazla tercih edilen bölümdür. Aynı zamanda sağlık hizmetleri de bölgede ağırlığı olan bölümlerdendir. TR61 Bölgesi sağlık hizmetleri konusunda düzey 2 bölgeleri arasında ön sıralarda yer almaktadır. Bin kişiye düşen hekim sayısında düzey 2 bölgeleri arasında dördüncü sırada yer almaktadır. Hastane sayısı ve yatak sayısı bakımından da ülke ortalamasına göre daha iyi durumdadır.

¹⁴ TÜİK, Eğitim Kültür Spor ve Turizm İstatistikleri, 2021

Bölgede işsizlik oranı ülke ortalamasının altında, iş gücüne katılma oranı ise ülke ortalamasının üzerindedir. Bölge, kadınlarda işsizlik oranları bakımından ülke ortalamasına göre çok daha iyi seviyededir ve 26 düzey 2 bölgesi arasında ikinci sırada yer almaktadır. Kadın istihdam oranında da bölge ülke ortalamasına göre daha iyi durumdadır. Kadınların bölgede en fazla istihdam edildiği alan olan hizmetler sektöründeki istihdam oranı ülke ortalamasına göre yüksektir. Kadınların sanayi sektörlerindeki istihdamı ise ülke sanayi istihdamı oranına göre oldukça düşüktür. Bu durum bireysel tercihlerden ziyade bölgenin ekonomik yapısı ile ilgilidir.

TR61 Bölgesi 2019 yılı kişi başına GSYH'si Türkiye ortalamasının üzerindedir ve bölge, 26 düzey 2 bölgesi arasında 7. sırada yer almıştır. 2020 yılı verilerine göre ise bölge 10. sıraya gerilemiş ve ülke ortalaması altında kalmıştır. Bu durumun sebebi COVID-19 salgınıdır. Bölgede salgının bu denli şiddetli hissedilmesi, bölge ekonomisinde turizmin ağırlıklı sektör olmasından kaynaklanmaktadır. Bölgesel GSYH'nin yıllara göre ulusal GSYH ile paralel hareket ederken COVID-19 etkilerinin şiddetli hissedildiği 2020 yılında bölge, ülke genelinden negatif yönde ayrılmıştır.

Şekil 3 TR61 Bölgesi ve Türkiye'de Kişi Başına GSYH (TL)

Kaynak TÜİK

Türkiye'nin turizm sektörü arzında TR61 Bölgesi'nin payı yüzde 37'dir. Bir başka deyişle, Türkiye'nin turizm arzının üçte birinden fazlasını tek başına TR61 Bölgesi sağlamaktadır. Turizm sektörünün bölgenin toplam arzı içerisindeki payı ise yüzde 14,5'tir.¹⁵ 2022 yılı konaklama verilerine göre Türkiye'deki yaklaşık 240 milyon geceleminin yaklaşık 100 milyonu Antalya ilinde gerçekleşmiştir.¹⁶ Ayrıca 147 milyon yabancı turist geceleminin 86 milyonu yine Antalya'da gerçekleşmiştir. Antalya ili Türkiye için önemli bir turizm merkezi olmasının yanı sıra uluslararası bilinirliği son derece yüksek bir destinasyondur. 2021 yılı itibarıyla turizm işletme belgeli tesislerin yüzde 18'i ve yatırım belgeli tesislerin yüzde 15'i Antalya ilinde yer

¹⁵ COVID-19 Pandemisinin Batı Akdeniz Bölge Ekonomisine Etkileri, 2021

¹⁶ Kültür ve Turizm Bakanlığı, Turizm İstatistikleri, 2021

almaktadır. 5 yıldızlı otel sayısının en yüksek olduğu bölge yine Akdeniz Bölgesi'dir. Bölgedeki turizm potansiyeli sadece kitle turizmiyle sınırlı değildir. Türkiye Turizm Stratejisi 2023'e göre TR61 Bölgesi illeri, yüksek potansiyeli sebebiyle ekoturizm gelişim bölgesi olarak anılmaktadır. Bu sebeple ekoturizmin geliştirilmesi için bölgesel faaliyetler yürütülmektedir. Gökyüzü gözlemi, kültür rotaları, kamp-karavan turizmi gibi alanlarda önemli mesafe alınmıştır. Çalışmalar koruma kullanma dengesi gözetilerek ve ihtiyaç duyulabilecek altyapı dikkate alınarak yürütülmeye devam etmektedir. Aynı zamanda iklimi ve yer şekilleri ile birçok spor dalının yapılmasına olanak sağlayan ve profesyonel takımların kamp yapması için olanaklar sunan bölgede altyapının geliştirilmesi çalışmaları devam etmektedir.

TR61 Bölgesi'nin ülke milli gelirine en büyük katkısı verdiği alanlardan bir diğeri tarımdır. Türkiye'de 2022 yılı verilerine göre toplam ekilen alan olan 238 milyon dekarın yaklaşık 7 milyon dekarlık kısmı bölgede yer almaktadır. Ekilen alana göre elde edilen GSYH sıralamasında bölge, 26 düzey 2 bölgesi arasında ikinci sırada yer almaktadır¹⁷. Ekilen ürün tercihi söz konusu durumun ortaya çıkmasında temel etkindir. 2022 yılında TR61 Bölgesi'nde ekilen yaklaşık 7 milyon dekarlık arazinin yaklaşık yüzde 27,8'i sebze ve meyveler için ayrılmış durumdadır. Bu oran Türkiye'de yüzde 18,4 civarındadır. Ayrıca Türkiye'deki örtü altı alanların yüzde 40'ı bölgede yer almakta olup bölge bu kategoride ikinci sırada yer almaktadır. Bölge toplam sebze üretim miktarı bakımından düzey 2 bölgeleri arasında birinci sırada yer almaktadır. Sebze tarımı için ayrılan alanların büyüklüğüne göre ikinci sırada yer almaktadır. Birim alan başına üretim miktarında ise bölge yine ilk sırada yer almaktadır. Don olaylarının ender yaşandığı, güneşli gün sayısının fazla olduğu ve sulanabilen topraklara sahip Antalya kıyı kesimi tarımsal yükün çoğunluğunu sırtlamaktadır. Son yıllarda seracılık faaliyetlerinin iç kesimlerde de yapılmaya başlamasıyla toplam üretimde artış olması beklenmektedir. Bölge aynı zamanda tropikal meyvelerin, iç kesimlerde yoğun şekilde yetiştirilen kiraz, elma gibi meyvelerin ve rezene, gül, anason gibi tıbbi-aromatik bitkilerin üretiminde ilk sıralarda yer almaktadır.

Canlı hayvanlar değerine göre bölge düzey 2 bölgeleri arasında 14. sırada yer almaktadır. Büyükbaş hayvan sayısına göre 15. sırada, küçükbaş hayvan sayısına göre ise 10. sıradadır. Büyükbaş hayvan ırkları arasında kültür ırklarının oranı bölgede yüzde 65 iken Türkiye'de yüzde 49'dur¹⁸. Bu sebeple hayvan başına alınan süt miktarı ülke ortalamasının üzerindedir. Bölgenin topoğrafyasının uygun olması, küçükbaş hayvancılıkta bölgeyi daha avantajlı hale getirmektedir. Ancak bölgede meraların yetersiz olması sebebiyle büyükbaş ve küçükbaş hayvancılıkta istenen noktaya gelinememiştir. Önemli iç su kütlelerine sahip bölgede iç su ürünlerinin toplam üretimi, ülke üretiminin yüzde 5,3'ü civarındadır. Ancak kerevitin yüzde 69'u, yayının yüzde 12,5'i, sazanın yüzde 7'si bölge iç sularında üretilmektedir.

Bölge dış ticaret açısından diğer bölgelerden farklılaşmaktadır. TR61 Bölgesi'nde ihracatın ithalattan fazla olması sebebiyle bölge net ihracatçı konumdadır. Bölgede en fazla ihraç edilen

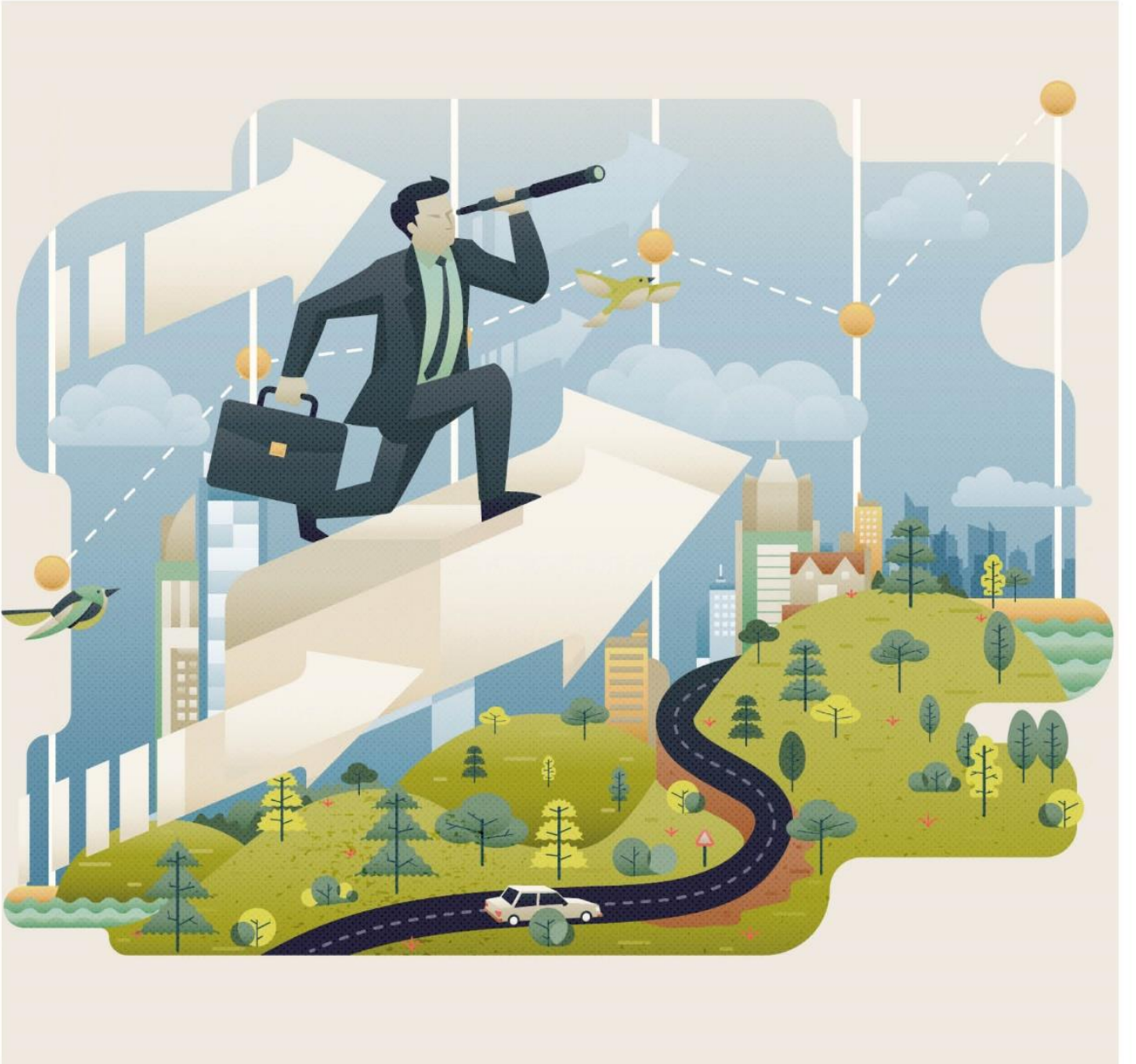
¹⁷ TÜİK, Bölgesel İstatistikler, 2020

¹⁸ TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2022

ürün grupları sırasıyla *“Tuz, kükürt, topraklar ve taşlar, alçılar, kireçler ve çimento”*, *“Yenilen sebzeler ve bazı kök ve yumrular”* ve *“Yenilen meyveler ve sert kabuklu meyveler”* olurken en fazla ithal edilen gruplar *“Hava taşıtları, bunların aksam ve parçaları”*, *“Plastikler ve mamulleri”*, *“Kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler, bunların aksam ve parçaları”* olarak kayda geçmiştir. 2022 yılı verilerine göre sebzeler bölge ihracatının yüzde 13’ünü, doğal taşlar yüzde 10’unu, meyveler ise yüzde 9’unu oluşturmaktadır. Kazanlar ve makineler bölge ithalatının yüzde 16’sını, hava taşıtları yüzde 13’ünü ve plastikler yüzde 11’ini oluşturmaktadır. Türkiye’de sebze ihracatının yüzde 21’i, meyve ihracatının yüzde 5’i, doğal taş ihracatının ise yüzde 8’i TR61 Bölgesi tarafından gerçekleştirilmektedir. Türkiye’ye ithal edilen hava araçlarının yüzde 5’i, ahşap eşyaların yüzde 6’sı, süt ürünleri ve gübrelerin yüzde 5’i TR61 Bölgesi tarafından ithal edilmektedir.¹⁹

¹⁹ TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, 2022

PLAN DÖNEMİ PERSPEKTİFİ

On İkinci Kalkınma Planı'nın mevcut ülke kaynaklarının verimli kullanılması, orta ve uzun vadede verimliliğin artırılması, kaynakların ekonomik ve sosyal açıdan en fazla katma değer üreten alanlara yönlendirilmesi için yol gösterici olma işlevini TR61 Bölgesi için 2024-2028 Bölge Planı üstlenmektedir. TR61 Bölgesi 2024-2028 Bölge Planı stratejik öncelikleri *Tarımda Verimliliğin, Sanayide Rekabetçiliğin, Turizmde Dayanıklılığın Artırılması ve Yaşam Kalitesinin Yükseltilmesi* olarak belirlenmiştir. Dikey eksenle stratejik öncelikler; yatay eksenle küresel gelişmelerin ve Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi'nin şekillendirdiği akımlar olan *Yeşil Büyüme, Nitelikli İş Gücü, Yenilikçilik ve Dijitalleşme* öğeleri göz önünde bulundurularak planın iz düşümü oluşturulmuştur. Dikey eksen ve yatay eksen öğelerinin kesişimi ile *"Nitelikli iş gücü ve yenilikçi girişimlerle Türkiye'nin sürdürülebilir yerel kalkınmada öncü ve yaşam kalitesi en yüksek bölgesi olmak"* vizyonu ortaya çıkmıştır.

TR61 Bölgesi Türkiye için önemli bir tarım bölgesidir. Ürün çeşitliliği ve yüksek üretim miktarı ile bölge ihtiyacının karşılanması yanı sıra Türkiye'nin diğer bölgelerine ve yurt dışına satış yapılarak bölge ve ülke ekonomisine katkıda bulunmaktadır. Ancak nüfus artışı, toprakların miras yoluyla bölünmesi, toprakların yoğun kullanım sonucu verimsizleşmesi ve hayvancılık faaliyetleri için mera büyüklüğünün yetersiz olması gibi faktörler nedeniyle bölgede tarımsal faaliyetler yürütülürken daha küçük alanda daha yüksek üretim seviyelerine ulaşılması oldukça önemli hale gelmiştir. Kırdan kente göç ve kırsaldaki yaş ortalamasının yükselmesi üretici nüfusun gün geçtikçe azalmasına sebep olmaktadır. Bunların yanında etkilerini bir takım doğa olayları ile göstermekte olan iklim değişikliğinin tarımsal üretimi olumsuz şekilde etkilemesi kaçınılmaz görünmektedir. Bu sebeple bölgede öncelikle üretim değerini koruyacak, sonrasında artan ihtiyacı karşılayacak önlemlerin alınması gerekmektedir. Tarımda *Yenilikçilik ve Dijitalleşme* kapsamında birim alandan azami verim almaya imkân sağlayan uygulamaların yaygınlaştırılması ve teknoloji kullanımının artırılması; *Yeşil Büyüme* kapsamında tarımsal üretim artırılırken doğal kaynakların en etkin şekilde kullanılması ve döngüsel ekonominin gereklerine uygun şekilde atık geri dönüşümünün sağlanması; *Nitelikli İş Gücü* kapsamında tarımda yenilikçi uygulamalar için gerekli insan kaynağının sağlanması ve kırdan kente göçle kaybedilen potansiyel üretici nüfusun telafi edilmesi için gerekli tedbirlerin alınması amaçlanmaktadır.

Turizm, kazandırdığı döviz ile ülkeye önemli katkı sağlayan bir sektör olmasının yanı sıra bölgenin de en büyük stratejik öneme sahip sektörü olarak kabul edilebilir. Türkiye'de turizm arzının yüzde 37'si TR61 Bölgesi tarafından oluşturulmaktadır. Yüksek geri bağlantı katsayısı ile birçok sektörden girdi temin eden bu sektör, mevcut yapısıyla kırılgan bir görünüme sahiptir. 2015 yılında Rusya ile yaşanan kriz ve 2020 yılındaki COVID-19 pandemisi gibi olaylar belirli pazarlara bağımlı ve tek tip turizmin ağırlıklı olduğu bölge turizm sektöründe farklı stratejilerle hareket edilmesinin gerekliliğini göstermiştir. Turizmde *Yenilikçilik ve Dijitalleşme* kapsamında bölgenin dijital ortamda tanınırlığının ve ulaşılabilirliğinin artırılması ile hizmet sunumunda dijital yeniliklerin yaygınlaştırılması; *Yeşil Büyüme* kapsamında konaklama tesislerinde elektrik ve suyun verimli kullanılması ve ekolojik tesislerin yaygınlaşması; *Nitelikli*

İş Gücü kapsamında bölgede turizm ve özellikle ekoturizm alanında nitelikli iş gücü yetiştirilmesi amaçlanmaktadır.

TR61 Bölgesi sanayi sektörü, bölgenin gelişmiş tarım ve hizmet sektörleri arasında ön plana çıkmamakta, 2020 yılı katma değeri ile 26 düzey 2 bölgesi arasında 15'inci sırada konumlanmaktadır. Bölge imalat sanayi işletmelerinin yalnızca binde 2'si büyük ölçeklidir. İşletmelerin yüzde 93,1'i mikro, yüzde 5,7'si küçük, yüzde 1,2'si orta büyüklükte sınıflandırılmaktadır.²⁰ Bölge imalat sanayii girişimlerinin büyük bir bölümü düşük ve orta-düşük teknoloji düzeyindeki sektörlerde faaliyet yürüten işletmelere sahiptir. Bölgede en fazla çalışanın istihdam edildiği imalat sanayii alt sektörü Türkiye genelinde yaygın ve katma değeri düşük sektörlerden olan *gıda imalatıdır*. Bölge sanayisinin gelişiminin yavaş olması büyük ölçüde altyapı yetersizliği ile ilişkilendirilmektedir. Sanayi parsellerinin yetersizliği ve mevcut sanayi alanlarını Antalya Limanı'na bağlayan yük taşımacılığı odaklı demir yolunun olmaması bölge sanayisinin öne çıkan sorunları arasındadır. Sanayide *Yenilikçilik ve Dijitalleşme* yatay amacı kapsamında eğitim ve danışmanlık faaliyetleri ile verimliliğin artırılması, orta-yüksek ve ileri teknoloji üretim gerçekleştirilen sektörlerde yenilikçi girişimciliğin teşvik edilmesi; *Yeşil Büyüme* yatay amacı kapsamında kaynak verimliliği faaliyetlerine ağırlık verilmesi, verimsiz hale gelmiş sanayi makine ve ekipmanının modernize edilmesi; *Nitelikli İş Gücü* yatay amacı kapsamında KOBİ'lerde personelin idari ve teknik kapasitesinin geliştirilmesi, istihdam garantili eğitimlerle sanayi işletmelerinin güçlendirilmesi ve genç istihdamının artırılması amaçlanmaktadır.

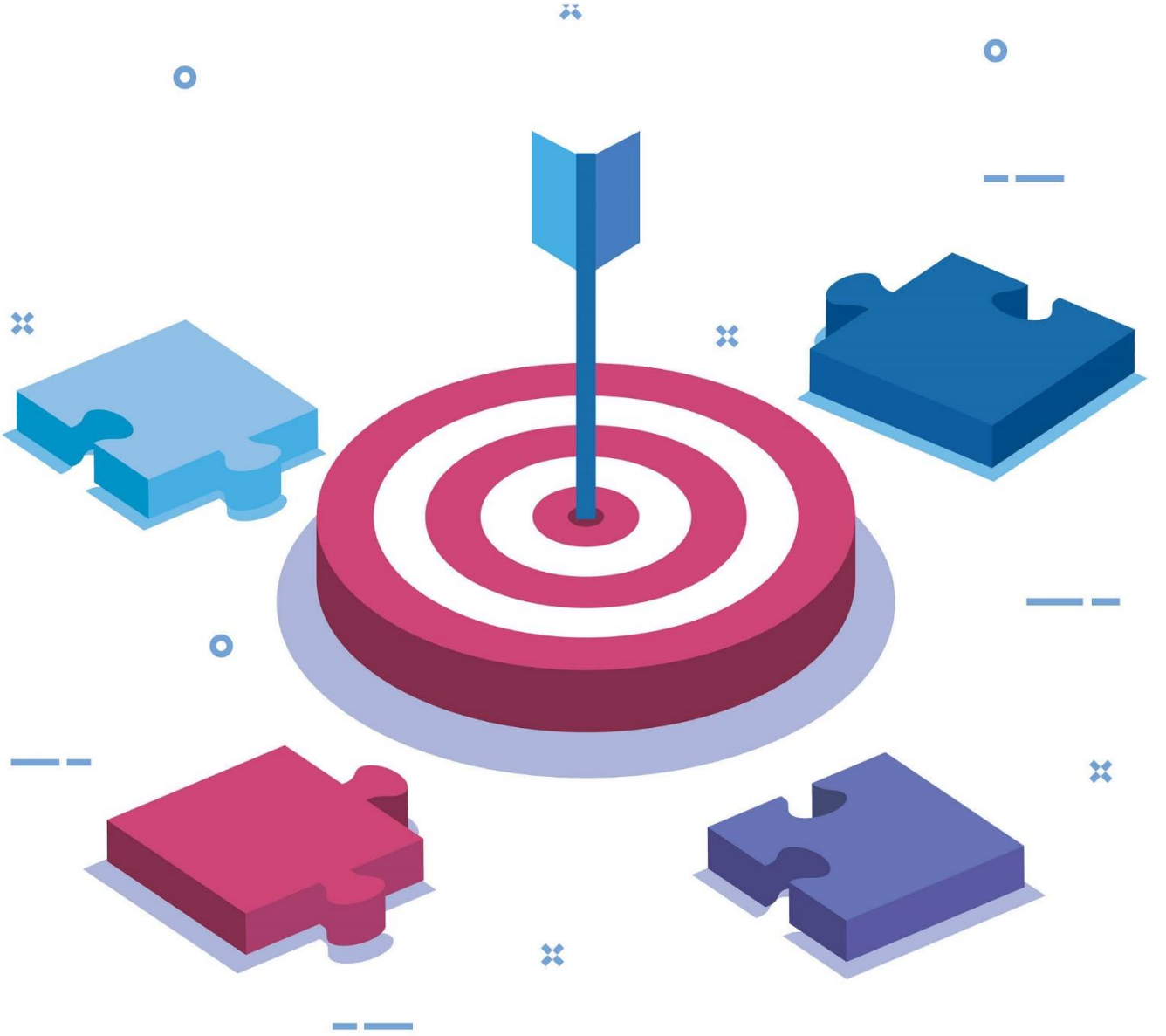
Yaşam Kalitesinin Artırılması stratejik önceliği; diğer temel müdahale alanı iktisadi konular olan önceliklerin dışında doğrudan insanı odağına alan, onun sağlıklı ve mutlu yaşaması için toplumsal ve mekânsal gereklilikleri belirlemeye çalışan bir öncelik olarak ayrılmaktadır. Bölge kırdan kente göç sonucu önemini yitiren yerleşim merkezleri, yaşlanan nüfus, kent merkezlerinin kalabalıklaşması sonucu hizmetlerde meydana gelen aksama, yaşlıların ve engelli bireylerin sosyal hayatta yeterince yer alamaması, uluslararası göçle gelen kişilerin topluma kültürel olarak uyumsuzluk göstermesi gibi sosyal problemlerle karşı karşıyadır. Ayrıca iklim değişikliği sonucu su kaynaklarının tükenmesi, yakın gelecekte meydana gelmesi artık daha yüksek ihtimal dâhilinde olan afetlere henüz yeterince hazırlıklı olunmaması, ekonomik faaliyetler ve şehirleşme sonucu meydana gelen kirlilik çevresel açıdan bölgenin karşı karşıya kaldığı sorunlardır. Yaşam kalitesinin artırılması için *Yenilikçilik ve Dijitalleşme* kapsamında akıllı kent uygulamalarının ve kamusal hizmetlere erişim için dijital teknolojilerin kullanımının yaygınlaştırılması; *Yeşil Büyüme* kapsamında yenilenebilir enerji üretiminin artırılması, yağmur suyu hasadı sistemlerinin şehirlere entegre edilmesi, organik atıkların enerji temininde ve üretim faaliyetlerinde tekrar değerlendirilmesi, raylı toplu taşıma sistemlerinin ve elektrikli araç altyapısının yaygınlaştırılması, doğal kaynakların optimum kullanılmasının sağlanması; *Nitelikli İş Gücü* kapsamında yaşlılar ve engelliler konusunda uzmanlaşmış personel yetiştirilmesi, mesleki eğitim kurumlarında altyapının geliştirilmesi ve iklim değişikliğinin etkileri sonucu mesleklerini kaybetme tehlikesi altındaki bireylere farklı iş

²⁰ TÜİK, İş Kayıtları İstatistikleri, Veri Yılı: 2020

kollarında istihdam edilmelerini sağlayacak, dezavantajlı gruplarda yer alan bireylere ise iş gücüne katılımlarını kolaylaştıracak beceri ve yetkinlikler kazandırılması amaçlanmaktadır.

Belirlenen tematik alanlar ihtisas komisyonları tarafından çevrim içi toplantılarda ve yüz yüze görüşme imkânı sağlayan bölge planı çalıştaylarında değerlendirilmiş, bu çalışmalardan elde edilen ve raporlanan çıktılar, TR61 Bölgesi 2024-2028 Bölge Planı tedbirlerinin belirlenmesi noktasında referans teşkil etmiştir.

STRATEJİK ÖNCELİKLER

TR61 Bölgesi 2024-2028 Bölge Planı stratejik öncelikleri; *Tarımda Verimliliğin Artırılması, Turizmde Dayanıklılığın Artırılması, Sanayide Rekabetçiliğin Artırılması ve Yaşam Kalitesinin Yükseltilmesi* olarak belirlenmiş, yatay ekseninde *Yeşil Büyüme, Nitelikli İş Gücü, Yenilikçilik ve Dijitalleşme* başlıkları göz önünde bulundurularak araştırma ve analiz çalışmaları gerçekleştirilmiş, tespit edilen sorunlara yönelik hedef, tedbir, program ve proje önerileri geliştirilmiştir.

6.1. Stratejik Öncelik 1: Tarımda Verimliliğin Artırılması

Tarım insanlık tarihinin başından bu yana temel sektörlerden biri olarak varlığını sürdürmektedir. François Quesnay'ın 1759 yılında hazırladığı *Tableau Economique*'de ekonomik sistem sadece tarımın üretken sektör olduğu bir model olarak tanımlanmıştır.²¹ Zaman içerisinde değişen ve çeşitlenen ekonomik yapı ile bugün oldukça farklı bir tablodan bahsedilebilmektedir. Başlangıçta emek yoğun bir sektör olan imalat sektörü kendi ihtiyacı olan iş gücünü kırsal kesimde ikamet eden tarımla uğraşan kesimden kendine çekerken aynı zamanda tarıma kazandırdığı yeniliklerle tarımsal faaliyetlerden daha az insan gücüyle daha fazla ürün alınabilmesinin önünü açmıştır. Ancak diğer sanayi kollarının gelişmesi ve bu sektörlerin artan katma değeri, tarımın genel ekonomi içerisindeki payını azaltmıştır. Tarımda teknolojiyi, çağın gerektirdiği ölçüde kullanamayan ülkelerde tarım istihdam açısından önemini hala korumaktadır. FAO'ya göre, dünyada tarım istihdamı yaklaşık 1,3 milyardır ve bu istihdamı oluşturan insanların yüzde 97'si gelişmekte olan ülkelerde yaşamaktadır.²²

Dünyada çeşitli bölgelerin kırsal kesimleri karşılaştırıldığında farklar ortaya çıkmasına rağmen hane gelirinin yüzde 30 ila 50'si tarım menşelidir.²³ İş gücünün başka sektörlerle kaymasının yanında tarımda verimli üretimi mecbur kılan en önemli etkenler; dünya nüfusundaki artış, iklim değişikliği, fazla kullanım sonucu toprağın verimsizleşmesi ve tarım arazilerinin amacı dışında kullanımı olarak sayılabilir.

Dünya nüfusunun 8 milyara ulaştığı günümüzde gıda erişilebilirliği konusu oldukça hassas bir hale gelmiş ve bu noktada tarım teknolojilerinin ulaştığı seviye insanlık için yeni bir umut olmuştur denilebilir. Küresel nüfus artmaya devam ederken Şekil 4'te görüldüğü üzere kişi başına ekilebilir alan sürekli azalmaktadır. Tarımsal üretimde alışlagelmiş üretim teknikleri ve bunlara ait araçların terk edilerek, çağdaş üretim teknolojilerine geçilmesi ve uygun araçların kullanılması artık zorunlu hale gelmiştir.²⁴

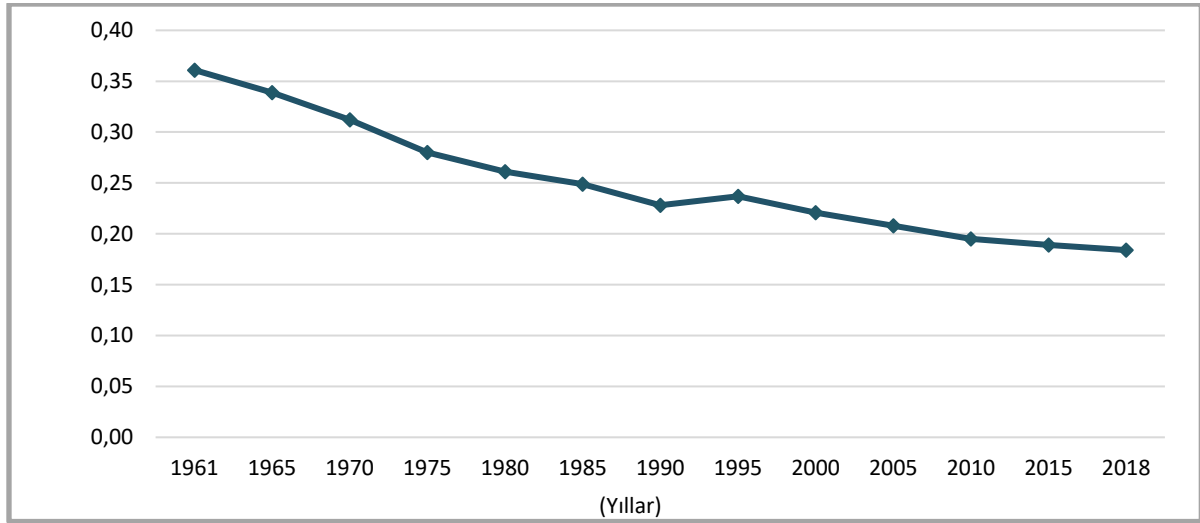
²¹ Charles, 2003

²² FAO, 2021

²³ Fechter, 2012

²⁴ TAGEM, 2021

Şekil 4 Dünyada Kişi Başına Ekilebilir Alanın Değişimi (ha)

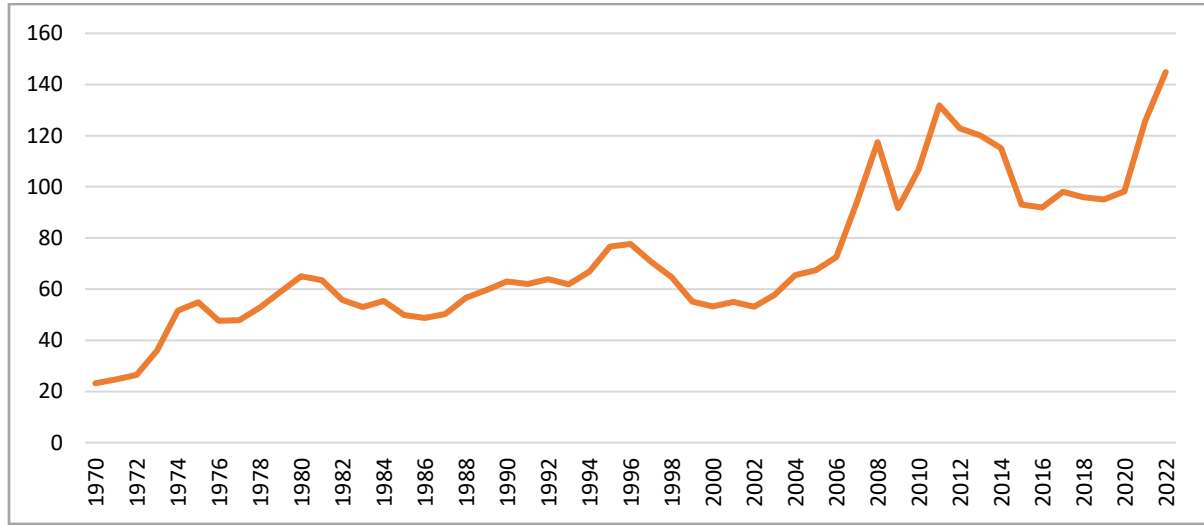
Kaynak: FAO (2021)

Tarımsal üretimin ne kadar artırılması gerektiği için incelenmesi gereken temel parametre nüfustur. Dünya nüfusu 1950 yılından beri düşen bir hızla artmaya devam etmektedir. Dünya nüfusunun 2050 yılında 9,7 milyara, yüzyılın sonunda ise 10,9 milyara tırmanması beklenmektedir.²⁵ Türkiye’de ise nüfusun artış hızında azalma olmasına rağmen nüfusun artmaya devam edeceği tahmin edilmektedir. Türkiye’deki tüketici nüfusa etki eden tek unsur nüfus artış veya azalışı değildir. Türkiye’ye gelen yıllık yabancı ziyaretçi sayısı 2010 yılından bu yana genel olarak 30 milyonun üzerinde gerçekleşmektedir. 2020 yılında yaşanan salgın hastalıkla azalan turist sayısı tekrar artışa geçmiş görünmektedir. Artan nüfus, alınan göç ve turizmle gelen ziyaretçiler tüketimi artırmakta bu da üretim üzerinde bir baskıya sebep olmaktadır.

Tarımsal üretimde baskı oluşturan diğer bir konu iklim değişikliği ve olası etkileridir. Doğal koşullara sıkı sıkıya bağlı bir iktisadi faaliyet olan tarımın su kaynaklarındaki azalma, ortalama sıcaklık artışı ve topraktaki verimin düşmesinden etkilenmemesi mümkün değildir. Üretimin azalmasının ve ihtiyacın artmasının tetikleyeceği diğer sorun küresel enflasyondur. Küresel fiyat endeksinin sürekli yükseliş halinde olduğu Şekil 5’te görülmektedir. Dolayısıyla gıdaya erişimin daha da zorlaşması ihtimali artmaktadır. Tarıma ayrılan topraklardan alınan verimin düşmesi ve nüfusun artması, öncelikle ihtiyaçların karşılanması, sonrasında ise dış ticaretteki payın korunması açısından gerekli tedbirlerin alınması gerektiğini göstermektedir.

²⁵ Birleşmiş Milletler, 2019

Şekil 5 Küresel Gıda Fiyat Endeksi

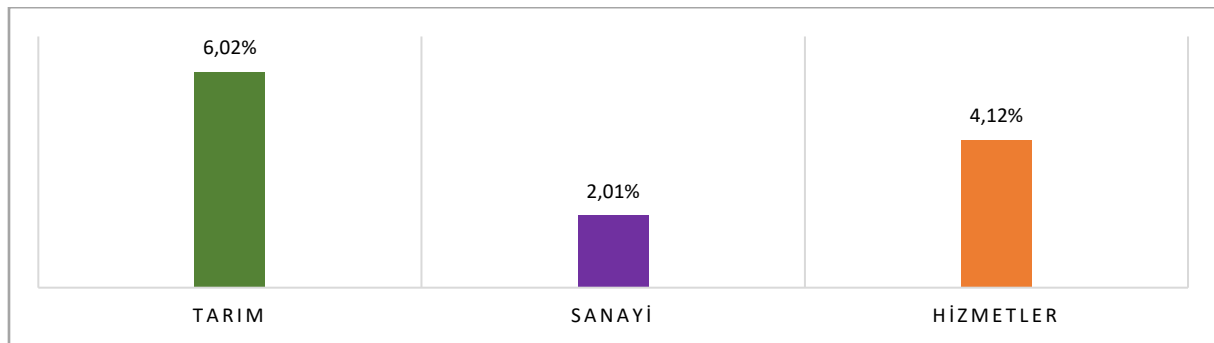
Kaynak: FAO, 2022

On İkinci Kalkınma Planı'nda üretimin ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarını bütüncül olarak ele alan, teknoloji kullanım düzeyi ve verimliliği yüksek, örgütlü, rekabetçi, arz-talep dengesi çerçevesinde planlı üretim yapılan, doğal kaynakları etkin ve sürdürülebilir kullanan, toplumun yeterli ve dengeli beslenmesini sağlayan bir tarım sektörünün oluşturulmasının amaçlandığı belirtilmektedir. Dolayısıyla bölgesel politikaların tespitinde verimlilik ön planda tutulurken çevresel etkilerin gözden kaçırılmaması önem arz etmektedir.

6.1.1. Bitkisel Üretim

TR61 Bölgesi'nde tarımın bölgesel GSYH içindeki oranı yüzde 10 civarındadır.²⁶ Tarım sektörü büyüklük olarak hizmetler sektörünün oldukça gerisinde kalmasına rağmen ülkeye yaptığı oransal katkı bakımından sanayi ve hizmet sektörlerinin önünde yer almaktadır. TR61 Bölgesi 2021 yılı GSKD'sinin ana faaliyet kolları ayrımında Türkiye GSKD'si içindeki oranı Şekil 6'da gösterilmiştir. Bölge tarım sektörünün ulusal tarım sektörüne katkısı yüzde 6,02 iken sanayide bu oran yüzde 2,01, hizmetlerde ise yüzde 4,12 olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 6 TR61 Bölgesi 2021 Yılı GSKD'sinin Ana Faaliyet Kolları Ayrımında Türkiye GSKD'si İçerisindeki Oranı (%)

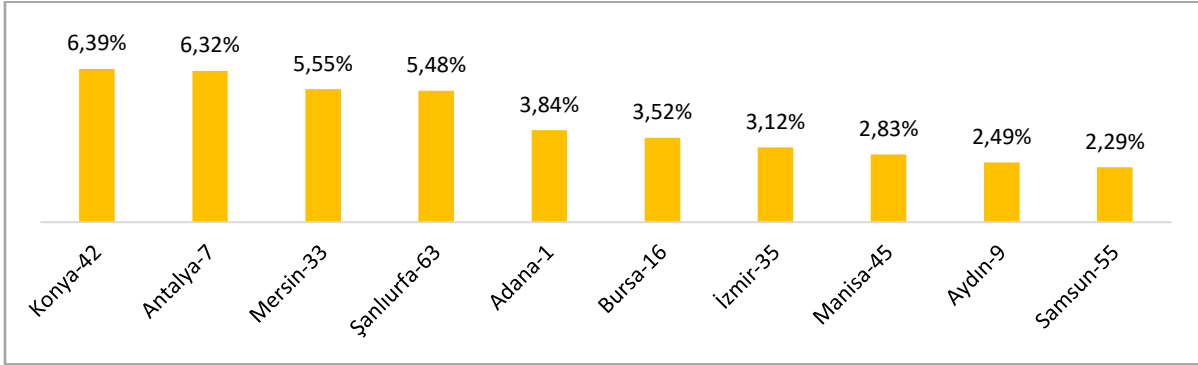

Kaynak: TÜİK, 2022

²⁶ TÜİK, Bölgesel İstatistikler, 2020

Bir tarım ülkesi olan Türkiye’de 2021 yılında bitkisel üretim değeri 306 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Şekil 7’de iller bazında bitkisel üretim değeri payı sıralaması gösterilmiştir. Antalya yüzde 6,3 ile 2. sırada yer almıştır. İlk 10 sırada yer alan iller arasında TR61 Bölgesi’nde Antalya’dan başka bir il yer almamaktadır. Bölgenin diğer illeri olan Burdur ve Isparta’nın Türkiye’deki toplam bitkisel üretim değeri içerisindeki payı yüzde 1,8 civarındadır.²⁷

Şekil 7 illere Göre 2021 Yılı Bitkisel Üretim Değeri Payı Sıralaması (%)

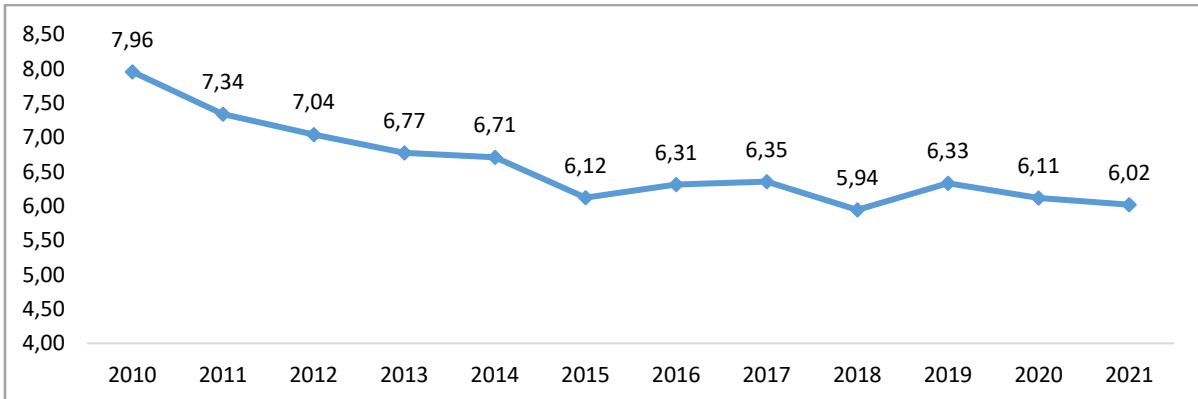

Kaynak: TÜİK, 2022

Burdur ve Isparta illerinin toplam tarım alanı neredeyse Antalya ilinin toplam tarım alanına eşittir. Ancak bu iki ilin toplam bitkisel üretim değeri Antalya ilinin bitkisel üretim değerine ulaşamamaktadır. Burdur ve Isparta illerinin aynı katma değere ulaşamamasında bölgenin iç kesimleri ve kıyı kesimleri arasında iklim farklılığı, seçilen ürünler ve üretim yöntemlerinin farklılığı rol oynamaktadır.

TR61 Bölgesi, 2021 yılı verilerine göre tarımsal GSYH sıralamasında düzey 2 bölgeleri arasında beşinci sırada yer almaktadır. Şekil 8’de görüleceği üzere TR61 Bölgesi tarımsal GSYH’sinin Türkiye’nin tarımsal GSYH’sine oranı son 10 yıllık dönem içerisinde düşüş göstermiş olsa da yüzde 6’nın üzerinde kalmıştır. Türkiye’nin tarım GSYH’si bu dönem içerisinde oransal olarak TR61 Bölgesi tarım GSYH’sinden daha fazla artmıştır.

Şekil 8 Türkiye Tarımsal GSYH’si içerisinde TR61 Bölgesi Tarım GSYH’sinin Payının Değişimi (%)

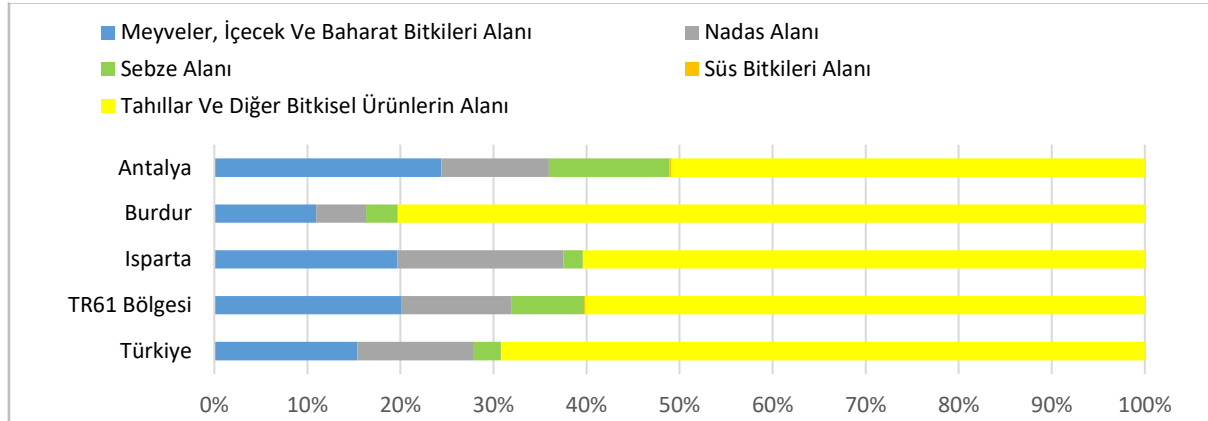
Kaynak: TÜİK, 2022

²⁷ TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2021

2022 yılı verilerine göre Türkiye’de yaklaşık 238 milyon dekar tarım alanı vardır. TR61 Bölgesi tarım alanı büyüklüğüne göre 26 düzey 2 bölgesi arasında 16. sırada yer almaktadır. Yüzölçümü başına düşen tarım alanı Türkiye ortalamasının altındadır.²⁸ Batı Torosların bölgede büyük bir alan kaplaması ve bölgenin engebeli yapıda olması, TR61 Bölgesi’nde tarım için kullanılan arazi büyüklüğünün toplam arazi büyüklüğüne oranı verisinde Türkiye ortalaması altında kalması sonucunu doğurmuştur.

Doğal faktörler yanında beşeri faktörler de tarımda ekilebilir arazilerden azami şekilde faydalanmayı zorlaştırmaktadır. Türkiye’de işletme başına düşen arazi büyüklüğü 6,1 ha olup Avrupa Birliği ortalaması olan 12,6 ha’nın altındadır.²⁹ Arazi büyüklüğü küçüldükçe işletmenin elde ettiği kar azalmakta, elde edilen kazanç giderleri karşılamamaktadır. Birçok arazi miras yoluyla bölünme sebebiyle artık ekilmez hale gelmiştir. Diğer taraftan ekilen alana göre elde edilen GSYH sıralamasında TR61 Bölgesi, Türkiye düzey 2 bölgeleri arasında 2. sırada yer almaktadır. Engebeli araziye sahip olan bölge ekilen ürün tercihi ile tarımsal GSYH’de üst sıralara tırmanmayı başarmıştır. Şekil 9’da görülebileceği üzere 2022 yılında TR61 Bölgesi’nde ekilen yaklaşık 7 milyon dekarlık arazinin yaklaşık yüzde 28’i sebze ve meyveler için ayrılmış durumdadır. Bu oran Türkiye’de yüzde 18 civarındadır. Ülke genelinde ise insanlar ve hayvanlar için temel besin maddelerini içeren tahıllar, tarım arazileri içerisinde en fazla pay ayrılan ürün grubu olmuştur. Türkiye’de tahıllara ayrılan arazi oranı TR61 Bölgesi’ne göre fazladır. Sadece büyükbaş hayvancılığın gelişmiş olduğu ve meraların yetersiz olduğu Burdur ilinde tahıllara ayrılan alanın oranı ülke ortalaması üzerindedir. Uygun iklimi ve sulama koşulları ile katma değeri yüksek olan sebze ve meyvelerin üretiminde alınan verim, arazi başına elde edilen yurt içi hasıla sıralamasında bölgeyi ön sıralara taşımıştır.

Şekil 9 TR61 Bölgesi ve Türkiye’de Kullanım Oranlarına Göre Tarım Arazilerinin Dağılımı (%)

Kaynak: TÜİK, 2022

2022 yılı verilerine göre Türkiye’deki örtü altı alanların yüzde 40’ı TR61 Bölgesi sınırları içerisinde yer almaktadır. TR61 Bölgesi düzey 2 bölgeleri arasında örtü altı tarım alanlarının

²⁸ TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2022

²⁹ Uzundumlu, 2012

büyüklüğü bakımından ikinci sırada bulunmakta iken 2023 verilerine göre yüzde 43 oran ile birinci sıraya yükselmiştir. Örtü altı alanlar denize kıyısı olan ilçelerde yoğunlaşmıştır. TR61 Bölgesi sebze tarımı için ayrılan alanların büyüklüğü bakımından ikinci sırada, birim alan başına üretim ve toplam üretim miktarında ise ilk sırada yer almaktadır. Alan başına üretim miktarında ülke ortalaması 4,4 ton/dekar iken bölge ortalaması 9,95 ton/dekar olarak gerçekleşmiştir. Bu durumun ortaya çıkmasında etkili olan en önemli faktör örtü altı üretimin toplam üretim içindeki oranıdır. Türkiye’de sebze tarımı için ayrılan toprakların yaklaşık yüzde 10’u örtü altı tarıma ayrılmıştır. Bölgede ise bu oran yüzde 62 civarındadır. Bölgedeki örtü altı sebze üretim alanlarının Türkiye örtü altı sebze üretim alanlarına oranı ise yüzde 46’dır. Örtü altı sebze üretiminde önde gelen ilçeler Aksu (Antalya), Serik ve Kumluca’dır. Bu kategoride ilk 12 sıradaki ilçeler Antalya iline bağlı ilçelerdir. Örtü altı üretimde önde gelen ilçeler don olayının nadiren yaşandığı, sıcaklık ortalaması yüksek ve sulama yapılabilen yerleşimlerdir. Ekonomik değeri yüksek olan sebzelerden sofralık domates üretiminde Aksu (Antalya), Kumluca, Serik; salatalıkta Gazipaşa, Alanya, Serik; sivri biberde Kumluca, Aksu (Antalya), Serik; patlıcanda Alanya, Gazipaşa, Kumluca; fasulyede Gazipaşa, Burdur Merkez, Alanya; kabakta Aksu (Antalya), Manavgat, Elmalı önde gelen ilçelerdir.

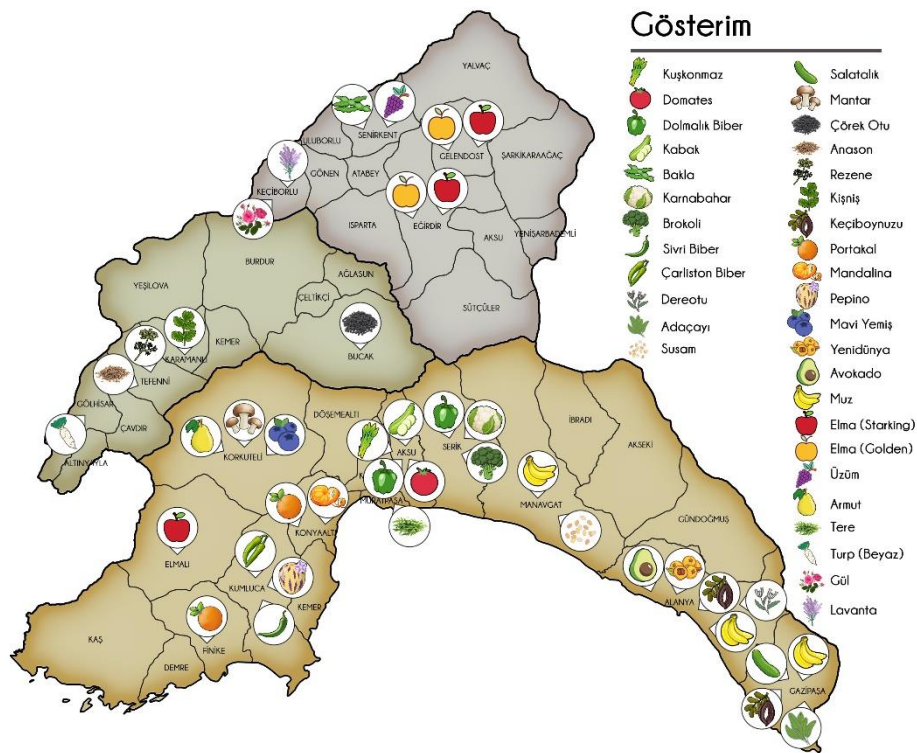
Türkiye’de en fazla tüketilen besin maddelerinden olan tahılların üretiminde bölgenin ülke içindeki payı yüzde 2 civarındadır. TR61 Bölgesi’nde tahıllara ayrılan alan ise, Türkiye’de tahıllara ayrılan alanın yüzde 2,54’tür. Dekar başına üretim verisini incelediğimizde buğday, mısır gibi temel ürünlerde bölgenin veriminin orta sıralarda yer aldığı görülmektedir.³⁰ Bölgenin, getirisi fazla olan bölge iklimine uygun sebze ve meyve üretiminde uzmanlaşması ve hayvancılıkta diğer bölgelerin gerisinde yer alması tahıl tarımının diğer ürünlerin tarımına göre geri planda kalmasına sebep olmuştur. Durum buğdayı üretiminde Yalvaç, Elmalı ve Korkuteli; buğdayda Serik, Manavgat, Elmalı; silajlık mısırdaki Burdur Merkez, Gölhisar, Şarkikaraağaç; yoncada Korkuteli, Yalvaç, Burdur Merkez; tritikalede Burdur Merkez, Gölhisar, Yeşilova önde gelen ilçelerdir. TR61 Bölgesi’nde tahıl üretiminde önde gelen ilçeler iç kısımlarda yer alan ve hayvancılığın geliştiği ilçelerdir. İklimin uygun olduğu, sulama imkânlarının mevcut bulunduğu ve aynı zamanda arazinin kısıtlı olduğu yerleşimlerde katma değeri daha yüksek olan sebze ve meyve üretimi ile örtü altı üretim gelişmektedir.

TR61 Bölgesi meyve üretiminde de önde gelen bölgelerden biridir. 2021 yılı verilerine göre Türkiye’nin meyve üretiminin yaklaşık yüzde 12,6’sını sağlayan TR61 Bölgesi, TR62 Bölgesi’nden sonra ikinci sırada gelmektedir. Türkiye’deki meyve ağaçlarının yaklaşık yüzde 4,2’si TR61 Bölgesi’nde yer almaktadır. Üretim ve ağaç sayısı rakamları dikkate alındığında TR61 Bölgesi’ndeki ağaç verimi Türkiye ortalamasının üzerindedir. Meyvecilikte özellikle sulama ve ilaçlama üzerinde durulması gerekmektedir. Gereğinden fazla sulama yapılması hem toprağın verimini düşürmekte hem de su kaynakları üzerinde baskı oluşturmaktadır. Damla sulama vb. yenilikçi sulama sistemlerine geçiş, sulama kanallarının kapalı sisteme alınması önemli faydalar sağlayacaktır. Kimyasal ilaçlar yerine biyolojik mücadeleden

³⁰ TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2021

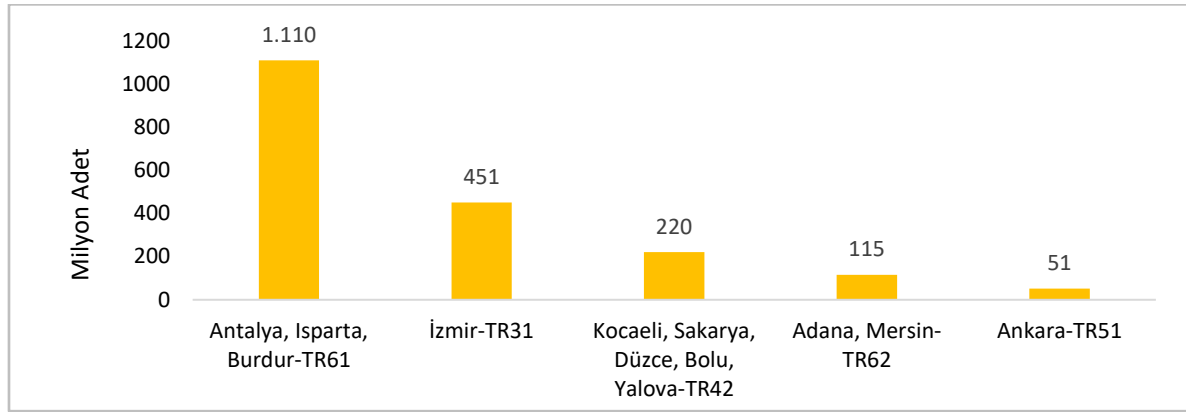
yararlanılması ile yaş sebze meyve ihracatında karşılaşılan kalıntı probleminin çözümünde önemli bir adım atılmış olacaktır. Elma üretiminde Gelendost, Eğirdir, Elmalı; kirazda Korkuteli, Senirkent, Uluborlu; çilekte Gazipaşa, Aksu (Antalya), Serik; muzda Alanya, Manavgat, Gazipaşa; avokadoda Alanya, Gazipaşa, Aksu (Antalya); rezenede Tefenni, Korkuteli, Karamanlı öne çıkan ilçelerdir. Tropik meyvelerde Antalya ilinin mikroklima özelliğe sahip ilçeleri ön plana çıkarken elma ve kiraz gibi sulamaya bağlı yetişen ürünlerde Isparta ilinin ilçeleri ilk sıralarda yer almaktadır. TR61 Bölgesi'nde meyve ve sebze üretiminde oransal olarak en yüksek payı alan ilçeler ve ürünler Şekil 10'da gösterilmiştir.

Şekil 10 TR61 Bölgesi'nde Sebze ve Meyve Üretiminde Oransal Olarak En Yüksek Payı Alan İlçeler ve Ürünler

Bunların dışında bölge tıbbi ve aromatik bitkilerin yetiştiği önemli bir merkez konumundadır. Kısa mesafelerde yüksekliğin değişmesi iklimsel olarak birbirinden farklı birçok alt bölgenin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Kozmetik sanayisinin en önemli ürünlerinden yağlık gülün yüzde 95'i TR61 Bölgesi'nde üretilmektedir. Lavantada bu oran yüzde 33'tür. Isparta ve Burdur illeri bu ürünlerin üretiminde öne çıkmaktadır. Türkiye'de 2021 yılında yaklaşık 2,1 milyar adet kesme çiçek üretimi yapılmıştır. Bu üretimin yaklaşık yüzde 53'ü TR61 Bölgesi sınırları içerisinde gerçekleştirilmiştir. Düzey 2 bölgeleri ayırımında kesme çiçek üretimi Şekil 11'de gösterilmiştir. Karanfilde ülke üretiminin yüzde 93'ü, gerberada yüzde 70'i, anemonda yüzde 79'u, lisianthusda yüzde 45'i TR61 Bölgesi'nde gerçekleştirilmektedir. Kepez, Isparta Merkez, Aksu (Antalya), Serik kesme çiçek üretiminde öne çıkan ilçelerdir. Türkiye'nin 2020 yılındaki 106,1 milyon dolarlık ihracatının yüzde 44'ünü Antalya ili tek başına gerçekleştirmiştir.

Şekil 11 Düzey 2 Bölgeleri Kesme Çiçek Üretimi

Kaynak: TÜİK, 2022

TR61 Bölgesi ilçelerinde öne çıkan ürünler ve Türkiye üretimi içindeki payları Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2 TR61 Bölgesi İlçelerinde Öne Çıkan Ürünler ve Türkiye Üretimi İçindeki Payları

İlçe	Ürün	Oran (%)	İlçe	Ürün	Oran (%)	İlçe	Ürün	Oran (%)
Antalya Aksu	Kuşkonmaz	52,16	Antalya Kumluca	Biber (Çarliston)	30,86	Antalya Gazipaşa	Keçiboynuzu	17,33
Antalya Aksu	Dolmalık Biber	16,38	Antalya Kumluca	Biber Sivri	6,98	Antalya Konyaaltı	Portakal (Yafa)	22,47
Antalya Aksu	Domates (Sofralık)	6,10	Antalya Kumluca	Pepino	60,47	Antalya Konyaaltı	Mandalina (Klemantin)	8,14
Antalya Aksu	Kabak (Sakız)	14,95	Antalya Manavgat	Muz	11,89	Antalya Korkuteli	Mantar Kültür	45,56
Antalya Alanya	Avokado	48,28	Antalya Serik	Bakla	7,54	Antalya Korkuteli	Armut	10,25
Antalya Alanya	Muz	16,95	Antalya Serik	Karnabahar	8,73	Antalya Korkuteli	Maviyemiş	27,04
Antalya Alanya	Yenidünya	15,73	Antalya Serik	Brokoli	8,03	Isparta Eğirdir	Elma (Starking)	14,97
Antalya Alanya	Keçiboynuzu	25,79	Burdur Bucak	Çörekotu	13,23	Isparta Gelendost	Elma (Golden)	21,20
Antalya Elmalı	Elma (Starking)	17,41	Burdur Karamanlı	Kışniş	73,52	Isparta Gelendost	Elma (Starking)	9,55
Antalya Finike	Washington (Portakal)	13,06	Burdur Tefenni	Anason	13,02	Isparta Senirkent	Barbunya	17,14
Antalya Gazipaşa	Hıyar (Turşuluk)	7,14	Burdur Tefenni	Rezene	69,92	Isparta Senirkent	Üzüm (Kurutmalık)	6,20
Antalya Gazipaşa	Muz	9,36	Isparta Eğirdir	Elma (Golden)	18,51	Isparta Eğirdir	Elma (Golden)	18,51

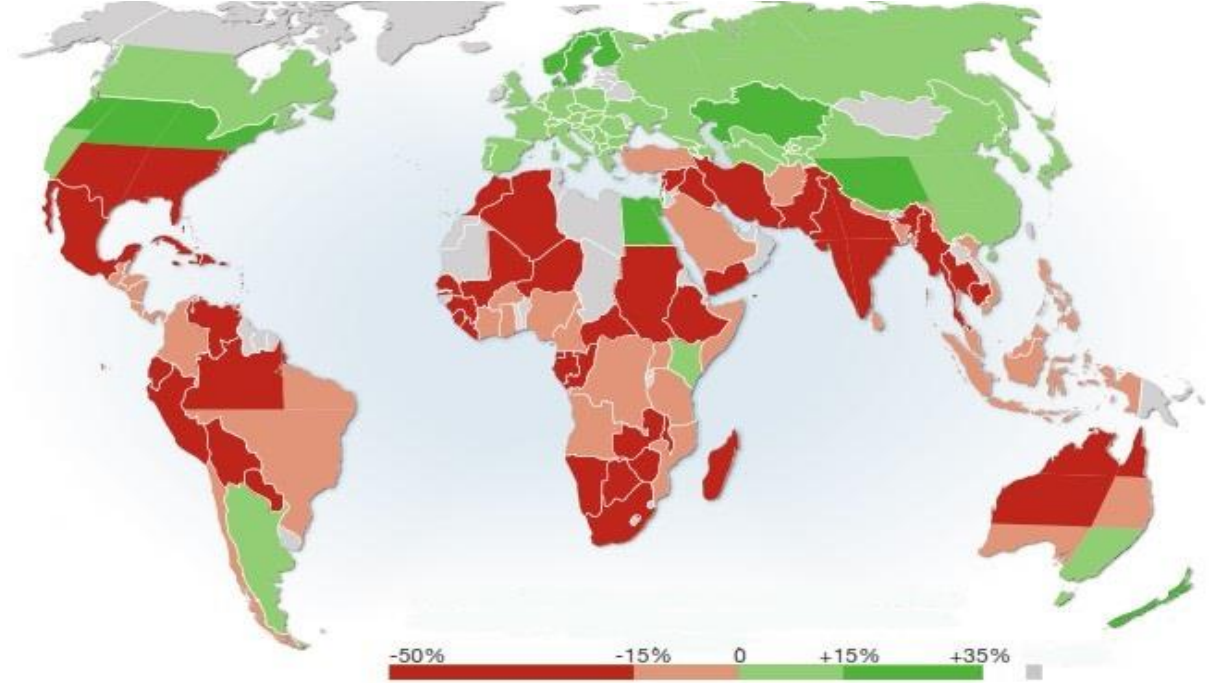
Kaynak: TÜİK, 2021

Tarım doğal koşullara doğrudan bağlı bir ekonomik uğraştır. Son dönemlerde sıcaklık değerleri ve yağış rejimindeki değişiklikler üzerinde yapılan bilimsel araştırmalar alışılmışın dışında koşullarla karşılaşacağımızı göstermektedir. IPCC 6. Değerlendirme Raporu’nda Akdeniz Havzası’nın dünyadaki en hassas bölgelerden biri olacağı belirtilmekte olup yüzyıl sonuna kadar sıcaklıkların 3,5°C ila 8,75°C arasında artması, yağışlarda azalma olması beklenmektedir.³¹ Kuru tarım yerine sulama ile sebze, meyve ve süs bitkilerinin yetiştirildiği, kimi bölgelerinde tropikal bitki yetiştirme denemelerinin yapıldığı TR61 Bölgesi’nde yağış

³¹ IPCC, 2022

rejimlerinin değişmesi, artan sıcaklıklar ve buharlaşma ile sulama potansiyelinde meydana gelecek azalma tarımda köklü değişikliklere gidilmesini mecbur kılacaktır. Bu sebeple su kullanımında tasarrufa gidilmesi, kuraklığa ve yüksek sıcaklığa dayanıklı türler için çalışma yapılması bir tercihten öte mecburiyet haline gelmiştir. İklim değişikliği sebebiyle 2080 yılında dünyada meydana gelecek verim değişimi tahminleri şekil 12’de gösterilmiştir.

şekil 12 İklim Değişikliği Sebebiyle 2080 yılında Meydana Gelecek Verim Değişimi Tahminleri

Kaynak: Cline, 2007

6.1.2. Hayvansal Üretim

TR61 Bölgesi 2021 yılı verilerine göre yaklaşık 8,5 milyar TL canlı hayvanlar değeri ile 26 düzey 2 bölgesi arasında 14. sırada, 2,3 milyar TL hayvansal ürün değeri ile 14. sırada yer almıştır. TR61 Bölgesi’nin birçok ilçesinde bitkisel üretim faaliyetlerinden elde edilen yüksek verim hayvansal üretim faaliyetlerini önem sırasında geri planda bırakmakla birlikte iklim koşulları uygun olmayan ve sulama imkânları kısıtlı olan yerleşimlerde hayvancılık halen önemini korumaktadır. Bölgenin iklim yapısına daha az uygun olan ve besicilikle sürdürölen büyükbaş hayvancılıkta işletme büyüklüğü 1-20 hayvan arasında yer alırken doğal yetiştirme koşullarının daha hâkim olduğu küçükbaş hayvancılıkta daha büyük sürülerin varlığından bahsedilebilmektedir.

6.1.2.1. Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvancılık

2021 yılı verilerine göre TR61 Bölgesi 554.015 büyükbaş hayvan sayısı ile düzey 2 bölgeleri arasında 15. sırada yer almaktadır. Bu sayı Türkiye’deki tüm büyükbaş hayvan varlığının yüzde 3,07’sine tekaböl etmektedir. TR61 Bölgesi’nin ve bölge illerinin Türkiye büyükbaş hayvan varlığı içindeki payları Tablo 3’te gösterilmiştir. En fazla hayvan varlığına sahip ilçeler Burdur Merkez, Korkuteli, şarkikaraağaç, Bucak, Manavgat, Isparta Merkez ve Yalvaç ilçeleridir. Bu

ilçeler aynı zamanda tahıl tarımında önde olan ilçeler arasındadır. TR61 Bölgesi'nde 2011 yılında saf kültür ırklarının büyükbaş hayvanlar içindeki payı yüzde 64 iken 2022 yılında yüzde 62,2 olarak gerçekleşmiş, melez ırkların oranı ise yüzde 25,7'den yüzde 29,7'ye çıkmıştır. Türkiye'de ise aynı dönemde saf kültür ırklarının oranı yüzde 38'den yüzde 48,7'ye çıkarken melez ırkların oranı yüzde 41'den yüzde 43'e yükselmiştir.³²

Tablo 3 TR61 Bölgesinin ve TR61 Bölgesi İllerinin Türkiye Büyükbaş Hayvan Varlığı İçindeki Payları ve TR61 Bölgesi İllerinin TR61 Bölgesi İçindeki Payları

TR61 Bölgesinin ve İllerin Türkiye Büyükbaş Hayvan Varlığı İçindeki Payları (%)					İllerin TR61 Bölgesi Büyükbaş Hayvan Varlığı İçindeki Payları (%)			
Yıllar	TR61	Antalya	Burdur	Isparta	Yıllar	Antalya	Burdur	Isparta
2005	3,1	1,28	1,19	0,63	2005	41,21	38,43	20,37
2010	3,14	1,12	1,31	0,7	2010	35,8	41,91	22,29
2015	3,57	1,1	1,47	1	2015	30,88	41,01	28,11
2019	3,17	1,09	1,23	0,85	2019	34,28	38,77	26,95
2020	3,05	1,05	1,18	0,82	2020	34,45	38,62	26,93
2021	3,07	1,03	1,12	0,92	2021	33,48	36,5	29,92
2022	2,98	0,99	1,12	0,86	2022	33,3	37,66	29,02

Kaynak: TÜİK, 2022

2019 verilerine göre bölgede büyükbaş hayvanlardan elde edilen süt miktarı Türkiye'de üretilen sütün yüzde 3,73'üne karşılık gelmektedir.³³ Büyükbaş hayvan sayısı ve üretilen süt değerleri dikkate alındığında bölgede hayvan başına sağılan sütün ülke ortalaması üzerinde olduğu sonucuna varılmaktadır. Kültür ırklarının oranının yüksek olması bu sonucun ortaya çıkmasında ana faktördür. Bölgede mera arazilerinin tarımsal araziler içerisindeki payı yüzde 2'nin altındadır. Bölgedeki büyükbaş hayvancılık kaba yem tüketimine bağımlı durumdadır ve dolayısıyla yem fiyatlarındaki dalgalanmadan önemli ölçüde etkilenmektedir. Bölgede üretilen süt bölge ihtiyaçlarını karşılamakta kalanı ise diğer bölgelerdeki süt ürünleri üreticilerine gönderilmektedir. Bölgedeki süt ürünleri endüstrisi ham maddeyi değerlendirme noktasında yeterli büyüklüğe ulaşamamıştır.

Bölgede 2022 yılı verilerine göre 2,27 milyon civarında küçükbaş hayvan bulunmaktadır. Koyun ve keçi sayıları birbirine yakındır. Küçükbaş hayvan varlığına göre bölge düzey 2 bölgeleri arasında 11. sıradadır. Bölgedeki keçi sayısının Türkiye'deki toplam keçi sayısına oranı yüzde 9,6 olup TR61 Bölgesi düzey 2 bölgeleri arasında 3. sırada yer almaktadır. Koyun oranına göre ise 15. sıradadır. Bölgenin topoğrafyasının keçi yetiştiriciliğine uygun olması ve geleneksel keçi yetiştiriciliğinin devam etmesi bu durumun ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Bölgenin aynı zamanda Teke Yöresi olarak da adlandırılması, keçi yetiştiriciliğinin bölgenin kültürel kodları içerisinde önemli bir yer edindiğinin göstergesidir. Küçükbaş hayvancılıkta öne çıkan ilçeler Korkuteli, Manavgat ve Elmalı'dır. Bölgedeki en önemli ırk olan kıl keçisinde ise Manavgat, Korkuteli ve Kaş ilçeleri ön plandadır. TR61 Bölgesi ve illerinin Türkiye keçi varlığı içerisindeki payı Tablo 4'te gösterilmiştir.

³² TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2021

³³ TÜİK, Bölgesel İstatistikler, 2019

Tablo 4 TR61 Bölgesi ve illerinin Türkiye Keçi Varlığı İçerisindeki Payı

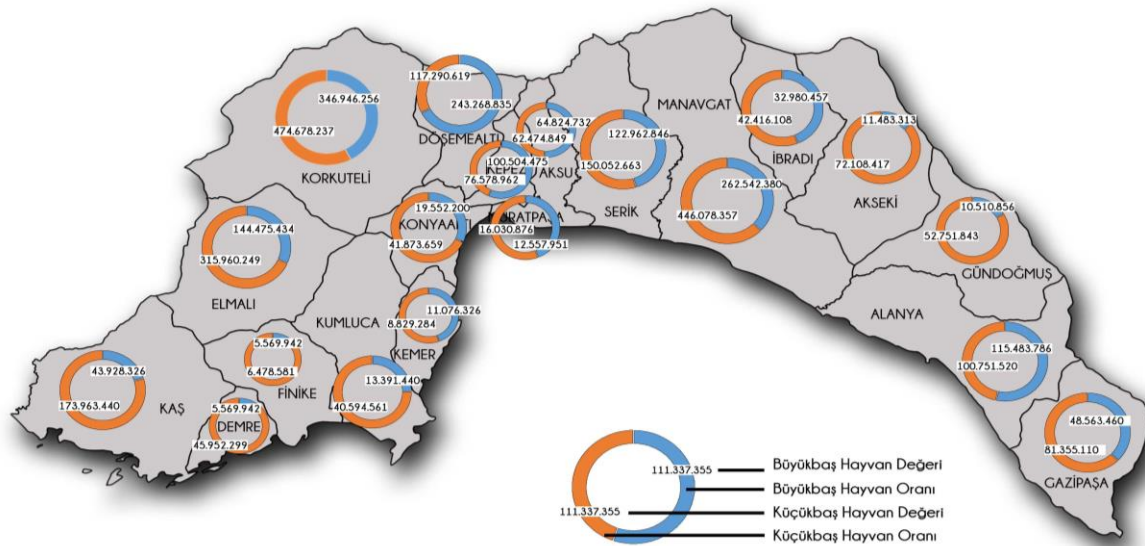
Bölgelerin ve illerin Türkiye Keçi Varlığındaki Payları (%)						İllerin Akdeniz Bölgesi İçerisindeki Payı (%)			İllerin TR61 Bölgesi İçerisindeki Payı (%)		
Yıllar	Akdeniz	TR61	Antalya	Isparta	Burdur	Antalya	Isparta	Burdur	Antalya	Isparta	Burdur
1995	26,88	14,06	8,82	2,85	2,39	32,81	10,6	8,9	62,72	20,26	17,01
2000	27,24	12,75	8,64	2,51	1,6	31,7	9,22	5,88	67,73	19,7	12,57
2005	25,88	12,26	8,39	2,48	1,38	32,44	9,59	5,34	68,48	20,25	11,27
2010	25,86	9,5	6,66	1,77	1,07	25,76	6,85	4,12	70,13	18,65	11,22
2015	26,29	10,36	6,28	2,11	1,97	23,89	8,02	7,48	60,66	20,36	18,98
2019	28,62	10,46	6,72	2,03	1,71	23,48	7,09	5,96	64,26	19,42	16,33
2020	27,76	9,98	6,53	2,06	1,39	23,16	7,32	4,94	65,37	20,67	13,96
2021	28,22	10,33	6,85	2,23	1,24	24,28	7,91	4,4	66,36	21,62	12,03
2022	27,16	9,63	6,59	1,76	1,27	24,26	6,51	4,7	68,38	18,35	13,25

Kaynak: TÜİK, 2022

Türkiye’de üretilen toplam koyun sütünün yaklaşık yüzde 2,5’i ile keçi sütünün yaklaşık yüzde 10’u TR61 Bölgesi’nde üretilmektedir. Bölgede küçükbaş hayvanlardan elde edilen toplam süt Türkiye’de elde edilen süt miktarına oranı yüzde 4,5’tir.³⁴ Büyükbaş hayvancılıkta gördüğümüz kültür ve melez ırkların çoğunluk olduğu durum küçükbaş hayvanlarda geçerli değildir. Son zamanlarda süt verimi yüksek olan saanen gibi yabancı ırklar TR61 Bölgesi’nde yetiştirilmeye başlanmıştır. Ancak bu tür keçilerin süt verimi beslenme özelliklerine bağlıdır. Özellikle et tüketiminde bölgenin yapısına uygun olan küçükbaş hayvanların payının artırılması büyükbaş hayvanların yarattığı yem maliyeti baskısını azaltacak ve uzun vadede su kaynakları üzerinde olumlu etki oluşturacaktır.

Antalya ilçelerinde mevcut büyükbaş ve küçükbaş hayvan değerleri Şekil 13’te gösterilmiştir.

Şekil 13 Antalya İlinin İlçelerinde Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Değerleri (TL)

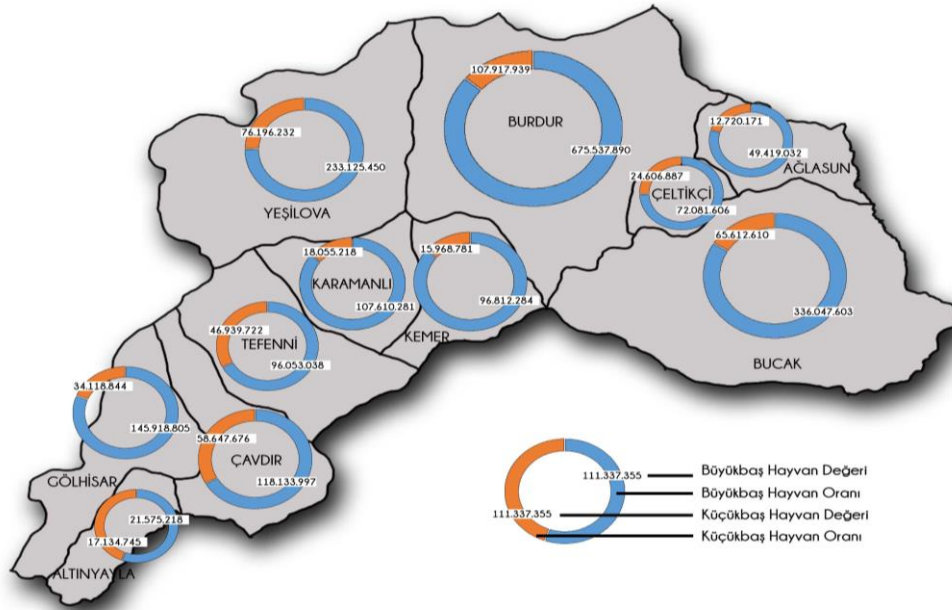

Kaynak: TÜİK, 2022 (TÜİK verileri kullanılarak yazar tarafından hesaplanmıştır.)

Burdur ilçelerinde mevcut büyükbaş ve küçükbaş hayvan değerleri Şekil 14’te gösterilmiştir.

³⁴ TÜİK, Bölgesel İstatistikler, 2019

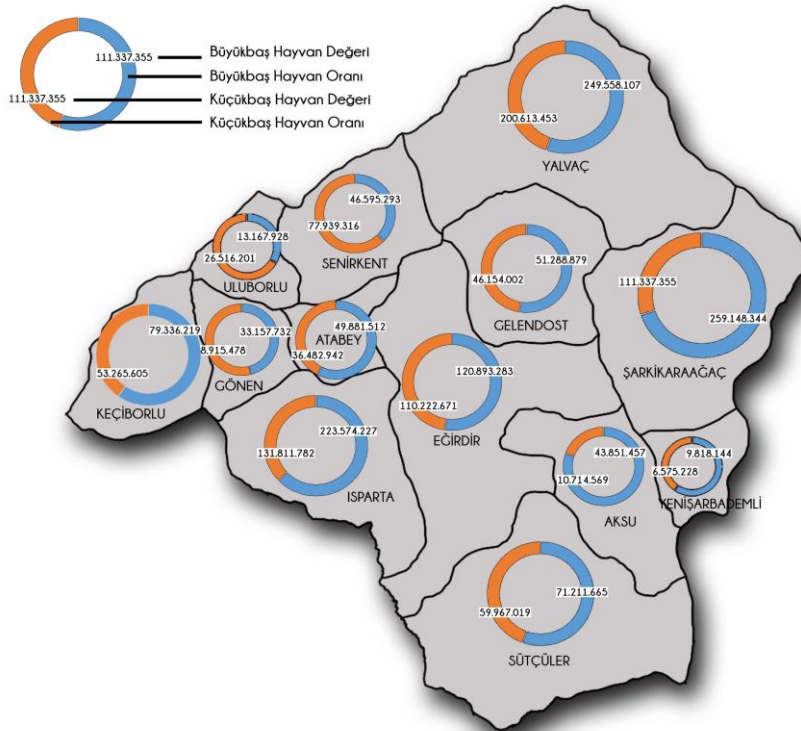
Şekil 14 Burdur ilinin ilçelerinde Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Değerleri

Kaynak: TÜİK, 2022 (TÜİK verileri kullanılarak yazar tarafından hesaplanmıştır.)

Isparta ilçelerinde mevcut büyükbaş ve küçükbaş hayvan değerleri Şekil 15'te gösterilmiştir.

Şekil 15 Isparta ilinin ilçelerinde Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Değerleri

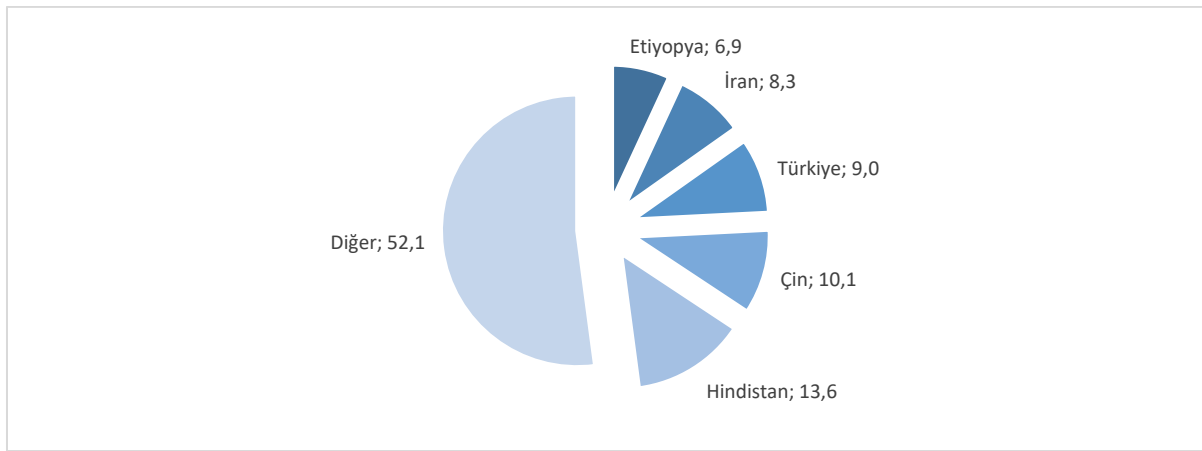

Kaynak: TÜİK, 2022 (TÜİK verileri kullanılarak yazar tarafından hesaplanmıştır.)

6.1.2.2. Arıcılık

2020 yılı dünya bal üretiminde, çok farklı iklim özellikleri ve bitki örtüsü çeşitliliğine sahip Türkiye 104 bin ton üretim ve yüzde 5,8'lik pay ile ikinci sırada yer almaktadır. Şekil 16'da görüldüğü gibi kovan varlığında dünyada üçüncü sıradadır. Kovan başına bal üretiminde dünya ortalaması 18,8 kg olarak gerçekleşirken, Türkiye'deki verim 12,7 kg'dır.³⁵ 2020 yılında bölgede, ülke genelinde üretilen toplam miktar olan yaklaşık 104 bin tonun yüzde 2,6'sına tekabül eden 2.749 ton bal üretimi yapılmıştır. Bölgedeki üretimin yaklaşık yüzde 73'ü Antalya ilinde gerçekleşmiştir. TR61 Bölgesi'nde üretilen bal miktarının, bölgenin bal üretimi için iklim ve bitki örtüsü açısından oldukça uygun koşullara sahip olmasına karşın görece düşük bir seviyede kaldığı ifade edilebilir.

Şekil 16 2019 Yılı Ülkelere Göre Kovan Varlığı (%)

Kaynak: Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü Ürün Raporu Arıcılık, 2021

6.1.2.3. Su Ürünleri Üretimi

2021 yılında ülke iç sularında üretilen 33.140 ton iç su ürününün 2 bin tonu TR61 Bölgesi illerinden sağlanmıştır. Üretilen miktar her ne kadar Türkiye üretiminin düşük bir kısmı olarak görülse de önemli ihraç ürünlerinden kerevitin yüzde 69'u, sudakin yüzde 12,5'i, sazanın yüzde 7,1'i bölgede üretilmektedir. İç su ürünlerinde bölgenin avantajı çok sayıda tatlı su kaynağı ve göle sahip olmasıdır. Ancak küresel ısınma bu iç su kütlelerinin varlığını tehdit etmektedir. Ayrıca tatlı su kütleleri tarım arazilerine yakın oldukları için tarımsal kaynaklı kirlilikten etkilenebilmektedir. Yetiştiricilikteki temel girdi maliyetlerinin yaklaşık yüzde 70'ini yem maliyetleri oluşturmaktadır. İklim değişikliği, döngüsel ekonomi ve yem maliyetleri dikkate alındığında akuaponik sistemlerin yaygınlaşmasının önemli olduğu açıktır. TR61 Bölgesi'nde yetiştirilen su ürünleri miktarı ve değeri Tablo 5'te gösterilmiştir.

³⁵ FAO, 2020

Tablo 5 TR61 Bölgesi'nde Yetiştirilen Su Ürünleri

Ürün Adı	Antalya Üretim (Ton)	Burdur Üretim (Ton)	Isparta Üretim (Ton)	TR61 Üretim (Ton)	Türkiye Üretim (Ton)	2022 Yılı Ortalama Fiyat	TR61 Bölgesi Üretim Değeri (TL)	Türkiye Üretim Değeri (TL)
Aynalı Sazan (İçsu)	25			25	293	28,49	712.250	8.347.570
Çipura (Deniz)	3.721			3.721	152.469	89,73	333.885.330	13.681.043.370
Levrek (Deniz)	1.268			1.268	156.602	99,21	125.798.280	15.536.484.420
Alabalık (Gökkuşluğu) (İçsu)	1.199	4.090	2.220	7.310	144.347	53,97	394.520.700	7.790.407.590
Toplam	7.103	2.835	3.069	13.007	421.411	-	291.394.750	10.859.581.980

Kaynak: TÜİK, 2022

Bölgedeki sahil şeridinde deniz suyu sıcaklığının diğer denizlere göre yüksek olması avcılık faaliyetlerini sınırlandıran bir etkidir. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının 2020 yılı verilerine göre Akdeniz'in ortalama sıcaklığı 22,2°C olarak ölçülürken Karadeniz'de ölçülen ortalama sıcaklık 16,3°C'dir.³⁶ Bu fark avlanan balık miktarı rakamlarına doğrudan yansımaktadır. 2021'de Akdeniz'de avlanan balık miktarı 13 bin ton civarında iken Ege'de 33 bin ton ve Karadeniz'de 203 bin ton civarındadır.³⁷ Akdeniz'de oldukça fazla çeşitte balık avlanmasına rağmen avlanan miktar göreceli olarak düşüktür. Küresel ısınmanın balık avcılığı üzerinde olumsuz etkisi sadece canlıların büyüme koşullarıyla ilgili değildir. Süveyş Kanalı'nı kullanan ticari gemilerin balast suları, Hint Okyanusu ve Kızıldeniz kökenli istilacı sucul türlerin Akdeniz ve Ege Denizi'ne ulaşabilmesine sebep olmaktadır. Diğer taraftan gerek iklim değişikliği, gerekse küresel ısınma sonucu istilacı türler Akdeniz ve Ege Denizi'nde geniş yayılım göstermekte ve yerli türlerin popülasyonunu tehdit etmektedir.

6.1.3. Temel Sorunlar

TR61 Bölgesi'nde bitkisel üretim ve hayvancılık faaliyetleri ile ilgili sorunlar genel olarak aşağıda listelenmiştir.

- Hayvancılık işletmelerinin küçük ölçekli olması ve büyük işletmelerle rekabet edememeleri
- Tarım arazilerinin bölünmüş olması ve işletme başına ortalama arazi büyüklüğünün düşük olması
- Meraların yetersiz olması ve erken hasat faaliyetleri sonucu yeterli otlak ve arıcılık için bitki kalmaması
- Süt üretiminde kültür ırklarına bağımlı olunması, yerli ırkların süt veriminin düşük olması
- Tarımsal ürünlerde markalaşma sorunları sonucu düşük katma değer elde edilmesi
- Tarım sektöründe yaşanan iş gücü ve kırdan kente göç
- Doğru tür ile üretim yapılmaması sonucu istenen verim ve kalitenin yakalanamaması
- Üretim planlamasında zorluk yaşanması, havza bazlı üretim modeline geçilmemesi
- Üretim girdi maliyetlerindeki artış

³⁶ Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2021

³⁷ TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2021

- Vahşi sulama, iklim değışikliğı ve yanlış tarım uygulamaları sonucu kaynaklardaki azalma ve verimsizleşme
- Küresel ısınma ve iklim değışikliğı sonucu Akdeniz'deki deniz canlılarının popölasyonu azalırken istilacı türlerin popölasyonunun artması
- Sürdürülebilir tarım uygulamalarının yeterince yaygınlaşmaması
- Tarımda iş gücü bulmanın zorluğu
- Analize dayalı gübre ve teşhise dayalı ilaç uygulamasının yaygın olmaması
- Modern teknoloji ve mobil uygulama kullanımının sınırlı olması

6.1.4. Hedefler, Tedbirler, Program ve Proje Önerileri

Tarımda Verimliliğın Artırılması stratejik önceliğı kapsamında belirlenen hedefler, sorunların çözümüne yönelik olarak geliştirilen tedbir, program ve proje önerileri maddeler halinde aşağıda ifade edilmiştir.³⁸

HEDEF 1: TARIMSAL ÜRETİMDE GİRDİ MALİYETLERİNİN AZALTILMASI DESTEKLENECEKTİR

Üreticinin üretmeye devam etmesi geçimini sağlamasına ve teknolojik imkânlarla yatırım yapmaya yetecek katma değer elde etmesine bağlıdır. Girdi maliyetlerinin yüksek olduğu ve elde edilen karın düşük olduğu durumlarda üretici geçimini sağlayabileceğı diğer alanlara kaymakta ve kırsal kesimi terk etmektedir. Bu alanda alınacak önlemler tarımsal üretimin devamlılığının sağlanması ile doğrudan ilişkilidir.

Tedbir 1. Havza bazlı üretime geçilerek uygun ürünün uygun bölgede uygun koşullarda yetiştirilmesi sağlanacaktır.

Farklı iklim koşulları ve toprak yapısına sahip havzalardan oluşan bölgede sulama sistemlerinin gelişmesi doğal koşullara uygun ve getirisi düşük ürünlerin terk edilerek iklimin elverdiği ve maddi getirisi yüksek her ürünün ekilmeye başlamasına sebep olmuştur. Özellikle kuraklığa daha hassas ve yer altı kaynakları stres altında olan Burdur Kapalı Havzası, Konya Kapalı Havzası ve Akarçay Havzası'nda toprakları olan bölge ilçelerinden başlamak üzere üreticinin doğal koşullara uygun ürünlere yönlendirilmesi önem arz etmektedir. Koruma kullanma dengesine riayet edilerek sürdürülen bu üretim kentsel-kırsal nüfus dengesinin korunmasına yardımcı olacaktır.

Tedbir 2. Bölge iklimine uygun protein değeri yüksek alternatif yem ürünleri ekilerek hayvancılıkta maliyet düşürülecektir.

Özellikle besiciliğe dayalı büyükbaş hayvancılıkta en önemli girdi maliyeti olan ve ithal edilen yem bileşenlerinin yerli kaynaklarla karşılanması sağlanarak üreticiye önemli bir avantaj kazandırılması için çalışmalar yapılacaktır. Arazisinde başka ürünlerin ekimi daha ekonomik olmayan, bölgede geleneksel ekonomiye sahip olan ve büyükbaş hayvan değerinin küçükbaş hayvan değerine göre yüksek olduğu Burdur ilinde Burdur Merkez ve Bucak dışındaki ilçeler ile

³⁸ Tedbir açıklamalarında belirtilen mekânsal atıflar için Bkz. Bölüm 7.5, Tablo 34: TR61 Bölgesi İlçeleri Birincil ve İkincil Ekonomik Faaliyet Yoğunlaşmaları & Bölüm 8.1, Bölge Mekânsal Gelişim Şeması

Isparta ilinde Merkez, Eğirdir ve Yalvaç dışındaki ilçelerde yem bitkilerinin ekimi uygun görünmektedir.

Tedbir 3. Hayvancılıkta yerli ırkların ıslahına önem verilecektir.

Bölgede bakım maliyeti daha düşük ve bölge koşullarına daha uyumlu yerli türlerin ıslah edilerek kültür melezi hayvan sayısının artırılması önem arz etmektedir. Önemli küçükbaş hayvancılık alanlarından olan bölgede çoğunlukla bulunan yerli türlerin ıslahının sağlanması önemli ekonomik katkı sağlayacaktır. Bölgenin tüm yerli hayvan varlığında ıslah çalışması gerekmektedir birlikte bu çalışmanın öncelikle geleneksel ekonomiye sahip ilçelerde başlaması uygun olacaktır.

Tedbir 4. Tarım ve mera alanlarında yapılaşmanın ve amaç dışı kullanımın önüne geçilecek, ıslah çalışmaları yapılacaktır.

Artan nüfusun ve artan turist sayısının bölgedeki yapılaşma talebini yükseltmesi beklenen bir durumdur. Yapılaşma ihtiyacına cevap verilirken artan nüfusun gıda ihtiyacını karşılayacak verimli alanların korunması konusunda hassas davranılması için yerel yönetimler arasında eş güdüm sağlanacaktır. Tarımdan elde edilen gelirin kaybedilmemesi ve kentsel gelişmenin devam etmesi için yapı baskısının en fazla hissedildiği tarım odağı ilçelere öncelik verilmesi gerekmektedir. On İkinci Kalkınma Planı'nda belirtildiği üzere mera ıslah çalışmalarının otlatmaya yardımcı yapıların kurulmasını sağlayacak şekilde bütüncül olarak ele alınması gereklidir.

Tedbir 5. Tarımsal üretimde yenilenebilir enerji sistemlerinden yararlanılması teşvik edilecektir.

Dünyada gıda fiyatları günden güne artmaktadır. Bu durumun temel sebebi ise girdi maliyetlerindeki artıştır. Girdi maliyetlerini düşürebilen ülkeler küresel enflasyondan kendilerini korurken ticarette de avantaj sağlamış olacaklardır. Başta sulama olmak üzere yenilenebilir enerji sistemlerinden azami şekilde faydalanılması üretici üzerindeki yükü hafiflettiği gibi karbon ayak izinin azaltılması konusunda da katkıda bulunacaktır. Bölgedeki en önemli yenilenebilir enerji kaynağı güneştir ve güneş enerjisi potansiyeli bölge genelinde yüksektir. Dolayısıyla yenilenebilir enerji sistemlerinin öncelikle tarım odağı ilçeler ve ikincil tarım odağı ilçelerde teşvik edilmesi gerekmektedir.

Tedbir 6. Akıllı tarım uygulamaları ile birim alandan elde edilen verim artırılabilecektir.

Artan nüfus, daralan ve verimi düşen tarım arazileri, azalan su kaynakları ve değişen iklim koşulları birim alandan en yüksek verimi almayı zorunluluk haline getirmiştir. Kaynakların etkin kullanıldığı ve verimin oldukça yüksek olduğu akıllı tarım uygulamalarında doğal koşullara bağımlılık en aza indirgenerek yüksek verim seviyelerine ulaşılabilir. Akıllı tarım uygulamaları önemli verim artışı sağlayan yenilikçi yöntemlerden oluşmakla ve arazi büyüklüğünün yetersiz olduğu yerlerde tarımın yapılmasına imkân sağlamakla birlikte On İkinci Kalkınma Planı'nda belirtildiği üzere beşeri ve teknik altyapıya önemli ölçüde yatırım yapılmasını gerektirmektedir. Bu sebeple bu faaliyetlerin ağırlıklı olarak sanayi odağı ve tarım odağı ilçelerde desteklenmesi önem arz etmektedir.

Tedbir 7. Bölgeye uyum sağlayan tropik bitkilerin üretimi yaygınlaştırılarak birim alandan alınan verim ve ortalama üretici geliri artırılabacaktır.

Bölge, ılıman iklimi sayesinde özellikle örtü altı sebze üretiminde ülke ekonomisinde söz sahibidir. Ancak ülke genelinde örtü altı üretim yaygınlaştıkça bölgedeki üretimin karlılık düzeyi azalmaktadır. Ekseriyetle ithal edilen ve ortalama fiyat seviyesi sebzelerin üzerinde olan tropikal meyvelerin üretilmesi cari açığın düşürülmesine katkıda bulunduğu gibi üreticiyi de destekleyecektir. Bu tedbir kapsamında yapılacak faaliyetlerde Antalya ilinde yer alan tarım odağı ilçelerin öncelikli olması gerekmektedir.

Örnek Yatırım Fırsatı ve Proje Fikri Künyeleri:

Model Tarımsal Üretim Tesisi Projesi (Ek-1)

Yeni Tür Meyve ve Yenilikçi Meyve Ürünleri Üretim Tesisi (Ek-2)

Yerli Sebze Tohumu AR-GE ve Üretim Tesisi (Ek-3)

Yüksek Genetik Kapasiteli Büyükbaş Sağmal Süt Hayvancılığı Yatırımı (Ek-4)

Mantar Kompostu Üretim Tesisi Yatırımı (Ek-5)

HEDEF 2: TARIMSAL ÜRETİMDE ÇEVRESEL ETKİLER AZALTILACAKTIR

Tarımsal üretim yapılırken su ve toprak gibi kaynaklar kullanılmakta, zararlılarla mücadele için ilaçlamadan yararlanılmaktadır. Bilinçsiz kaynak ve ilaç kullanımı, iklim değişikliği ve nüfus artışı sebebiyle kendisini yenilemekte zorlanan kaynaklar üzerinde baskı oluştururken verimin gittikçe azalmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla On İkinci Kalkınma Planı'nda da altı çizildiği üzere üretimin ekonomik, sosyal ve çevresel boyutunun bütüncül olarak ele alınması önemlidir.

Tedbir 1. Seralarda kullanılan inorganik malzemeler doğada geri dönüşebilir organik malzemelerle ikame edilecektir.

Sebze ve meyve üretiminde önemli verim artışı sağlayan örtü altı üretimde kullanılan bazı malzemelerin belirli aralıklarla değiştirilmesi gerekmektedir. Kullanılmaz hale gelen malzemelerin yeniden değerlendirilebilmelerini sağlayacak şekilde organik malzemelerden üretilmesi ile bu atıkların doğaya atıldıklarında dahi zararlarının en alt seviyede olması sağlanacaktır. Örtü altı tarımın yaygın olduğu Antalya ili sahil şeridindeki ilçelerde ve örtü altı tarımın yapılabildiği iç kısımlarda bu tedbire riayet edilmesi çevrenin korunmasında önemli bir etki yaratacaktır.

Tedbir 2. Bitkisel üretimde kimyasal ilaçlama yerine biyolojik mücadele yöntemleri yaygınlaştırılacaktır.

Tarımsal üretimde en önemli sorunlardan biri haşere ve zararlılardır. Verimi düşüren ve kimi zaman da tüm mahsulün kaybına yol açan durumlarla karşılaşmaktadır. Zararlılarla mücadele genellikle kimyasal ilaçlar vasıtasıyla yapılmakta ancak bazı durumlarda ilaç mahsulde olması gereken miktarın üzerinde kalmaktadır. Bilinçsiz ilaçlama aynı zamanda toprak ve suyu geri dönülemez şekilde kirleterek verimin düşmesine sebep olmaktadır. Zararlıları doğal

düşmanlarına maruz bırakarak mücadele etmek daha doğal bir çözüm yolu olarak değerlendirilmektedir. Özellikle ihracata konu olan meyve üretiminden başlanarak teknik açıdan mümkün olan her ürünün üretiminde biyolojik mücadelenin yayılması gerekmektedir.

Tedbir 3. Tarımsal atıkların ekonomik olarak yeniden değerlendirilmesi için gerekli altyapı ve iş birlikleri geliştirilecektir.

Tarımsal ürün yelpazesi geniş olan bölgede bu ürünlerin işlenmesi veya bozulması sonucu çok çeşitli atıklar ortaya çıkmaktadır. Bu atıkların doğaya zarar vermeden ekonomiye kazandırılması gerekmektedir. Bu tedbir kapsamındaki faaliyetlerin tüm bölgede yoğunlaşması gereklidir. Ancak maliyet avantajının değerlendirilerek sürdürülebilir şekilde faaliyetlerin gerçekleştirilmesi için tarım odağı ilçelere odaklanması önem arz etmektedir.

Tedbir 4. Modern sulama sistemlerinin yaygınlaştırılması ile su tasarrufu sağlanacaktır.

TR61 Bölgesi bir bütün olarak iklim değişikliğinden etkilenecektir. Yetiştirilen ürünün niteliğine göre sulama sistemlerinde değişime gidilmesi suyun etkin kullanılmasını sağlayacaktır. Bu sebeple örtü altı tarımın yapıldığı özellikle kıyı kesimler ile meyvecilik, sebzeçilik veya tahıl üretimi yapılan ilçelerde farklı sistemlerin uygulanması üzerinde durulmalıdır. Sulu tarımın daha yaygın olduğu tarım odağı ilçelerden başlanarak uygun sistemler yaygınlaştırılacaktır.

Tedbir 5. Kuraklığa dayanıklı bitki türlerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması sağlanacaktır.

Küresel ısınma ile yağışların azalmasının beklendiği bölgede değişen koşullara uyum sağlayan bitkilerin üretilmesi ekonomik kayıpların en aza indirgenmesine katkıda bulunacaktır. Bölge tarımsal katma değerini genellikle sulamaya bağlı olan sebze ve meyve tarımından elde etmektedir. Dolayısıyla ağırlıklı olarak tarım odağı ilçelerde başlaması gerekli çalışmaların sonradan ikincil tarım odağı ilçelere de yayılması yolu takip edilebilir.

Tedbir 6. Bölgenin iklim ve bitki örtüsüne daha uygun olan küçükbaş hayvancılık yaygınlaştırılacaktır.

Teke Yöresi olarak da adlandırılan bölgede et ve kısmen süt ürünleri ihtiyacının çoğunlukla küçükbaş hayvancılıkla sağlanması kaynak verimliliği açısından önemlidir. Bu sebeple küçükbaş hayvan değeri büyükbaş hayvan değerinden fazla olan başta Antalya ilçeleri olmak üzere geleneksel ekonomiye sahip olan ilçelerde küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin artırılması dengeli gelişim açısından faydalı olacaktır.

Tedbir 7. Tarımsal üretimde hidroponik ve akuaponik sistemler yaygınlaştırılacaktır.

Döngüsel üretim sistemleri ile kaynakların etkin kullanıldığı ve koruma kullanma dengesini sağlamaya yönelik sistemler yaygınlaştırılacaktır. Atıkların yeniden değerlendirilmesi bu sistemin temel taşı olduğu için örtü altı sistemlere entegre edilmeleri daha kolaydır. Dolayısıyla Antalya kıyı ilçeleri bu tedbir kapsamında önceliklidir.

Tedbir 8. Akdeniz’de istilacı türlerin ekonomiye kazandırılmasına çalışılacaktır.

İklim ve çevresel koşullardaki değişiklik sonucu sayıları gittikçe artan istilacı türlerle bu türlerden ekonomik faaliyetlerde yararlanmak suretiyle mücadele edilebilmesi için araştırma

faaliyetleri yürütülecektir. Antalya kıyı şeridinde faaliyetlerin yoğunlaştırılması, balıkçılıkla uğraşan ve elde ettiği kazancı azalan hanehalkları için yeni bir gelir kaynağı oluşturabilecektir.

Tedbir 9. Tarımda çevresel etkilerin azaltılmasına yönelik gereklilikler, olanaklar ve alternatif uygulamalar konusunda çiftçilerin ve tarım işçilerinin farkındalığı artırılacaktır.

Tarımsal üretimde çevresel etkilerin azaltılmasına yönelik pek çok yöntem önerilebilir olmasına rağmen bu tedbirlerin uygulanmasında başrolde yer alacak çiftçiler ve tarım işçilerinin sürece hazırlanmasının önemli olduğu değerlendirilmektedir. Geçmişten gelen yanlış uygulamaların ve alışkanlıkların doğru olanlarla ikame edilmesinde yeni tekniklere uyum sağlayan insan kaynağının varlığı kilit rol oynayacaktır.

Örnek Yatırım Fırsatı ve Proje Fikri Künyeleri:

Sera Atıklarından Kompost ve Organik Gübre Üretim Tesisi Projesi (Ek-6)

Hidroponik, Aeroponik ve Akuaponik Sistemlerle Dikey Tarım Uygulama Tesisi (Ek-7)

Mikroalg Tabanlı Omega 3 ve Biyogübre Üretimi Tesisi (Ek-8)

Mikrobiyal Gübre Üretim Tesisi (Ek-9)

HEDEF 3: TARIMSAL ÜRETİMDEKİ YAPISAL SORUNLARA ÇÖZÜM ÜRETİLECEKTİR

Ülke ve bölge tarımında geleneksel yapıyla ilgili problemler bulunmaktadır. Problemlerin çözümü proaktif bir bakış açısı ve kararlı politikaların uygulanması ile mümkündür.

Tedbir 1. Arazi toplulaştırmaya yönelik iş birliği faaliyetleri yürütülecektir.

Tarımsal üretimde en önemli verim unsuru işletme başına düşen arazi miktarıdır. Üretici nüfusun devamlılığının sağlanması ve üretici refah seviyesinin düşmemesi için arazi toplulaştırma ile ilgili iş birliği çalışmaları desteklenecektir. Örtü altı tarım ile yüksek katma değer elde edilebilen Antalya ili kıyı ilçelerinden ziyade bölgenin iç kesimlerindeki geleneksel ekonomiye sahip ilçelere öncelik verilmesi yerinde olacaktır.

Tedbir 2. Ortalama tarımsal üretici yaşını düşürmek ve tarımda teknoloji kullanımını artırmak için gençlere yönelik faaliyetler geliştirilecektir.

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de ortalama üretici yaşının yükselmesi üretimin sürekliliği açısından önemli bir problemdir. Tarımsal üretimin teknolojiyi daha kolay benimseyen gençler için cazip hale getirilmesini amaçlayan çalışmalar yürütülecektir. Bölgede ekonomik faaliyetleri kısıtlı olan yerleşimlerin nüfusu gün geçtikçe azalmaktadır. Özellikle geleneksel ekonomiye sahip olan ilçeler başta olmak üzere kırsal nüfusu bölgede tutabilmek ve gençleri üretime çekebilmek için faaliyetler tasarlanmalıdır.

Tedbir 3. Havza bazlı destek sistemleri geliştirilerek tarımda planlı üretim desteklenecektir.

Bölgenin yapısına uygun ürünlerin ekimi teşvik edilerek koruma kullanma dengesi içinde fiyat dalgalanmalarının önüne geçilmeye çalışılacaktır. Sadece yüksek getiri amacıyla kaynakları tüketen ürünlerin ekimi önlenmeye çalışılacaktır. Bu tedbir kapsamında geleneksel ekonomiye sahip ilçelerin öncelik sırasında öne alınması gerekmektedir.

HEDEF 4: TARIMDA PAZARLAMA VE TİCARET KOŞULLARI İYİLEŞTİRİLECEKTİR

Küçük üreticilerin pazarlama ve markalaşma konusunda yetkin olmaması önemli tarım ürünlerine sahip olan bölgede üretimden beklenen katma değerin elde edilmesini engellemektedir. Bölgede dış ticaretin en önemli unsuru olan yaş sebze meyvede ilaç kalıntısı sebebiyle aksamalar meydana gelmekte, üretim kayıpları yaşanmaktadır.

Tedbir 1. Bölgede üretilen hayvansal ürünlerde markalaşma çalışmaları desteklenecektir.

Bölgede üretilen özellikle çiğ süt çoğunlukla şehir dışındaki merkezlerde işlenmektedir. Üretilen çiğ sütün bölgede işlenmesi ve pazarlanması sağlanarak üreticinin katma değeri artırılmaya çalışılacaktır. Özellikle büyükbaş hayvan süt üretiminin yoğun şekilde yapıldığı Burdur ve Isparta illerinin ilçelerinde üretilen sütün markalaşma çalışmaları ile bölgede daha çok işlenmesi ve daha fazla katma değer elde edilmesi hedeflenmektedir.

Tedbir 2. Bölgedeki üreticilerin e-ticaret sistemine uyum sağlayabilmesine yönelik kapasite geliştirme faaliyetleri yürütülecektir.

Bölgenin son zamanlarda hacmi artan organik üretim gibi pazarlardan pay alabilmesi için bu piyasalara erişimi sağlayacak dijital pazarlama yeteneklerinin kazandırılması sağlanacaktır. Bu tedbir kapsamında gerçekleştirilecek faaliyetler birçok kurumun iş birliğini gerektirmektedir. Koordinasyonun sağlanması amacıyla ticaret odaları ve borsalarının bulunduğu yerleşim yerlerinden başlanarak bölge sathına yayılım sağlanması gerekmektedir.

Tedbir 3. Yerel küçük üreticilerin ürünlerini pazarlayabilmeleri için kooperatifleşme çalışmaları desteklenecektir.

Yerel üreticiler, ölçek etkisi nedeniyle maliyetleri yüksek, katma değeri düşük üretim yapmaktadır. Geçimlerini zorlukla temin eden bu kişilerin pazarlama ve satışa yatırım yapabilmeleri ancak kooperatifçilik vasıtasıyla güçlerini birleştirmelerine bağlıdır. Özellikle geleneksel ekonomiye sahip ilçelerdeki üreticilerin kooperatifleşmesi ürettikleri ürünlerin katma değerini artıracaktır.

Tedbir 4. Dış ticarete önemli bir engel olan ilaç kalıntısı problemiyle mücadele edilecektir.

Dış ticarete ülkenin ve bölgenin imajına zarar veren ilaç kalıntısı problemi, önemli miktarda ürünün gümrüklerden geri dönmesine sebep olmaktadır. Bu problemin çözümü için çiftçilerin bilinçlendirilmesi ve işletmelere en uygun analiz hizmetlerinin verilmesi yönündeki çalışmalara

destek verilecektir. Özellikle dış ticarete konu olan sebze ve meyve üretimi yapılan tarım odağı ilçelerde gerekli altyapının kurulması önem arz etmektedir.

Tedbir 5. Yöresel ürünlerin korunması için coğrafi işaret almaları teşvik edilecektir.

Bölgede yetiştirilen tarımsal ürünlerin ulusal ve uluslararası pazarlarda özgünlük, kalite vb. açılardan daha iyi konumlandırılması ve bilinirliğinin artırılması için coğrafi işaret almaları teşvik edilecektir. Ayrıca coğrafi işaretli ürünlerin markalaşmasına, ticarileşmesine ve tanıtımına yönelik faaliyetler gerçekleştirilecektir.

Örnek Yatırım Fırsatı ve Proje Fikri Künyeleri:

Et İşleme Entegre Tesisi (Ek-10)

6.2. Stratejik Öncelik 2: Turizmde Dayanıklılığın Artırılması

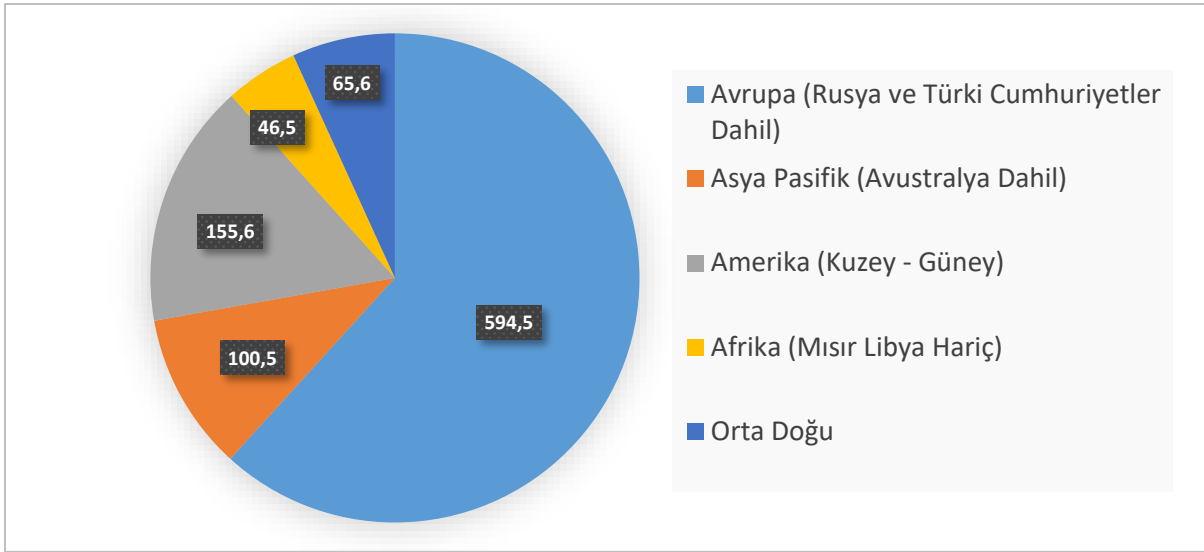
Yirminci yüzyılın son çeyreğinden itibaren toplumlar arası ilişkiler ve etkileşim giderek artmış, bu artış turizm sektörünün hızlı bir ivme ile gelişmesine yol açmıştır. 2019 yılında turizm sektörü tüm dünyada zirveye ulaşmıştır. 1995 yılında yaklaşık 450 milyon olan uluslararası turist sayısı 2019 yılında yaklaşık 1,5 milyara ulaşmıştır. Dünyada ülkelerin turizm gelirlerinin toplamı ise 2019 yılında 1,7 trilyon dolara ulaşmıştır.³⁹ 2020 yılında COVID-19 pandemisi sebebiyle dünyada turizm sektörü olumsuz etkilenmiştir. 2021 yılında dünya toparlanmaya başlamış ve 2022 yılında uluslararası turist sayısı dünyada 900 milyon kişiye ulaşmıştır. 2023 yılında turizm sektörünün dünyada tekrar 2019 yılında ulaşılan noktaya gelmesi beklenmektedir.⁴⁰

Dünya Birleşmiş Milletler Turizm Örgütü 2023 Mayıs ayı verilerine göre, en fazla turist dolaşımının olduğu yer yaklaşık 594,5 milyon ziyaretçi ile Avrupa kıtasıdır. İkinci sırada ise 360 milyon turist ile Avustralya'nın da dâhil olduğu Asya Pasifik, üçüncü sırada 155,6 milyon turist ile Kuzey ve Güney Amerika kıtaları yer almaktadır. Afrika ve Orta Doğu ise 46,5 milyon ve 65,6 milyon turist dolaşımı ile sonlarda yer almaktadırlar. 2022 yılında tüm dünyadaki turist sayısının ziyaret edilen bölgelere göre dağılımı Şekil 17'de gösterilmiştir.

³⁹ Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) "Tourism Highlights" 2019

⁴⁰ Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) "Tourism Highlights" 2023

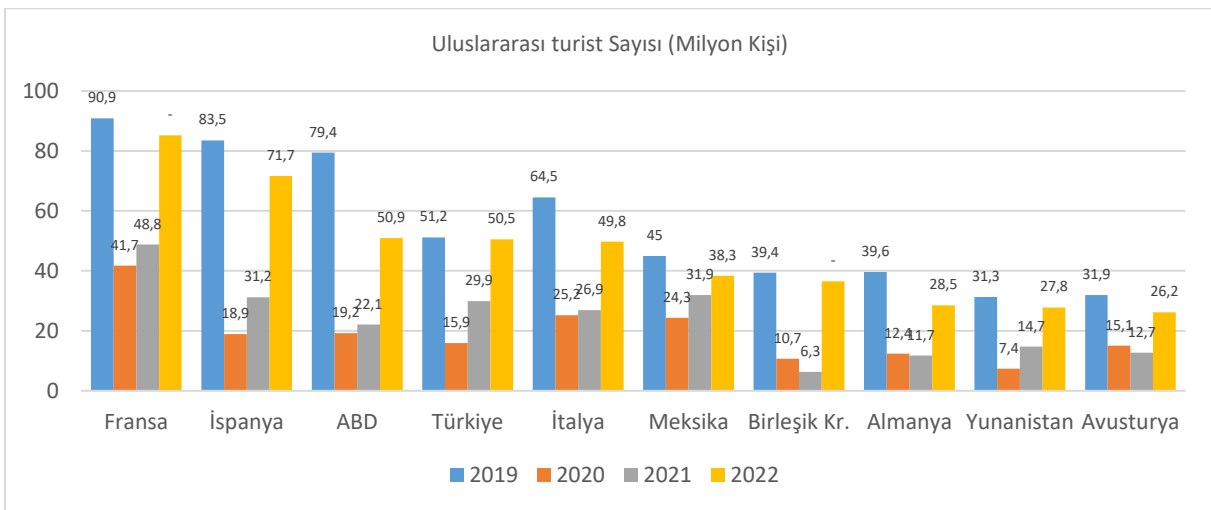
Şekil 17 2022 Yılı Turist Sayısının Ziyaret Edilen Bölgelere Göre Dağılımı

Kaynak: (UNWTO, World Tourism Statistics, 2023)

Türkiye uluslararası turizm pazarında başta İstanbul ve Antalya olmak üzere tanınmış turizm destinasyonları ile turizm sektöründen elde edilen katkıyı artırmak amacıyla gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ile rekabet içerisinde. Türkiye 2019 yılında 51 milyon ziyaretçi ile en fazla ziyaret edilen ülkeler arasında 6. sırada yer almıştır. Fakat 2019 yılında turizmden elde ettiği yaklaşık 30 milyar dolar gelir ile dünya sıralamasında ilk 10'a girememiştir. Türkiye'nin ziyaretçi sayısının fazla olmasına rağmen diğer ülkelere kıyasla turizmden elde ettiği gelirin az olmasının sebebi sahip olduğu turizm ürünlerinin düşük fiyatla pazarlanması ve turizm faaliyetlerinin genel olarak deneyime dayalı olacak şekilde çeşitlendirilmemiş her şey dâhil paketlerden oluşmasıdır. 2022 yılında Türkiye dünyada en çok ziyaret edilen ülkeler arasında 4. sıraya yükselmiştir. 2022 yılında dünyada en çok ziyaret edilen ülkeler Şekil 18'de gösterilmiştir.

Şekil 18 Dünyada En Çok Ziyaret Edilen Ülkeler 2022

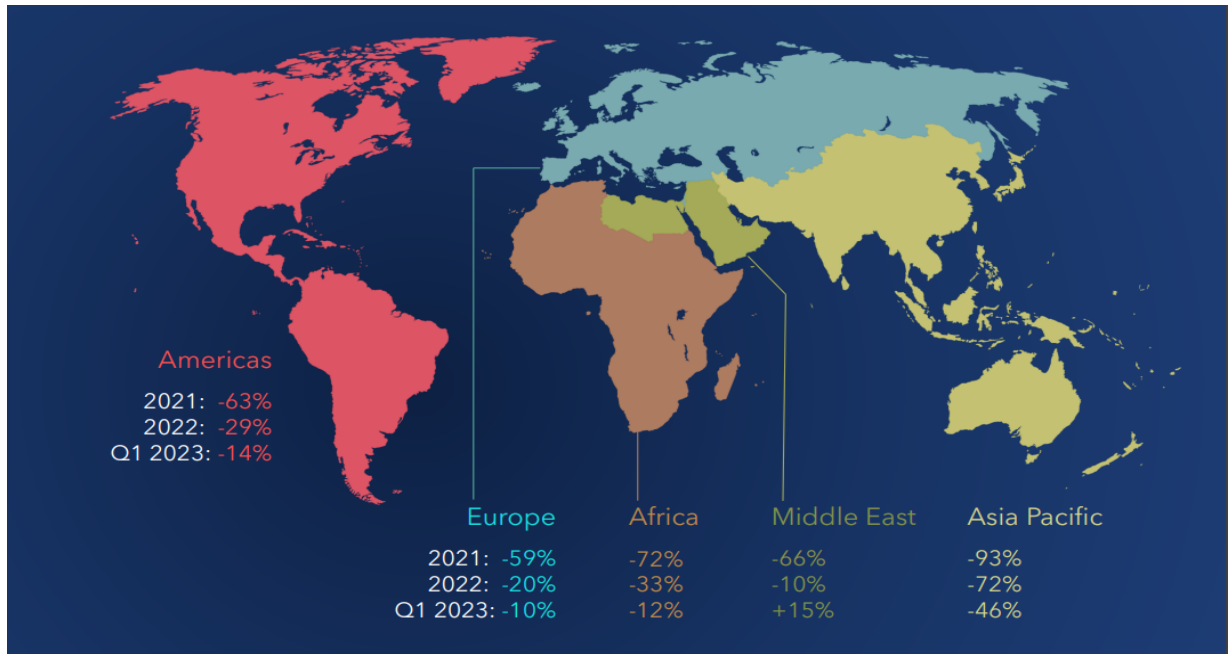

Kaynak: Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü, 2023

Yirminci yüzyılın sonundan günümüze kadar geçen sürede ülkelerin ekonomik durumlarına bakıldığında en hızlı gelişen sektörlerden birinin turizm sektörü olduğu bilinmektedir. Fakat turizm sektörü 2019 yılının Aralık ayında ortaya çıkan COVID-19 pandemisinden en fazla olumsuz etkilenen sektör olmuştur. 2020 yılında dünya genelinde turizm hareketliliğinde yüzde 74 oranında düşüş yaşanması sebebiyle, 2020 yılı dünya turizm tarihinin en kötü yılı olarak kabul edilmiştir. COVID-19 pandemisinin dünya turizmine olan zararı, 2009 yılında ortaya çıkan ekonomik krizin turizme olan zararının yaklaşık 8 katı kadardır.

COVID-19 pandemisinin çıkış yeri olması sebebiyle turizm sektörünün en fazla etkilendiği bölge Asya ve Pasifik bölgesidir. 2021 yılında Asya bölgesinde yüzde 93 oranında bir kayıp yaşanmıştır. Asya'dan sonra en fazla etkilenen bölge yüzde 72 oranında turist kaybı ile Afrika, yüzde 66 oran ile Orta Doğu bölgesi, sonrasında ise yüzde 63 oran ile Amerika ve Avrupa bölgeleri gelmektedir. 2022 yılında turist dolaşımı açısından en hızlı toparlanma yaşayan bölge ise Orta Doğu'dur. 2021 ve 2022 yılları ile 2023 yılının ilk çeyreğinde dolaşımdaki turist sayısının değişim oranları Şekil 19'da gösterilmiştir.

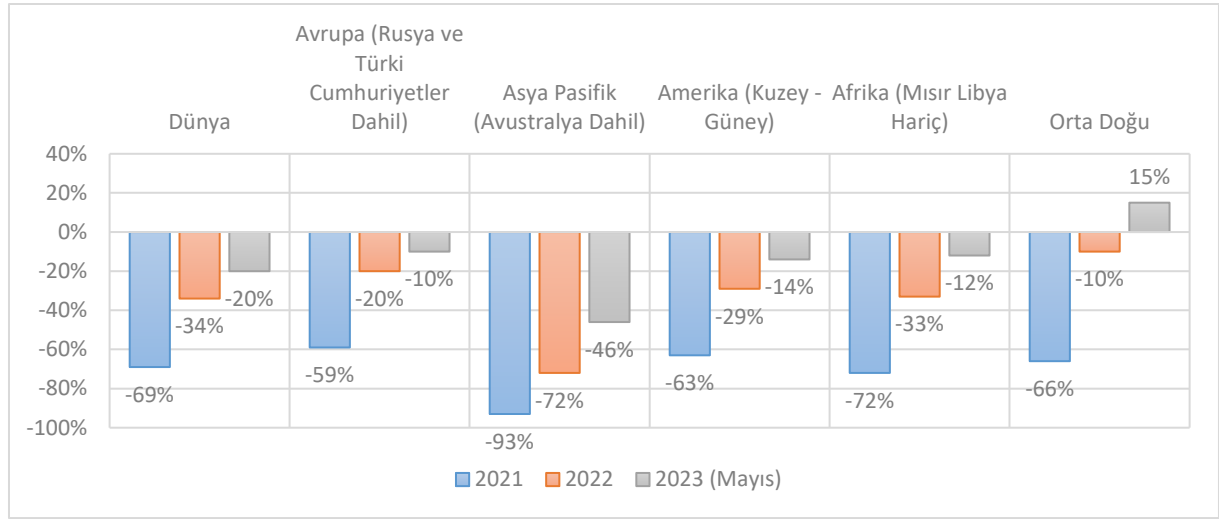
Şekil 19 2021 Yılında ve 2022 Yılı İlk Çeyreğinde Dolaşımdaki Turist Sayısı Değişim Oranları (%)

Kaynak : (UNWTO, World Tourism Barometer, 2023)

Pandemi sonrası yaşanan toparlanma dünyanın farklı bölgelerinde farklı düzeylerde gerçekleşmiştir. Bunun sebebi dünya genelinde farklılık gösteren seyahat sınırlamaları, aşılama oranları ve tüketici güvenidir. Refah seviyesi yüksek turistlerin gezi rotalarını içeren Avrupa bölgesi 2022 yılında 2021'e göre yüzde 39'luk yükselişle yılı tamamlarken Amerika bölgesinde gerçekleşen uluslararası seyahat sayısındaki artışın yüzde 34 olduğu görülmektedir. 2019 yılından itibaren en fazla toparlanma yaşayan ve 2019 yılının uluslararası seyahat sayısını geçen bölge ise Orta Doğu'dur. 2019 yılına kıyasla 2022 yılı turist sayılarında yaşanan toparlanma düzeyleri Şekil 20'de görülmektedir.

Şekil 20 Uluslararası Seyahat Sayısında 2019 Yılına Oranla Yaşanan Yüzdesel Değişim (2021 - 2023)

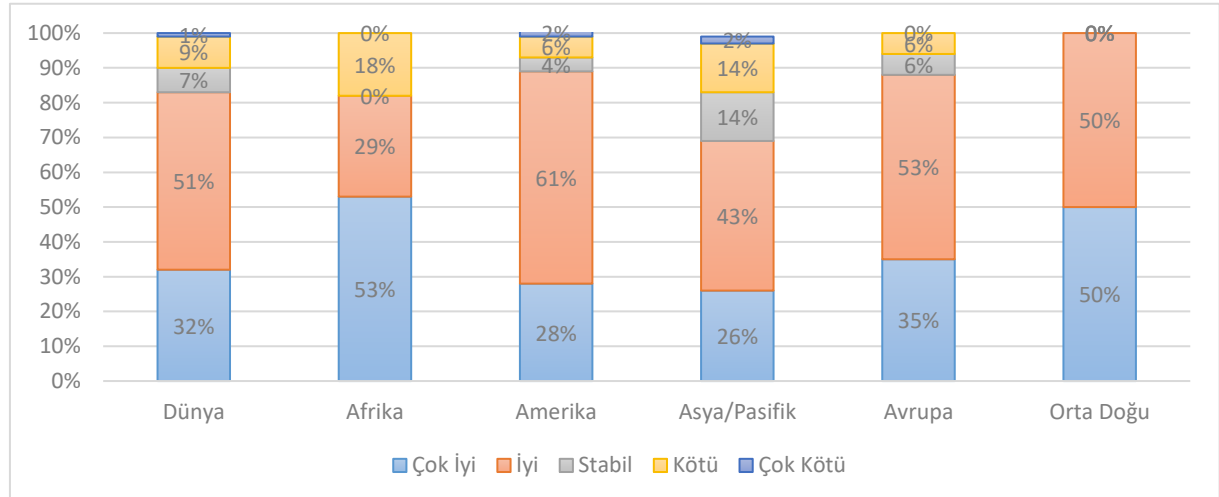

Kaynak: (UNWTO, World Tourism Barometer, 2023)

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) tarafından 2020 yılında 1.300 dolar düzeyinde olan uluslararası seyahatlerdeki kişi başı ortalama harcamanın 1.500 dolar seviyesine yükseldiği açıklanmış ve yaşanan bu artışın, tatil sürelerinin uzamasının yanı sıra ulaşım ve konaklama maliyetlerindeki artıştan kaynaklandığı ifade edilmiştir.

UNWTO tarafından yapılan beklenti anketi, katılımcıların yüzde 83'ünün önümüzdeki süreçte turizm sektöründe küresel ölçekte bir toparlanma beklediğini göstermektedir. Dünya, Afrika, Amerika, Asya-Pasifik, Avrupa ve Orta Doğu düzeyinde yürütülen anket çalışması sonuçları Şekil 21'de gösterilmiştir.

Şekil 21 Dünya Bölgeleri Ölçeğinde 2024-2028 Dönemi Turizm Beklenti Anketi Sonuçları

Kaynak: (UNWTO, World Tourism Barometer, 2023)

2020 yılında tüm dünyayı etkileyen COVID-19 pandemisi Türkiye turizm sektörünü de olumsuz yönde etkilemiştir. Ülkelerin turizm seyahatlerini kısıtlamaları ve sınır kapılarını diğer ülkelere kapatmaları sebebiyle 2019 yılında Türkiye'yi ziyaret eden turist sayısı yaklaşık 51 milyon iken 2020 yılında bu sayı 16 milyona gerilemiştir. 2021 yılında ise pandemi etkileri tüm dünyada etkisini kaybetmeye başlarken Türkiye turizm sektörü hızlı bir toparlanma yaşamıştır. Türkiye'ye seyahat eden turist sayısı 2022 yılında 51 milyona yükselmiş ve 2019 yılındaki

rakamı yakalamıştır.⁴¹ Türkiye'ye gelen turistlerin yıllara göre dağılımı Tablo 6'da gösterilmektedir.

Tablo 6 Türkiye'ye Gelen Turistlerin Aylara ve Yıllara Göre Dağılımı (Milyon)

Aylar	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Ocak	1,26	1,33	1,38	1,43	1,59	1,52	1,38	1,89	2,00	2,29	0,73	1,75
Şubat	1,38	1,35	1,62	1,71	1,75	1,63	1,49	1,93	2,11	2,20	0,76	2,01
Mart	1,98	1,92	2,21	2,20	2,27	2,03	1,94	2,58	2,75	0,97	1,20	2,55
Nisan	2,67	2,60	2,90	3,01	2,77	2,22	2,50	3,21	3,81	0,02	1,07	3,12
Mayıs	3,68	3,70	4,27	4,33	4,19	3,03	3,39	4,21	4,51	0,03	1,25	4,53
Haziran	4,22	4,43	4,61	4,79	4,48	2,90	3,96	5,09	5,97	0,22	2,54	5,56
Temmuz	5,36	5,37	5,18	5,83	6,13	4,21	5,85	6,53	7,41	1,38	5,32	7,72
Ağustos	4,63	5,17	5,53	5,82	5,66	3,71	5,31	6,16	7,02	2,19	4,63	7,00
Eylül	4,47	4,53	4,71	4,77	4,71	3,41	4,69	5,43	5,98	2,53	4,00	5,99
Ekim	3,46	3,54	3,78	3,82	3,69	2,85	3,38	4,24	4,82	2,04	3,97	5,37
Kasım	2,07	2,02	1,97	2,03	2,06	1,70	1,99	2,41	2,69	1,10	2,08	2,95
Aralık	1,60	1,75	1,70	1,89	1,82	1,68	2,08	2,43	2,67	0,99	2,48	2,81
Toplam	36,77	37,7	39,86	41,63	41,11	30,91	37,97	46,11	51,75	15,97	30,04	51,39

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı Sınır İstatistikleri, 2023

Türkiye Seyahat Acentaları Birliği'nin (TÜRSAB) 2023 yılında açıklamış olduğu verilere göre, Türkiye turizmden en fazla geliri 2022 yılında elde etmiştir. Bu rakam yaklaşık 46,2 milyar dolar olarak hesaplanmıştır. Pandemi gölgesinde geçen 2020 yılında elde edilen turizm geliri ise yaklaşık 12 milyar dolardır. 2021 yılında turizmden elde edilen gelire bakıldığında ise bir önceki yıla oranla yüzde 100'lük bir artış yaşandığı görülmektedir. Bu durum Türkiye'de aşılama oranının artması, sınır kapılarının yabancı ülkelere açılması ve turizm sektörüne ülke içerisinde uygulanan destek politikaları ile ilintilidir. Yıllara göre Türkiye turizm geliri ve bu gelirin GSYH içindeki payı Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7 Yıllara Göre Turizm Geliri ve GSYİH İçindeki Payı (%)

Yıllar	Turizm Geliri (1000 \$)	Ortalama Harcama (\$)	Turizm Gelirinin GSYH İçindeki Payı (%)
2011	28.115.692	778	3.4
2012	29.007.003	795	3.3
2013	32.308.991	824	3.4
2014	34.305.903	828	3.7
2015	31.464.777	756	3.7
2016	22.107.440	705	2.6
2017	26.283.656	681	3.1
2018	29.512.926	647	3.8
2019	34.520.332	666	4.6
2020	12.059.320	762	1.7
2021	24.482.332	834	3.1
2022	46.284.907	901	-

Kaynak: Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB), 2023

Türkiye'deki uluslararası konaklamalı turizm faaliyetlerinin büyük bir bölümü Antalya kıyı şeridinde yoğunlaşmış durumdadır. Antalya 2019 yılında yaklaşık 14 milyon yabancı turist ile İstanbul'dan sonra en fazla yabancı turist ağırlayan ikinci şehirdir. 2022 yılında da Türkiye'ye

⁴¹ Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2023

gelen yabancı turistlerin yüzde 35'i TR61 Bölgesi sınırlarından giriş yapmıştır.⁴² Antalya ili Türkiye'de bulunan turizm tesislerinin yatak kapasitesinin yaklaşık üçte birine sahip durumdadır. Antalya ilinin kapasitesi bölge değerlerini de yukarı çekmektedir. TR61 Bölgesi konaklama kapasitesi Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8 TR61 Bölgesi 2021 Yılı Konaklama Kapasitesi

Kapsam	Toplam Tesis Sayısı	Toplam Oda Sayısı	Toplam Yatak Sayısı
TR61 Bölgesi	2.371	307.251	682.210
Türkiye	18.853	942.807	2.033.639

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı Tesis İstatistikleri, 2022

2022 yılında Türkiye'de gerçekleşen yabancı turist gecelemlerinin yüzde 62'si, yerli turist gecelemlerinin yüzde 19'u TR61 Bölgesi'nde bulunan tesislerde gerçekleşmiştir. TR61 Bölgesi 2022 yılı geceleme istatistikleri Tablo 9'da, bu gecelemlerin ilçelere dağılımı Şekil 22'de gösterilmiştir.

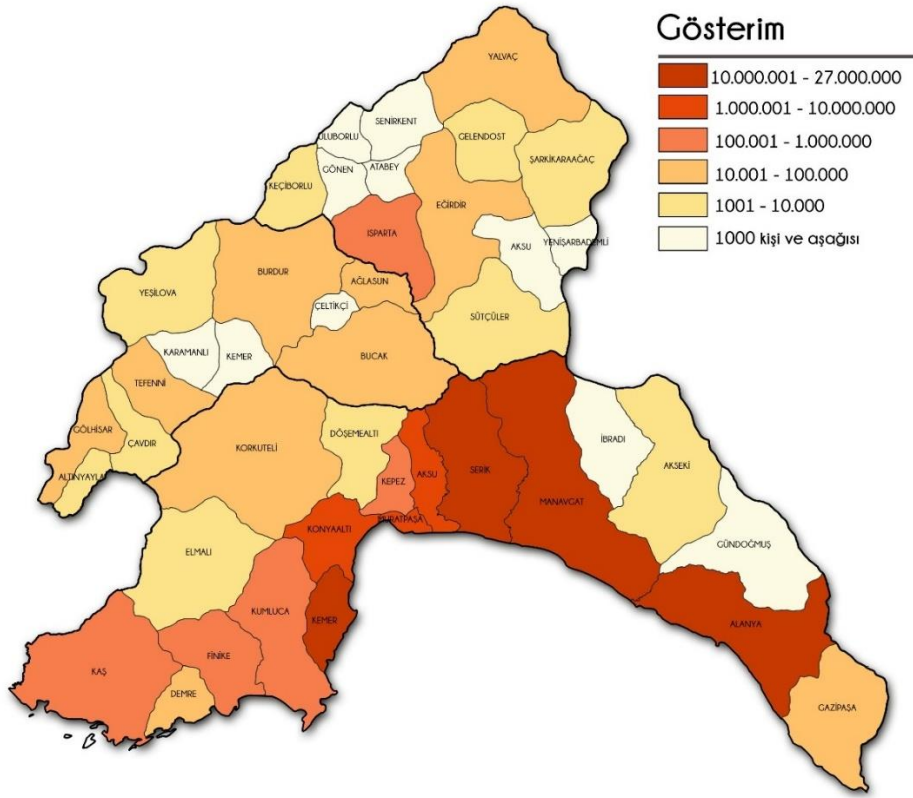
⁴² Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022

Tablo 9 Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinde Tesislere Geliş, Geceleme, Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranlarının İllere ve İlçelere Göre Dağılımı (2022)

İl	İlçeler	Tesis Geliş Sayısı			Geceleme			Ortalama Kalış Süresi		
		Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
Antalya	Akseki	45	1 211	1 256	55	2 691	2 746	1,22	2,22	2,19
	Aksu	1 397 074	298 203	1 695 277	7 022 879	829 719	7 852 598	5,03	2,78	4,63
	Alanya	5 561 953	885 622	6 447 575	17 577 183	2 307 991	19 885 174	3,16	2,61	3,08
	Demre	2 549	9 877	12 426	11 572	20 273	31 845	4,54	2,05	2,56
	Finike	10 962	18 680	29 642	61 071	43 917	104 988	5,57	2,35	3,54
	Gazipaşa	1 796	12 021	13 817	7 305	28 414	35 719	4,07	2,36	2,59
	Kaş	36 353	51 461	87 814	88 302	117 221	205 523	2,43	2,28	2,34
	Kemer	2 545 234	642 575	3 187 809	10 303 628	1 864 218	12 167 846	4,05	2,90	3,82
	Kepez	29 949	53 993	83 942	50 393	106 592	156 985	1,68	1,97	1,87
	Konyaaltı	233 682	120 418	354 100	739 800	261 605	1 001 405	3,17	2,17	2,83
	Korkuteli	391	6 792	7 183	819	9 872	10 691	2,09	1,45	1,49
	Kumluca	13 096	56 194	69 290	87 917	167 391	255 308	6,71	2,98	3,68
	Manavgat	5 987 374	604 852	6 592 226	24 857 307	1 866 633	26 723 940	4,15	3,09	4,05
	Muratpaşa	695 270	410 992	1 106 262	2 788 202	791 914	3 580 116	4,01	1,93	3,24
	Serik	2 631 300	766 116	3 397 416	12 069 268	2 183 389	14 252 657	4,59	2,85	4,20
	Elmalı		687	687		1 383	1 383	0,00	2,01	2,01
	Döşemealtı	487		487	1 627		1 627	3,34	0,00	3,34
	Toplam	19 147 515	3 939 694	23 087 209	75 667 328	10 603 223	86 270 551	3,95	2,69	3,74
Isparta	Eğirdir	2 921	21 907	24 828	3 953	32 656	36 609	1,35	1,49	1,47
	Keçiborlu	187	1 194	1 381	378	1 685	2 063	2,02	1,41	1,49
	Merkez	15 746	223 313	239 059	27 494	356 783	384 277	1,75	1,60	1,61
	Yalvaç	76	17 653	17 729	100	22 379	22 479	1,32	1,27	1,27
	Gelendost		353	353		3 078	3 078	0,00	8,72	8,72
	Senirkent		239	239		524	524	0,00	2,19	2,19
	Sütçüler		1 179	1 179		1 543	1 543	0,00	1,31	1,31
	Şarkikaraağaç	27	2 971	2 998	54	5 089	5 143	2,00	1,71	1,72
	Toplam	18 957	268 809	287 766	31 979	423 737	455 716	1,69	1,58	1,58
	Ağlasun	527	13 712	14 239	987	25 209	26 196	1,87	1,84	1,84
Burdur	Bucak	2 032	11 795	13 827	4 191	22 970	27 161	2,06	1,95	1,96
	Çavdır		1 871	1 871		3 001	3 001	0,00	1,60	1,60
	Merkez	2 364	42 314	44 678	3 710	65 923	69 633	1,57	1,56	1,56
	Yeşilova	42	3 843	3 885	81	7 920	8 001	1,93	2,06	2,06
	Altınyayla	144	3 831	3 975	266	6 688	6 954	1,85	1,75	1,75
	Gölköy	12	8 278	8 290	27	16 129	16 156	2,25	1,95	1,95
	Karamanlı	10	416	426	22	829	851	2,20	1,99	2,00
	Kemer		80	80		80	80	0,00	1,00	1,00
	Tefenni	1 108	6 824	7 932	2 510	15 210	17 720	2,27	2,23	2,23
	Toplam	6 239	92 964	99 203	11 794	163 959	175 753	1,89	1,76	1,77
TR61 Bölgesi		19 172 711	4 301 467	23 474 178	75 711 101	11 190 919	86 902 020	2,51	2,01	2,36
Türkiye		36 929 375	30 849 458	67 778 833	121 855 425	59 214 164	181 069 589	3,30	1,92	2,67

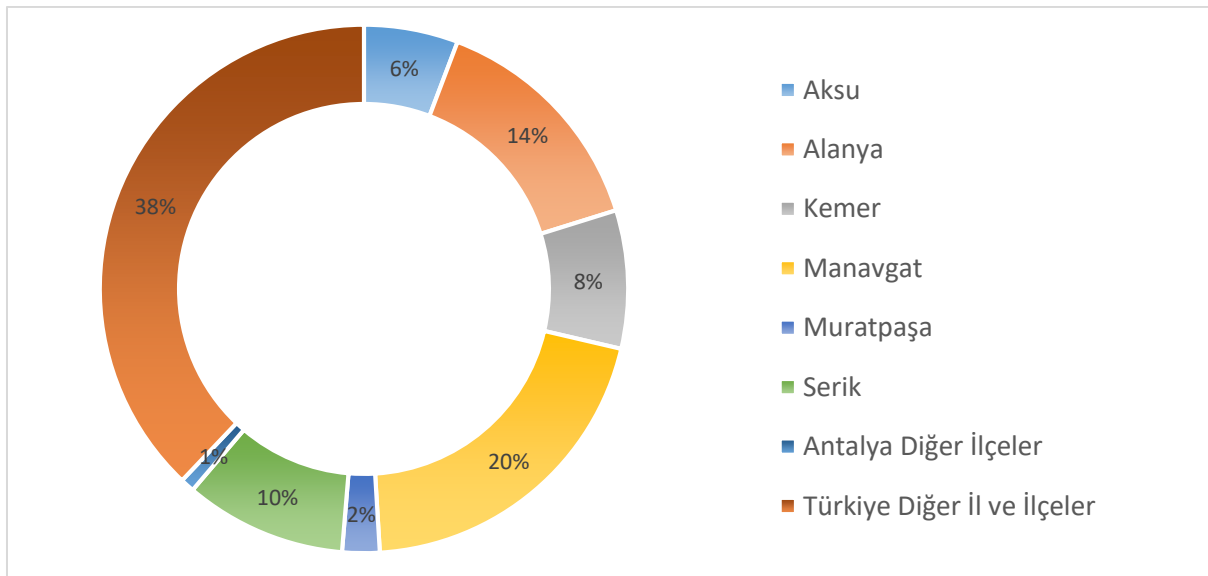
Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı Tesis İstatistikleri, 2022

Şekil 22 TR61 Bölgesi İlçelerinde Geceleme Sayısı, 2022

Antalya kıyı hattında bulunan ilçeler, yabancı turistlerin 2022 yılında Türkiye’de geceleme için tercih ettikleri yerleşim birimleri arasında ilk sıralarda yer almaktadır. 2022 yılı turizm verilerinin mekânsal dağılımı incelendiğinde Türkiye’nin konaklamalı uluslararası turizm faaliyetlerinin yaklaşık üçte ikisinin Antalya’nın kıyı şeridinde gerçekleştiği Şekil 23’te görülmektedir.

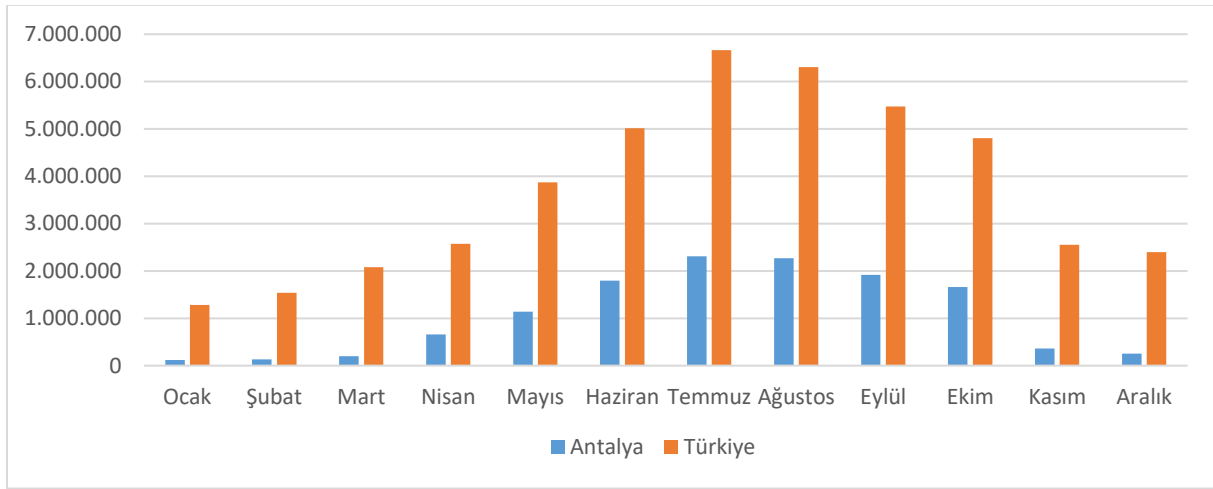
Şekil 23 Türkiye’de Yapılan Yabancı Turist Gecelemelerinin Dağılımı, 2022

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022

Antalya'nın turistler tarafından en fazla haziran ve ekim ayları arasında tercih edilmesinin sebebi Antalya ilinin sahip olduğu deniz-kum-güneş turizm ürünü potansiyelidir. Antalya iline gelen yabancı turistlerin yüzde 87'si deniz-kum-güneş sezonu olarak anılan bu dönemde giriş yapmaktadır. Geri kalan dönemde ise tesislerin büyük bölümü kapanmakta ve çalışanlar başka işlerle meşgul olmaktadır. Bu yüzden bu döneme ölü sezon denilmektedir. Antalya ili turizm faaliyetlerindeki mevsimsel yığılma, yalnızca ekonomik değil aynı zamanda sosyal sorunların da oluşmasına neden olmakta, bu konaklama potansiyeli yılın turizm sezonu dışında kalan kısmında büyük ölçüde atıl kalmaktadır. 2022 yılında aylara göre Türkiye'ye ve Antalya iline gelen turist sayısı Şekil 24'te gösterilmiştir.

Şekil 24 Aylara Göre Türkiye'ye ve Antalya iline Gelen Turist Sayısı, 2022

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022

TR61 Bölgesi'ne gelen yabancı ziyaretçilerin çoğunluğunu Avrupa ülkeleri vatandaşları oluşturmaktadır. Bölgeye en fazla yabancı turist Rusya Federasyonu'ndan gelmektedir. Bu kitlesel yığılma Antalya turizm pazarının büyük ölçüde Avrupa ülkeleri ve Rusya Federasyonu'na bağımlı kılmaktadır. Bu durum bölge turizm ekonomisinin bu ülkeler ile yaşanacak problemlerden negatif etkilenmesi riskini ortaya çıkarmaktadır.

Antalya ilinde her şey dâhil tatil seçeneklerini ön plana çıkaran ve tarifesiz uçak yolculuklarını kapsayan paket sistemini esas alan yaygın pazarlama politikası, coğrafi anlamda uzak ülkeleri benimseyen rekabeti güçleştirmektedir. En fazla turizm harcaması yapan ülkelerin bölgeyi ziyaret eden ülkeler arasındaki payı düşüktür. Antalya'da yüksek gelir grubuna hitap etmeyen kitle turizminin yaygınlığı ve uzak ülkelere yönelik turizm organizasyonlarının yüksek maliyetli olması Antalya'nın Avrupa pazarı içerisindeki rakip destinasyonlar ile rekabet etmesini zorlaştırmaktadır.

Tablo 10 Antalya İlinde Bulunan Tesislere Gelen Yabancı Turist Sayısının Yıllara Göre Dağılımı

2019		2020		2021		2022	
Ülke Adı	Turist Sayısı	Ülke Adı	Turist Sayısı	Ülke Adı	Turist Sayısı	Ülke Adı	Turist Sayısı
Rusya Fed.	5.582.735	Rusya Fed.	1.509.637	Rusya Fed.	3.586.908	Rusya Fed.	3.033.538
Almanya	2.673.063	Ukrayna	557.743	Ukrayna	1.271.673	Almanya	2.822.451
Ukrayna	803.676	Almanya	346.206	Almanya	1.267.497	Birleşik Krallık	1.147.442
Birleşik Krallık	719.087	Birleşik Krallık	211.880	Polonya	416.924	Polonya	765.072
Polonya	554.995	Polonya	90.751	Kazakistan	211.725	Hollanda	443.833
Hollanda	434.754	Belarus	63.217	Romanya	165.283	Kazakistan	357.553
Romanya	252.692	İsviçre	50.366	Belarus	145.459	Romanya	292.466
Kazakistan	234.099	Moldova	45.693	Hollanda	133.427	İsrail	278.347
Çek Cumhuriyeti	227.844	Romanya	44.526	Moldova	105.228	Çek Cumhuriyeti	220.991
İsveç	208.079	Kazakistan	39.834	Litvanya	96.209	Danimarka	211.414
Diğer Ülkeler	2.959.457	Diğer Ülkeler	296.715	Diğer Ülkeler	1.336.835	Diğer Ülkeler	3.245.365
Toplam	14.650.481		3.256.568		8.737.168		12.818.472

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022

Antalya ilinin sahip olduğu spor turizmi ve sağlık turizmi altyapısının değerlendirilerek yüksek gelir grubunda bulunan turistlerin bölgeye çekilmesi politikası Antalya'nın pazar içerisindeki rekabet edebilirliğini güçlendirecektir. Bu bağlamda sıklıkla spor turizmi ve sağlık turizmi seyahatleri gerçekleştiren ancak bölgeyi seyrek ziyaret eden, Avrupalı, Amerikalı ve Asyalı gelir düzeyi yüksek turistlere yönelik pazarlama politikaları Antalya'nın turizm sektörü içerisindeki tek tip müşteri hâkimiyetini azaltmak anlamında fayda sağlayabilecektir.

Antalya'nın TR61 Bölgesi içerisinde turizmde lider konumda olmasının bir nedeni de konaklama tesislerinin kapasitesidir. Bölgedeki konaklama tesislerinin yüzde 91'i Antalya'da bulunmaktadır. Antalya'daki konaklama tesislerinin bölge konaklama tesisleri içerisinde sahip olduğu yatak sayısı oranı ise yaklaşık yüzde 99'a karşılık gelmektedir. TR61 Bölgesi konaklama kapasitesi verileri Tablo 11'de gösterilmiştir. Turizmin bölge içerisine çekilebilmesi için Isparta ve Burdur illerinde konaklama kapasitesinin ve kalitesinin artırılması gerekmektedir.

Tablo 11 TR61 Bölgesi 2021 Yılı Konaklama Kapasitesi

Yerleşim	Turizm İşletme Belgeli			Belediye Belgeli			Turizm Yatırım Belgeli		
	Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı	Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı	Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı
Antalya	1.273	241.418	517.893	816	46.054	121.591	77	15.147	33.174
Isparta	44	1.644	3.320	54	1.209	2.598			
Burdur	26	704	1.333	80	1.039	2.221	1	36	80
Toplam	1.343	243.766	522.546	950	48.302	126.410	78	15.183	33.254
TR61 Bölgesi	Toplam Tesis Sayısı		2.371	Toplam Oda Sayısı		307.251	Toplam Yatak Sayısı		682.210

Kaynak: KTB, Tesis İstatistikleri, 2022

TR61 Bölgesi turizm faaliyetlerinin büyük ölçüde kıyı bandında, mayıs ve ekim ayları arasında, düşük gelir grubuna hitap eden, deniz-kum-güneş turizmi ile her şey dâhil tur ve paket sistemini benimseyen bir yapı şeklinde gelişmiş olması, Antalya ilinde mevsimsel olarak bir yığılma yaratmakta, kıyı bandı üzerinde fiziksel bir baskıya sebep olmakta, dönemsel altyapı sorunlarının ve mevsimlik işçi sıkıntılarının oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Antalya kıyı

hattında oluřan bu baskı, kentin yařam kalitesini dūřürmekte ve sahip olunan biyoçeřitlilięin yok olması riskini doęurmaktadır.

Dūnyada COVID-19 pandemisi yanı sıra her yıl giderek artan sayıda deprem, yangın, sel felaketi gibi afetler yaşanmakta, doğal çevre bozulmakta, mevsimler değişmekte ve canlı türleri yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Günümüzde çevreyi korumak ve sahip olunan zenginlikleri gelecek nesillere aktaracak sürdürülebilir bir yaşam biçimi oluşturmak bir zorunluluk haline gelmiştir.

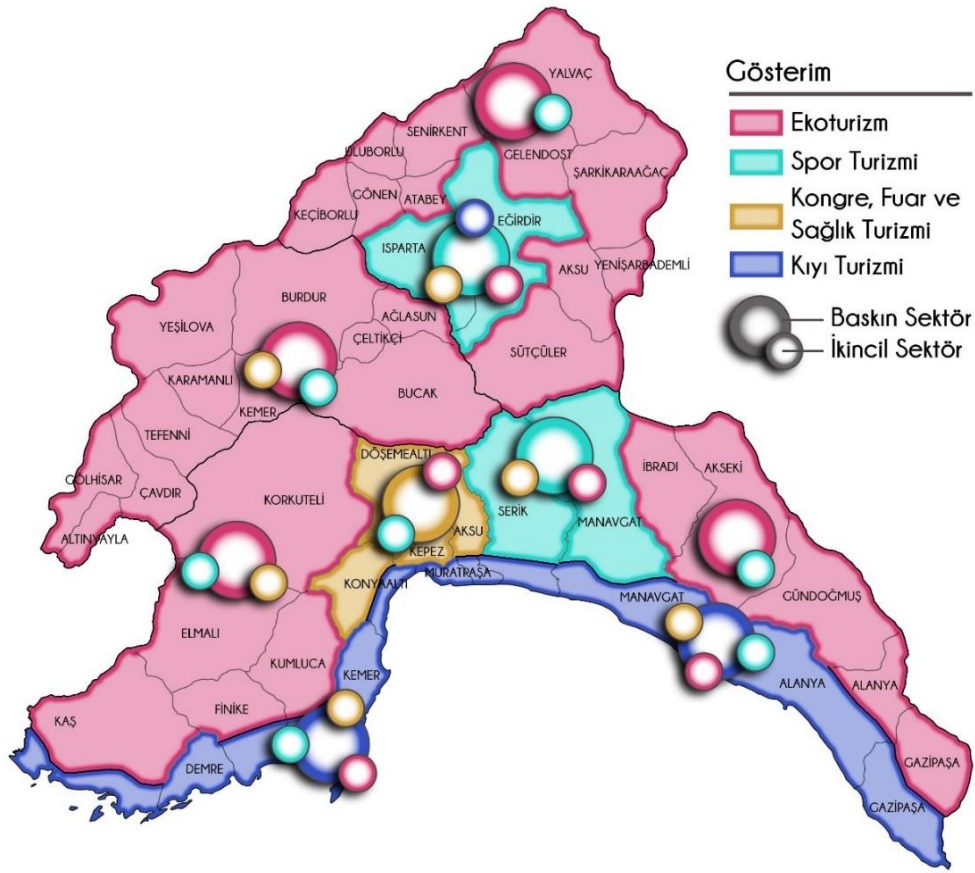
Nitekim yaşanan gelişmeler sonrasında uluslararası turistlerin tercihlerinde mekânsal ve biçimsel farklılıklar oluşmuş, daha fazla doğal yaşam duyarlılığı içerisinde deneyime dayalı turizm faaliyetleri artış göstermiştir. TR61 Bölgesi'nin uluslararası turizm piyasasında rekabet gücünü koruyabilmesi için kitle turizminin yanında alternatif ürünler de sunması gerekmektedir.

TR61 Bölgesi'nin sahip olduğu doğal, tarihi ve kültürel zenginliklerin Antalya ilinin turizm tecrübesi ile birleştirilerek, gelir seviyesi yüksek turistleri bölgeye çekecek alternatif turizm türlerinin geliştirilmesi, hem bölgenin ekonomik ve sosyal gelişimini beraberinde getirecek hem de çevrenin korunmasına katkı sağlayacaktır.

TR61 Bölgesi için kitle turizmine alternatif olarak; ekoturizm, sağlık turizmi, spor turizmi ve MICE turizmi altyapı bakımından en uygun koşullara sahip faaliyetler arasında yer almaktadır. Bölge ekoturizm faaliyetlerinin yürütülebileceği doğal çevreye, yöresel ürün yelpazesine ve somut olmayan kültürel mirasa sahiptir. Türkiye'de verilen sağlık hizmetleri gelişmiş ülkelere kıyasla daha ucuz durumdadır. Antalya ve Isparta illerinde bu turist profiline hitap eden sağlık hizmeti altyapısı ve havayolu ulaşım hizmeti bulunmaktadır. Bölgede futbol, voleybol, golf, dalış, bisiklet, tırmanma gibi birçok spor faaliyeti için altyapı gelişmiş durumdadır. TR61 Bölgesi'nde çok sayıda ulusal ve uluslararası spor müsabakası gerçekleştirilmektedir. Bölgenin sahip olduğu fuar merkezleri ile konaklama ve rekreasyon imkânları ile birlikte sunulabilen toplantı salonları MICE turizminin gelişimi için fırsat yaratmaktadır.

Alternatif turizm türlerinin geliştirilebileceği alanların dağılımı bölgenin sahip olduğu altyapıya göre baskın sektör ve ikincil sektör şeklinde sınıflandırılarak ilçeler özelinde şekil 25'te gösterilmiştir.

Şekil 25 Geliştirilmesi Planlanan Turizm Türlerinin Bölgeye Dağılımı

Kaynak: Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı, 2022

6.2.1. Ekoturizm

Ekoturizm doğal çevreyi korumayı, yerel halkın refahını ve ziyaretçinin temel motivasyonunu artırmayı amaç edinerek gerçekleştirilen seyahat olarak tanımlanmaktadır. Ekoturizm faaliyeti doğa ile olduğu kadar yerel halk ile de etkileşim içinde bulunulması esasına dayanmaktadır. Ekoturizm; yöresel ürün üretimini desteklemesi, tarım ve hayvancılığın devamlılığını sağlaması, sürdürülebilir bir yerel ekonomi oluşmasına yardımcı olması açısından Antalya'nın iç kesimleri ile Isparta ve Burdur illerindeki birçok kırsal yerleşimde ve bu yerleşimlerin çevresindeki doğal alanlarda uygulanabilecek bir alternatif turizm türüdür.

Isparta ve Burdur illeri Göller Yöresi içerisinde yer almaktadır. Burdur barındırdığı 14 göl ile en fazla göle sahip il konumundadır. Bölgede çok sayıda milli park, tabiat parkı ve antik kent bulunmaktadır. Antalya sahip olduğu 5 milli park ve 26 antik kent ile Türkiye'de en fazla milli parkın ve antik kentin bulunduğu il konumundadır. Bölgede var olan milli parklar içerisinde kuş gözlemciliği, dağ tırmanışı, doğa yürüyüşü, gökyüzü gözlemi, kampçılık ve karavan turizmi gibi ekoturizmi destekleyici faaliyetler gerçekleştirilebilmektedir.

Tüm dünyada COVID-19 pandemisi sonrasında kamp ve karavan faaliyetlerinde artış yaşanmıştır. TR61 Bölgesi kamp ve karavan faaliyetlerinin gerçekleştirilebileceği alanlar bakımından oldukça zengin durumdadır.

TR61 Bölgesi meyve ve tıbbi-aromatik bitki yetiştiriciliği bakımından zengin bir bölgedir. Yüksek verim alındığı için bölgede yaygın bir şekilde yetiştiriciliği yapılan gül, kiraz, elma, portakal, lavanta gibi tarımsal ürünlerin hasat süreçleri, ekoturizm için bölgeyi daha cazip hale getirebilecek festival organizasyonları ile birlikte gerçekleştirilebilir. Aynı zamanda bu tarımsal üretim faaliyetlerinin yürütüldüğü alanlarda ekoturizm faaliyetleri gerçekleştirilebilir ve uygun kırsal yerleşimler eko-köy haline dönüştürülebilir.

Bölgede karavan ve yürüyüş rotaları ile karanlık gökyüzü gözlemi için uygun alanlar Şekil 26’da gösterilmiştir.

The map illustrates the Lycian Way (Likiya Yolu) and Karavan Rotası (Caravan Route) in the Taurus region. The Lycian Way is marked with a green dotted line, and the Karavan Rotası is marked with a purple dotted line. Karavan Park Alanı (Caravan Park Areas) are indicated by pink circles, and Karanlık Gökyüzü Gözlemine Uygun Alanlar (Dark Sky Observation Suitable Areas) are shown in dark green. The map includes labels for various towns and regions, such as Afyon, Konya, Antalya, and Karaman. The Ege Sea (Ege Denizi) and the Mediterranean Sea (Akdeniz) are also labeled.

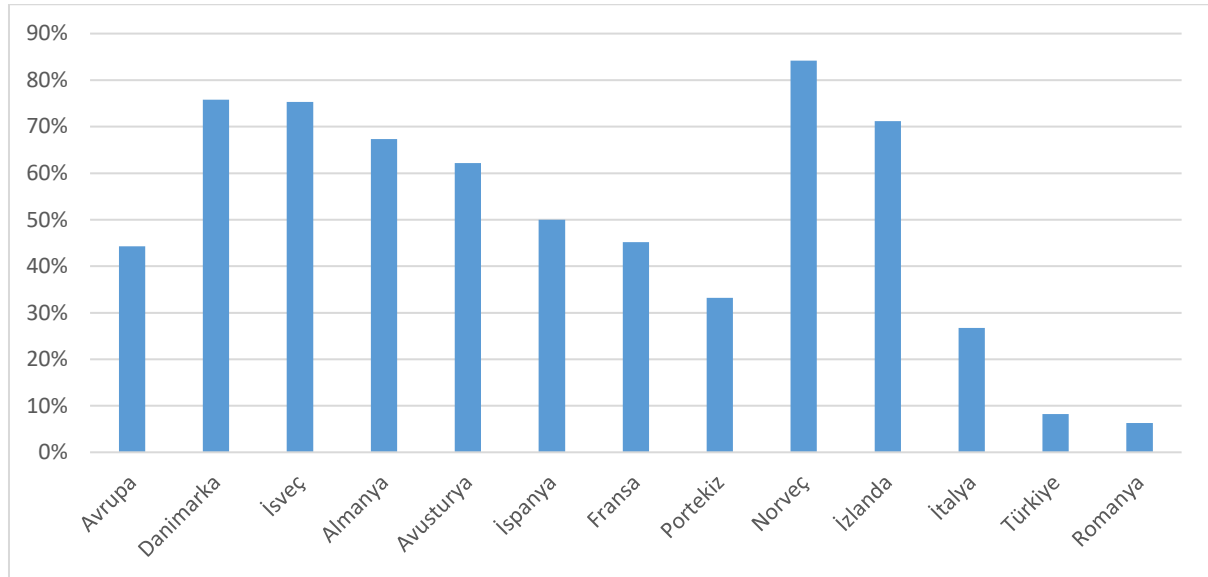
64

6.2.2. Spor Turizmi

TR61 Bölgesi hâlihazırda ülkelerin profesyonel spor takımlarının liglere ara verildiğinde idman yapmak amaçlı konaklama yaptıkları, futbol, voleybol, tenis, atletizm, bisiklet, yüzme, koşu, kürek, tırmanma vb. çok sayıda spor faaliyetinin gerçekleştirilebileceği tesislere sahip durumdadır. Antalya’da uluslararası standartlara uygun 200’ün üzerinde çim yüzeyli futbol sahası, yüzlerce tenis kortu ve profesyonel organizasyonların gerçekleştirildiği golf sahaları bulunmaktadır. TR61 Bölgesi, kaliteli konaklama tesislerinin bulunması, kış mevsiminde iklimin yumuşak olması ve yüksek rakımda antrenman yapılmasına olanak sağlaması sebebi ile spor turizmi için tercih edilen bir destinasyondur.

Ülkelerde yaşayan insanların haftada en az bir kez spor aktivitesine katılım oranları Tablo 12’de gösterilmektedir. Bu tabloya göre dünyada en fazla spor aktivitesine katılımın gerçekleştiği Ülke %84 oran ile Norveç’tir. Avrupa ortalaması %44 orana sahiptir. Türkiye’de haftada en az bir kez spor aktivitesine katılım oranı ise %8 olarak gözükmemektedir.

Tablo 12 Ülkelere Göre Haftada En Az Bir Kez Spor Aktivitesine Katılım Oranı 2019

Kaynak: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Sport_participation_-_practicing_sport_and_physical_activity

Gençlik ve Spor Bakanlığı Spor Hizmetleri Müdürlüğü 2022 verilerine göre Türkiye’de toplamda 20.762 adet spor kulübü bulunmaktadır. Antalya barındırdığı 547 adet spor kulübü ile Türkiye’de 81 il içerisinde 7. sırada yer almaktadır. Türkiye’de illerde bulunan kulüp sayıları Tablo 13’de gösterilmektedir.

Tablo 13 Türkiye’de İllerde Bulunan Spor Kulübü Sayıları 2022

İller	Sıralama	Kulüp Sayısı
İstanbul	1	2.630
Ankara	2	1.466
İzmir	3	1.136
Gaziantep	4	1.051
Bursa	5	802
Adana	6	557

Antalya	7	547
Kocaeli	8	506
Isparta	45	141
Burdur	63	84

Kaynak: <https://shgm.gsb.gov.tr/Sayfalar/175/105/Istatistikler>

Antalya ili Serik ilçesi Belek bölgesi Türkiye’de golf sporu için uygun tesislere sahip en önemli turizm destinasyonudur. Antalya ilinde bulunan 11 golf tesisinin 10’u Belek bölgesinde, diğeri ise Manavgat ilçesinde bulunmaktadır. Belek’te faaliyet gösteren tesislerde 26 golf sahası bulunmaktadır. Antalya’da golf turizmi programlarının, deniz-kum-güneş turizmi ile birleştirilerek cazip fiyatlarla paket halinde satılması, Türkiye’nin kısa süre içinde Avrupa golf turizmi piyasasında yer sahibi olmasını sağlamıştır. Golfün yüksek gelir grubuna hitap eden bir spor dalı olması ve iklim avantajı nedeniyle kış aylarında TR61 Bölgesi’nde gerçekleştirilen organizasyonlara konu olabilmesi sebebi ile turizmin 12 aya yayılmasına ve yüksek gelir grubunda bulunan turistlerin bölgeye çekilmesine katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Bölgede hem yaz hem kış aylarında gerçekleştirilebilen bir diğ er spor branşı ise dalıştır. Antalya’nın Kaş ilçesi; deniz altında görüş mesafesinin uzun olması, barındırdığı canlı çeşitliliği, dalış yapılabilecek çok sayıda koya ve batığa sahip olması sebebiyle Türkiye’nin çok önemli bir dalış turizmi destinasyonudur. Antalya’nın Kemer, Kaş, Manavgat, Alanya, Serik ilçelerinde ve denize kıyısı olan merkez ilçelerde dalış faaliyeti gerçekleştirilebilmektedir.

TR61 Bölgesi’nde Davraz, Saklıkent, Tahtalı ve Salda mevkieinde kayak merkezleri bulunmaktadır. Bu kayak merkezlerinde dönemsel olarak yüksek irtifa kamp alanlarını tercih eden spor kulüplerinin konaklaması için gerekli altyapı ve üstyapı çalışmalarının gerçekleştirilmesi, bölgede turizm faaliyetlerini yıl geneline yaymak için yeni bir fırsat alanı oluşturabilecektir.

Antalya, Burdur ve Isparta illeri, elit turist grubuna hitap eden engel atlama, atlı dayanıklılık gibi atlı binicilik sporu dallarının yapılabildiği çok sayıda tesise ev sahipliği yapmaktadır. Ayrıca bölgede bulunan tabiat parkı ve milli parklar içerisinde turistlerin safari ile gözlemleyebileceği çok sayıda yılkı atı bulunmaktadır. Bölgenin sahip olduğu doğal, tarihi ve kültürel yürüyüş rotalarının atlı safari turları ile birleştirilerek yurtdışına pazarlanması, amatör binicilik faaliyetlerinin kaliteli konaklama tesisleri ile birlikte paketler halinde satışlarının yapılması bölgenin yeni bir turizm pazarında söz sahibi olmasına olanak sağlayacaktır.

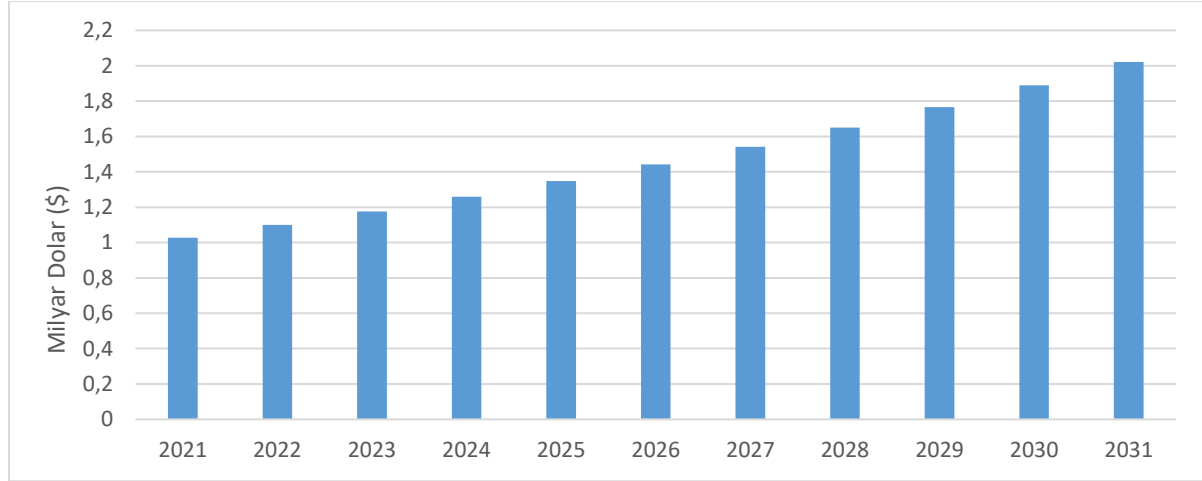
Son yıllarda gelişen ölkelerde, şehirlerde yaşayan insan sayısına bağlı olarak trafik yoğunluğunun artması, küresel ısınma ile iklim değışikliklerinin yaşanması, hava kirliliğinin artması gibi sebeplerden dolayı motorsuz ulaşım araçlarına olan ilgi giderek artmaktadır. Bunların en başında bisiklet gelmektedir. Kentlerde bisiklet kullanımını artırmak yukarıda bahsi geçen problemleri azaltacağı gibi kentin turizmine de olumlu etki sağlayacaktır. TR61 Bölgesi dağ ve şehir içi bisikletlerinin kullanılabileceği çok sayıda rotaya sahiptir. Bisiklet kullanımının yaygınlaştırılması için Antalya, Isparta ve Burdur’da bisiklet yollarının artırılmasına ve bisiklet istasyonlarının kurulmasına ihtiyaç vardır. Ayrıca Antalya ilinin Avrupa Bisiklet Rotaları Ağı’na

(EuroVelo) Akdeniz Rotası'nın devamı niteliğinde dâhil olması, kırsal alanda ekoturizmin gelişmesine ve bölgenin tanınırlığının artmasına olanak sağlayacaktır.

6.2.3. MICE Turizmi

Küresel MICE Endüstrisi Pazar Büyüklüğü 2021'de yaklaşık 1 milyar dolar olarak belirlenmiş olup, 2031'de 2 milyar dolar gelir elde ederek %7'lik bir yıllık büyüme oranı ile büyümesi öngörülmektedir.⁴³

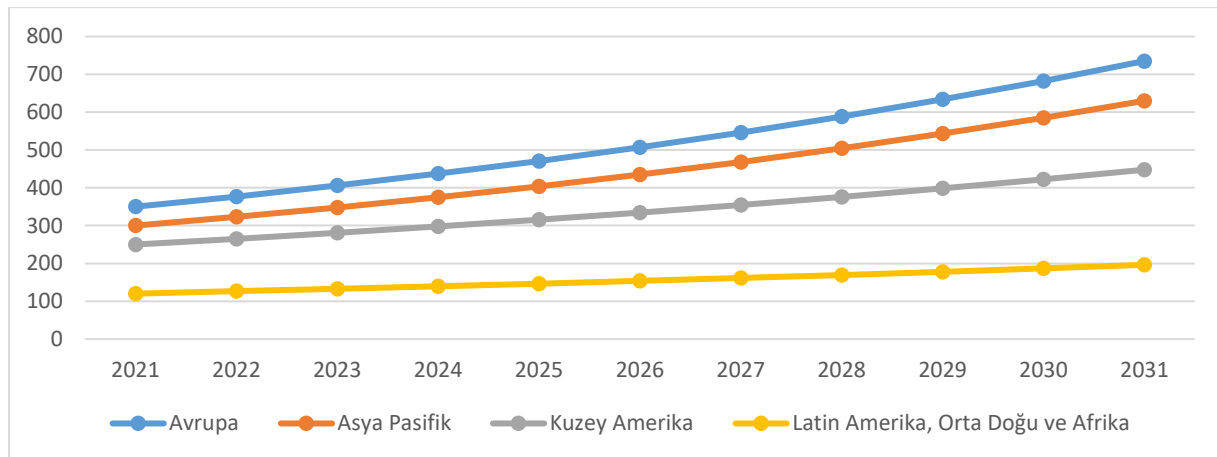
Şekil 27 MICE Turizmi 2021-2031 Pazar Büyüklüğü Projeksiyonu (Milyar USD)

Kaynak: www.statista.com/statistics/1261183/market-size-meetings-industry-worldwide

Antalya ili Türkiye'nin Akdeniz'e kıyısı olan en önemli tatil merkezi olmasının yanında sahip olduğu ulaşım altyapısı, üst düzey konaklama tesisleri, aynı anda çok sayıda konuk ağırlamayı mümkün kılan konaklama kapasitesi ve toplantı salonları ile Türkiye'nin cazip MICE turizmi merkezlerinden biridir.

Şekil 28 Bölgelere Göre MICE Turizmi Pazar Büyüklüğü (2021-2031)

Kaynak: <https://www.researchdive.com/8408/mice-industry-market>

Dünyada vatandaşların en fazla MICE seyahati gerçekleştirdiği bölgeler Şekil 28'de gösterilmiştir. Avrupa, MICE etkinlikleri için büyük bir potansiyele sahip olup, Birleşik Krallık ve

⁴³ MICE Industry Market Report, 2023

Almanya en büyük MICE etkinliği destinasyonlarıdır⁴⁴. TR61 Bölgesi'ne en fazla yabancı turistin Avrupa ülkelerinden geliyor olması ve Antalya'nın bir turizm destinasyonu olarak Avrupa'da bilinirlik oranının yüksek olması, bu turizm türünün bölgede geliştirilmesi için bir fırsat alanı oluşturmaktadır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı verilerine göre Antalya'da 60'ın üzerinde kongre merkezi standardını haiz kuruluş bulunmaktadır. Antalya Tanıtım Vakfı verilerine göre 2021 yılında pandeminin etkileri sürmesine rağmen ilk sekiz ayda Antalya ilinde 123 kongre gerçekleştirilmiştir.⁴⁵

2021 ve 2022 yıllarında Belek'te gerçekleştirilen Antalya Diplomasi Forumu'nun ikincisine 75 farklı ülkeden devlet ve hükümet başkanları, bakanlar, diplomatlar, iş dünyası üyeleri, basın ve akademi mensuplarından oluşan 3.260 kişi katılım sağlamıştır.

HESTOUREX, INTERFRESH, YÖREX gibi büyük fuarlara dönemsel olarak ev sahipliği yapılması ve daha önceden ev sahipliği yapılan aralarında EXPO 2016, B20 ve G20 zirveleri, NATO Dışişleri Bakanları Toplantısı, Uluslararası Kongre ve Toplantı Birliği (ICCA) 53. Genel Kurulu'nun yer aldığı büyük etkinlikler Antalya'nın MICE turizmi alanındaki marka değerini artıran etmenlerin başında gelmektedir.

6.2.4. Sağlık Turizmi

Sağlık turizmi insanların ikamet ettikleri yerlerden, yüksek tedavi masrafları, yetersiz sağlık hizmetleri veya farklı kişisel sebeplerden dolayı daha kaliteli ve ucuz sağlık hizmetlerinin sunulduğu ülkelere seyahat etmesi olarak tanımlanmaktadır.

Sağlık Bakanlığı 2022 yılı verilerine göre TR61 Bölgesi'nde Sağlık Turizmi Yetki Belgesi almış olan sağlık tesisi sayısı 247'dir. 2019 yılında Türkiye'ye gelen yaklaşık 45 milyon yabancı turistin 560 bini sağlık hizmetleri sebebiyle ülkeyi ziyaret etmiştir. Sağlık turizmi amacıyla yurt dışından gelen ziyaretçilere ilişkin veriler Tablo 14'te gösterilmiştir.

Tablo 14 Sağlık Turizmi Amacıyla Yurtdışından Gelen Ziyaretçiler (2018 - 2022)

Sağlık Turizmi Amacıyla Yurtdışından Gelen Ziyaretçiler (2018 - 2022)						
	Yabancı		Vatandaş (Yurt dışında ikamet eden)		Toplam Ziyaretçi	
Yıl	Toplam Turist	Sağlık ve tıbbi nedenler (1 yıldan az)	Toplam Turist	Sağlık ve tıbbi nedenler (1 yıldan az)	Toplam Turist	Sağlık ve tıbbi nedenler (1 yıldan az)
2018	38.951.902	437.925	6.676.771	113.822	45.628.673	551.748
2019	44.712.970	560.520	7.147.072	101.567	51.860.042	662.087
2020	12.708.265	336.326	3.118.001	51.824	15.826.266	388.150
2021	23.940.021	529.698	5.417.442	112.746	29.357.463	642.444
2022	4.943.964	235.600	1.507.693	48.977	6.451.657	284.577

Kaynak: TÜİK Geliş Nedenine Göre Çıkış Yapan Ziyaretçiler Anketi

⁴⁴ MICE Industry Market Report, 2023

⁴⁵ Antalya Tanıtım Vakfı, 2021

2019 yılında Türkiye'ye 662 bin turist sağlık amacı ile gelmiş ve bunların yaklaşık 10 bini Antalya ilinde tedavi görmüştür. Türkiye genelinde ve Antalya'da tedavi gören sağlık turisti sayıları Tablo 15'te gösterilmiştir.

Tablo 15 Türkiye Genelinde ve Antalya'da Tedavi Olan Sağlık Turisti Sayıları

Yıl	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Türkiye	414.658	360.180	377.384	433.292	551.748	662.087
Antalya	5.146	5.467	3.316	6.300	7.364	10.039
Oran (%)	1,24	1,52	0,88	1,45	1,33	1,52

Kaynak: TÜİK ve Antalya İl Sağlık Müdürlüğü

Kitle turizmi anlamında dünya çapında bilinen bir marka olan ve en çok ziyaret edilen destinasyonlardan biri olan Antalya, turist sağlığı alanında Türkiye'de lider konumda bulunmaktadır. Yurt dışından TR61 Bölgesi'ne sağlık hizmeti için gelen turistlere hizmet vermek isteyen sağlık birimi ve acentelerin sayısı bölgede giderek artmaktadır. Türkiye'de Sağlık Turizmi Yetki Belgesi almış aracı kuruluş sayısı 501'dir. Antalya ilinin Türkiye'deki ruhsatlı aracı kuruluşların yüzde 13,37'sine ve ruhsatlı sağlık tesislerinin yüzde 11,37'sine sahip olduğu Tablo 16'da görülmektedir.

Tablo 16 TR61 Bölgesinde Sağlık Turizmi Yetki Belgesi Almış Sağlık Tesisi ve Aracı Kuruluş Sayıları

TR61 Bölgesi'nde Sağlık Turizmi Yetki Belgesi Almış Sağlık Tesisi ve Acenteleri (28.09.2022)		
İl	Aracı Kuruluş Sayısı	Sağlık Tesisi Sayısı
Antalya	47	247
Burdur	1	0
Isparta	0	1
TR61 Bölgesi	48	248
Türkiye Toplamı	501	2.173

Kaynak: Sağlık Bakanlığı, 2022

TR61 Bölgesi sahip olduğu uluslararası havalimanı, deniz ve kara ulaşım hattı, ılıman iklim koşulları, yaşlı nüfusu giderek artan ülkelere olan coğrafi yakınlığı, yüksek kaliteli konaklama alanları sayesinde ileri yaş ve engelli sağlık turizminde rekabet avantajına sahip durumdadır. Ayrıca Antalya'da Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi başta olmak üzere bölge hastanelerinde günümüze dek yapılmış, zorluk derecesi yüksek olup başarı ile sonuçlandırılan organ nakli ve estetik cerrahi operasyonları bölgenin medikal turizm imkânlarının yurt dışında bilinirliğini artırmıştır.

6.2.5. Alternatif Turizm Faaliyetleri Mekânsal Gösterimi

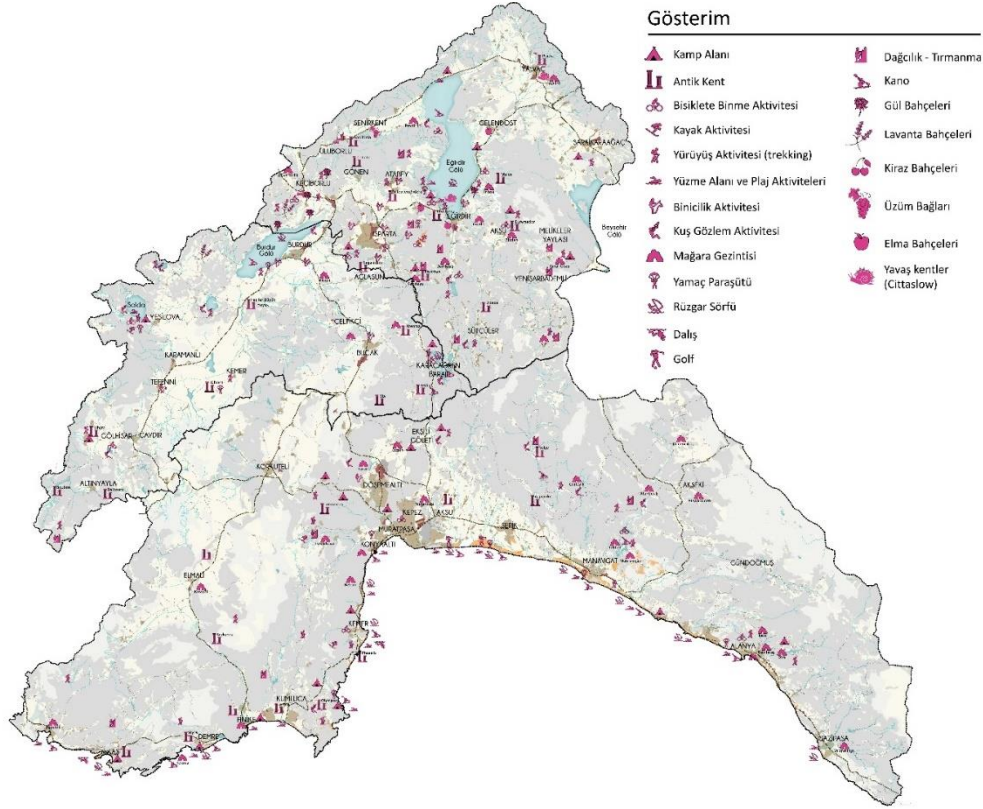
TR61 Bölgesi'nin iç kısımlarını kapsayan Göller Yöresi, Türkiye 2023 Turizm Stratejisi'nde ekoturizm ve kültür turizmi, Antalya ise ekoturizm gelişim bölgesi olarak ilan edilmiştir. Bölgenin kıyı bandında turizmin çeşitlendirilmesi, bölgenin iç kesimlerinde ise turizm altyapısının güçlendirilmesi ile bölge turizm faaliyetlerinde dayanıklılığının artırılması hedeflenmektedir.

TR61 Bölgesi içlerinde alternatif turizm ürünlerinin gelişim olanakları haritada gösterilmiştir. Bölgenin kuzeyi ile güneyi arasındaki turizm faaliyetlerinin bütünleştirilmesi önündeki en büyük engeller iç kesimlerdeki altyapı eksikliği ve bölge içi ulaşım sıkıntılarıdır. Bölge içlerindeki

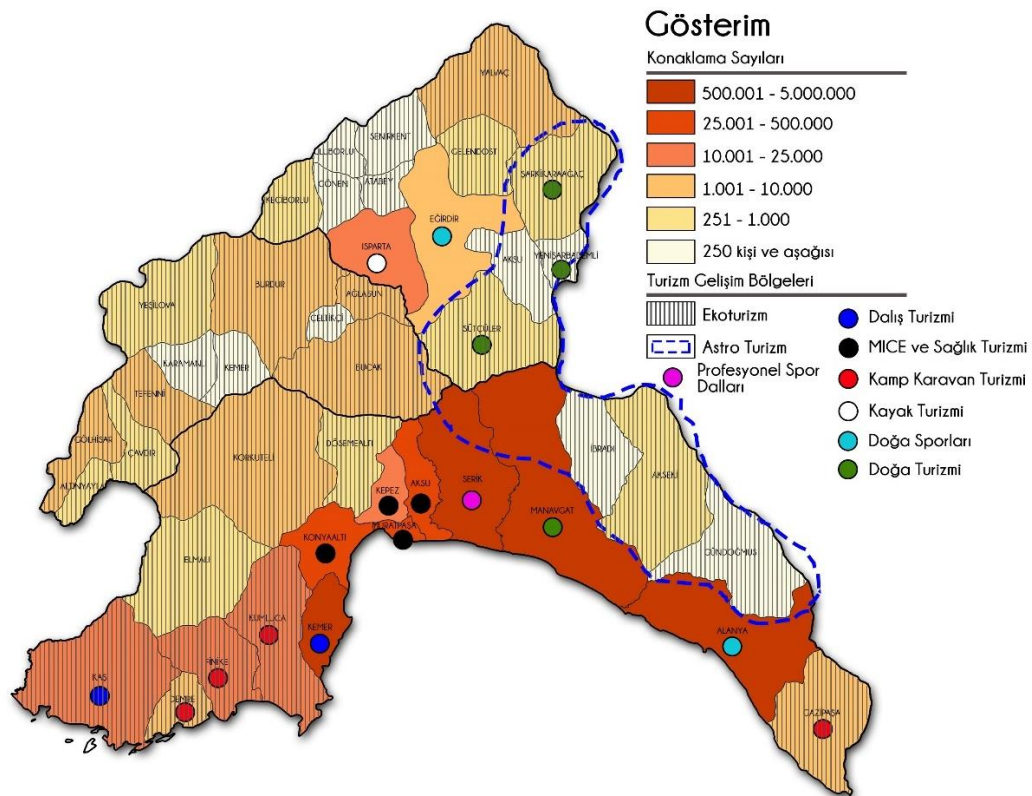
tarihi ve kültürel yerlerin yönetim, uygulama ve yerleşim gibi planların eksiklikleri, çevrelerinde turizme yönelik tesislerin gelişmemiş olması, yerel halkın turizm faaliyetleri üretme ve pazarlama konusunda bilgi sahibi olmaması turizmin bölge içinde geliştirilmesi için engel teşkil etmektedir.

TR61 Bölgesi alternatif turizm faaliyet noktaları Şekil 29’da, TR61 Bölgesi turizm sektörleri gelişim alanları Şekil 30’da gösterilmiştir.

Şekil 29 TR61 Bölgesi Alternatif Turizm Faaliyet Noktaları

Şekil 30 TR61 Bölgesi Turizm Sektörleri Gelişim Alanları

6.2.6. Temel Sorunlar

TR61 Bölgesi'nde turizm faaliyetleri ile ilgili sorunlar genel olarak aşağıda listelenmiştir.

- Bölgede turizm faaliyetlerinin dar bir kıyı şeridinde ve belli başlı ilçelerde sıkışmış olması
- Turizm faaliyetlerinin mayıs-ekim ayları arasında yoğunlaşması, yılın geri kalanında tesislerin büyük kısmının atıl kalması
- Tek tip turizm anlayışına ve belli pazarlara bağlı kalınmasının sonucu olarak kırılganlığın artması
- Sağlık turizmi ve spor turizmi için seyahat eden yüksek gelir grubundaki turistlerin bölgeye istenilen düzeyde çekilememesi
- Bölgede binicilik, mağaracılık, kuş gözlemciliği, dalış turizmi, inanç turizmi, golf turizmi, MICE turizmi gibi alternatif turizm yatırımlarını ve faaliyetlerini yönlendirecek planlama eksikliği bulunması
- Çevresel kaynaklara baskının ve tahribatın artması sebebiyle ekolojik değerlerin yok olma tehlikesi olması
- Bölgenin iç kesimlerinde kırsal yerleşimlerde yaşayan insanların ekoturizm ve alternatif turizm faaliyetlerine yönelik bilgi eksikliği bulunmasından dolayı iç kesimlerin turizm potansiyelinin yeterince değerlendirilememesi
- Bölgenin iç kesimlerindeki turizm faaliyetlerinin tanıtımı ve pazarlanması için yürütülen çalışmaların yetersiz olması

- Yerleşim yerlerinin altyapı ve üstyapı eksiklikleri bulunması
- Etkin demiryolu ağının olmayışının yol açtığı toplu taşıma sıkıntıları
- Ekoturizm faaliyetleri için nitelikli iş gücü ihtiyacı olması
- Kıyı şeridindeki yoğun kitle turizm faaliyetlerinin ekoturizmin alternatif maliyetini yükseltmesi

6.2.7. Hedefler, Tedbirler, Program ve Proje Önerileri

On İkinci Kalkınma Planı'nda; değişen tüketici eğilimleri doğrultusunda turizmin çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesi, sezon süresinin uzatılması, hizmet kalitesinin yükseltilmesi ve daha fazla harcama eğilimi olan ziyaretçinin ülkemize çekilmesiyle ziyaretçi başına turizm gelirin artırılması, varış noktası yönetimi yaklaşımıyla sektörde yeşil ve dijital dönüşüm gerçekleştirilerek rekabetçiliğin geliştirilmesi ve koruma/kullanma dengesi gözetilerek ekonomik ve sosyal kalkınmaya katkı sağlanması temel amaç olarak belirlenmiştir.⁴⁶ Bu doğrultuda TR61 Bölge Planı'nda *Turizmde Dayanıklılığın Artırılması* stratejik önceliği kapsamında belirlenen hedefler, sorunların çözümüne yönelik olarak geliştirilen tedbir, program ve proje önerileri maddeler halinde aşağıda ifade edilmiştir.⁴⁷

HEDEF 1: TURİZM FAALİYETLERİ BÖLGE GENELİNE YAYILACAKTIR

TR61 Bölgesi'nde kitle turizminin baskınlığının azaltılması ve turizm faaliyetlerinin çok büyük ölçüde kıyı bandında gerçekleşmesinin önüne geçilmesi hedeflenmektedir. Bölgede kitle turizmüne alternatif turizm türleri planlı bir şekilde geliştirilecek, bölgenin iç kesimlerinde ekoturizm faaliyetleri artırılacak, kıyı bandında kitle turizminin oluşturduğu baskı azaltılacaktır. Bu sayede yerel ekonomiler desteklenecek, faaliyetlerin sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde doğal, tarihi ve sosyal çevreyi koruyucu ve geliştirici bir yaklaşım içinde gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.

Tedbir 1. Ekoturizm ve doğal alanlarda gerçekleştirilecek spor turizmi faaliyetleri için seçilen bölgelerde turizm altyapısı geliştirilecek ve koşullar iyileştirilecektir.

Bölge Mekânsal Gelişim Şeması'nda spor turizmi gelişim alanları Antalya'nın Aksu, Serik ve Manavgat ilçeleri ile Isparta'nın Merkez, Eğirdir ve Gönen ilçelerini kesen iki ayrı bölge olarak planlanmıştır. Ekoturizm gelişim alanları ise TR61 Bölgesi'nin iç kesimlerinde turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi için uygun kısımları kapsamaktadır. Bu alanlarda kırsal yerleşim yerlerini birbirine bağlayan alternatif rotalar ve yürüyüş parkurları tespit edilerek haritalama çalışması yapılacaktır. Konaklama için TR61 Bölgesi'nin kültürel yapısına uygun tesisler inşa edilecek veya mevcut yapılar restore edilecektir.

Tedbir 2. Kültür ve inanç turizmi için çekim noktası olabilecek mekânlar turist ziyaretlerine uygun hale getirilecek, tanıtım ve pazarlama çalışmaları yürütülecektir.

⁴⁶ On İkinci Kalkınma Planı, 3.2.2.4. Turizm, Paragraf No: 522

⁴⁷ Tedbir açıklamalarında belirtilen mekânsal referanslar için Bkz. Bölüm 7.5, Tablo 34: TR61 Bölgesi İlçeleri Birincil ve İkincil Ekonomik Faaliyet Yoğunlaşmaları & Bölüm 7.7, Bölge Mekânsal Gelişim Şeması

Tarihi ve kültürel yapılar aslına uygun olacak şekilde restore edilecektir. Bölgedeki kültürel yapıların tarihi önemini öne çıkaran kısa film, belgesel, kitap, tanıtım dokümanları gibi eser ve çalışmalar teşvik edilecektir. Bölgede bulunan kültür rotaları çevresinde konaklama imkânları artırılacak ve bu rotalardaki yürüyüş yollarının altyapısı iyileştirilecektir. Bu yürüyüş rotalarının ulusal ve uluslararası mecralarda tanıtılmasına ve pazarlanmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.

Tedbir 3. Bölge içinde bulunan doğal alanlarda turizm envanter çalışmaları yapılacaktır.

TR61 Bölgesi antik kent, milli park, tabiat parkı, doğal ve yapay göl ile endemik bitki türleri bakımından Türkiye'nin en zengin bölgelerinden biridir. Bölgede bulunan bu zenginlikleri ülkeye ve dünyaya daha iyi tanıtmak için; bölgede endemik bitki ve hayvan türlerine, karanlık gökyüzü gözlem noktalarına, mağaralara, antik kentlere, kültürel ve tarihi yapılara yönelik envanter çalışması yapılacaktır.

Tedbir 4. Bölgenin EuroVelo Bisiklet Rotasına dâhil edilmesi için gerekli olan planlama, altyapı geliştirme ve başvuru çalışmaları gerçekleştirilecektir.

TR61 Bölgesi'nin iç kesimlerinde alternatif turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi için Bölge Mekânsal Gelişim Şeması'nda spor turizmi gelişim alanı olarak belirlenen bölgelerde bisiklet rotaları oluşturulacak, kent merkezlerinde bisiklet yolları artırılacak, paylaşımlı bisiklet istasyonları kurulacak, bisiklet kafeler ve bisiklet dostu otellerin oluşmasına yönelik teşvik çalışmaları yürütülecek, insanları bisiklet kullanımına özendirecek çeşitli program, toplu aktivite ve festivaller gerçekleştirilecektir. Bölgenin bisiklet altyapısı ve aktiviteleri raporlanacak, kırsal alanlardan geçen rotalar haritalandırılacak ve Avrupa Birliği'nin EuroVelo programında yer alan "8. Numaralı Akdeniz Rotasına" eklenmek için başvuru, iş birliği ve koordinasyon çalışmaları yürütülecektir.

Tedbir 5. Bölgede karanlık gökyüzü gözlemi için uygun koşulları sağlayan alanlarda karanlık park oluşturma çalışmaları yürütülecektir.

TR61 Bölgesi'nin gökyüzü gözlem noktalarından ekonomik gelir elde edebilmesi ve turizm faaliyetlerinin bölge içlerinde yaygınlaşabilmesi amacıyla karanlık gökyüzü gözlemi için uygun olduğu belirlenen ve Bölge Mekânsal Gelişim Şeması'nda gösterilen astro-turizm gelişim alanı içerisindeki uygun mekânlarda altyapı geliştirme çalışmaları yürütülecektir. Uluslararası Karanlık Gökyüzü Derneği'ne başvurularak bu alanların karanlık park olması sağlanacak ve bu alanların uluslararası mecralarda tanıtım ve pazarlama çalışmaları yürütülecektir.

Tedbir 6. Bölgede bulunan binicilik tesislerinin altyapıları iyileştirilecek ve bölge uluslararası at yarışlarının yapılabildiği bir yer haline getirilecektir.

TR61 Bölgesi'nde faaliyet yürüten binicilik tesislerinde⁴⁸ memnuniyet analizi yapılacak, bölgede bulunan atların envanteri çıkarılacak ve tesislerin altyapısı iyileştirilecektir. Bölgede hipoterapi merkezi kurulacak, 14 yaş altı profesyonel genç binici sporcuların yetiştirilmesine

⁴⁸ Binicilik aktivitesi gerçekleştirilen ilçeler Bölge Mekânsal Gelişim Şeması'nda gösterilmiştir.

yönelik teşvikler uygulanacaktır. Bölgenin ekoturizm destinasyonlarından ve kırsal alanlarından geçen doğal atlı safari parkurları oluşturularak haritalandırılacaktır.

Örnek Yatırım Fırsatı ve Proje Fikri Künyeleri:

Güver Kanyonu Rekreasyon Alanı Projesi (Ek-11)

Kaş Dalış Turizmini Geliştirme Projesi (Ek-12)

Böğürdelik Yaylası Konaklama Tesis Projesi (Ek-13)

Karanlık Park Projesi (Ek-14)

Salda Gölü Astrobiyoloji Projesi (Ek-15)

HEDEF 2: TURİZMDE İŞ GÜCÜ NİTELİĞİ İYİLEŞTİRİLECEKTİR

On İkinci Kalkınma Planı'nda rekabetçi ve hızla değişen talebi karşılayabilen bir turizm sektörü için hizmet kalitesinin iyileştirileceği ifade edilmiştir. 2021 yılında TR61 Bölgesi'nde gerçekleşen konaklama için tesise geliş sayısı 17 milyondur. Bu konaklamanın 13 milyonu yabancı uyruklu turistler tarafından yapılan girişlerden oluşmaktadır.⁴⁹ Bölgenin farklı ülkelerden gelen milyonlarca turiste hizmet veren turizm personelinin becerileri geliştirilecek, eğitimi ve yabancı dil bilen turizm çalışanı ihtiyacı giderilecektir. Ayrıca bölgede kırsal alanlarda COVID-19 pandemisi sonrasında ekoturizm sektörünün gelişimi ivme kazanmıştır. Bölgenin kırsal alanlarında ekoturizmin gelişmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için yerel halkta ekoturizm destinasyonu oluşturma, işletme, yönetme ve koruma bilinci oluşturulması için eğitim verilecektir.

Tedbir 1. Ekoturizm faaliyetlerine uygun bütünleşik ekoturizm eğitimleri ve sertifikasyon programları girişimciler ve işletmeciler için yaygınlaştırılacaktır.

Bölge Mekânsal Gelişim Şeması'nda gösterilen ekoturizm gelişim alanlarında faaliyet yürüten ekoturizm işletmesi sahiplerine ve yeni girişimcilere ekoturizm sektörünün gereklilikleri hakkında eğitim verilecek, bölgede faaliyet gösteren ekolojik otel ve işletmeleri sertifikalandırma faaliyetleri gerçekleştirilecektir.

Tedbir 2. Turizm girişimciliği, ev pansiyonculuğu, ürün tasarlama ve pazarlama konularında yerel halka yönelik eğitim programları organize edilecektir.

Turizm sektörünün en fazla personel ihtiyacı olan alanlarda yükseköğretim kurumlarının katkıları ile örgün öğretim ve sertifikalı yaygın eğitim faaliyetleri artırılacaktır. Ayrıca önemli bir turizm merkezi olan bölgenin iç kesimlerinde gerçekleşen ekoturizm faaliyetlerine turistlerin harcamalarını çeşitlendirmek üzere yerel değerlerin kreatif tasarımlarla hediyelik eşyaya dönüştürülmesini sağlayacak yerel projeler desteklenecektir.

Tedbir 3. Ekoturizm alanlarında koruma-kullanma dengesinin benimsenmesine yönelik bilinçlendirme ve paydaşlar arası iş birliği sağlama çalışmaları yürütülecektir.

⁴⁹ Kültür ve Turizm Bakanlığı, Tesis İstatistikleri, 2022 (Tablo 10)

TR61 Bölgesi ekoturizm gelişim alanlarında bulunan tarihi ve kültürel yapılardan, koruma kullanma dengesini gözeterek faydalanmanın getirilerini anlatan eğitimler verilecek, tarihi yolların temizlenmesine, onarılmasına ve biyoçeşitliliğin korunmasına yönelik organizasyonlar gerçekleştirilecektir.

Tedbir 4. Bölgede uzmanlaşmış ekoturizm rehberliği yaygınlaştırılacaktır.

Bölge ekoturizm gelişim alanlarında gerçekleştirilecek alternatif turizm faaliyetlerine yönelik turizm rehberleri yetiştirilmesi hususunda ilgili kamu kurumları, üniversiteler ve yerel yönetimler arasında iş birliği ve koordinasyon sağlanacaktır.

HEDEF 3: TURİZM FAALİYETLERİ DÖRT MEVSİME YAYILACAKTIR

TR61 Bölgesi'nde mayıs-ekim ayları arasında yoğunlaşan turizm faaliyetlerinin tüm yıla yayılması hedeflenmektedir. Bu kapsamda tüm yıl yapılabilen turizm faaliyetlerinin, sonbahar ve kış aylarında daha fazla gerçekleştirilebilen turizm türleri olan MICE faaliyetleri ile kayak ve diğer kış sporlarının bölgede yaygınlaşması için gerekli çalışmalar yürütülecektir.

Tedbir 1. Bölgede çeşitli spor dallarında ulusal ve uluslararası organizasyonlar gerçekleştirilmesi için çalışmalar yürütülecektir.

Bölgede bulunan kayak merkezlerinde kış sporları müsabakaları, binicilik tesislerinde binicilik müsabakaları düzenlenerek bölgeye sonbahar ve kış aylarında daha fazla sporcunun gelmesi sağlanacaktır.⁵⁰

Tedbir 2. Bölgede medikal turizm ve geriatri turizmi faaliyetlerinin geliştirilmesi ve paydaşlar arası iş birliği sağlanması için çalışmalar yürütülecektir.

Turizm odağı ilçelerde ve merkez ilçelerde sağlık merkezlerinin, sağlık acentelerinin, yaşlı bakım hizmeti veren konaklama tesislerinin sayısını artıracak ve paydaşlar arası iş birliği oluşturacak koordinasyon çalışmaları yürütülecektir. Medikal turizm ve geriatri turizmine uygun mesleklerde iş gücünün yetiştirilmesine yönelik olarak mesleki eğitimler düzenlenecektir.

Tedbir 3. Bölgede MICE (toplantı, etkinlik, konferans, sergi) turizmi faaliyetleri teşvik edilecektir.

Turizm odağı ilçelerde ve merkez ilçelerde bulunan toplantı ve konferans salonlarının envanteri çıkarılacak, toplu organizasyonların pazarlanmasına yönelik örgütlenme çalışmaları yürütülecektir.

Tedbir 4. Bölge içinde yer alan kayak merkezlerinde kayak sporu dışında spor etkinliklerinin icra edilebilmesine yönelik altyapı iyileştirilecektir.

Isparta Davraz, Burdur Salda ve Antalya Saklıkent kayak merkezlerinde kayak haricinde gerçekleştirilebilecek spor etkinliklerine yönelik altyapının iyileştirilmesi amacıyla uygun

⁵⁰ TR61 Bölgesi'nde bulunan kayak merkezlerinin ve binicilik tesislerinin konumları Bölge Mekânsal Gelişim Şemasında gösterilmiştir.

yerlerde yüksek irtifa kamp alanları, dağ bisikleti, motokros ve off-road parkurları oluşturulacaktır.

Örnek Yatırım Fırsatı ve Proje Fikri Künyeleri:

Sporcu Sağlığı ve Performans Geliştirme Merkezi (Ek-16)

Geriatric Turizm Yönelik Yaşlı Bakım ve Konaklama Tesisi (Ek-17)

HEDEF 4: TURİZMDE HEDEF PAZARLAR ÇEŞİTLENDİRİLECEKTİR

Bölgenin turizm faaliyetleri büyük ölçüde Avrupa pazarına bağlı olarak sürdürülmektedir. Bölgenin dünya genelinde tanınırlığının ve global turizm trendlerinin belirlenmesinde etkinliğinin artırılması amaçlanmaktadır. Aynı zamanda küresel olaylardan sektörün daha az etkilenmesi için yerel turizm faaliyetlerinin de artırılması hedeflenmektedir. Bu kapsamda turizmde ürün çeşitliliği artırılacak ve uluslararası mecralarda tanıtım ve pazarlama çalışmaları yürütülecektir.

Tedbir 1. Gelir seviyesi yüksek turistlerin tercih ettikleri turizm destinasyonları incelenerek bölge için yeni pazarlama politikaları oluşturulacaktır.

Bölge Mekânsal Gelişim Şemasında gösterilen golf tesisleri ve dalış merkezleri için envanter çalışması yapılacak ve markalaşma çalışmaları yürütülecektir.

Tedbir 2. Yerli turistlerin turizmin geliştirilmesi amaçlı spor aktivitelerine katılım sağlaması için gerekli teşvikler ve organizasyon çalışmaları yürütülecektir.

Spor turizmi gelişim alanları başta olmak üzere bölgede bisiklet kullanımını teşvik edecek bisiklet festivalleri, bisiklet maratonları ile oryantiring müsabakaları, foto-safari yürüyüş ve kamp aktiviteleri düzenlenecektir.

Tedbir 3. Farklı turizm faaliyetlerini içeren ortak turizm paketleri oluşturularak yeni turizm pazarlarına ulaşmak için araç olarak kullanılacaktır.

Likya Yolu ve diğer öne çıkan kültür rotaları üzerinde rotalama çalışması yapılacak, birden fazla aktiviteyi içeren paket turlar oluşturularak bu turların pazarlama çalışmaları yürütülecektir. Kültür ve inanç turizmi için çekim noktası olabilecek mekânlar turist ziyaretlerine uygun hale getirilecek ve tanıtımları yapılacaktır.

Tedbir 4. Bölgenin turistik değer haritaları hazırlanarak ulusal ve uluslararası turizm tanıtım veri tabanlarına yüklenecektir.

Bölgede batıkların yerini gösteren dalış haritası, atlı safari düzenlenebilecek rotaları, gökyüzü gözlem noktalarını ve parkları, foto safari, yürüyüş, bisiklet, tırmanış noktalarını gösteren dijital haritalar üretilecek veya var olan haritaların dijital içeriklere işlenmesi sağlanacaktır.

Tedbir 5. Turizm sektöründe yeşil ve dijital dönüşüm teşvik edilecektir.

Bölge turizm sektöründe hızlı değişen tüketici taleplerinin karşılanabilmesi, rekabet gücünün korunması, sürdürülebilirliğin sağlanması için dijital teknolojilerin etkin kullanılması ve yeşil dönüşüm uygulamalarının gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Hedeflenen pazarlara yönelik

uygun içeriklerin doğru kanallardan ulaştırılmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilecek ve yenilikçi dijital çözümlerle kullanıcı deneyiminin iyileştirilmesi sağlanacaktır. Bölgede enerji tasarrufu, atık yönetimi, su kaynaklarının koruma-kullanma dengesinin gözetilmesi gibi çevre dostu uygulamalarının artırılması sağlanacaktır. Turizm işletmeleri, yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanarak karbon ayak izlerini azaltacak ve yeşil sertifikasyon programlarına katılarak sürdürülebilirlik standartlarını karşılayacaktır. Ayrıca, turistlerin ve çalışanların çevre bilincini artırmak için eğitim programları düzenlenecektir. Bu sayede, turizm sektörü hem çevreyi korur hale gelecek hem de yerel toplulukların ekonomik kalkınmasına katkı sağlayacaktır.

HEDEF 5: TURİZMDE ÖRGÜTLENME GÜÇLENDİRİLECEKTİR

On İkinci Kalkınma Planı'nda tutarlı ve bütüncül turizm gelişimini sağlamak, varış noktalarının özgün kimliklerini oluşturmak ve yerel ekonomik döngüyü güçlendirmek üzere varış noktası yönetim örgütlerinin hayata geçirileceği ve sektörde yeşil dönüşümün hızlandırılacağı ifade edilmiştir.⁵¹ Bu kapsamda TR61 Bölgesi'nin dünya turizm pazarındaki konumunu güçlendirebilmesi için örgütlenme çalışmaları yürütülecek ve kitle turizminde alt bölgeleme çalışmaları yapılacaktır. Söz konusu alt bölgelerde kurulacak örgütler vasıtasıyla bölgenin konaklama tesislerinin küresel trendlere uygun hale getirilmesi sağlanacak, turizmde sürdürülebilirlik ön plana çıkarılacak ve planlı pazarlama faaliyetleri yürütülecektir.

Tedbir 1. Antalya'nın turizmde marka şehir kimliği güçlendirilecektir.

Gün geçtikçe daha rekabetçi olan turizm pazarında Antalya'nın rekabetçiliğini korumak ve güçlendirmek üzere bir marka şehir stratejisi hazırlanacaktır. Hazırlık sürecinde ilgili tüm paydaşlar dâhil edilerek marka şehir stratejilerinin tespit edilmesi, uygulanması ve denetiminin içsel olarak gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.

Tedbir 2. Antalya'da kitle turizminin yoğunlaştığı yerleşimlerde alt bölgeleme çalışmaları gerçekleştirilecektir.

Turizm odağı ilçeler başta olmak üzere Antalya kıyı şeridinde kitle turizmi faaliyetlerinin yoğunlaştığı alanlarda bulunan konaklama tesislerinin, doğal ve kültürel değerlerin, turizm faaliyetlerini destekleyen işletmelerin dağılımı, altyapının durumu, söz konusu yerleşimleri tercih eden turist profilini ve söz konusu turistik ziyaretten beklentilerini, deneyimlerini vb. hususları detaylandırmaya yönelik araştırma ve analiz çalışmaları üzerinden alt bölgeleme çalışmaları gerçekleştirilecektir.

Tedbir 3. Turizm paydaşlarının destinasyon yönetimi amaçlı iş birliği ve örgütlenme çalışmaları teşvik edilecektir.

TR61 Bölgesi'nin turizm odağı ve ikincil turizm odağı ilçelerinde turizm paydaşlarının çevrelerindeki turizm değerlerini ve sunulan deneyimleri tanımlama, tanıtlama, iyileştirme ve ticarileştirme amaçlı olarak yönetişim çerçevesi oluşturma ve uygulama çalışmaları teşvik edilecektir.

⁵¹ On İkinci Kalkınma Planı, 3.2.2.4. Turizm, Paragraf No: 523, 526

Tedbir 4. İyi bir turistik imaj oluşturarak sürdürülebilir kazanımlar elde etme amaçlı destinasyon tanımlama ve planlı pazarlama faaliyetleri yürütülecektir.

Turizm odağı ve ikincil turizm odağı ilçelerde yeni destinasyonların ve farklılaşan turizm ürünlerinin dijital platformlarda ve sosyal medyada tanıtım ve pazarlama faaliyetlerine öncelik verilecektir.

Tedbir 5. Kitle turizmi faaliyetlerinin yoğun olduğu bölgelerde doğal kaynakların korunması ve turizmde sürdürülebilirliğin sağlanması amaçlı iş birliği faaliyetleri teşvik edilecektir.

TR61 Bölgesi'nin kıyı şeridinde faaliyet gösteren konaklama tesislerinin sürdürülebilir kaynak ve enerji kullanımları ile atık dönüşüm faaliyetleri teşvik edilecek ve ekolojik otel sertifikalandırma sistemi oluşturulacaktır.

6.3. Stratejik Öncelik 3: Sanayide Rekabetçiliğin Artırılması

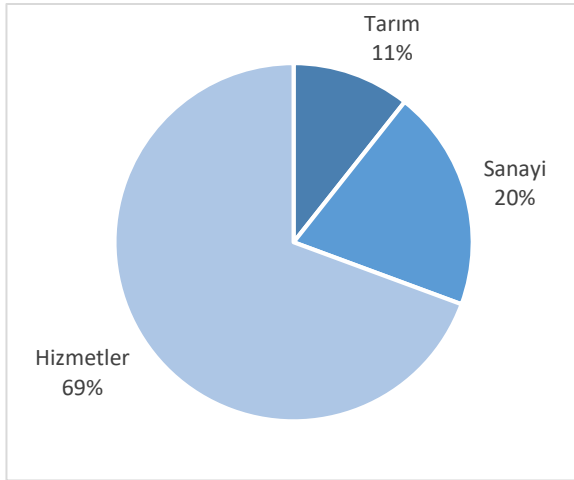
TR61 Bölgesi sanayi faaliyetleri büyük ölçüde doğal kaynaklara ve tarımsal ham maddelere bağlı olarak gelişmiştir. Bölgenin sanayi kompozisyonunun oluşumunda belirleyici olan etmenler bölgede bulunan maden rezervleri, geniş ormanlık alanlar, gerçekleştirilen bitkisel ve hayvansal üretim faaliyetleri iken zaman içerisinde metal ve plastik ürünler, makine ve ekipman, ulaşım araçları imalatı gibi daha yüksek teknoloji gerektiren sanayi sektörleri de gelişim göstermiştir.

6.3.1. Katma Değer

TR61 Bölgesi 2021 yılında 253.830.603.000 TL toplam GSYH ile Türkiye'nin 26 düzey 2 bölgesi içerisinde 7'nci sırada konumlanmaktadır. Bölgenin 2021 yılı sanayi sektörü GSKD'si 45.333.452.000 TL'dir. Söz konusu değer bölgeyi, Türkiye'nin 26 düzey 2 bölgesi sanayi GSKD değeri sıralamasında 15'inciliğe taşımaktadır.⁵² Sanayi GSKD'sinin toplam bölge GSKD'si içerisindeki payı yüzde 20'dir (Şekil 31). Bu oran yüzde 35 olan (Şekil 32) Türkiye ortalamasının çok altındadır. Bunun nedeni bölge illerinden Antalya'nın kitle turizminde tüm dünyada tanınan bir destinasyon olması dolayısıyla turizm ile ilgili hizmet sektörlerinin çok gelişmiş olması ve aynı zamanda Antalya'nın 2021 yılı itibarıyla bitkisel üretim değerinin yüksekliği bakımından Türkiye'nin ikinci sırada gelen ili olarak tarım GSKD'sinin oldukça yüksek olmasıdır. Bölge sanayisinin gelişiminin ise diğer sektörlerle kıyasla daha yavaş olduğu ifade edilebilir.

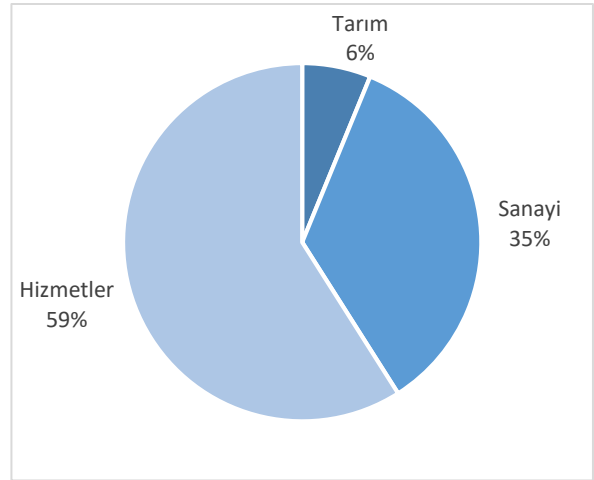
⁵² TÜİK, Bölgesel İstatistikler, Veri Yılı: 2021

Şekil 31 TR61 Bölgesi 2021 Yılı GSKD'sinin Sektörel Dağılımı

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2022

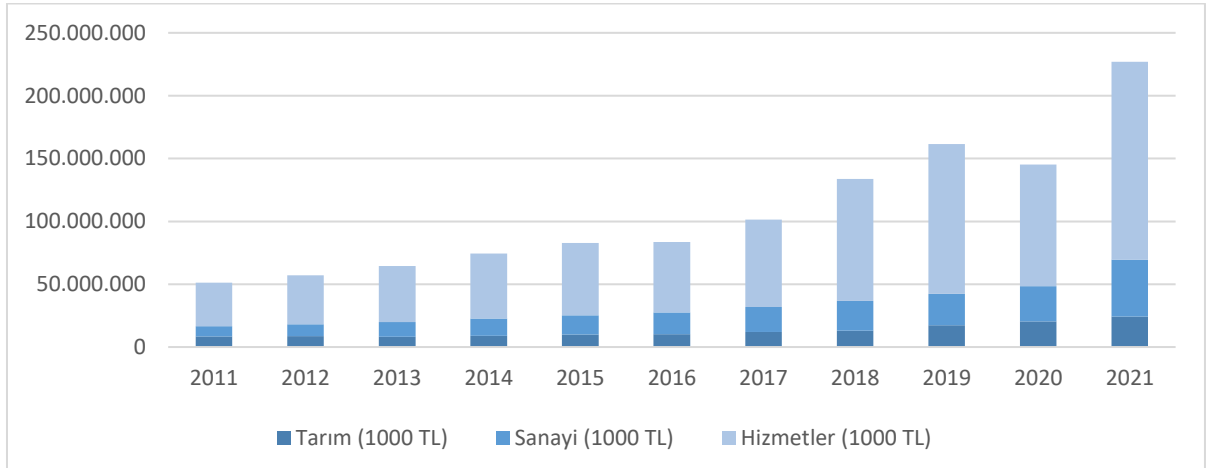
Şekil 32 Türkiye 2021 Yılı GSKD'sinin Sektörel Dağılımı

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2022

TR61 Bölgesi Gayri Safi Katma Değeri 2011 yılından 2019 yılına kadar artış eğiliminde olmuştur. 2016 yılında Antalya'ya gelen yabancı turist sayısındaki azalışa bağlı olarak hizmetler sektörü GSKD'si azalmış ancak sanayi ve tarım GSKD'si artışları ile toplam GSKD az da olsa artmıştır. 2020 yılında ise COVID-19 pandemisinin yol açtığı kısıtlamalar Antalya turizm sektöründe büyük bir krize yol açmış, bölgenin hizmetler sektörü GSKD'si yüzde 19, bölge GSKD'si yüzde 10 azalmıştır. Bölge ekonomisi 2021 yılında toparlanmış, bölge GSYH'si önceki yıla göre yüzde 55 artmıştır. 2011-2021 yılları arası TR61 Bölgesi gayri safi katma değeri Şekil 33'te gösterilmiştir.

Şekil 33 TR61 Bölgesi Gayri Safi Katma Değeri (2011-2021) [Bin TL]

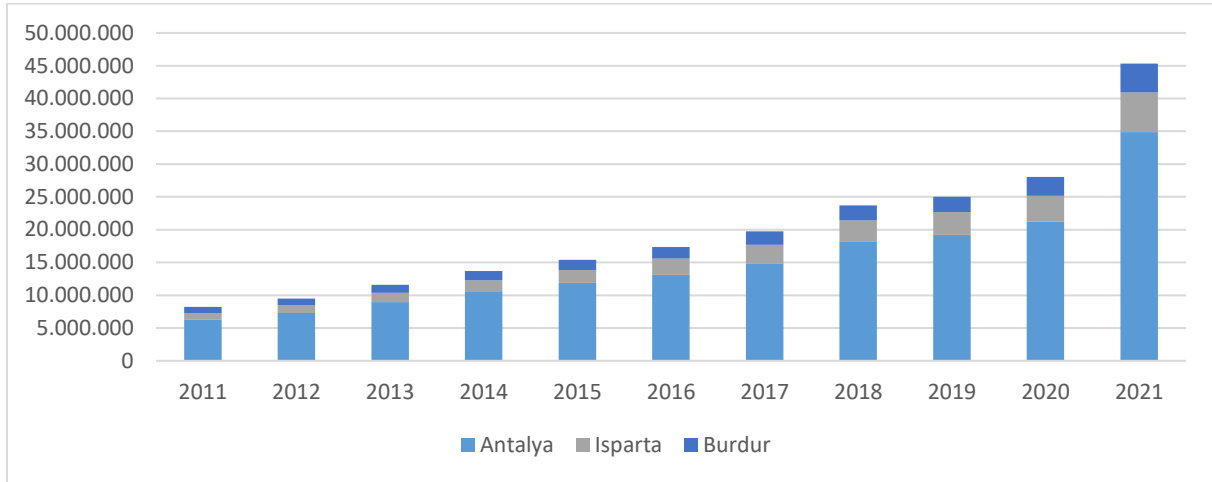

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

2011-2021 yılları arasında hem TR61 Bölgesi'nin hem de bölge illerinin sanayi sektörü GSKD'si sürekli artış eğiliminde olmuştur. Bu süreçte sanayi sektöründe Türkiye GSKD'si yüzde 498, TR61 Bölgesi GSKD'si yüzde 453, Antalya ili GSKD'si yüzde 450, Burdur ili GSKD'si yüzde 369, Isparta ili GSKD'si yüzde 561 artış göstermiştir. Isparta ili sanayisi son on yılda gerek bölge gerekse de Türkiye sanayisine kıyasla katma değer artışı bakımından daha fazla gelişme göstermiştir. TR61

Bölgesi illerinin 2011-2021 yılları arası sanayi sektörü gayri safi katma değeri Şekil 34’te gösterilmiştir.

Şekil 34 TR61 Bölgesi İllerinin Sanayi Sektörü Gayri Safi Katma Değeri (2011-2021) [Bin TL]

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Antalya’da faaliyet yürüten girişimlerin sanayi alt sektörleri 2021 yılı satış değeri yaklaşık 43,8 milyar TL, bu tutarın ilin toplam satışları içerisindeki oranı yüzde 26,53’tür. İmalat sanayii satışlarının toplam satışları içindeki oranı en az olan bölge ili Antalya’dır. Bu durumun nedeni Antalya’nın dünyada tanınmış bir turizm destinasyonu olması dolayısıyla ilde hizmet ve ticaret sektörlerinin çok gelişmiş olmasıdır. İmalat sanayii satış tutarı az olmamasına karşın toplam satışlar içinde oransal olarak az yer kaplamaktadır. Öte yandan turizm faaliyetleri; enerji-iklimlendirme ve inşaat sektörlerini sürekli canlı tutarak ilin sanayi gelirlerini artırmaktadır. Antalya’da faaliyet yürüten girişimlerin sanayi alt sektörleri satış değeri detayı Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17 Antalya’da Faaliyet Yürüten Girişimlerin Sanayi Alt Sektörleri Satış Değeri (2021)

NACE Rev.2 Kısım	Net Satışlar (₺)	İlin Toplam Net Satışları İçindeki Oranı (%)
B - Madencilik ve Taş Ocakçılığı	1.330.855.771	0,81
C - İmalat	23.979.785.528	14,52
D - Elektrik, Gaz, Buhar ve İklimlendirme Üretimi ve Dağıtım	7.269.459.008	4,40
E - Su Temini; Kanalizasyon, Atık Yönetimi ve İyileştirme Faaliyetleri	763.693.688	0,46
F - İnşaat	10.480.776.483	6,34
Sanayi Sektörü Toplamı	43.824.570.479	26,53

Kaynak: Girişimci Bilgi Sistemi

Isparta’da faaliyet yürüten girişimlerin sanayi alt sektörleri 2021 yılı satış değeri yaklaşık 5 milyar TL, bu tutarın ilin toplam satışları içindeki oranı yüzde 32,64’tür. İlde başat sanayi sektörleri imalat sanayii ve inşaatır. Isparta’da faaliyet yürüten girişimlerin sanayi alt sektörleri satış değeri detayı Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18 Isparta’da Faaliyet Yürüten Girişimlerin Sanayi Alt Sektörleri Satış Değeri (2021)

NACE Rev.2 Kısım	Net Satışlar (₺)	İlin Toplam Net Satışları İçindeki Oranı (%)
B - Madencilik ve Taş Ocakçılığı	72.141.529	0,47
C - İmalat	4.012.049.300	26,08
D - Elektrik, Gaz, Buhar ve İklimlendirme Üretimi ve Dağıtımı	148.807.376	0,97
E - Su Temini; Kanalizasyon, Atık Yönetimi ve İyileştirme Faaliyetleri	18.388.936	0,12
F - İnşaat	769.597.534	5,00
Sanayi Sektörü Toplamı	5.020.984.674	32,64

Kaynak: Girişimci Bilgi Sistemi

Burdur’da faaliyet yürüten girişimlerin sanayi alt sektörleri 2021 yılı satış değeri yaklaşık 3,9 milyar TL, bu tutarın ilin toplam satışları içindeki oranı yüzde 31,15’tir. İlde başat sanayi sektörleri imalat sanayii ile çıkarılan maden ürünlerinin bir kısmı işlenmeden satıldığı için madencilik ve taş ocakçılığıdır. Burdur’da faaliyet yürüten girişimlerin sanayi alt sektörleri satış değeri detayı Tablo 19’da verilmiştir.

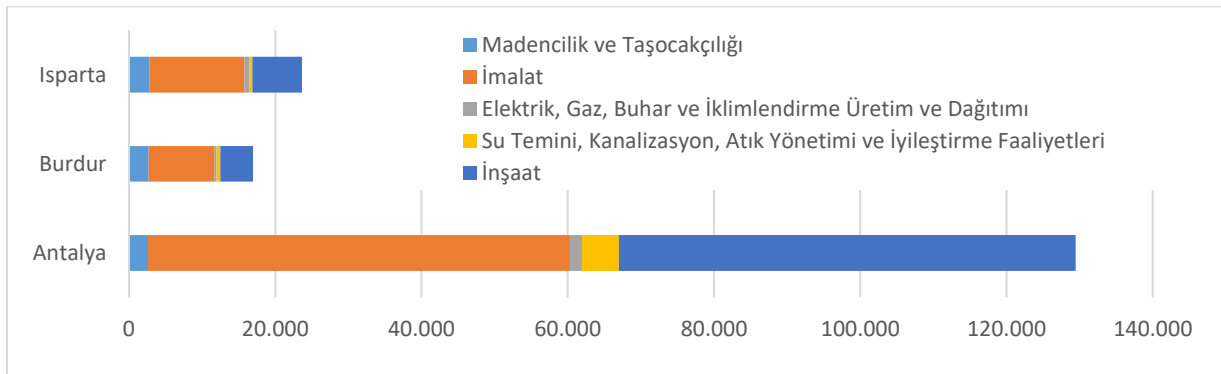
Tablo 19 Burdur’da Faaliyet Yürüten Girişimlerin Sanayi Alt Sektörleri Satış Değeri (2021)

NACE Rev.2 Kısım	Net Satışlar (₺)	İlin Toplam Net Satışları İçindeki Oranı (%)
B - Madencilik ve Taş Ocakçılığı	510.740.052	4,06
C - İmalat	3.033.492.763	24,13
D - Elektrik, Gaz, Buhar ve İklimlendirme Üretimi ve Dağıtımı	62.912.472	0,50
E - Su Temini; Kanalizasyon, Atık Yönetimi ve İyileştirme Faaliyetleri	4.215.039	0,03
F - İnşaat	304.511.912	2,42
Sanayi Sektörü Toplamı	3.915.872.239	31,15

Kaynak: Girişimci Bilgi Sistemi

6.3.2. İstihdam

TR61 Bölgesi sanayi sektörü 2021 yılı sigortalı çalışan sayısı 170.086 kişidir ve bölgenin toplam sigortalı çalışan sayısının yaklaşık yüzde 26’sına karşılık gelmektedir. Türkiye geneli için bu oran yüzde 40’tır. Antalya’da sanayi sektöründe sigortalı çalışan sayısı 129.469, Burdur’da 16.972, Isparta’da 23.645’tir. Isparta ve Burdur’da sanayi sektörü çalışanlarının yoğunlaştığı alt sektör *imalat*, Antalya’da ise *inşaat*tır. TR61 Bölgesi sanayi alt sektörleri çalışan sayısı Şekil 35’te gösterilmiştir.

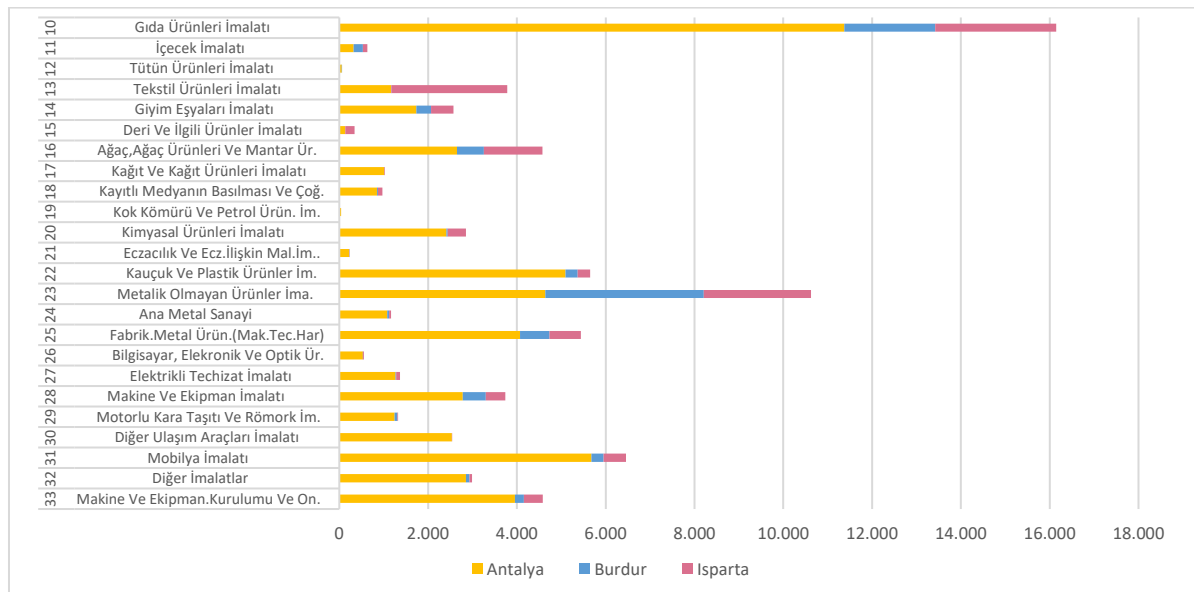
Şekil 35 Sanayi Alt Sektörleri Çalışan Sayısı (2021)

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu

2021 yılında TR61 Bölgesi'nde imalat sanayii sektörü sigortalı çalışan sayısı 79.648 kişidir ve toplam sigortalı çalışan sayısının yaklaşık yüzde 12'sine karşılık gelmektedir. Söz konusu oran Antalya için yüzde 10, Burdur için yüzde 24, Isparta için yüzde 20'dir. Türkiye imalat sanayii sektörü sigortalı çalışan sayısının toplam sigortalı çalışan sayısına oranı ise yüzde 27'dir.

Çalışan sayısı ayrıntısı baz alındığında bölge imalat sanayi alt sektörleri arasında ilk sırayı *gıda ürünleri imalatı*, ikinci sırayı *metalik olmayan (mineral) ürünler imalatı* almaktadır. Antalya'da *gıda ürünleri, mobilya, kauçuk ve plastik ürünler, metalik olmayan (mineral) ürünler, fabrikasyon metal ürünler imalatı*; Isparta'da *tekstil ürünleri, gıda ürünleri, metalik olmayan (mineral) ürünler, ağaç ürünleri imalatı*; Burdur'da, *metalik olmayan (mineral) ürünler ve gıda ürünleri imalatı* sektörleri öne çıkmaktadır. 2021 yılı TR61 Bölgesi imalat sanayii alt sektörleri çalışan sayısı Şekil 36'da gösterilmiştir.

Şekil 36 TR61 Bölgesi İmalat Sanayii Alt Sektörleri Çalışan Sayısı (2021)

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu

2011-2021 yılları arasında TR61 Bölgesi sanayi çalışan sayısı artış oranı yaklaşık yüzde 21, Türkiye sanayi çalışan sayısı artış oranı yüzde 27'dir. İmalat sanayii özelinde bakıldığında ise TR61 Bölgesi çalışan sayısı artış oranının Türkiye imalat sanayii çalışan sayısı artış oranından fazla olduğu görülmektedir. Dokuz yıllık süreçte Burdur'un imalat sanayii çalışan sayısı çok fazla değişmemiş, Isparta'nın imalat sanayii çalışan sayısı yaklaşık yüzde 27, Antalya'nın imalat sanayii çalışan sayısı ise yüzde 69 artmıştır. 2011-2021 yılları arası sanayi sektörü çalışan sayısı değişimi detayı Tablo 20'de verilmiştir.

Tablo 20 Sanayi Sektörü Çalışan Sayısı Değişimi (2011-2021)

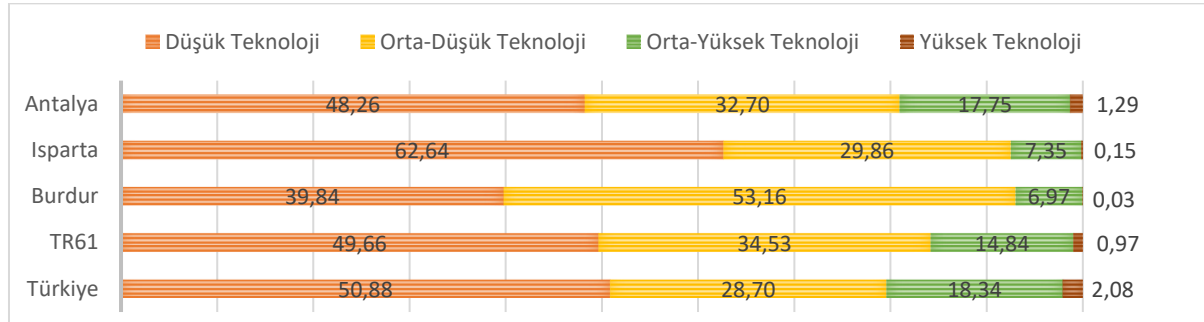
Düzye	Sanayi Çalışan Sayısı		Değişim Oranı (%)	İmalat Sanayii Çalışan Sayısı		Değişim Oranı (%)
	2011	2021		2011	2021	
Antalya	103.593	129.469	24,98	34.244	57.701	68,50
Isparta	19.942	23.645	18,57	10.236	12.998	26,98
Burdur	17.529	16.972	-3,18	8.868	8.949	0,91
TR61	141.064	170.086	20,57	53.348	79.648	49,30
Türkiye	5.085.621	6.459.701	27,02	3.135.957	4.433.585	41,38

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu

6.3.3. Teknoloji

TR61 Bölgesinde öne çıkan imalat sanayii alt sektörlerinin büyük bir bölümü düşük ve orta-düşük teknoloji düzeyinde faaliyet yürütülen sektörlerdir.⁵³ TR61 Bölgesi ve Türkiye geneli için imalat sanayi alt sektörlerinin teknoloji düzeylerine göre dağılımı Şekil 37’de gösterilmiştir.

Şekil 37 İmalat Sanayi Alt Sektörlerinin Teknoloji Düzeylerine Göre Dağılımı (%), 2021

Sosyal Güvenlik Kurumu verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Hem TR61 Bölgesi’nde hem de bölge illerinde orta-yüksek ve yüksek teknoloji imalat sanayii alt sektörlerinde çalışan sayısının tüm imalat sanayii çalışan sayısına oranı Türkiye ortalamasının altındadır.

Yüksek teknoloji imalat sanayii çalışanlarının toplam imalat sanayii çalışan sayısına oranı Türkiye için yüzde 2,05 iken TR61 Bölgesi için yüzde 0,97’dir. Orta-yüksek teknoloji imalat sanayii çalışanlarının toplam imalat sanayii çalışan sayısına oranı ise Türkiye için yüzde 18,37 iken TR61 Bölgesi için yüzde 14,84’tür.

Bölge illeri arasında oransal olarak da büyük farklılıklar olduğu gözlenmektedir. Antalya’da çalışan sektörün teknoloji düzeyi oransal değerleri Türkiye ortalamasına yakın iken Isparta ve Burdur’da çalışan sayısının yoğunlaştığı imalat sanayii sektörlerinin teknoloji düzeyinin çoğunlukla düşük ve orta-düşük olarak sınıflandırılan sektörler olduğu görülmektedir.

6.3.4. Altyapı

2023 yılı Mayıs ayı itibarıyla Antalya’da 3 karma, Burdur’da 3 karma, Isparta’da 1 ihtisas, 2 karma olmak üzere TR61 Bölgesi’nde toplam 9 organize sanayi bölgesi bulunmaktadır. Antalya’da OSB’ler için ayrılan alan 886 hektar, Burdur’da 372 hektar, Isparta’da 457 hektardır.

Antalya’da bulunan 3 OSB’den biri, Isparta’da bulunan 3 OSB’den ikisi, Burdur’da bulunan OSB’lerin tamamı faal durumdadır. Antalya Manavgat OSB ve Isparta Yalvaç OSB planlama aşamasındadır. Antalya Korkuteli Mermer İhtisas OSB’de ise kamulaştırma yapılmaktadır. Bölge’de aktif OSB sayısı 6’dır. Antalya OSB’de 18.765 kişi, Burdur’da faaliyet gösteren 3 OSB’de toplam 3.907 kişi, Isparta’da faaliyet gösteren 2 OSB’de toplam 3.785 kişi istihdam edilmektedir. TR61 Bölgesi OSB’lerindeki toplam istihdam 26.457 kişidir.

2023 yılsonu itibarıyla faaliyette olan Antalya OSB’de tahsis edilecek bir, Isparta’da ve Isparta Süleyman Demirel OSB’de tahsis edilecek beş parsel bulunmaktadır. Burdur’da tahsis edilebilecek OSB parseli bulunmamaktadır. İşletmede olan OSB’lerde inşaatı devam eden

⁵³ EUROSTAT, 2022

parşel sayısı ise 61'dir. TR61 Bölgesi'nde yeni organize sanayi bölgeleri kurulması ve mevcut OSB'lerde tahsis edilebilecek yeni parşeller inşa edilmesi ihtiyacı bulunmaktadır. Antalya'nın Kaş ilçesinde 34,5 hektar alanda bir gıda ihtisas OSB kurulması için çalışmalar sürdürölmektedir. TR61 Bölgesi OSB'lerinin parşel kullanım durumu bilgisi detayı Tablo 21'de verilmiştir.

Tablo 21 TR61 Bölgesi OSB'leri Parşel Kullanım Durumu

OSB İli	OSB Unvanı	OSB Türü	Fiili Durumu	OSB Alanı (ha)	Toplam Parşel Sayısı	Tahsis Edilen Parşel Sayısı	Tahsis Edilecek Parşel Sayısı	Üretim Yapılan Parşel Sayısı	İnşaatı Devam Eden Parşel Sayısı	Diğer Parşeller
Antalya	Antalya	Karma	İşletmede (Faaliyette)	734,60	334	333	1	307	21	5
Antalya	Korkuteli	Karma	Kamulaştırma Yapılıyor	116,00	70	0	70	0	0	0
Antalya	Manavgat	Karma	Planlama Aşamasında	35,45	21	0	21	0	0	0
Burdur	Burdur-Bucak	Karma	İşletmede (Faaliyette)	181,70	87	87	0	70	16	1
Burdur	Burdur II.	Karma	İşletmede (Faaliyette)	96,09	21	21	0	5	10	6
Burdur	Burdur	Karma	İşletmede (Faaliyette)	94,10	58	58	0	49	7	2
Isparta	Isparta Deri İhtisas ve Karma	İhtisas	İşletmede (Faaliyette)	63,25	47	47	0	45	2	0
Isparta	Isparta Süleyman Demirel	Karma	İşletmede (Faaliyette)	250,00	86	81	5	71	2	8
Isparta	Isparta-Yalvaç	Karma	Planlama Aşamasında	143,96	104	0	104	0	0	0

Kaynak: Organize Sanayi Bölgeleri Üst Kuruluşu İnternet Sitesi (Erişim Tarihi: 07.12.2023)

TR61 Bölgesi'nde 19 küçük sanayi sitesi bulunmaktadır. Söz konusu sanayi sitelerinde 4.578 işyeri faaliyet göstermektedir. TR61 Bölgesi küçük sanayi sitelerinin işyeri sayısı Tablo 22'de verilmiştir.

Tablo 22 TR61 Bölgesi Küçük Sanayi Siteleri

S	Sanayi Sitesi Adı	İşyeri Sayısı	S	Sanayi Sitesi Adı	İşyeri Sayısı
1	Antalya Elmalı	242	11	Burdur Bucak	362
2	Antalya Gazipaşa	164	12	Burdur Karamanlı	84
3	Antalya Korkuteli	268	13	Burdur Merkez (I. Bölüm)	33
4	Antalya Kemer	0	14	Burdur Merkez (II. Bölüm)	480
5	Antalya Merkez (Akdeniz)	750	15	Burdur Merkez (III. Bölüm)	154
6	Antalya Merkez (I+II)	528	16	Isparta Merkez (Gül)	475
7	Antalya Varsak San. Çalışanları (I Kısım)	40	17	Isparta Merkez	571
8	Antalya Varsak San. Çalışanları (II Kısım)	53	18	Isparta Yalvaç Deri İmalatçıları	24
9	Antalya Kemer Yeni	51	19	Isparta Keçiborlu	100
10	Antalya Serik (İkmal İnş.)	199	#	TOPLAM	4.578

Kaynak: Sanayi Bölgeleri Genel Müdürlüğü

Antalya Serbest Bölgesi'nin kapladığı alan brüt 782.482 metrekaredir. 2021 yılı itibarıyla lüks yat, elektronik ürün, medikal ürün, tekstil ürünleri, makine imalatı ile tarım, inşaat ve çeşitli

hizmet sektörlerinde toplam 88 firma bu alanda faaliyet göstermektedir. 2021 yılında Antalya Serbest Bölgesi'nin sağladığı istihdam 5.750 kişidir.⁵⁴

Antalya Limanı'nın dökme yük kapasitesi yıllık 8 milyon ton, konteyner kapasitesi yıllık 400.000 TEU'dur.⁵⁵ Türkiye limanları arasında dökme yük kapasitesi ile 13'üncü, konteyner kapasitesi ile 18'inci sıradadır. 2022 yılında elleçlenen yük miktarı 6.753.123 ton, elleçlenen konteyner miktarı 92.881 TEU'dur.⁵⁶

Antalya ilinde demir yolu bulunmaması sebebiyle Antalya Limanı'nın organize sanayi bölgeleri ile demir yolu bağlantısı bulunmamaktadır. Bölge OSB'lerinde üretilen ürünler genellikle kara yolu ile taşınmaktadır.

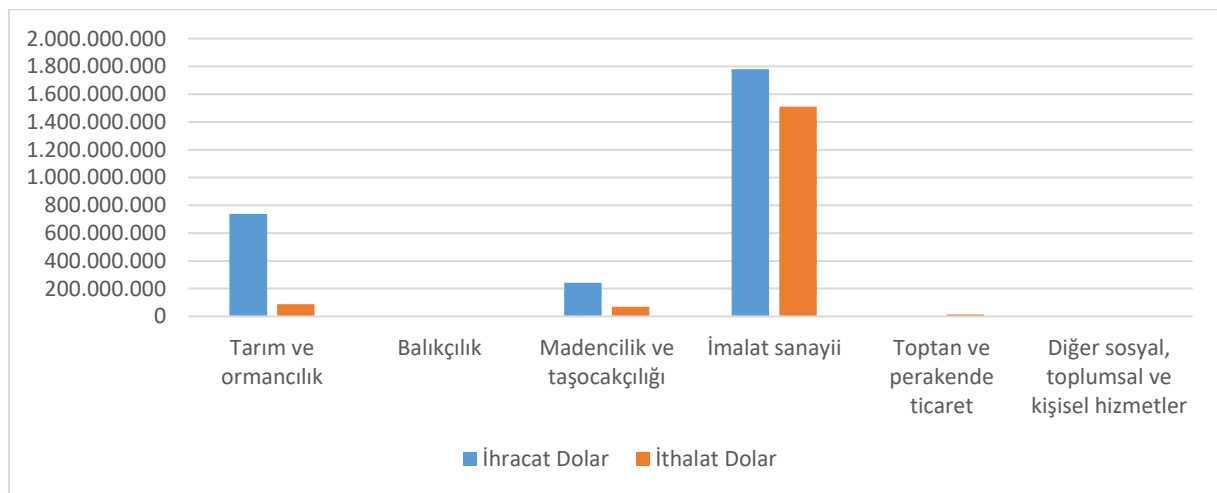
6.3.5. Dış Ticaret

TR61 Bölgesi'nin 2022 yılı ihracatı 2.766.091.970 dolar⁵⁷, 2022 yılı ithalatı 1.683.207.541 dolardır. 2022 yılı itibarıyla bölge ihracatı Türkiye toplam ihracatının yüzde 1,18'ine, bölge ithalatı Türkiye toplam ithalatının yüzde 0,49'una karşılık gelmektedir. Bölge ihracatının yüzde 80'i Antalya'dan, yüzde 10'u Isparta'dan, yüzde 10'u Burdur'dan gerçekleşmiştir. Bölge ithalatının ise yüzde 91'i Antalya'ya, yüzde 5'i Isparta'ya, yüzde 4'ü Burdur'a yapılmıştır.

Öte yandan Ticaret Bakanlığı tarafından yayımlanan faaliyet illerine göre ihracat istatistikleri uyarınca bölgenin 2022 yılı ihracatı 3,5 milyar dolar, 2023 yılında ise 3,6 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Bölge ihracatı içerisinde imalat sanayii ürünlerinin payı yaklaşık yüzde 64, tarım ürünlerinin payı yüzde 27, işlenmemiş madencilik ürünlerinin payı yüzde 8,8'dir. Bölge ithalatının ise yaklaşık yüzde 90'ı imalat sanayii ürünleri, yüzde 5'i tarım ürünleri, yüzde 4'ü işlenmemiş madencilik ürünleridir. TR61 Bölgesi 2022 yılı sektörel detayda dış ticaret verileri Şekil 38'de gösterilmiştir.

Şekil 38 TR61 Bölgesi Dış Ticareti (2022)

⁵⁴ ASBAŞ, 2023

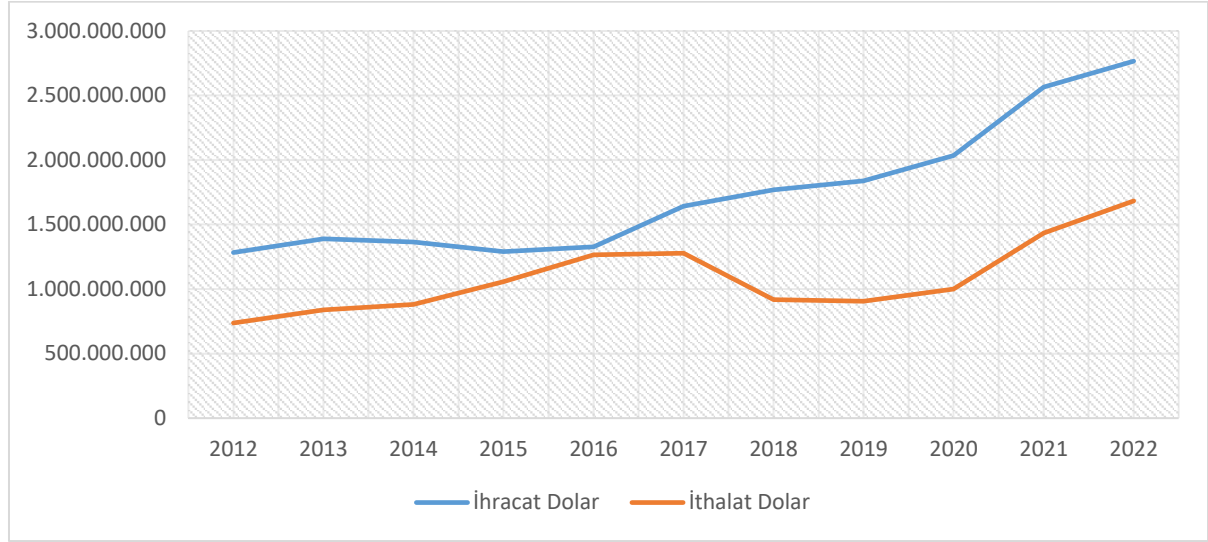
⁵⁵ TEU (Twenty-Foot Equivalent Unit - Yirmi Ayak Eşdeğer Birimi) Kargo kapasitesi bir kesin olmayan konteyner gemileri ve konteyner terminallerinin kapasitesini tanımlamak için kullanılan bir birimdir.

⁵⁶ Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, 2022

⁵⁷ Amerikan Doları

2012-2022 yılları arası dönemde TR61 Bölgesi ithalatı yüzde 128, ihracatı ise yüzde 116 artış göstermiştir. Bölge, uluslararası turizm gelirleri hariç olarak dahi yaklaşık 1 milyar dolar ihracat fazlası vermektedir. 2012-2022 yılları arasında TR61 Bölgesi dış ticaret tutarı grafiği Şekil 39’da gösterilmiştir.

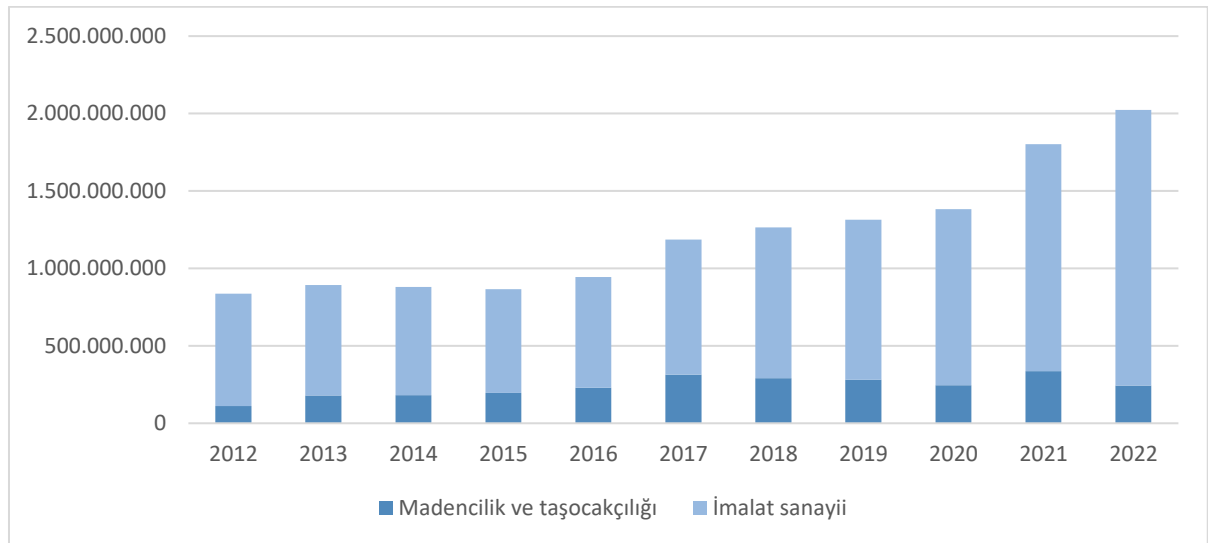
Şekil 39 TR61 Bölgesi Dış Ticareti (2012-2022)

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

2012-2022 yılları arasında TR61 Bölgesi sanayi ürünleri ihracatı Şekil 40’ta gösterilmiştir. Söz konusu on yıllık süreçte TR61 Bölgesi’nden işlenmemiş madencilik ürünleri ihracatı yüzde 120, imalat sanayii ürünleri ihracatı ise yüzde 145 artış göstermiştir. Genel olarak *Madencilik ve Taşocakçılığı* sektörü ihracatı dalgalı bir seyir izlemiş, *İmalat Sanayii* sektörü ihracatı ise artış eğiliminde olmuştur.

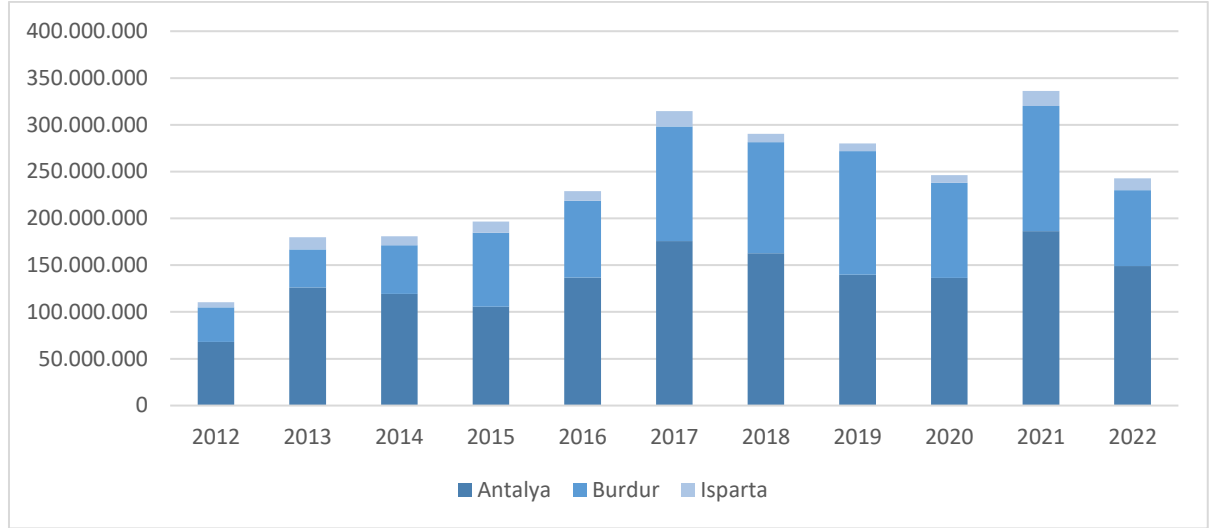
Şekil 40 TR61 Bölgesi Sanayi Ürünleri İhracatı (2012-2022) [USD]

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

2012-2022 yılları arasında TR61 Bölgesi illerinden gerçekleşen *Madencilik ve Taşocakçılığı Sektörü (işlenmemiş maden ürünleri)* ihracatı aşağıdaki grafikte gösterilmiştir. 2012-2022 yılları arasında TR61 Bölgesi'nden gerçekleşen işlenmemiş maden ürünleri ihracatının yüzde 58'i Antalya, yüzde 37'si Burdur, yüzde 5'i Isparta ilinden gerçekleşmiştir. Söz konusu on yıllık süreçte Antalya'nın işlenmemiş maden ürün ihracatı yüzde 119, Burdur'un yüzde 121, Isparta'nın yüzde 125 artış göstermiştir.

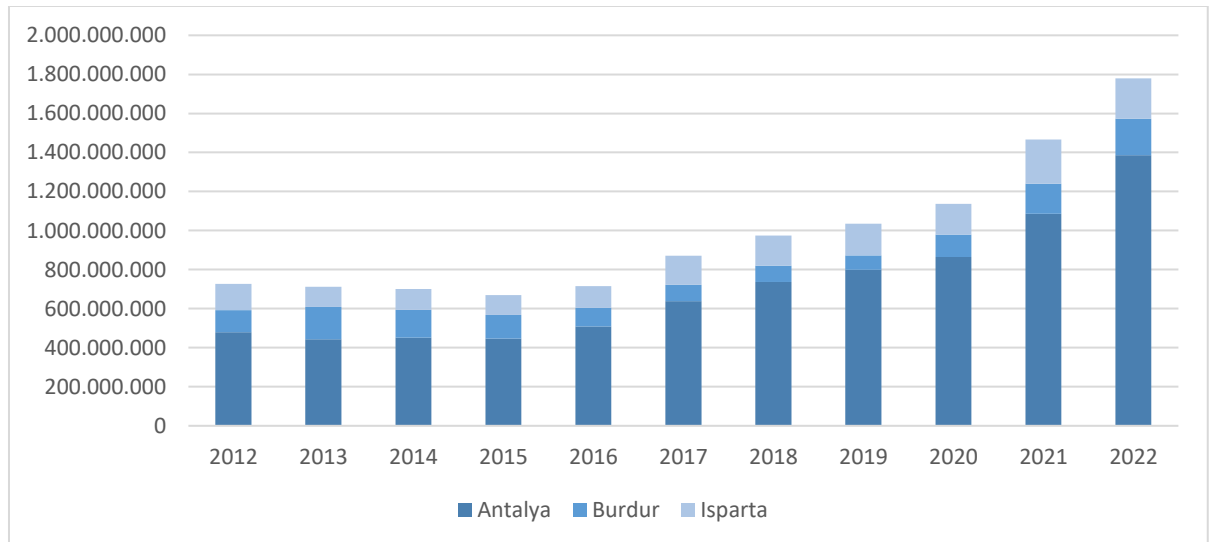
Şekil 41 TR61 Bölgesi İlleri Madencilik ve Taşocakçılığı Sektörü İhracatı (2012-2022) [USD]

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

2012-2022 yılları arasında TR61 Bölgesi illerinden gerçekleşen *İmalat Sanayii* ihracatı Şekil 42'de gösterilmiştir. Söz konusu on yıllık süreçte bölgeden gerçekleşen imalat sanayii ihracatının yüzde 73'ü Antalya, yüzde 12'si Burdur, yüzde 15'i Isparta ilinden gerçekleşmiş, Antalya'nın imalat sanayii ihracatı yüzde 189, Burdur'un yüzde 65, Isparta'nın yüzde 55 artış göstermiştir.

Şekil 42 TR61 Bölgesi İlleri İmalat Sanayii Sektörü İhracatı (2012-2022) [USD]

Bölgenin 2022 yılı ihracatının yüzde 57'si imalat sanayii ihracatıdır. Bölge imalat sanayii ihracatının ise yüzde 34,9'u düşük teknoloji, yüzde 38,1'i orta-düşük teknoloji, yüzde 26,6'sı orta-yüksek teknoloji, yüzde 0,4'ü ileri teknoloji ürünlerden oluşmaktadır. Bölge imalat sanayii ihracatı ürünlerin teknoloji düzeyi ayırımında Tablo 23'te gösterilmiştir.

Tablo 23 Teknoloji Düzeyi Ayırımında TR61 Bölgesi İmalat Sanayii İhracatı (2021)

İmalat Sanayii İhracatı Teknoloji Düzeyi	İmalat Sanayii İhracatı Tutarı (USD)	Oranı (%)
Düşük Teknoloji Ürünler	462.421.203	28,0
Orta-Düşük Teknoloji Ürünler	489.241.677	29,7
Orta-Yüksek Teknoloji Ürünler	294.449.198	17,9
Yüksek Teknoloji Ürünler	402.845.407	24,4

Kaynak: Girişimci Bilgi Sistemi

2022 yılı itibarıyla Antalya'nın ihracatında imalat sanayii ürünlerinin payı yüzde 62,4, tarım ve hayvancılık ürünlerinin payı yüzde 30,7, madencilik ve taşocakçılığı ürünlerinin payı yüzde 6,7'dir. İhracatta öne çıkan imalat sanayii sektörleri; *ağaç ve mantar ürünleri, ana metal sanayii, diğer ulaşım araçları, plastik ve kauçuk ürünleridir*. ISIC Rev.3 Sınıflaması sektörleri ayırımında Antalya ihracatı Şekil 43'te gösterilmiştir.

Şekil 43 Sektörler Ayırımında Antalya İhracatı (2022, USD)

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

2022 yılı itibarıyla Burdur ihracatının yüzde 51'i işlenmiş, yüzde 30'u işlenmemiş madencilik ürünlerinden oluşmaktadır. İhraç edilen diğer ürünlerden öne çıkanlar; makine, teçhizat, metal eşyalar ve tarımsal ürünlerdir. Sektörler ayrımında 2022 yılı Burdur ihracatı Şekil 44'te gösterilmiştir.

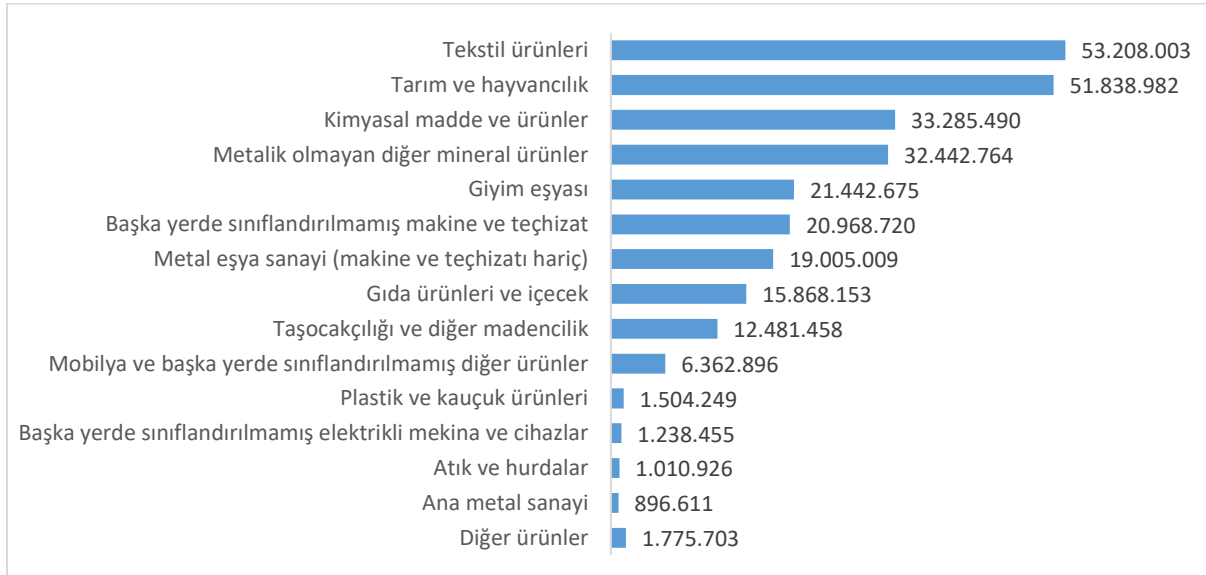
Şekil 44 Sektörler Ayrımında Burdur İhracatı (2022, USD)

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

2022 yılı itibarıyla Isparta ihracatının yüzde 76'sı imalat sanayii, yüzde 19'u tarım, yüzde 5'i madencilik ürünlerinden oluşmaktadır. Isparta ihracatında en fazla öne çıkan imalat sanayii ürünleri; *tekstil ürünleri, kimyasal maddeler, mineral ürünler, giyim eşyaları ile makine teçhizatıdır*. Sektörler Ayrımında 2022 yılı Isparta ihracatı Şekil 45'te gösterilmiştir.

Şekil 45 Sektörler Ayrımında Isparta İhracatı (2021, USD)

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Ülkemiz ihracatının yaklaşık yüzde 40'ı, TR61 Bölgesi ihracatının yüzde 33'ü Avrupa Birliği (AB) ülkelerine gerçekleştirilmektedir.⁵⁸ AB ise *Avrupa Yeşil Mutabakatı* ile önümüzdeki dönemde tüm politikalarını yeşil dönüşüm temelinde şekillendirme iradesi sergilemektedir. Bu mutabakat, sadece AB üye ülkeleri için değil, aynı zamanda AB ile siyasal, ekonomik ve coğrafi açıdan ilişkisi bulunan tüm ülkeler açısından büyük bir önem taşımaktadır zira *Avrupa Yeşil Mutabakatı*, AB'nin diğer tüm devletler, kurumlar ve kuruluşlar ile olan ilişkilerini de düzenlemektedir. Sürdürülebilir bir ekonomiye geçiş yapılması ve uluslararası rekabetçiliğin korunabilmesi için AB'nin yeşil dönüşüm politikalarına uyum sağlanması hem ülke hem de TR61 Bölgesi için bir gerekliliktir. *Avrupa Yeşil Mutabakatı* içerisinde en önemli konulardan biri *Sınırdaki Karbon Düzenlemesi*'dir. Bu düzenleme, sera gazı emisyonunu azaltmak amacıyla AB'ye ihraç edilen ürünlerdeki karbonların fiyatlandırılmasını yani vergilendirilmesini ifade etmektedir. Karbon salınımını önlemek için getirilecek ilk kural buna yüksek derecede sebebiyet veren üretim alanlarının daraltılmasıdır.⁵⁹

AB'nin Döngüsel Ekonomi Eylem Planı, sürdürülebilir ürün politikasını hayata geçirmeyi merkeze alarak, bu kapsamdaki öncelikli sektör ve ürün değer zincirlerini, elektronik ve bilişim teknolojileri, piller ve araçlar, ambalaj, plastikler, tekstil, yapı malzemeleri, gıda, su ve besinler olarak sıralamıştır. Döngüsel ekonomiye geçiş hedefleri doğrultusunda getirilecek kapsamlı mevzuat değişikliklerinin birçok sektöre çeşitli düzenlemeler yoluyla dönüştürücü yansımalarının olması beklenmektedir.⁶⁰

6.3.6. AR-GE ve Yenilikçilik

TR61 Bölgesi'nde 2021 yılında 1.266.746.000 TL AR-GE harcaması gerçekleştirilmiş, 9.288 kişi AR-GE insan gücü olarak istihdam edilmiştir.⁶¹ 2018-2021 yılları arasında AR-GE insan gücü yüzde 26, AR-GE harcaması nominal olarak yüzde 90 artış göstermiştir.⁶²

TR61 Bölgesi, Türkiye'nin 26 düzey 2 bölgesinin 2021 yılı AR-GE harcaması sıralamasında 8'inci, AR-GE insan gücü sıralamasında 6'ncı, kişi başına AR-GE harcaması ve yüz bin kişi başına AR-GE insan gücü sıralamasında 13'ncü konumdadır. TR61 Bölgesi AR-GE faaliyetleri verileri Tablo 24'te gösterilmiştir.

Tablo 24 TR61 Bölgesi AR-GE Faaliyetleri

Yıl	AR-GE Harcaması (1.000 TL)	AR-GE İnsan Gücü (Kişi)	Kişi Başına AR-GE Harcaması (TL)	Yüz Bin Kişi Başına AR-GE İnsan Gücü (Kişi)
2018	665.344	7.397	212,05	235,75
2019	839.525	8.544	260,12	264,73
2020	958.517	8.588	294,41	263,78
2021	1.266.746	9.288	379,35	278,15

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

⁵⁸ TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, Veri Yılı: 2022

⁵⁹ TradeAtlas, 2022

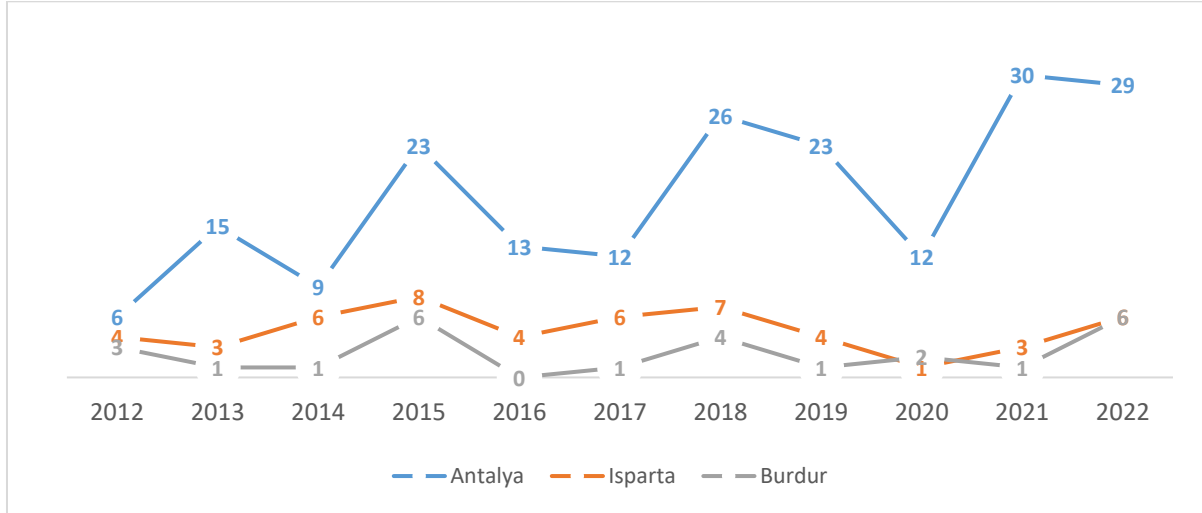
⁶⁰ Yeşil Mutabakat Eylem Planı, 2021

⁶¹ TÜİK Araştırma-Geliştirme Faaliyetleri Araştırması, 2021

⁶² İlgili dönemde TÜİK Tüketici Fiyat Endeksi değişimi yüzde 74'tür.

2022 yılı toplam patent tescili sıralamasında Türkiye illeri arasında Antalya 12'nci; Isparta ve Burdur 33'üncü durumdadır. 2012-2022 yılları arasında TR61 Bölgesi illerinden başvurusu yapıp tescil edilen patent sayısı grafiği Şekil 46'da gösterilmiştir. Antalya'nın tescil edilen patent sayısı verisinin genel olarak artış eğiliminde olduğu ancak dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir. Isparta ve Burdur illerinde ise tescil edilen patent sayısı verisinde artış eğilimi görülmemektedir.

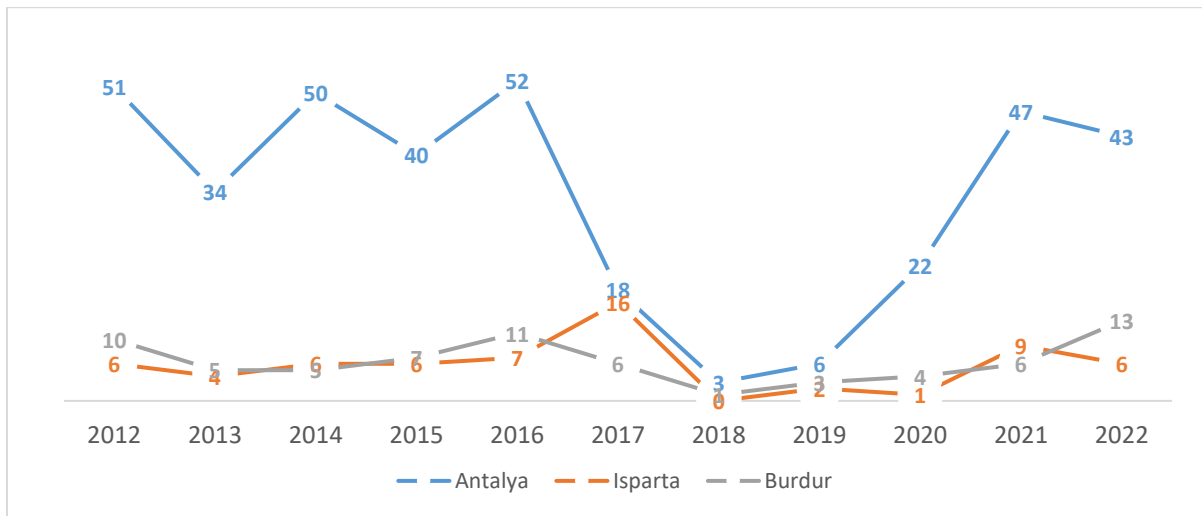
Şekil 46 TR61 Bölgesi İllerinden Başvurusu Yapılıp Tescil Edilen Patent Sayısı 2012-2022

Kaynak: Türk Patent ve Marka Kurumu

2022 yılı toplam faydalı model tescili sıralamasında Türkiye illeri arasında Antalya 8'inci, Burdur 19'uncu, Isparta 33'üncü durumdadır. 2012-2022 yılları arasında TR61 Bölgesi illerinden başvurusu yapıp tescil edilen faydalı model sayısı grafiği Şekil 47'de gösterilmiştir. Tescil sayıları yıllar içerisinde genel olarak dalgalı bir seyir izlemiş, ancak 2016-2019 yılları arasında ise üç ilin rakamlarında da büyük bir düşüş yaşanmıştır. 2018 ve 2019 yılları son 20 yılda Türkiye geneli faydalı model tescil sayısının en düşük olduğu yıllar olarak kayda geçmiştir.

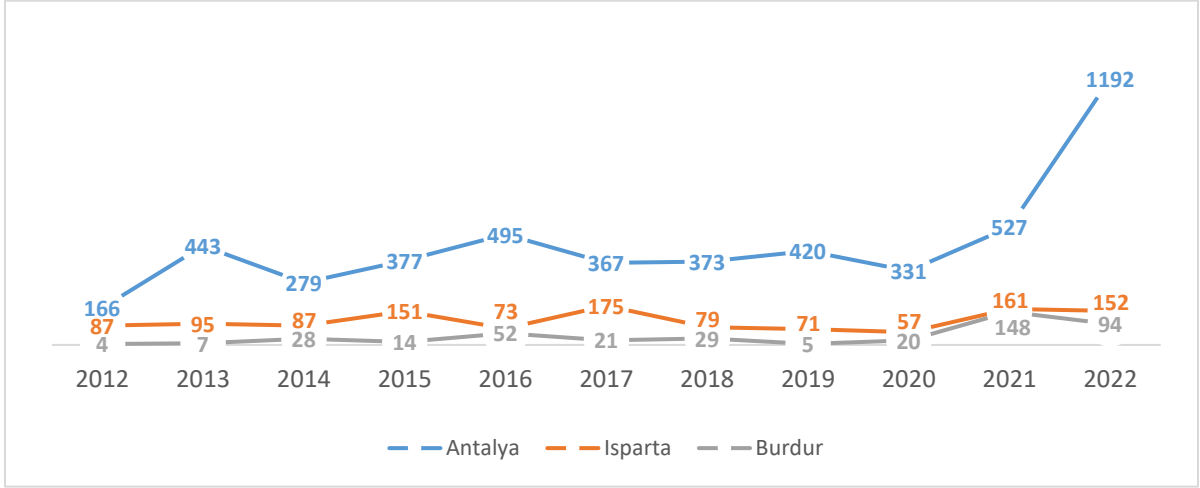
Şekil 47 TR61 Bölgesi İllerinden Başvurusu Yapılıp Tescil Edilen Faydalı Model Sayısı 2012-2022

Kaynak: Türk Patent ve Marka Kurumu

2022 yılı toplam tasarım tescili sıralamasında Türkiye illeri arasında Antalya 9'uncu, Isparta 35'inci, Burdur 41'inci durumdadır. 2012-2022 yılları arasında TR61 Bölgesi illerinden başvurusu yapıp tescil edilen tasarım sayısı grafiği Şekil 48'de gösterilmiştir. 2022 yılında Isparta ve Burdur'un tescil sayılarının düşmesine karşın Antalya'nın tasarım tescil sayısında yüzde 126 artış gerçekleşmiştir.

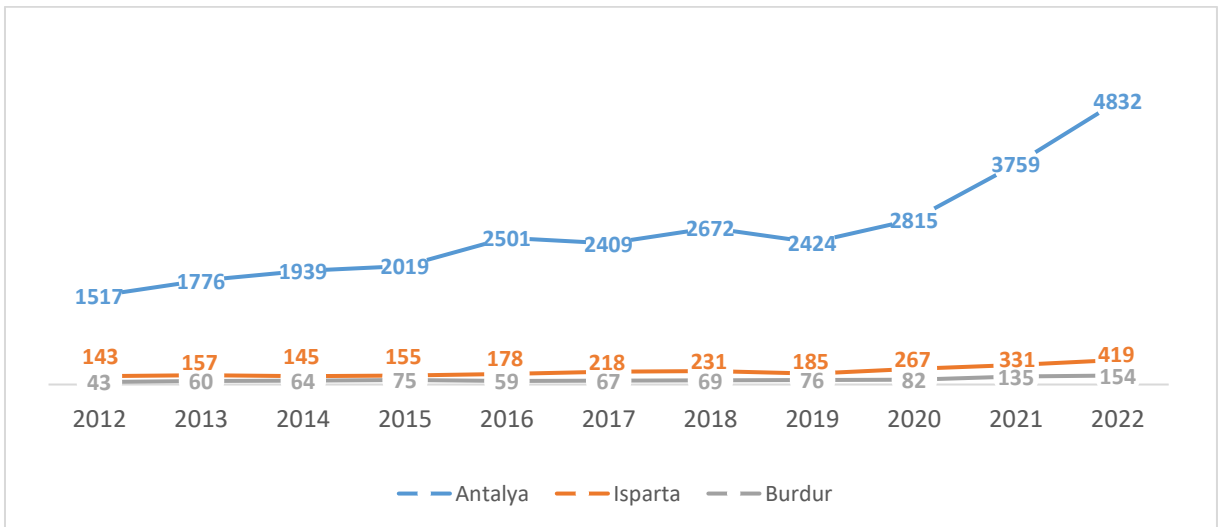
Şekil 48 TR61 Bölgesi İllerinden Başvurusu Yapılıp Tescil Edilen Tasarım Sayısı 2012-2022

Kaynak: Türk Patent ve Marka Kurumu

2022 yılı toplam marka tescili sıralamasında Türkiye illeri arasında Antalya 5'inci, Isparta 31'inci, Burdur 57'nci durumdadır. 2012-2022 yılları arasında TR61 Bölgesi illerinden başvurusu yapıp tescil edilen marka sayısı grafiği Şekil 49'da gösterilmiştir. Marka sayısı grafiğindeki artış eğilimi Antalya'nın Türkiye'de ekonomik canlılığın en fazla olduğu illerden birisi haline geldiğini göstermektedir.

Şekil 49 TR61 Bölgesi İllerinden Başvurusu Yapılıp Tescil Edilen Marka Sayısı 2012-2022

Kaynak: Türk Patent ve Marka Kurumu

TR61 Bölgesi'nde dört teknoloji geliştirme bölgesi mevcuttur. Bu bölgelerin isimleri, bağlı bulundukları üniversiteler, bulundukları iller ve kuruluş yılları Tablo 25'te belirtilmiştir.

Tablo 25 TR61 Bölgesi Teknoloji Geliştirme Bölgeleri

Sıra No	Bölge Adı	Üniversite	Bulunduğu İl	Kuruluş Yılı
1	Batı Akdeniz Teknoloji Geliştirme Bölgesi (Antalya Teknokent)	Akdeniz Üniversitesi	Antalya	2004
2	Göller Bölgesi Teknoloji Geliştirme Bölgesi	Süleyman Demirel Üniversitesi	Isparta	2005
3	MAKÜ-BAKA Teknoloji Geliştirme Bölgesi	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	Burdur	2013
4	Antalya OSB Teknoloji Geliştirme Bölgesi	Akdeniz Üniversitesi & Antalya Bilim Üniversitesi	Antalya	2018

Kaynak: Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

TR61 Bölgesi'nde 20 AR-GE merkezi bulunmaktadır. Söz konusu merkezlerin 18'i Antalya'da, 1'i Isparta'da, 1'i Burdur'da faaliyet göstermektedir. Antalya'da 1 tasarım merkezi bulunmaktadır. Isparta ve Burdur'da tasarım merkezi bulunmamaktadır.

TÜBİTAK tarafından hazırlanan 2022 Yılı Girişimci ve Yenilikçi Üniversite Endeksi sonuçlarına göre yapılan sıralamada TR61 Bölgesi üniversitelerinden ikisi Türkiye üniversiteleri arasında ilk 50 içerisinde yer almış, Antalya Akdeniz Üniversitesi 30'uncu, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi ise 39'uncu olmuştur.

6.3.7. Temel Sorunlar

TR61 Bölgesi'nde sanayi faaliyetleri ile ilgili sorunlar genel olarak aşağıda listelenmiştir:

- Sanayi işletmelerinin kurumsallaşma konusunda eksikliklerinin bulunması
- Sanayi işletmelerinin düşük teknoloji ile üretim yapılan sektörlerde yoğunlaşmış olması
- Mikro ve küçük işletmelerin yenilikçi ve teknolojik uygulamalara karşı ön yargılı olması ve değişime direnç göstermesi
- Sanayi işletmelerinin özel uzmanlık gerektiren konularda kalifiye eleman ihtiyacı bulunması
- Sanayi ile üniversite/teknik liseler arasındaki bağın yeterli düzeyde olmaması
- Bölge organize sanayi bölgelerinde yeterli parsel bulunamaması
- Sanayi üretiminin dışa bağımlılığı
- Firmaların ulusal ve uluslararası pazarlara erişim konusunda zorluklar yaşaması
- Bölge ihracatçı firmalarının Avrupa Yeşil Mutabakatı'nın öngördüğü ticaret şartlarına hazır olmaması
- Ulaşım altyapısı ile ilgili eksikliklerin bölge sanayisini olumsuz etkilemesi
- Madencilik faaliyetleri sonrasında bazı sahaların rehabilite edilmeden terk edilmesi

6.3.8. Hedefler, Tedbirler, Program ve Proje Önerileri

On İkinci Kalkınma Planı uygulama döneminde ülkemizin, ihracata dönük, teknoloji yoğun, katma değeri yüksek, yerel kaynakları azami seviyede kullanan, yeşil ve dijital dönüşümü odağına alan bir üretim yapısıyla en önemli üretim merkezlerinden birisi olması hedeflenmektedir. Planda imalat sanayiinde yatırımı, üretimi, istihdamı ve ihracatı artırmaya yönelik politikalara öncelik verilmiştir.⁶³ Bu doğrultuda TR61 Bölge Planı'nda *Sanayide Rekabetçiliğin Artırılması* stratejik önceliği kapsamında özellikle imalat sanayiinin gelişimi, yeşil ve dijital dönüşümü, bu sektörde çalışan iş gücünün niteliklerinin iyileştirilmesi ön planda tutulmuştur. Stratejik öncelik altında belirlenen hedefler, sorunların çözümüne yönelik olarak geliştirilen tedbir, program ve proje önerileri maddeler halinde aşağıda ifade edilmiştir.⁶⁴

HEDEF 1. SANAYİDE YEŞİL DÖNÜŞÜM TEŞVİK EDİLECEKTİR.

Küresel ısınmanın ve iklim değişikliğinin ulaştığı nokta, sanayi işletmelerinin uluslararası pazarlarda rekabet gücünü korumasını, çevresel risklerin ve ekolojik kısıtlıkların azaltılarak insan refahının sağlanması hususlarında gösterecekleri hassasiyet ile doğrudan bağlantılı hale getirmiştir. Ürünlerin üretimi, kullanılması ve atılması süreçlerini kapsayan doğrusal ekonomi modeline dayanan üretim ve tüketim yapısı yerini, dünyada giderek atığın geri dönüştürülerek yeniden değerlendirildiği, kaynak verimliliğinin temin edildiği ve ham madde maliyetinin azaltıldığı, sürdürülebilir ve yenilikçilik temelli döngüsel ekonomi sistemine bırakmaktadır. Döngüsel ekonomi, bir yandan malzeme ve kaynakların kullanımları sonrasında ürün döngüsüne geri kazandırılması yoluyla ürünün değerinin korunduğu, diğer yandan atık miktarının asgari seviyede tutulduğu bir ekonomik yaklaşımın benimsenmesini gerektirmektedir.⁶⁵

Tedbir 1. Sanayi işletmelerinde döngüsel ve sürdürülebilir üretim uygulamalarının artırılması sağlanacaktır.

Sanayi üretim sürecinde sınırlı doğal kaynakların sürdürülebilir bir şekilde kullanılması ve ürünlerin yaşam döngüleri boyunca çevresel etkilerin en aza indirgenmesi olarak tanımlanabilecek döngüsel ekonomi ve sürdürülebilir üretim faaliyetleri kapsamında, sanayi odağı ilçelerde faaliyet gösteren sanayi işletmelerinde endüstriyel simbiyoz, temiz üretim, yalın üretim, toplam verimli bakım, süreç verimliliğini artırıcı uygulamalar, enerji verimliliği, ham madde ve su tüketiminin azaltılması, atık ısı/atık buhar kullanımı, geri kazanım, atıkların azaltılması ve geri dönüşüm çalışmaları teşvik edilecektir.

Tedbir 2. Sanayi işletmeleri yeşil dönüşüm konusunda bilinçlendirilecektir.

TR61 Bölgesi coğrafi konumu itibarıyla iklim değişikliğinden en çok etkilenecek yerleşimler arasında yer almaktadır. Sanayinin yeşil dönüşümünün; bölgede kapsayıcı ve sürdürülebilir bir büyümenin tesis edilmesinin yanı sıra, AB başta olmak üzere, üçüncü ülkelere gerçekleştirilen

⁶³ On İkinci Kalkınma Planı, 3.2. Yeşil ve Dijital Dönüşümle Rekabetçi Üretim, Paragraf No. 421

⁶⁴ Tedbir açıklamalarında belirtilen mekânsal referanslar için Bkz. Bölüm 7.5, Tablo 34: TR61 Bölgesi İlçeleri Birincil ve İkincil Ekonomik Faaliyet Yoğunlaşmaları & Bölüm 7.7, Bölge Mekânsal Gelişim Şeması

⁶⁵ Yeşil Mutabakat Eylem Planı, 2021

ihracat faaliyetlerinde rekabetçiliğinin korunması ve güçlendirilmesi için de elzem olduğu değerlendirilmektedir. Bu sebeplerden dolayı bu süreçten en hızlı etkileneceği değerlendirilen kimyasal ürünler, çimento, deri, tekstil ürünleri üretimi sektörlerinde faaliyet gösterenler başta olmak üzere TR61 Bölgesi sanayi işletmeleri yürütülecek faaliyetler ve oluşturulacak platformlar vasıtasıyla yeşil dönüşüm, emisyon azaltımı ve döngüsel üretim konularında bilinçlendirilecek, hazırlık yapabilmeleri için bu kapsamdaki güncel ulusal ve uluslararası gelişmeler ve yürürlüğe girecek düzenlemeler konusunda bilgilendirilecektir.

Tedbir 3. Yenilenebilir enerji sistemi bileşenleri üretme ve geliştirme amaçlı AR-GE faaliyetleri desteklenecektir.

Sürekli devam eden doğal süreçlerde var olan enerji akışından elde edilen enerji olarak tanımlanan yenilenebilir enerji kaynakları; güneş enerjisi, rüzgâr enerjisi, jeotermal enerji, hidrolik enerjisi, biyokütle enerjisi ve hidrojen enerjisi olarak sıralanmaktadır. Yenilenebilir enerji konusundaki en büyük sorunlardan biri santral bileşenlerin büyük ölçüde yurtdışından temin edilmesi ve maliyetlerinin yüksek olmasıdır. Bu hususta yerli üretim desteklenerek gerçekleştirilen AR-GE çalışmaları ve yapılan yatırımlar ile maliyetler aşağı çekilebilirse; işletmelerin üretimde kullandığı elektrik maliyeti, ülkedeki cari açığı etkileyen ithalat, enerjide dışa bağımlılık ve fosil kaynaklardan elektrik üretiminden kaynaklanan sera gazı salınımı azalacaktır. Bu nedenle bölge sanayi odağı ilçelerinde yenilenebilir enerji sistemi bileşenleri üretme ve geliştirme amaçlı AR-GE faaliyetleri ve yatırımlar desteklenecektir.

Tedbir 4. Madencilik faaliyetlerinin yol açtığı çevresel etkiler en düşük seviyeye indirgenecektir.

Bölgedeki yüksek doğal taş rezervi nedeniyle madencilik faaliyetleri yoğun bir şekilde devam etmekte olup doğal yaşam ve çevre bu faaliyetlerden olumsuz bir şekilde etkilenmektedir. Madencilik ürünlerinin işlenmeden satılması bölgenin doğal bu doğal kaynağının hızla tükenmesine yol açmakta, rehabilite edilmeyen metruk maden sahaları doğal yaşama telafisi kolay olmayan bir şekilde zarar vermektedir. Bu sebeple bölgede madenlerin doğaya zarar vermeden çıkarılması ve işlenerek satılması teşvik edilecek, madencilik ve maden işleme sürecinde oluşan atıklar yeniden değerlendirilecek veya çevreye zarar vermeden bertaraf edilecek, metruk maden sahalarının rehabilite edilmesi için madencilik işletmelerinin ve tüm yerel paydaşların iş birliği ile çalışmalar gerçekleştirilecektir.

Örnek Yatırım Fırsatı ve Proje Fikri Künyeleri:

Organik ve Ekolojik Sertifikalı Kozmetik Gül Ürünleri Üretim Tesisi (Ek-18)

Isı Pompası Üretim Tesisi (Ek-19)

Mermer Atıkları Mikronize Öğütme Tesisi (Ek-20)

Çapraz Lamine Ahşap ve Pelet Üretim Entegre Tesisi (Ek-21)

HEDEF 2: SANAYİDE YENİLİKÇİ ÜRÜN VE UYGULAMALAR ARTIRILACAKTIR.

TR61 Bölgesi sanayisinde münferit yenilikçi girişimler mevcut olmasını karşın işletmelerin büyük bir kısmı geleneksel üretim yöntemlerini ve organizasyonlarını sürdürmeyi tercih etmektedir. Oysa sermayenin, mal ve hizmetlerin uluslararası dolaşımının son derece kolay hale geldiği günümüz dünyasında girişimlerin hayatta kalabilmesinin koşulu rekabetçilik, rekabetin ön koşulu ise yenilikçilik. Bölge sanayisinin istenen düzeyde gelişmesi bölgede bir yenilik ekosistemi oluşmasına bağlıdır ve bu ekosistemin oluşması yalnızca firmaların değişim çabasının bir sonucu olarak değil aynı zamanda eğitim kurumları, sivil toplum kuruluşları, teknoloji geliştirme bölgeleri ve kamu kurumlarının tümünün katılımı, eş güdüm içerisinde, sürekli çalışmaları ve toplumsal bir sahiplenme ile mümkün görünmektedir.

Tedbir 1. Sanayi işletmelerinde AR-GE ve yenilikçilik çalışmaları teşvik edilecektir.

TR61 Bölgesi sanayi işletmeleri arasında kurumsallaşma sürecini tamamlayamamış küçük ölçekli aile işletmesi sayısı fazladır. Bu işletmelerin kurumsallaşma ve organizasyon yeniliği çalışmaları teşvik edilecektir. Geleneksel yöntemler ile üretim yapan ve uzun yıllar boyunca aynı tip ürünler üreten imalat sanayii işletmelerinin ürün ve süreç yeniliği gerçekleştirmeye, küçük işletmelerin yenilikçi ürün ve yöntemler ile kapasite kullanım oranlarını artırmaya yönelik çalışmaları desteklenecektir. İhracata veya ithal ikamesine yönelik yeni ürün üretme amaçlı sanayi yatırımları, öne çıkan yerel ürünlere yönelik pazarlama yeniliği çalışmaları teşvik edilecektir. Sanayi odağı ilçelerde ortak AR-GE ve açık ürün-süreç yeniliği çalışmaları ile üretilen katma değeri artıracak kümelenme çalışmaları, bölgede yoğun olarak gerçekleştirilen tarım ve sanayi faaliyetlerinde kullanılan makine ve ekipman imalatının yerelleştirilmesi için yürütülen AR-GE çalışmaları teşvik edilecek, endüstriyel tasarım ve ürün geliştirme faaliyetleri desteklenecektir.

Tedbir 2. Bölgede girişimcilik ekosistemi ve yenilikçi girişimcilik geliştirilecektir.

Girişimcilik ekosistemi, girişimci faaliyetleri etkileyen çeşitli çevre koşulları ve bu koşulların birbiri ile olan etkileşimi olarak ifade edilebilirken, yenilikçi girişimci (start-up) tanımlaması ise sorunlara çözüm üretme, ihtiyaçlara cevap verebilme amacı doğrultusunda AR-GE çalışmaları ile fikir, ürün (mal ve/veya hizmet) geliştiren ve ticarileştiren girişimciler için kullanılmaktadır. Bölgede girişimcilik ekosisteminin ve yenilikçi girişimciliğin geliştirilmesi için yürütülebilecek faaliyetlerin büyük ölçüde ortak olduğu değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, teknoloji geliştirme bölgelerinin, teknoloji transfer ofislerinin ve inovasyon merkezlerinin tam kapasite ile çalışması için destek ve iş birliği faaliyetleri yürütülecektir. Metropolen alan merkezi olan Muratpaşa ilçesinde ve sanayi odağı ilçelerde erken yaş girişimcilik eğitimleri artırılacaktır. Yenilikçi girişimcileri destekleyici kitlesel fonlama, melek yatırımcılık gibi mali destek araçları hayata geçirilecektir. Hızlandırma programlarının sayısı artırılacak ve nitelikleri iyileştirilecektir. Orta-yüksek ve yüksek teknoloji gerektiren imalat sanayii sektörlerinde yatırım yapılmasını sağlayacak yenilikçi girişimcilik fikirleri desteklenecektir. Özellikle Antalya ilinin uygun iklim koşulları, doğal güzellikleri ve konaklama imkânları nedeniyle dijital göçebelerin tercih ettiği destinasyonlar arasında ön sıralarda olan TR61 Bölgesi'nin bu avantajı yenilikçi girişimciliğin geliştirilmesi için kullanılacaktır.

Tedbir 3. İmalat sanayii işletmelerinde dijital dönüşüm hızlandırılacaktır.

İmalat sanayii sektöründe siber-fiziksel sistemlerin kullanılması ile sanayide yaşanan dijital dönüşüm sürecinin getirdiği kalite, verimlilik, hız ve esneklik, bu değişime uyum sağlayabilen işletmelerin rekabetçilik düzeyini üst noktalara taşıyabilirken söz konusu dönüşümü gerçekleştiremeyen işletmelerin zamanla rekabet gücünü kaybedeceği genel olarak kabul gören bir düşüncedir.⁶⁶ Bu sebeple bölgede dijital dönüşüm danışmanlığı faaliyetleri artırılacaktır. Sanayi odağı ilçelerde işletmelerin ihtiyaçları doğrultusunda dijital dönüşüm çözümleri geliştirmeyi amaçlayan sektörel kümelenme çalışmaları teşvik edilecektir. Sanayi-üniversite iş birliği artırılarak bölge imalat sanayii için önem teşkil eden dijital teknolojilerin geliştirilmesine yönelik AR-GE faaliyetleri teşvik edilecektir. Teknoloji sağlayıcıların ihtiyaç sahipleriyle buluşabilecekleri ve yaptıkları çalışmaları tanıtabilecekleri tematik proje pazarı organizasyonları gerçekleştirilecektir.

Örnek Yatırım Fırsatı ve Proje Fikri Künyeleri:

Sağlık ve Kozmetik Ürünleri İmalatı Kümelenme Projesi (Ek-22)

Tıbbi ve Aromatik Bitkiler AR-GE ve Yenilikçi Ürünler Pilot Üretim Tesisi (Ek-23)

Katma Değeri Yüksek Tıbbi ve Aromatik Bitkisel Ürünler Üretim Tesisi (Ek-24)

Modüler Mobilya Üretim Tesisi (Ek-25)

OSB Üretimi Tesisi (Ek-26)

Ahşap Konaklama Üniteleri ve Turizm Ekipmanları Üretim Tesisi (Ek-27)

Aspir Yağı Üretim Tesisi (Ek-28)

Sıcak Daldırma Galvaniz Tesisi (Ek-29)

Freeze Dry (Dondurularak Kurutulmuş) Meyve Üretim Tesisi (Ek-30)

Keçiboynuzundan Gam ve Yan Ürünler Üretim Tesisi (Ek-31)

Tıbbi ve Aromatik Bitkiler İzolasyon ve Karakterizasyon Merkezi (Ek-32)

Antalya EXPO Teknoloji İnovasyon Merkezi (Ek-33)

HEDEF 3: SANAYİ İŞ GÜCÜNÜN NİTELİĞİ İYİLEŞTİRİLECEKTİR.

İşgücü piyasasının ihtiyaçlarının hem arz hem de talep yönlü olarak zamanında ve istenilen düzeyde karşılanabilmesi amacıyla iş gücü arz ve talebinin temel niteliklerinin belirlenerek bunlara uygun önlemlerin zamanında alınması bir zorunluluktur.⁶⁷ Bu sebeple On İkinci Kalkınma Planı'nda mesleki ve teknik eğitimde özel sektör ile iş birliğinin artırılmasına, mesleki ve teknik eğitim alan bireylerin işgücü piyasasına geçişlerinin kolaylaştırılmasına yönelik

⁶⁶ On Birinci Kalkınma Planı, Sanayide Dijitalleşme Çalışma Grubu Raporu

⁶⁷ On Birinci Kalkınma Planı, İşgücü Piyasası Özel İhtisas Komisyonu Raporu

tedbirler yer almaktadır.⁶⁸ Özellikle dijitalleşme sürecinin hızlanması ile sanayi sektörünün teknoloji ve üretim yapısında gerçekleşecek hızlı değişim son derece dinamik bir iş gücü piyasası gerektirecektir. Hâlihazırda bölgede büyük ölçüde nitelik ve beceri uyumsuzluğundan kaynaklandığı değerlendirilebilecek genç işsizliği önemli bir problem teşkil ederken, iş dünyasının kas gücüne ve hatta orta seviye teknik bilgiye dayalı becerilere olan gereksiniminin çok yakın bir gelecekte belirgin bir şekilde düşeceğini şimdiden kestirerek önlem alması gerektiği de açıktır. Bu dönüşümün sağlayacağı fırsat alanı ise yeni mesleklerin doğması ve yeni iş olanaklarının ortaya çıkması olacaktır.⁶⁹

Tedbir 1. İmalat sanayiinde istihdamın artırılması için nitelik kazandırıcı eğitim faaliyetleri yaygınlaştırılacaktır.

İmalat sanayii işletmelerinin özel uzmanlık gerektiren konularda kalifiye iş gücü ihtiyacının karşılanması için doğrudan istihdama yönelik nitelik kazandırıcı eğitim faaliyetleri gerçekleştirilecektir. Bölge sanayisinin ihtiyaç duyduğu uzmanlık alanlarında öğrencilerin becerilerinin örgün eğitim kapsamında geliştirilebilmesi için müfredat uyumlaştırma çalışmaları gerçekleştirilecektir. Antalya'nın Muratpaşa, Aksu ilçelerinde ve sanayi odağı ilçelerde meslek liselerinin ve meslek yüksekokullarının uygulamalı eğitim altyapısı iyileştirilecektir. Meslek liselerine yönelik olumsuz algının değişmesini sağlamak amacıyla tanıtım ve bilgilendirme faaliyetleri düzenlenecektir. İmalat sanayii işletmelerinde staj programlarının sayısı artırılabilecektir. Yeni nesil ulaşım araçlarının, makinelerin ve yenilenebilir enerji sistemlerinin bakım ve onarımı ile ilgili teknik eğitim faaliyetleri artırılabilecektir.

Tedbir 2. Sanayi işletmelerinin çalışanlarına yönelik kapasite geliştirme faaliyetleri yürütülecektir.

Bölgenin sanayi odağı ilçelerinde faaliyet gösteren sanayi işletmelerinde çalışan idari ve teknik personelin, ihtiyaç duydukları dış ticaret, e-ticaret, dijital pazarlama, markalaşma, endüstriyel tasarım vb. alanlarda kapasitelerinin geliştirilmesine yönelik eğitim faaliyetleri yaygınlaştırılacaktır. Dijital ve yeşil dönüşüme hızlı uyum sağlanabilmesi için sanayi iş gücünün sanayide kullanılan güncel dijital teknolojiler, yenilikçi uygulamalar, karbon emisyonunun azaltılması ve döngüsel ekonomi faaliyetleri konusunda kapasitesi geliştirilecektir.

HEDEF 4: SANAYİ VE ULAŞTIRMA ALTYAPISI İYİLEŞTİRİLECEKTİR.

TR61 Bölgesi'nin sanayi ve ulaşım altyapısında eksiklikler mevcuttur. Otoyol ve hızlı tren hattının bulunmaması, önemli bazı kara yollarının bölünmüş yol standartlarında olmaması, mevcut demir yolu ağının eski olması ve Antalya bağlantısının bulunmaması, bölgedeki tek ihracat limanının sanayi sektörünün ihtiyacını karşılayabilecek kapasitede olmaması, ulaşım modlarının büyük ölçüde birbirinden ayrı yapıda olması gibi hususlar TR61 Bölgesi'nde bulunan sanayi tesislerinin erişilebilirliğini azaltmakta, ulaşım kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Ulaşım altyapısındaki sorunlar sanayi alanlarının yetersizliği sorunu ile birleşerek bölgede sanayi faaliyetlerinin gelişimini kısıtlamaktadır. On İkinci Kalkınma

⁶⁸ On İkinci Kalkınma Planı, 3.3.1. Eğitim, Politika ve Tedbirler, Paragraf No: 678, 680

⁶⁹ On Birinci Kalkınma Planı, Dijital Ekonomide Meslekler ve Yetkinlikler Çalışma Grubu Raporu

Planı'nda kamu yatırımları için ayrılan kaynağın artırılacağı ifade edilmiştir. Planlı sanayi alanları, demir yolu ve deniz yolu ulaştırma sektörleri öncelikli alanlar arasında zikredilmiştir.⁷⁰

Tedbir 1. Bölgede sanayi alanları artırılacak ve mevcut sanayi sitelerinin niteliği iyileştirilecektir.

Bölgede dokuz OSB bulunmakla birlikte altısı aktif durumdadır. Aktif OSB'lerde bulunan sanayi parselleri üreticilerin ihtiyacını tam olarak karşılamamaktadır. Aktif olmayan üç OSB'den ikisi planlama, biri kamulaştırma aşamasındadır. Sanayi odağı ilçelerde bulunan aktif OSB'lerden uygun konumda olanlara yeni sanayi parsel alanları eklenecek, ayrıca ikincil sanayi odağı ilçelerde yeni OSB'ler üretime geçirilerek sanayi alanları çoğaltılacaktır. Bölgedeki sanayi siteleri, bu alanlarda faaliyet gösteren işletmelerin modernize edilmesi amacıyla rehabilite edilecek, bunun mümkün olmadığı durumlarda sanayi sitelerinin uygun alanlara taşınarak daha modern ve çok fonksiyonlu olarak yeniden kurulmasına yönelik projeler hazırlanarak uygulamaya konulacaktır.

Tedbir 2. Bölgede ticari taşımacılıkta yoğun olarak kullanılan kara yolları bölünmüş yol olarak düzenlenecektir.

Bölgede üretilen sanayi ürünlerinin taşınmasında çoğunlukla kara yolu tercih edilmektedir. Ancak bölgede sanayi ve ticaret ürünlerinin taşındığı Isparta-Konya, Isparta-Antalya, Antalya-Muğla ve Antalya-Mersin kara yollarının tamamı 2022 yılı itibarıyla bölünmüş yol haline dönüştürülememiştir. Engeli arazi koşullarında, bölünmemiş yollarda gerçekleştirilen ticari taşımacılık trafik güvenliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca birbirleri ile erişim sıkıntısı olan büyük yerleşim yerleri arasındaki sosyal ve ekonomik ilişkiler ulaşım sıkıntıları nedeniyle potansiyelinin altında gelişim gösterebilmektedir. Bu sebeple bölgede kara yolu yatırımları artırılarak devam eden bölünmüş yol çalışmaları hızlandırılacak ve TR61 Bölgesi içindeki ve çevresindeki yerleşimler arasında bölünmüş yol ile kara yolu ulaşım imkânı artırılacaktır.

Tedbir 3. Bölgeden ihraç edilen ürünlerin lojistik maliyetinin düşürülmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirilecektir.

Antalya Limanı bölgenin tek dış ticaret limanıdır. Ancak fiziki şartlarının büyük gemiler için yeterli olmaması, limanı diğer yerleşimlere ve sanayi bölgelerine bağlayan demir yolu ağı bulunmaması gibi nedenlerle hinterlandında bulunan işletmeler Antalya Limanı'ndan yeterince faydalanamamakta, ürünlerini kara yolu ile daha uzak olan İzmir veya Mersin illerine taşıyıp bu illerde faaliyette bulunan limanlardan yurt dışına göndermeyi tercih edebilmektedirler. Bu nedenle Antalya Limanı'nın sahası genişletilerek altyapısının güçlendirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır. TR61 Bölgesi OSB'lerini Antalya Limanı'na bağlayacak yük taşımacılığı odaklı bir demir yolu ağı oluşturulması, taşıma maliyetlerini aşağı çekebilecektir.

⁷⁰ On İkinci Kalkınma Planı, 3.2.3.1. Kamu Yatırım Politikaları, Politika ve Tedbirler, Paragraf No: 531 & 531.4

6.4. Stratejik Öncelik 4: Yaşam Kalitesinin Yükseltilmesi

Kalkınma kavramı uzun yıllar boyunca ağırlıklı olarak ekonomik büyümeyle ilişkilendirilmiştir. Mal ve hizmetlerin üretim ve satımı sonucu artan ticaret hacminin hane halkına refah olarak yansıtacağı görüşünden hareketle uygulanan politikalar az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki alt ve orta gelir grubu üzerinde olumsuz sonuçlara yol açmıştır.⁷¹ Kalkınmanın büyüme kavramıyla ilişkisinin sorgulanması diğer unsurların kalkınma üzerindeki oynayabileceği rolleri ön plana çıkarmıştır. Dünya genelinde kentleşmenin artması ve kırsal nüfusun azalması da bu soruna mekânsal bir boyut eklemiştir. Bu problemlerin ve olası çözümlerin izdüşümünden doğan yaşam kalitesi kavramı Dünya Sağlık Örgütü tarafından *“kişinin içinde bulunduğu kültür ve değerler sistemi içerisinde ve hedefleri, beklentileri, standartları ve endişeleriyle alakalı olarak hayattaki konumunu algılaması”* olarak tanımlanmaktadır. Sağlık ve eğitim gibi temel ihtiyaçlara erişimle özdeşleşen yaşam kalitesi kavramının ölçümü için üzerinde anlaşılmış cebirsel bir eşitlik olmasa da Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisinde yer alan; *Fiziksel İhtiyaçlar, Güvenlik İhtiyaçları, Aidiyet İhtiyacı, Saygı Görme İhtiyacı, Kendini Gerçekleştirme İhtiyacı* gibi unsurlar dikkate alınmaktadır. Benzer şekilde TR61 Bölgesi’nde kırsal kesimde yaşayan vatandaşların temel hizmetlere erişebilmesi, sağlık hizmetlerinin tüm risk altındaki grupları (kadınlar, engelliler, yaşlılar, vb.) kapsayacak şekilde yaygınlaştırılması, toplumu oluşturan tüm kesimlerin sosyoekonomik hayata katılımının sağlanması, barındığımız ve ekonomik olarak faydalandığımız doğanın korunması bölgedeki yaşam kalitesine dair politikaların alt bileşenlerini teşkil etmektedir.

Türkiye’de ve TR61 Bölgesi’nde doğum oranlarının azalması ve ortalama yaşam süresinin uzaması, genç nüfusun oranının azalırken yaşlı nüfusun oranının artmasına sebep olmuştur. Toplumumuzdaki geleneksel aile yapısının çözülmesi ve kırsaldaki genç nüfusun kentlere göçmesi yaşlı bireylerin bakımı için gerekli altyapının oluşturulmasını zorunlu hale getirmiştir.

Sanayi toplumunun bir sonucu olarak ortaya çıkan kırdan kente göç kentsel merkezlerin bir sorunlar yumağı haline gelmesine, kırsaldaki küçük yerleşim yerlerinin nüfuslarını ve yerleşim yeri özelliklerini kaybetmelerine neden olmuştur. Ayrıca kırsal yerleşim yerlerindeki okul, sağlık ocağı, hastane gibi yapılar işlevini yitirmiştir. Taşınmalı eğitim sistemi ile eğitim ihtiyacı bir ölçüde karşılanabilirken sağlık hizmetinin kırsala ulaştırılmasında sorunlar ortaya çıkmaktadır. Şehir merkezlerinde bile belli konularda özelleşmiş personel sayısı yetersizken kırsalda bu ihtiyacı karşılamak neredeyse imkânsızdır.

Toplumdaki dezavantajlı gruplardan biri engellilerdir. Engelli bireylerin eğitim fırsatlarına toplumun diğer kesimleri gibi erişebilmesi, sağlıklı bir toplum yapısı için oldukça önemlidir. Aynı şekilde toplum için gerekli donanıma sahip engelli bireylerin istihdam edilmesi sosyal içermenin sağlanmasına katkı sağlayacaktır.

71 Yeter vd., 2021

Uluslararası göç belli bölgelerde yoğunlaşmakla beraber dünya geneline yayılan bir sosyolojik olgu haline gelmiştir. Türkiye’de uluslararası göçle gelen nüfus genellikle sanayi istihdamının yoğun olduğu İstanbul, Ankara, Bursa ve Konya gibi illerde ikamet etmektedir. Ancak TR61 Bölgesi illerinde de uluslararası göçle gelen nüfus barınmakta ve dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşayan uluslararası göçmenlere benzer problemlerle karşılaşmaktadır. Uluslararası göçle gelen nüfus içerisinde dezavantajlı konumda olan çocukların eğitim düzeylerini artıracak, kadın ve gençlerin sosyal ve ekonomik hayata katılımlarını kolaylaştıracak faaliyetlerin planlanması oldukça önemlidir.

TR61 Bölgesi orman varlığı oranı Türkiye’deki orman varlığı ortalamasından yüksektir. Bölgenin kuzey kısmı büyük su kütlelerini içinde bulundurmaktadır. Engebeli coğrafi yapı farklı iklim koşullarının bir arada var olmasına yol açarken bu durum aynı zamanda çok çeşitli bitki türlerine ev sahipliği yapılmasına katkıda bulunmuştur. ılıman iklim koşulları ve uzun sahil şeridi bölgeyi en önemli turizm merkezlerinden biri haline getirmiştir. Bölgenin bir tarım ve turizm merkezi olması bölge nüfusunun turizm sezonu olarak adlandırılan mayıs-ekim aylarında önemli ölçüde artmasına sebep olmaktadır. İklimin uygun koşullar sağlaması sebebiyle gerçekleştirilen sebze ve meyve üretiminde önemli ölçüde su sarf edilmektedir. İklim değişikliği nedeniyle yağış rejiminde yaşanabilecek değişiklikler, yağışlarda azalma ve sıcaklıklardaki olası artışa karşı sulama sistemlerinin modernleştirilmesi önem arz etmektedir. Yeraltı su kaynaklarının tüketimi konusunda gerek tarımsal ürün üreticilerinin gerekse de imalat sanayii işletmelerinin bilinçlendirilmesi için çalışmalar yapılması gerekmektedir. Tarımda zararlılarla mücadelede kimyasal ilaçlar yerine biyolojik mücadele yöntemlerinden yararlanılması, topraktaki ve su kaynaklarındaki kirliliğin önüne geçilmesi, metruk maden sahalarının rehabilite edilerek tekrar doğaya kazandırılması bölgede öne çıkan çevresel gerekliliklerdir.

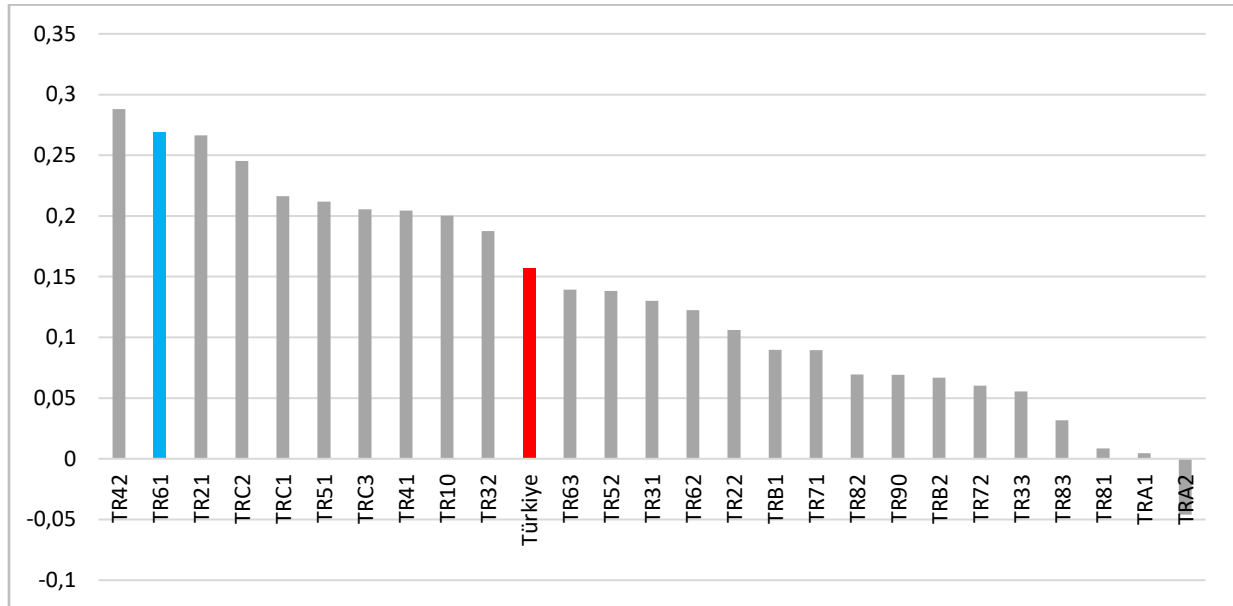
Şehirlerde yaşam kalitesinin iyileştirilmesi yönünde, coğrafi özelliklere, kültürel ve doğal değerlere uygun sürdürülebilir gelişimin sağlanmasının öncelikli olduğu On İkinci Kalkınma Planı’nda vurgulanmaktadır. İklim değişikliğine şehirlerin uyumlu hale getirilmesi için su iletim hatlarındaki kayıp ve kaçığın azaltılması, yağmur suyu hasadı sistemleri ile bu suyun azami ölçüde şebekeye kazandırılması, bina yalıtımlarının ve kojenerasyon sistemlerinin kullanımı artırılarak enerjinin verimli kullanımına öncelik verilmesi, yenilenebilir enerji sistemlerinin yaygınlaştırılarak ülke ve bölgenin fosil yakıtlara bağımlılığının azaltılması bu konuda alınabilecek önlemlerden öne çıkanlar olarak ifade edilebilir.

2024-2028 Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi’nde TR61 Bölgesi illerinden Antalya’nın da aralarında bulunduğu potansiyel küresel iller ve rekabetçi iller başta olmak üzere nüfusun yoğun olduğu illerde artan nüfusun ihtiyaçları da dikkate alınarak kentsel hizmet kalitesinin iyileştirileceği, nitelikli istihdamı çekecek eğitim imkânlarının ve sosyal olanakların artırılacağı belirtilmiştir.

6.4.1. Nüfus

2022 yılı verilerine göre TR61 Bölgesi nüfusu ülke nüfusunun yüzde 3,99'una karşılık gelmektedir. Düzey 2 bölgelerinin 2010-2022 yılları nüfus artış oranları Şekil 50'de gösterilmiştir. TR61 Bölgesi, Türkiye'nin düzey 2 bölgeleri arasında nüfus artış oranı ile ikinci sırada yer almaktadır. 2000-2022 yılları arasındaki nüfus verileri; Burdur'da yüzde 0,8, Antalya'da ise yüzde 56,30'luk bir artış meydana geldiğini Isparta'da ise yüzde 13,31 oranında azalış olduğunu göstermektedir.⁷² Antalya ili ılıman iklimi, emek-yoğun turizm ve tarım faaliyetlerinin sunduğu iş olanakları ile bir çekim merkezi haline gelerek bölge nüfusunu hızlı bir şekilde artırmıştır. Zaman içerisinde Türkiye'nin en büyük illerinden biri haline gelen Antalya aynı zamanda en önemli uluslararası tanınırlığa sahip değerlerinden de biri olmuştur.

Şekil 50 Düzey 2 Bölgeleri Nüfus Artış Oranları (2010-2022)

Kaynak: TÜİK, 2022

Bölge nüfusunun içerisinde 0-14 yaş grubu nüfusun toplam nüfus içindeki payı yüzde 20,1 olup bu yaş grubu için yüzde 22,41 olan Türkiye geneli oranının altında kalmaktadır. Buna karşın iş gücüne katılım grubu olarak da adlandırılan 15-64 yaş grubu nüfusun toplam nüfus içindeki payı yüzde 69,83 olup yüzde 68,12 olan Türkiye geneli oranının üzerindedir. 65 yaş üstü grubun toplam nüfus içindeki payı ise yüzde 10,47 olup Türkiye ortalamasının üzerindedir.⁷³ Bu oranlar TR61 Bölgesi'nin çalışma çağındaki nüfusu çeken, iklim ve yaşam koşulları ile yaşlı kişiler için de cazip olan ancak doğum oranı görece düşük bir bölge olduğunu göstermektedir.

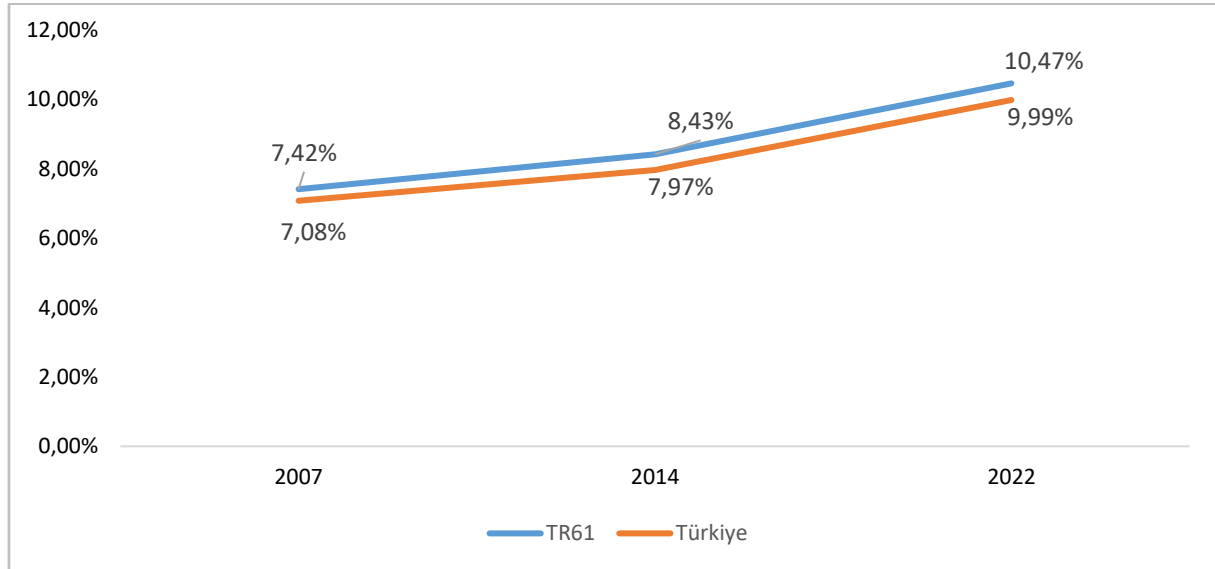
2007-2022 yılları arasında bölgede yaş grupları içinde en fazla nüfus artışı 65 yaş ve üzeri grupta görülmektedir. 65 yaş üzeri nüfusun toplam nüfus içindeki payı incelendiğinde bölgenin Türkiye ortalamasının üzerinde bir seyri olduğu Şekil 51'de görülmektedir. Bölgede 0-14 yaş arası nüfusun azalma eğiliminde olması, 15-64 yaş grubu nüfusun artma eğiliminde olması,

⁷² TÜİK, Nüfus ve Demografi İstatistikleri, 2022

⁷³ TÜİK, Nüfus ve Demografi İstatistikleri, 2022

orta ve uzun vadede yaşlı nüfus artışına bağlı olarak yaşlı bağımlılık oranının yükseleceğini göstermektedir. Bu durum yaşlı bakım hizmetlerine olan ihtiyacı artıracaktır.

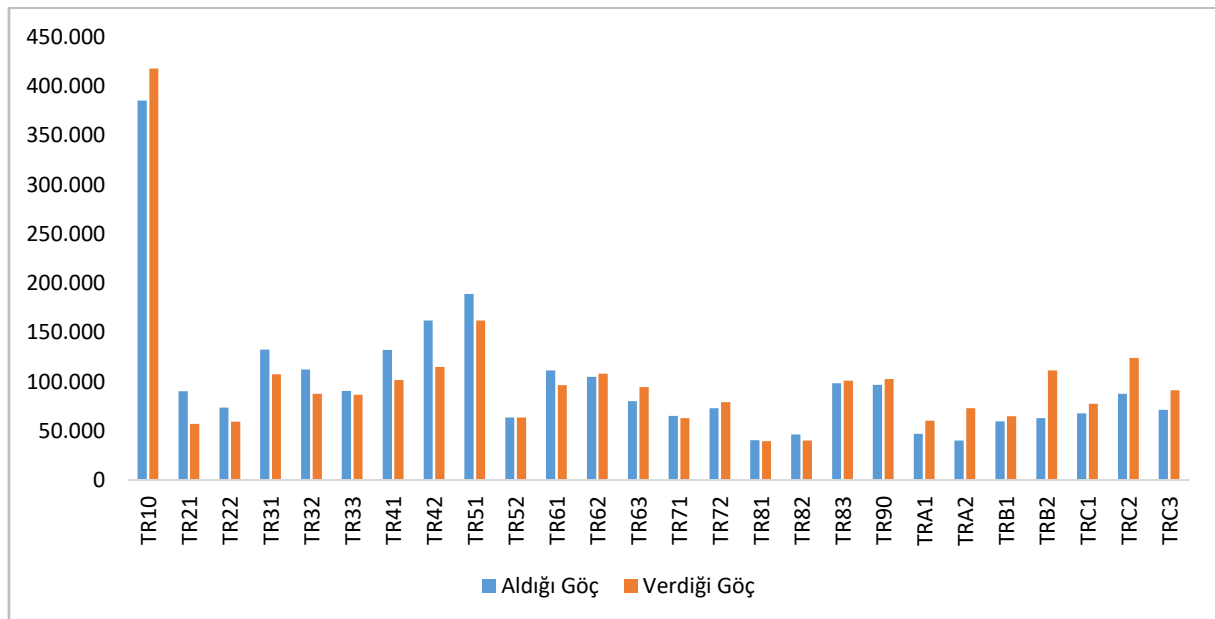
Şekil 51 Türkiye ve TR61 Bölgesi 65 Yaş Üstü Nüfus Oranlarının Yıllara Göre Değişimi

Kaynak: TÜİK, 2022

2019 yılında net göç hızı bakımından düzey 2 bölgeleri arasında ilk sırada yer alan TR61 Bölgesi sonraki yıllarda orta sıralara gerilemiştir. Bu durum, ekonomisinde turizm faaliyetleri oldukça önemli yer kaplayan bölgenin COVID-19 pandemisinin yol açtığı daralma sonrası eski dinamizmine henüz ulaşamadığının göstergesi olarak yorumlanabilir. Düzey 2 bölgelerinin 2021 yılı alınan ve verilen göç sayıları Şekil 52’de gösterilmiştir.

Şekil 52 Düzey 2 Bölgeleri 2021 Yılı Alınan ve Verilen Göç Sayıları

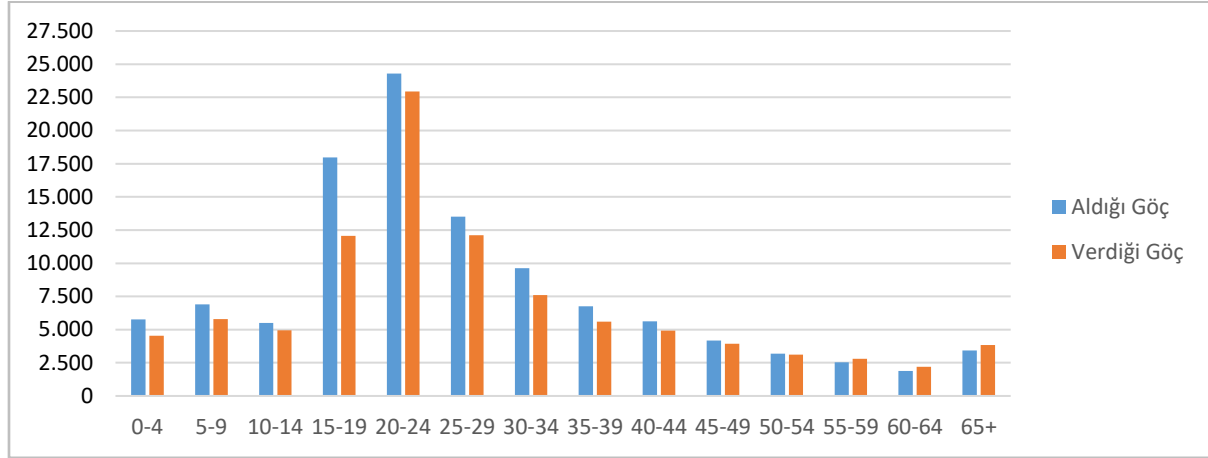

Kaynak: TÜİK, 2022

Bölgede en yoğun göç hareketinin 15-29 yaş grubunda olduğu Şekil 53’te görülmektedir. Bölgenin aldığı göçün yaklaşık yüzde 50’si, verdiği göçün yaklaşık yüzde 52’si bu yaş grubundaki

bireylerden kaynaklanmaktadır. Göç hareketlerindeki yaş aralığı, alınan ve verilen göçün eğitim ve iş bulma temel amacıyla gerçekleştirildiğine işaret etmektedir.

Şekil 53 TR61 Bölgesi 2021 Yılı Yaş Gruplarına Alınan ve Verilen Göç Verileri

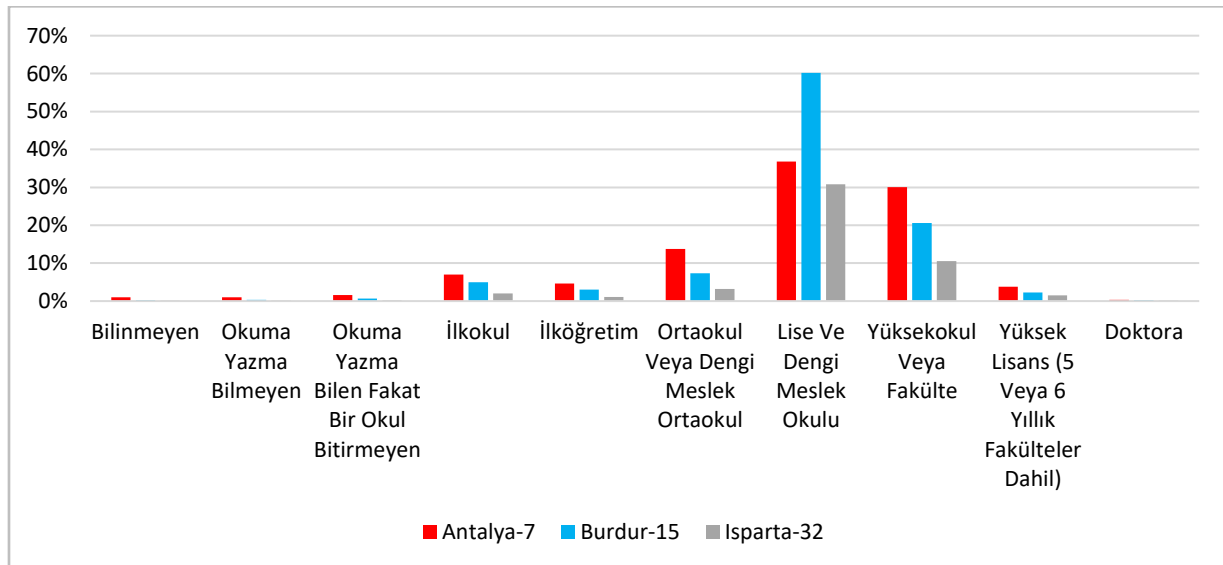

Kaynak: TÜİK, 2022

Göçle gelen nüfus yaş grupları ayrımında incelendiğinde, Antalya ve bölgenin diğer illeri arasında çeşitli farklar olduğu Şekil 54'te görülmektedir. 2021 yılı verilerine göre Antalya iline/ilinden en fazla göç edenler 20-24 yaş grubu bireylerden oluşmaktadır. 15-24 yaş grubunda Burdur ve Isparta'nın aldığı göç oranı Antalya'dan daha yüksektir. Diğer gruplarda ise Antalya'nın payı daha yüksektir. Antalya ilinde alınan göçün daha dengeli dağıldığı anlaşılmaktadır. İş piyasası Antalya kadar aktif olmayan Burdur ve Isparta'da alınan göçün yükseköğretim amaçlı olduğu belirgin şekilde görülmektedir.

2021 yılı verilerine göre Antalya, Isparta ve Burdur illerine göç edenlerin büyük çoğunluğu lise ve dengi meslek okulu ile yüksekokul ve fakülte mezunlarından oluşmaktadır.

Şekil 54 TR61 Bölgesi İlleri 2021 Yılı Eğitim Durumuna Göre Alınan Göç Verileri

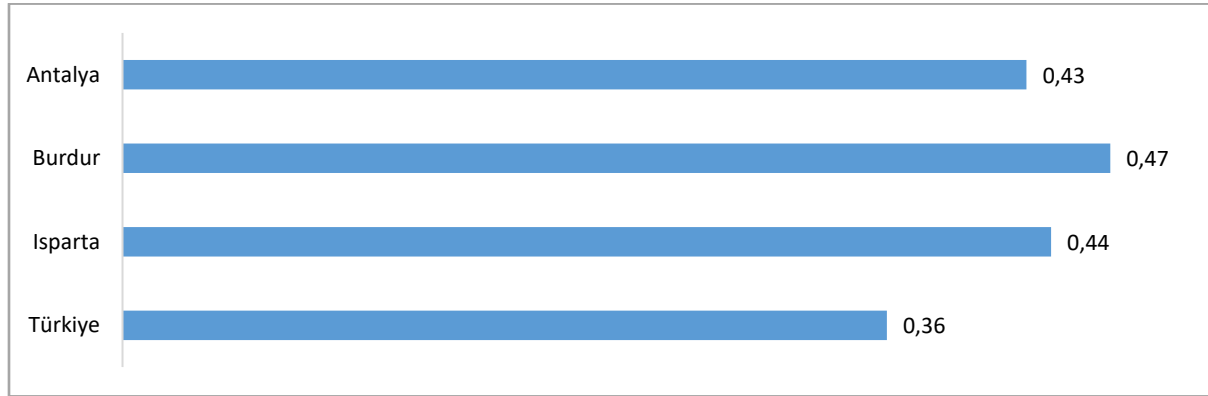
Kaynak: TÜİK, 2022

6.4.2. Eğitim

TR61 Bölgesi erkek, kadın ve genel okuryazarlık oranlarında 2018 yılından beri düzey 2 bölgeleri arasında ilk sırada yer almaktadır. İller bazında ise Antalya 81 il arasında ilk sırada yer almaktadır.

Okul öncesi dönem, çocukların bedensel ve zihinsel açıdan çok hızlı gelişim gösterdikleri bir dönemdir. Bu dönemde elde edilen kazanımlar çocukların hayattaki başarısına etki edebilmektedir. 2021 yılı verilerine okul öncesi net okullaşma oranında bölge illeri, ülke ortalamasına göre daha iyi bir durumdadır.⁷⁴ TÜİK 2021 yılı verilerinden hareketle hesaplanan oran Şekil 55'te görüldüğü üzere Türkiye'de yüzde 36 civarında iken bölgede bu oranın üzerindedir. Bölgede kadınların iş gücüne katılım oranının yüksek olması sebebiyle çocuk bakım ihtiyacının artması bu durumu hazırlayan ana etmendir.

Şekil 55 Okul Öncesi Eğitimde Okullaşma Oranları

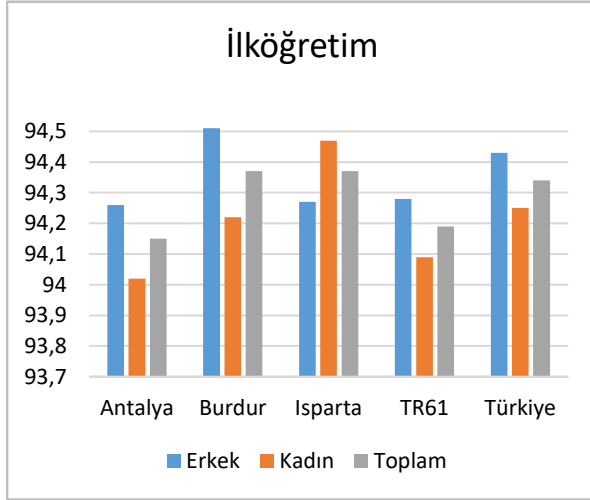

Kaynak: TÜİK, 2021 (TÜİK verileri kullanılarak yazar tarafından hesaplanmıştır.)

TR61 Bölgesi'nin ilköğretim ve ortaöğretimde Türkiye ile kıyaslandığında tekdüze bir görünüme sahip olmadığı Şekil 56 ve 57'de görülebilmektedir. TR61 Bölgesi ilköğretimde okullaşma oranı Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır. Ortaöğretimde ise Türkiye ortalaması üzerinde bir ortalamaya sahiptir. Bölgede okullaşma oranında ilköğretimde Burdur, ortaöğretimde Isparta ön sırada yer almaktadır. Antalya ilinde hızla artan nüfusa göre okullaşma oranı aynı ölçüde ivmeli bir yükseliş kaydetmemiş, il bu konuda bölgenin ve ülkenin gerisinde kalmıştır. İlkokul ve ortaokul seviyesinde derslik başına düşen öğrenci sayısı bölgede 20 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'de bu sayı 23'tür. Derslik başına öğrenci sayısının en düşük olduğu il Isparta'dır. Antalya 21 öğrenci ile bu kategoride en yüksek rakama sahip ildir.

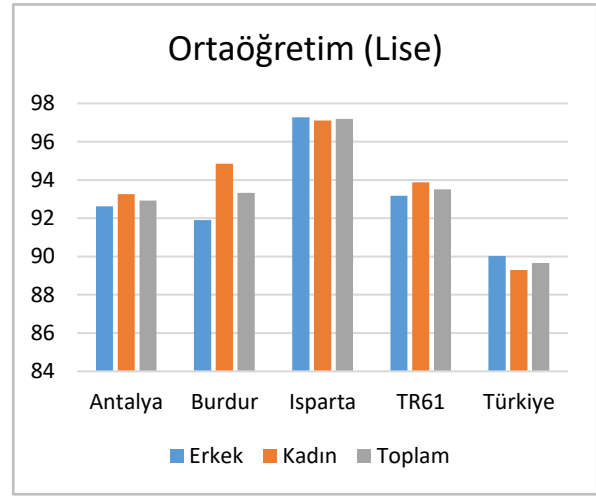
⁷⁴ TÜİK, Eğitim Kültür ve Spor İstatistikleri, 2021

Şekil 56 İlköğretimde Ülke ve Bölgede Okullaşma Oranı

Kaynak: MEB, 2022

Şekil 57 Ortaöğretimde Ülke ve Bölgede Okullaşma Oranı

Kaynak: MEB, 2022

2019 yılında yapılan Türkiye’de Kentsel ve Kırsal Yerleşim Sistemleri Araştırması Projesi (YER-SİS) kapsamında elde edilen verilere göre TR61 Bölgesi’ndeki köylerde ağırlıklı olarak taşımali eğitim sistemi uygulanmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre köylerde ilkokul için taşımali sistemin uygulanma oranı yüzde 63 civarındadır. Bu oran ortaokulda yüzde 75’e, lise ve meslek liselerinde yüzde 95’e yükselmektedir.⁷⁵

Taşımali eğitimin oransal olarak en çok uygulandığı köylerin bağlı olduğu ilçeler Antalya’da Akseki, Burdur’da Tefenni, Isparta’da Uluborlu’dur. En az uygulanan ilçeler ise Antalya’da Aksu, Burdur’da Bucak, Isparta’da Gelendost ilçeleridir. Taşımali eğitim en başta da ifade edildiği gibi bir okulda verilen eğitim hizmetinin devam etmesi için yeterli nüfusa sahip olmayan bölgelerde tercih edilen bir yöntemdir. Dolayısıyla taşımali eğitimin en yaygın şekilde uygulandığı yerleşim yerleri göçün en çok yaşandığı, nüfusun belli bir seviyenin altına indiği ve çalışma çağındaki nüfusun azaldığı yerler olarak kabul edilebilir. TR61 Bölgesi taşımali eğitim verileri Tablo 26’da gösterilmiştir.

Tablo 26 Taşımali Eğitim Verileri

il	İlkokul için Dışarıya Gidilen Kırsal Yerleşim	Ortaokul için Dışarıya Gidilen Kırsal Yerleşim	Lise için Dışarıya Gidilen Kırsal Yerleşim	Meslek Lisesi için Dışarıya Gidilen Kırsal Yerleşim	Toplam Kırsal Yerleşim
Antalya	386	450	583	597	619
Burdur	152	168	193	196	197
Isparta	118	156	206	208	213

Kaynak: YER-SİS, 2019

⁷⁵ YER-SİS, 2019

Yükseköğretim Bilgi Sistemi'ne göre TR61 Bölgesi'nde 5 devlet, 3 vakıf üniversitesi bulunmaktadır. Tablo 27'de görülebileceği üzere bölgenin üç ilinde yükseköğretim kapsamında eğitim alan toplam 188.237 öğrenci bulunmaktadır. Öğrencilerin büyük bölümü Antalya ilindeki üniversitelere kayıtlıdır. Ön lisans, lisans ve lisansüstü kategorilerinin hepsinde Antalya ilinin ağırlığı bulunmaktadır. Nüfus başına öğrenci oranında ise Isparta ili bölge illeri arasında ilk sırada yer almaktadır. Öğrenim dönemi içerisinde Isparta'ya şehir dışından gelen öğrenciler barınma, yeme-içme gibi konularda il ekonomisini etkileyecek seviyede bir iç talep oluşturmaktadır. Burdur ilinde öğrenci sayısının daha az olması Antalya ilinin de nüfus miktarının bu hareketten daha az etkilenilmesine sebep olacak şekilde fazla olması bölgede yükseköğrenimin sağladığı ekonomik hareketlilikten en fazla etkilenen şehrin Isparta olduğunu göstermektedir.

Tablo 27 Yükseköğretim Kurumlarında Kayıtlı Öğrenci Sayıları, 2022-2023 Dönemi

Program	Antalya	Burdur	Isparta	TR61	Türkiye
Ön Lisans	29.736	12.774	26.139	68.649	2.647.054
Lisans	52.052	17.797	33.464	103.313	3.754.095
Y. Lisans	5.512	2.641	4.661	12.814	434.485
Doktora	1.680	354	1.427	3.461	114.508
Toplam	88.980	33.566	65.691	188.237	6.950.142

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Sistemi, 2023

6.4.3. Sağlık

2021 yılı verilerine göre TR61 Bölgesi'nde toplam 7.690 hekim (uzman, pratisyen ve asistan), 2.163 diş hekimi, 9.061 hemşire, 2.633 ebe ve 1.842 eczacı bulunmaktadır. 26 bölge ortalamasına göre TR61 Bölgesi, personel sayısı bakımından nispeten ülke ortalamasının üzerindedir.⁷⁶ Sağlık sektöründe ise personel sayısı ile toplam nüfusa düşen personel sayısı önemli bir göstergedir. TR61 Bölgesi bin kişiye düşen toplam hekim sayısı bakımından 2,3 ortalama ile TR51 (Ankara), TR31 (İzmir) ve TR10 (İstanbul) Bölgeleri ardından 4. sırada konumlanmaktadır. Bölge, hastane sayısı ve yatak kapasitesi yönünden de düzey 2 bölgeleri arasında iyi bir durumdadır. Türkiye'deki 1.547 hastaneden 69'u TR61 Bölgesi'nde faaliyet göstermektedir. Özel hastane sayısı da kamu hastane sayısına yakın bir düzeydedir. Özellikle Antalya ili, hem büyükşehir olması hem de uluslararası tanınırlığı olan turistik bir destinasyon olması sebebiyle özel hastane yatırımları için çekim merkezi olmuştur. TR61 Bölgesi hastane ve yatak sayısı verileri Tablo 28'de gösterilmiştir.

⁷⁶ TÜİK, 2021

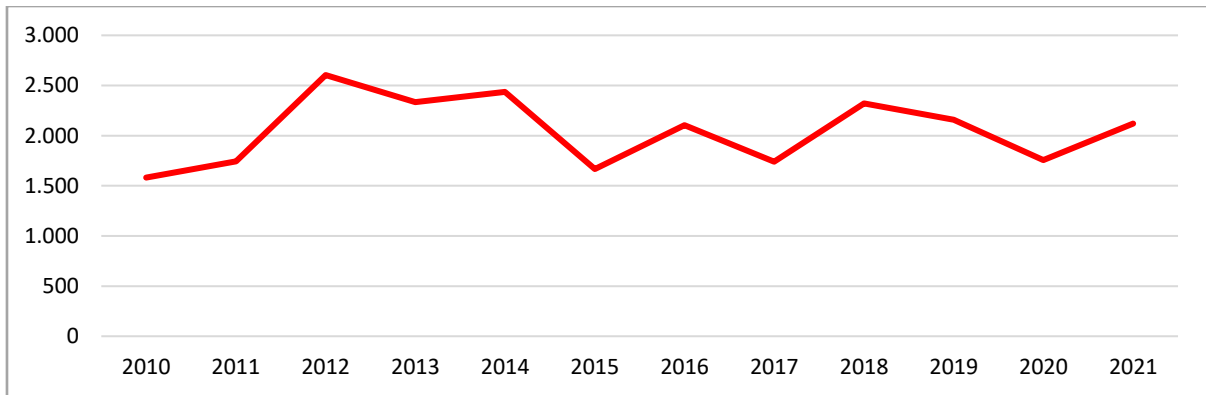
Tablo 28 TR61 Bölgesi Önemli Sağlık Verileri

Yerleşim Yeri	Hastane Sayısı		Hastane Yatak Sayısı		Yüz bin Kişi Başına Toplam Hastane Yatak Sayısı
	Kamu	Özel	Kamu	Özel	
Antalya	18	28	5.108	2.519	291
Burdur	8	0	770	0	281
Isparta	11	4	1.752	338	474
TR61	37	32	7.653	2.857	315

Kaynak: TÜİK, 2021

6.4.4. Sosyal İçerme

Birleşmiş Milletler’e göre “normal bir kişinin kişisel ya da sosyal yaşantısında kendi kendisine yapması gereken işleri, bedensel veya ruhsal yeteneklerindeki kalıtsal ya da sonradan olma herhangi bir noksanlık sonucu yapamayanlar” engelli olarak tanımlanmaktadır.⁷⁷ 5378 sayılı Kanun’da ise “fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşsal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen birey” engelli olarak tanımlanmaktadır. Toplumda yer almakta zorlanan bu bireylerin istihdam edilmeleri belli koşullarda mümkündür. 4857 sayılı İş Kanunu’nun 30. maddesinde ifade edilen kota sistemi ile kamu ve özel sektör iş yerlerinde belli koşullarda engelli istihdamı yapılabilmektedir. İŞKUR verilerine göre 2021 yılında Türkiye’de kayıtlı engelli işsiz sayısı 62.547 olarak gerçekleşmiştir. TR61 Bölgesi’nde ise 2.121 kayıtlı engelli işsiz bulunmaktadır. 2021 yılında işe yerleştirilen kişi sayısı Antalya’da 202, Burdur’da 104 ve Isparta’da 111 olup bu kişilerin tamamı özel sektöre ait iş yerlerinde işe yerleştirilmişlerdir.⁷⁸ Engelli işsizliğin yıllar içindeki gelişimine bakıldığında ülke genelinde 2018 yılına kadar artan işsiz sayısında 2020 yılında ani bir düşüş yaşandığı görülmektedir. Bu durumun meydana gelmesinde COVID-19 salgını sebebiyle devlet tarafından sağlanan destekler ve iş arama isteğinin azalması etkili olmuştur. Benzer durum TR61 Bölgesi için de geçerlidir. TR61 Bölgesi engelli işsizliği değişimi grafiği Şekil 58’de sunulmuştur.

Şekil 58 TR61 Bölgesi Engelli İşsizliği Değişimi

Kaynak: İŞKUR, 2021

⁷⁷ Ünsal vd., 2015⁷⁸ SGK, 2021

Toplumda risk grubunda yer alan gruplardan bir diğeri de yaşlılardır. Geleneksel aile yapısının çözülmesi ve modern toplum düzeni içerisinde toplam nüfus içerisinde oranları artan yaşlı nüfusun bakım ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyacın karşılandığı merkezler huzurevleri ve yaşlı bakım merkezleridir. Ülke genelinde 2022 yılı Eylül ayı itibarıyla Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına (ASHB) bağlı huzurevi sayısı 168'e ulaşmıştır. TR61 Bölgesi illerindeki ilgili bakanlığa bağlı huzurevi sayısı inşaat halinde olan bir huzurevi ile birlikte 6'dır. Bölgedeki 65 yaş üstü nüfusun toplam içindeki payının ülke ortalamasına göre daha yüksek olduğu düşünüldüğünde aritmetik olarak bir ihtiyaç olduğu görülmektedir. Bunun yanında huzurevlerinin illerde nüfusa göre dağıldığını söylemek de güçtür. Antalya'da 2, Burdur'da 1 ve Isparta'da 3 resmi huzurevi bulunmaktadır. Bunların dışında Antalya'da 9, Burdur'da 2 ve Isparta'da 1 adet bakanlığa bağlı olmayan huzurevi bulunmaktadır. Engelli olan veya bir hastalıktan dolayı bakıma ihtiyaç duyan yaşlıların barındığı bakım merkezleri sayısı Antalya'da 6, Burdur'da 1 ve Isparta'da 5'tir.

Antalya'daki huzurevlerinde 600'e yakın yaşlı bakılmakta olup resmî huzurevlerinin kapasitesi dolu olmasına karşın özel huzurevlerinde 100'e yakın boş kapasite bulunmaktadır. İlde 40'a yakın yaşlı, bakım için sırada beklemekte olup her yıl ortalama 60 civarında yeni müracaat yapılmaktadır. İlin nüfus büyüklüğünün yanında, sahil kenti olması, mevsim koşulları, iş olanakları, yaşam şartları vb. nedenlerle göç alarak büyümeye devam etmesi ile sosyoekonomik gelişim sürecinin yol açtığı yaşlı nüfus artışı yaşlı bakımı ihtiyacının da sürmesine yol açmaktadır.

Isparta'da 3 resmî huzurevinden 48 kapasiteli olan huzurevi il merkezî ve Yalvaç ilçesinden sonra en büyük 3. ilçe olan Eğirdir'de bulunmakta olup bu huzurevine bağlı 16 kişilik 4 de yaşlı yaşam evi bulunmaktadır. 65 kapasiteli olan huzurevi ise Uluborlu ilçesinde bulunmakta olup bu huzurevine bağlı 18 kişilik 3 de yaşlı yaşam evi bulunmaktadır. 104 kapasiteli özel huzurevi ise Merkez ilçede bulunmakta olup 104 kapasitelidir. Resmî huzurevleri dolu iken özel huzurevinde boş kapasite bulunmaktadır.

Burdur'da yaşlılara yönelik olarak kamu kurum/kuruluşları ve yerel yönetimler başta olmak üzere çeşitli kesimler tarafından kimi hizmetler verilmekte olup yaşlı yatılı bakım hizmetleri ise sadece Burdur Belediyesine ait olan ve il merkezinde bulunan 70 kapasiteli 1 huzurevi tarafından verilmektedir. İlde ASHB veya başka bir kuruma veya kişiye ait huzurevi bulunmamaktadır. Bu nedenle il merkezinde bulunan 3 kişilik 1 yaşlı yaşam evi Bucak Bakım ve Rehabilitasyon Merkezine bağlı olarak hizmet vermektedir. İlde kurum bakımı için sırada bekleyen yaşlı sayısı ve yıllık yeni kurum bakımı müracaatı sayıları 10'u bulmamaktadır. İlde yaşlı oranının çok yüksek olması, sosyoekonomik gelişim ve değişim süreci yaşlı bakımı ihtiyacının da artmasına yol açabilecektir.⁷⁹

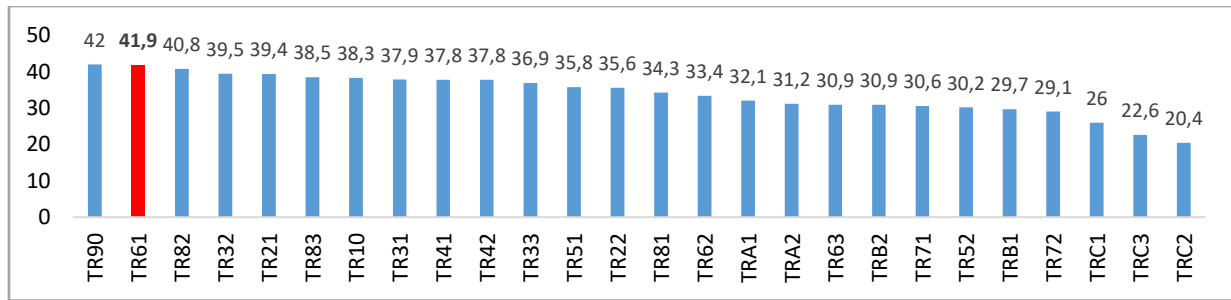
⁷⁹ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (Mülga), 2018

Ortalama yaşın artmasına paralel olarak yaşlı nüfusun artacağı toplum yapısındaki değişimle ilerleyen yıllarda TR61 Bölgesi'nde yaşlı bakım merkezlerine olan ihtiyacın daha fazla olacağı değerlendirilmektedir.

6.4.5. Kadınlar

TR61 Bölgesi ortaokul ve ortaöğretimde kızların net okullaşma oranı açısından Türkiye ortalaması üzerinde yer almaktadır. İlkokul ve ilköğretimde ise bölge ortalaması Türkiye ortalamasının altındadır. İller özelinde incelendiğinde Isparta ilinde ortaöğretimde net okullaşma oranı yüzde 98,04 olup Türkiye ortalamasının oldukça üzerindedir. Önemli bir diğer gösterge olan yükseköğretim mezunu oranında son 5 yıl içinde hem erkeklerde hem de kadınlarda ülke ve bölge düzeyinde artış yaşanmıştır.

Şekil 59 Düzey 2 Bölgeleri Kadınlarda İşgücüne Katılım Oranı

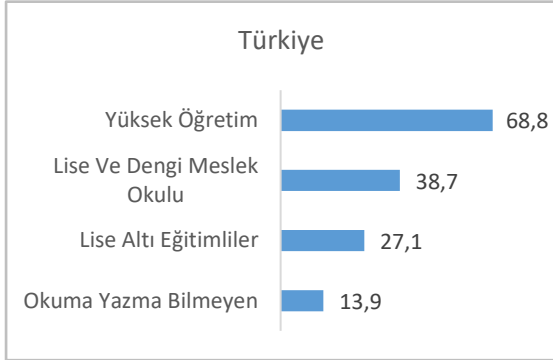
Kaynak: TÜİK, 2022

Erkeklerde yükseköğretim mezun oranı, kadınlara göre yüksek olagelmıştır. 2022 yılında erkeklerde ülke oranı yüzde 19,73, kadınlarda yüzde 18,13'tür. Bölgede ise bu oranlar sırasıyla yüzde 21,01 ile yüzde 20,15 olarak gerçekleşmiştir. Sosyoekonomik durumun önemli göstergelerinden biri iş gücüne katılım ve istihdam rakamlarıdır. 2022 yılı TÜİK verilerine göre TR61 Bölgesi'nde 15 yaş ve üzeri kadınların iş gücüne katılma oranı yüzde 41,9'dur. Türkiye genelinde bu oran yüzde 35,1 olarak gerçekleşmiştir.⁸⁰ Şekil 59'da görülebileceği üzere TR61 Bölgesi, Türkiye düzey 2 bölgeleri içerisinde kadınların iş gücüne katılım oranında ikinci sırada yer almaktadır.

Şekil 60 ve 61'de kadınların iş gücüne katılım oranının eğitim seviyesi ile doğru orantılı olarak artış gösterdiği görülebilmektedir. Bölgede 2022 yılı verilerine göre lise ve lise altı okul mezunu kadınların iş gücüne katılım oranı yüzde 33,8 iken yükseköğretim mezunu kadınların iş gücüne katılım oranı yüzde 67,4'tür.

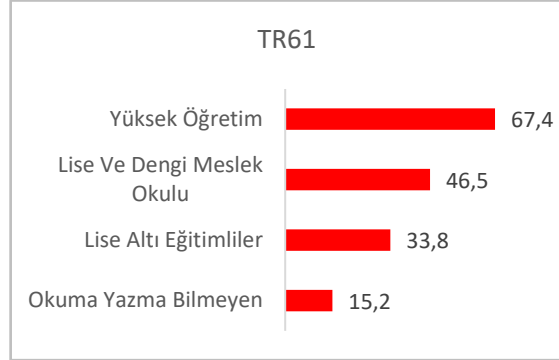
⁸⁰ TÜİK, İstihdam İşsizlik ve Ücret İstatistikleri, 2022

Şekil 60 Türkiye’de Kadınların Eğitim Durumuna Göre İş Gücüne Katılımı

Kaynak: TÜİK, 2022

Şekil 61 TR61 Bölgesi’nde Kadınları Eğitim Durumuna Göre İş Gücüne Katılımı

6.4.6. Uluslararası Göç

Göç İdaresi Başkanlığı verilerine göre Türkiye’de “geçici koruma altındaki” nüfus sayısı 3.344.092 kişidir. Resmi rakamlara göre en fazla sayıda geçici koruma altında nüfus barındıran iller arasında TR61 Bölgesi illeri bulunmamaktadır. Antalya ilinde 4.427, Burdur’da 8.798 ve Isparta’da 7.479 kişi bulunmaktadır. Nüfusa göre Antalya’da yüzde 0,17, Burdur’da yüzde 3,11 ve Isparta’da yüzde 1,63 oranında geçici koruma altında nüfus yer almaktadır. Burdur ilinde “uluslararası göçle gelen” 3.095 kişi bulunmaktadır. Bu statüde en fazla Afganistan, Somali ve İran’dan gelmiş göçmenler bulunmaktadır. Uluslararası göçle gelen nüfusun oransal olarak en fazla bulunduğu ilçeler Burdur Merkez ve Bucak’tır. Isparta ilinde ise uluslararası göçle gelenler Merkez ilçede yoğunlaşmaktadır. Antalya ili ilçelerindeki rakamlara bakıldığında geçici koruma kapsamında 4.427 kişi bulunurken, uluslararası koruma kapsamındaki nüfus 811 kişidir. Uluslararası göçle gelen nüfusun en fazla bulunduğu ilçe Kepez’dir. Akseki, Gündoğmuş ve İbradı gibi ilçelerde ise uluslararası göçmen nüfusu çok düşüktür.⁸¹ Bölge içerisinde göçmenlerin dağılımı incelendiğinde iş imkânlarının görece daha fazla olduğu ilçelerin daha fazla tercih edildiği ifade edilebilir. Bu kapsamda yer almayan, vize muafiyetinin tanıdığı süreden daha uzun süre Türkiye’de kalmak isteyen ülke vatandaşları ikamet izni ile belirli bir süre ve yerde ikamet edebilmektedirler. Rusya Ukrayna Savaşı sonucu Türkiye’ye gelen ülke vatandaşlarının birçoğu ikamet izni kapsamında Türkiye’de yaşamlarını sürdürmektedirler. Türkiye’de ikamet izni kapsamında bulunan yabancı sayısı 1.292.834’tür. İstanbul 667.949 kişi ile ilk sırada yer alırken Antalya 148.597 ile ikinci sırada bulunmaktadır. Türkiye’ye bu kapsamda giriş yapan yabancılardan ilk sırada bulunan uyruk 144.927 kişi ile Rusya Federasyonu vatandaşlarıdır. Ukrayna vatandaşları 40.481 kişi ile 10. sırada yer almaktadır.

6.4.7. Çevre ve Enerji

Kişi başına şebekeden çekilen su miktarı Türkiye’de günlük 228 litredir. TR61 Bölgesi’nin, düzey 2 bölgeleri arasında şebekeden günlük olarak en fazla su çekilen bölgelerden biri olduğu Tablo

⁸¹ Antalya, Burdur, Isparta İl Göç Müdürlükleri

29’da görülmektedir. Bu durum genel olarak tarım ve hayvancılığın yoğun olduğu bölgelerde meydana gelmektedir.

Tablo 29 Düzey 2 Bölgelerde Şebekeden Kişi Başı En Fazla Su Çekilen Bölgeler Sıralaması

Düzey 2 Bölgeler,	Kişi Başı Çekilen Günlük Su Miktarı (Litre/Kişi-Gün)
1. Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan-TRA2	303
2. Balıkesir, Çanakkale-TR22	294
3. Erzurum, Erzincan, Bayburt-TRA1	290
4. Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli-TRB1	289
5. Antalya, Isparta, Burdur-TR61	283

Kaynak: TÜİK, 2021

TR61 Bölgesi toprakları çoğunlukla ülke ortalaması üzerinde yağış alan Antalya Havzası ile Batı Akdeniz Havzası’nda bulunmaktadır. Ancak Karamanlı, Tefenni, Yeşilova, Kemer, Burdur Merkez, Isparta Merkez, Keçiborlu, Gönen, Atabey, Senirkent gibi bölgenin batı kesiminde yer alan ilçeler yağış ortalaması düşük olan Burdur Kapalı Havzası içerisinde yer almaktadır. İki ilin sanayi tesislerinin yer aldığı, ağırlıkla büyükbaş hayvancılık yapılan bu havzada yer altı su kaynakları üzerinde önemli ölçüde baskı bulunmaktadır.

Kişi başına elektrik tüketimi büyümenin de bir göstergesi olarak kabul edilir. Temelde iki çeşit elektrik tüketiminden bahsedilebilir. Bunlardan ilki meskenlerde tüketilen kişi başına elektrik, diğeri ise sanayide tüketilen kişi başına elektriktir. Meskenlerde kişi başına elektrik tüketim miktarı sıralamasında TR61 Bölgesi, TR31 ve TR32 Bölgeleri’nin ardından 3. sırada gelmektedir. Türkiye’de söz konusu miktarın 726 KWh olduğu hesaba katıldığında bölge tüketimi ortalamasının oldukça üzerindedir. Bu sonucun ortaya çıkmasında Antalya’nın sıcak iklimi nedeniyle yaz aylarında soğutma kış aylarında ısıtma amaçlı çalıştırılan iklimlendirme sistemlerinin oldukça etkili olduğu ifade edilebilir. Türkiye düzey 2 bölgeleri kişi başına elektrik tüketimi sıralaması Tablo 30’da gösterilmiştir.

Tablo 30 Kişi Başına Elektrik Tüketiminde Düzey 2 Bölgeler Sıralaması

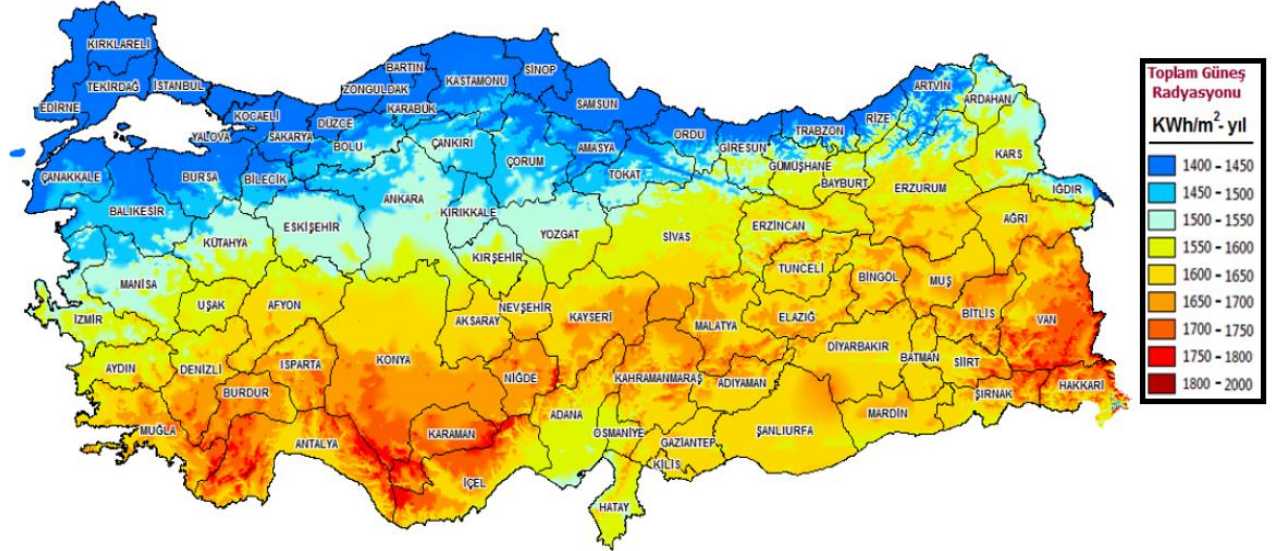
Düzey 2 Bölgeleri	Meskenlerde Kişi Başına Elektrik Tüketimi (KWh)
İzmir-TR31	1.059
Aydın, Denizli, Muğla-TR32	989
Antalya, Isparta, Burdur-TR61	982
Adana, Mersin-TR62	856
İstanbul-TR10	785

Kaynak: TÜİK, 2021

TEİAŞ’ın elektrik üretim verilerine göre Türkiye’de 2011-2021 yılları arasında üretimi oransal olarak en çok artan kaynaklar güneş ve rüzgar gibi yenilenebilir enerji kaynakları olmuştur. Bölgede en yüksek potansiyele sahip yenilenebilir enerji kaynağı güneş enerjisidir. Şekil 62’de yer alan güneş radyasyon haritası da bu durumu doğrulamaktadır. Orta Kuşak’ta yer alan Türkiye’deki birçok ilde güneş enerjisi yatırımları yapılmakta olup güneş enerjisinin Eylül 2022

itibarıyla kurulu güç içindeki payı yüzde 8,76'ya yükselmiştir.⁸² Kurulu GES (Güneş Enerji Santralleri) sayısı ise 670 civarındadır. Bölgedeki GES sayısı 80 civarındadır.⁸³ Ayrıca TR61 Bölgesi'nde güneş panellerinden tarımın önemli girdi kalemlerinden olan sulamada ve soğuk hava depoları için gerekli olan elektriğin üretilmesinde yararlanılmaktadır.

Şekil 62 Türkiye Güneş Radyasyonu Değerleri Haritası

Kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2022

Türkiye'deki rüzgar potansiyeli yüksek alanlar güneş enerjisine nazaran daha kısıtlıdır. Ancak rüzgar enerjisinin kurulu güç içindeki payı daha yüksektir. Bölge illerinden yalnızca Isparta ilinin kuzeyindeki ilçelerde RES (Rüzgar Enerji Santrali) bulunmaktadır. Bu iki temel enerji kaynağı dışında bir tarım bölgesi olan bölgede önemli ölçüde bitkisel ve hayvansal atık ortaya çıkmaktadır. Bu atıklar elektrik enerjisine çevrilebileceği gibi atıklardan kompost üretilerek de söz konusu atıkların sürdürülebilir ekonomiye kazandırılması sağlanabilir.

6.4.8. Atık Yönetimi ve Kirlilik

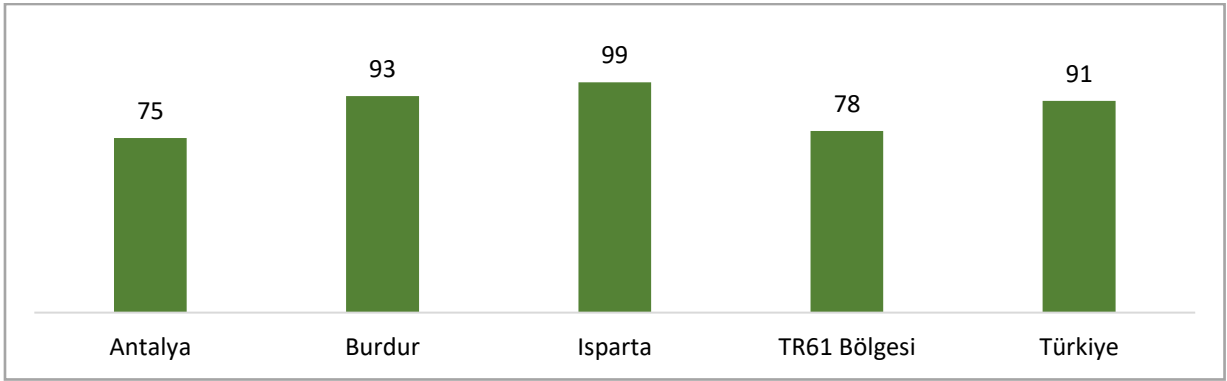
Kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranları incelendiğinde ülke ortalamasının son 10 yıl içerisinde yüzde 91 ile yüzde 92 arasında değiştiği ve düzey 2 bölgeleri arasındaki kıyaslama yapıldığında ise Türkiye'nin üç büyük şehrinin ilk üç sırada yer aldığı görülmektedir. TR61 Bölgesi yüzde 78'lik oranla sondan 4. sırada yer almaktadır. Bölgedeki illerde kanalizasyon ile hizmet verilen nüfus oranı Şekil 63'te gösterilmektedir. Isparta ili yüzde 99 ile ilk sırada yer almakta, bu ili yüzde 93 ile Burdur takip etmektedir. Kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranı yüzde 75 olan Antalya ili bölge ortalamasını aşağıya çekmektedir.⁸⁴ Hızla gelişen kentte kanalizasyon şebekesi kentleşme hızının altında kalmıştır.

⁸² TEİAŞ, 2022

⁸³ Enerji Atlası, 2022

⁸⁴ TÜİK, 2021

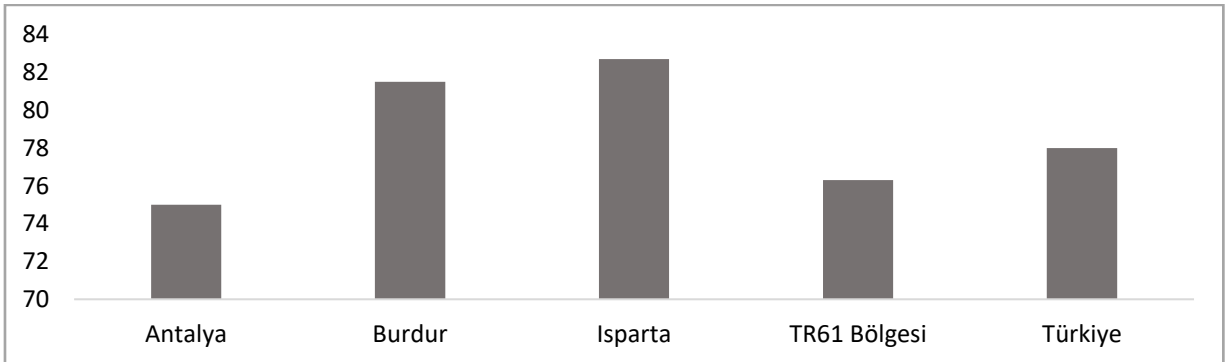
Şekil 63 Kanalizasyon İle Hizmet Verilen Nüfusun Oranı (%)

Kaynak: TÜİK, 2020

Atık su arıtma tesisi ile hizmet verilen nüfusun toplam nüfusa oranı için ülke ortalaması yüzde 78'dir. TR61 Bölgesi yüzde 76,3 oran ile bu konuda ülke ortalaması altında yer almaktadır. Bu kategoride de en düşük orana sahip il yüzde 75 ile Antalya'dır. Burdur'da bu oran yüzde 81,5 iken Isparta'da yüzde 83'e yaklaşmaktadır. Özellikle son yıllarda turizmle birlikte büyüyen şehir belli hizmetlerde bölgedeki diğer illerin gerisinde kalmıştır.⁸⁵ Atık su arıtma tesisi ile hizmet verilen nüfusun toplam nüfusa oranı Şekil 64'te gösterilmiştir.

Şekil 64 Atık Su Arıtma Tesisi İle Hizmet Verilen Nüfusun Oranı (%)

Kaynak: TÜİK, 2020

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından 2020 yılında hazırlanan önemli bir anket çalışması niteliğinde olan Türkiye Çevre Sorunları ve Öncelikleri Raporu'nda çevre kirlilik türleri il ayrımında sıralanmıştır. Rapora göre illerin çoğunluğunda hava, su ve atık kirliliği sorunları yaşanmaktadır. Tarımsal üretim açısından önemli havzalardaki su kirliliği sorunu uzun vadede sağlık sorunları oluşturabilecek niteliktedir. TR61 Bölgesi illerinden Antalya gürültü kirliliğinin ilk sırada çıktığı iki ilden biridir. İkinci sırada hava kirliliği, üçüncü sırada atıklar gelmektedir. Isparta ve Burdur illerinde ilk sırada atıklar gelmektedir. Burdur'da ikinci ve

⁸⁵ TÜİK, 2021

üçüncü sırada sırasıyla toprak ve su kirliliği gelirken Isparta’da su ve hava kirliliği, atıklardan sonra en önemli kirlilik kaynakları olarak ifade edilmiştir.⁸⁶

6.4.9. İklim Değişikliği

Dünyanın tarihsel süreçte yaşadığı iklim değişiklikleri genellikle Milankoviç Döngüleri denilen, bu değişiklikleri dünyanın hareketindeki değişimlere bağlayan modelle açıklanmaktadır. Ancak endüstriyelleşme ile birlikte salınan sera gazlarının artması, ormanların çeşitli sebeplerle yok edilmesi vb. iklim döngülerini değiştiren etmenler ile küresel sıcaklıklarda artış meydana gelmiştir. Ortalama sıcaklık artışının çok çeşitli etkileri olmasına rağmen en çok hissedilenleri insanların yaşayışını etkileyen yağışta azalma, yağış rejiminde değişme ve yaz sıcaklıklarındaki artış olarak ön plana çıkmaktadır.

IPCC’nin 6. Değerlendirme Raporu’nda Akdeniz Havzası’nın iklim değişikliği konusunda dünyada en önemli ve en hassas bölgelerden biri olacağı belirtilmekte yapılan simülasyonlara göre yüzyılın sonuna kadar 3,5 ile 8,75° C arasında sıcaklık değişimi olacağı vurgulanmaktadır. Oluşturulan iklim modellerine göre Akdeniz iklimi sahası kuzey ve doğu yönde genişleyecek, bütün mevsimlerde yağış azalması yaşanacaktır. Yaz mevsimlerinde gündüz sıcaklıkları artacak, gece sıcaklıkları düşecektir. Sıcak günlerin sayısında artış yaşanacak, soğuk gecelerin yıl içindeki sayısı azalacaktır. Önemli bir iklim değişikliğinin yaşanacağı aşikârdır. Bu koşullardan sadece ekonomik faaliyetler değil Türkiye’nin orman varlığı da olumsuz şekilde etkilenecektir. Gerek IPCC gerekse de Meteoroloji Genel Müdürlüğü tarafından yapılan öngörülerde sıcaklık yükselmeleri ve buna bağlı nem düşüşlerinin orman yangını riskini artıracığı belirtilmektedir. Dolayısıyla iklim değişikliğine dayanıklı türlerin yetiştirilmesi iklim değişikliğiyle mücadelede oldukça kritiktir.⁸⁷

İçilebilen su kullanımındaki azalma ve sıcaklığa bağlı olarak buharlaşmadaki artış ve yapılaşma sebebiyle havzaların daralması, su toplanmasında ve kullanımında tasarrufun önemini bize hatırlatmaktadır. Sıcaklık artışına bağlı olarak yağmurlarda yaşanabilecek olası artışın özellikle ısı adası haline gelen şehirlerde gerçekleşeceği düşünülmektedir. Şehirlere kısa sürede yüksek miktarda düşecek yağışın yağmur suyu hasadı ile toplanması içme suyu temininde oldukça önemli hale gelebilecektir. On İkinci Kalkınma Planı’nda da ifade edildiği üzere iklim değişikliğine karşı yapılan yeşil dönüşüm gibi hamleler bireylerin daha yaşanabilir bir çevrede hayatlarını müreffeh bir şekilde sürdürmelerine katkı sağlayacaktır.

İklim değişikliğinin etkileri sadece bunlarla sınırlı değildir. Artan sıcaklıklar deniz yaşamını da tehdit etmektedir. Doğu Akdeniz’in en sıcak bölgesinde yapılan bir çalışma, son kırk yılda bölgeye ait yumuşakçalardan sadece yüzde 5 ila yüzde 12’sinin varlıklarını sürdürdüklerini göstermektedir.⁸⁸ Hint Okyanusu ve Kızıldeniz’den Süveyş Kanalı ve ticari gemilerin balast suları vasıtası ile gelen, yerli türleri tehdit eden istilacı türler denizlerde yayılmaya başlamıştır.

⁸⁶ Türkiye Çevre Sorunları ve Öncelikleri Değerlendirme Raporu, 2020

⁸⁷ IPCC, 2020

⁸⁸ WWF, 2021

İklimin tropikleşmesi su altının da tropikleşmesine yol açmakta, ekonomik değeri olan deniz canlılarının popülasyonu istilacı türler sebebiyle baskı altına girmekte veya yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Denizlerimizde hızla çoğalan aslan balığı ve balon balığı en çok bilinen istilacı türlerdendir.

İklim değişikliği sebebiyle beklentiler dâhilinde olan bir diğer olumsuz gelişme deniz seviyesinin yükselmesidir. Bölge kıyı şeridinde yer alan Antalya ili Türkiye'deki en riskli bölgelerden birinde yer alması da kıyı şeridinde yer alan turistik tesislerin ve kıyıya yakın tarım alanlarının zarar görme riski vardır.⁸⁹

6.4.10. Afetlere Karşı Dayanıklılık

Ülkemiz jeolojik olarak genç bir bölgede bulunması, farklı iklim özelliklerine sahip olan Orta Kuşak'ta yer alması ve yeryüzü şekilleri çeşitliliği gibi faktörler sebebiyle sıklıkla çeşitli afetlere maruz kalmaktadır. Geçmişte yıkıcı depremler üreten Fethiye-Burdur Fay Hattı'nın TR61 Bölgesi'nin batısında konumlanması, bölge topraklarının çoğunu ülkenin önemli miktarda yağış alan havzalarından Antalya Havzası'nda yer alması, Akdeniz Havzası'nın küresel ısınmadan en fazla etkilenecek bölgelerden biri olması bu bölgenin tarihte olduğu gibi gelecekte de birçok afete maruz kalabileceğini göstermektedir.

Afetlerin birçoğu insan gücü ile engellenemez niteliktedir. Dolayısıyla afetlerle yaşamayı öğrenmek, afetleri en az hasarla veya hasarsız atlatmak için önlemler almak, afet sonrası yapılacaklara odaklanmak, afet meydana gelmeden yapılması gereken çalışmalar olarak özetlenebilir.

Birleşmiş Milletler Afet Risklerinin Azaltılması III. Dünya Kongresi'nde kabul edilen Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi (2015-2030) insanların huzur içerisinde barınabileceği afetlere dayanıklı yerleşim yerleri hedefine ulaşma noktasında oldukça önemlidir. İlgili belgenin "Direncilik İçin Afet Risk Azaltmaya Yatırım Yapmak" kısmında afet riskinin önlenmesi ve azaltılması için yapısal ve yapısal olmayan önlemler aracılığı ile gerçekleştirilen yatırımların bireylerin, toplulukların, ülkelerin ve mal varlıklarının ekonomik, sosyal, sağlıkla ilgili ve kültürel direncini sağlamak ve dirençli bir çevre oluşturmak bakımından büyük önem taşıdığı belirtilmektedir. On İkinci Kalkınma Planı'nda yerleşim yerlerinin ve toplumun afetlere karşı dirençliliğinin artırılması, afet risk ve zararlarının azaltılarak can ve mal kayıplarının asgari düzeye indirilmesi, afet yönetiminin tüm süreçlerinin etkin bir şekilde yürütülmesi, toplumun ve tüm kuruluşların afet farkındalığının artırılması amaçlanmaktadır.

Meydana gelen afetlerde sadece can ve mal kaybı yaşanmamakta tecrübe edilen olay toplum hafızasına yerleşip derin yaralara sebep olmakta, yerleşim yerleri sahip olduğu dinamizmini yitirebilmektedir. Afetlerin etkisi umumi olduğu için alınan bireysel önlemlerin etkisi sınırlı düzeyde kalmaktadır. Dolayısıyla afet öncesinde ve sonrasında koordineli hareket etmek büyük önem arz etmektedir.

⁸⁹Demirköken vd., 2007

Ulusal Deprem Stratejisi Eylem Planı'nda depremlerin etkileriyle baş edebilmek başlığı altında farkındalığın artırılması, eğitimin geliştirilmesi, acil durum haberleşme altyapısının güçlendirilmesi, tahliye ve lojistik koridorları ile barınma alanlarının hazırlanması, herkes tarafından kolay anlaşılabilir ve uygulanabilir bir sistem oluşturulması gerektiğinden bahsedilmektedir. Afet sonrasında ise Türkiye Afet Müdahale Planı'nda belirlenen ilkeler dahilinde müdahale çalışmalarının yürütülmesi oldukça önemlidir.

Ülkemizde yaşadığımız afetlerin sıklığı bu gibi durumlarla bundan sonraki süreçte de karşılaşacağımızı göstermektedir. Yaşam kalitesinin temin edilmesinin en önemli şartlarından biri de ani gerçekleşen afetlere hazırlıklı olarak can ve mal kaybını en aza indirmek, afet sonrasında etkili müdahalede bulunmak ve yaraları hızlı bir şekilde sarmaktır.

6.4.11. Temel Sorunlar

TR61 Bölgesi'nde sosyal ve çevresel sorunlar genel olarak aşağıda listelenmiştir.

- Kente göç veren kırsal yerleşim yerlerinde yaş ortalaması yüksek olması
- Kadınlar, engelliler, yaşlılar, uluslararası göçle gelenler vb. kişilerin dezavantajlı grupların sosyal hayata katılımının kısıtlı olması
- Hükümlü ve engellilerin iş gücüne katılımında yeterli imkân bulunmaması
- Tarım ve imalat sanayiinde uluslararası göçle gelenler dâhil olmak üzere çocuk işçiliğinin artması
- Yaşlı nüfus oranının arttığı bazı ilçelerde yaşlı bakım hizmetlerinin sınırlı düzeyde kalması
- Uluslararası göçle gelen nüfusun sosyoekonomik hayata katılımının kısıtlı olması
- Mevsimlik işçi ailelerinin temel yaşam gereksinimlerine ve eğitime erişiminde güçlük yaşanması
- Yaşlı ve engelliler için sağlık hizmetlerinin sınırlı olması
- Mesleki eğitim kurumlarında uygulamalı eğitim altyapısının zayıf olması
- Toplumda çevre ve iklim değişikliği konusunda farkındalığın istenen düzeyde olmaması
- Şehirlerin altyapısının iklim değişikliğine uyum sürecine hazırlığının düşük seviye olması
- Tarımsal üretimde ekolojik modellerin kısıtlı olması
- Bilinçsiz zirai ilaç kullanımı nedeniyle doğal kaynaklarda kirlenme meydana gelmesi
- Nüfus artışı ve nüfus hareketleri sebebiyle doğal kaynakların yetersiz kalması
- Bilinçsiz su kullanımı sebebiyle yer altı su kaynaklarının tükenmesi
- Bölgede olası afetlere hazırlığın yeterli seviyede olmaması

6.4.12. Hedefler, Tedbirler, Program ve Proje Önerileri

Yaşam Kalitesinin Yükseltilmesi stratejik önceliği kapsamında belirlenen hedefler, sorunların çözümüne yönelik olarak geliştirilen tedbir, program ve proje önerileri maddeler halinde aşağıda ifade edilmiştir.⁹⁰

⁹⁰ Tedbir açıklamalarında belirtilen mekânsal atıflar için Bkz. Bölüm 7.1, Tablo 32 TR61 Bölgesi İlçelerinin Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması, 2022; Bölüm 7.5, Tablo 34: TR61 Bölgesi İlçeleri Birincil ve İkincil Ekonomik Faaliyet Yoğunlaşmaları & Bölüm 7.7, Bölge Mekânsal Gelişim Şeması

HEDEF 1: SAĞLIK HİZMETLERİNE ERİŞİM ARTIRILACAKTIR

Türkiye’de tüm il merkezlerinde tam teşekküllü hastaneler bulunmaktadır. Bazı illerde kamu hastanelerinin yanı sıra özel hastaneler ve üniversite hastaneleri de yer almaktadır. Kırsal kesimde yaşayan, risk grupları içerisinde yer alan vatandaşlar bu hizmetlere erişmekte güçlük yaşamaktadır. Şehir merkezlerinde yaşamasına rağmen evlerinden çıkamayan vatandaşlar ise özelleşmiş sağlık hizmetlerine gereksinim duymaktadır.

Tedbir 1. Risk altındaki gruplar (engelliler, yaşlılar, göçmen gruplar ve yükümlüler) için özelleşmiş sağlık hizmetleri yaygınlaştırılacaktır.

Sağlık kurumlarına başvurarak sağlık hizmetlerinden yararlanmaları konusunda belli zorluklarla karşılaşan bireylere yönelik tasarlanmış sağlık hizmetleri artırılacaktır. Söz konusu sağlık hizmetlerinin gelişmiş sağlık altyapısı olan yerleşim yerlerinde etkin hale getirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla SEGE 2022 sıralamasında üst sıralarda yer alan Muratpaşa, Konyaaltı, Alanya, Manavgat, Kemer, Kepez, Döşemealtı, Serik, Burdur Merkez ve Isparta Merkez ilçeleri öncelikli olacaktır.

Tedbir 2. Yaşlı ve engellilere yönelik uzmanlaşmış sağlık personeli sayısı artırılacaktır.

Bazı dezavantajlı gruplar için özelleşmiş sağlık hizmetleri konusunda uzman sağlık personeli tarafından verilebilmektedir. Hizmetlerin yaygınlaştırılmasına paralel olarak uzman personel sayısı da artırılmalıdır. Önceki tedbirde de belirtildiği üzere SEGE sıralamasında ilk 10 sırada yer alan ilçelerde bu personelin öncelikli olarak istihdam edilmesi ve tesislerin ihtiyaca göre yaygınlaşmasına paralel olarak bu sayının artması önemlidir.

Tedbir 3. Kırsal yerleşimlerde ikamet eden yaşlı ve engellilerin sağlık hizmetlerine erişimini kolaylaştırmak için evde bakım hizmetleri yaygınlaştırılacaktır.

Sağlık kurumları ve hizmetlerine kendi imkânları ile erişmekte zorluk yaşayan yaşlı ve engelli vatandaşlara sağlık hizmetlerinin ulaştırılması bu vatandaşların yaşam kalitesinde önemli artışlara imkân sağlayacaktır. Bu hizmetin bölge genelinde yaygınlaşması önemlidir. Ancak göç sebebiyle nüfusu azalan, geleneksel aile yapısının bozulduğu ve önemli merkezlere uzak mesafede yer alan SEGE sıralamasında alt sıralarda yer alan Antalya ilinde Akseki, İbradı, Gündoğmuş; Burdur’da Kemer, Altınyayla, Ağlasun; Isparta’da Yenişarbademli, Aksu, Sütçüler gibi ilçeler öncelikli olmalıdır.

Tedbir 4. Yaşlı nüfusun yoğun olduğu yerleşimlerde geriatri rehabilitasyon merkezlerinin kurulması teşvik edilecektir.

Yaşlı nüfusun arttığı, geleneksel aile yapısının terk edildiği yerleşim yerlerinde yaşlı bireylerin yaşamlarını devam ettirebilmeleri ve yaşlılık dönemine adaptasyonlarının artırılması amacıyla rehabilitasyon merkezleri kurulmalıdır. Bölge illerinin hepsinde yaşlı nüfus artma eğilimindedir. Mevcut geriatri rehabilitasyon merkezlerinin merkezi yerleşim yerlerinde olması sebebiyle SEGE 2022 sıralamasında üst sıralarda yer alan Muratpaşa, Konyaaltı, Alanya, Manavgat, Kemer, Kepez, Döşemealtı, Serik; Burdur Merkez ve Isparta Merkez ilçelerinin öncelikli kabul edilmesi önemlidir.

Tedbir 5. Dijital sağlık çözümlerinin geliştirilerek özellikle kırsal alanda ve dezavantajlı konumda olan ilçeler için sağlık hizmetlerinin kalitesi artırılacaktır.

En yakın sağlık kurumuna erişimin zor olduğu ve rutin kontrollerin gerektiği durumlarda az masraflı, en optimum şekilde müdahale imkanlarının artırılması hedeflenmektedir. Dijital sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması ile sağlık altyapısı nispeten zayıf olan tüm ilçeler hizmet alır hale gelecektir.

HEDEF 2: EğİTİM KALİTESİ VE EğİTİME ERİşİM İMKÂNLARI ARTIRILACAKTIR

Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması temel koşulu toplumun bütün kesimlerinin tüm eğitim seviyelerine eşit şekilde erişebilmesidir. Toplum ileriye taşıyacak kaliteli bir eğitimin pratik öğrenme vasıtaları ile takviye edilmesi ve gençlerin yeteneklerine uygun alanlara yönlendirilmesi eğitimden elde edilen faydayı artıracaktır.

Tedbir 1. Kırsal alanlarda ikamet eden çocuklara okul öncesi eğitim verilebilmesi için alternatif yöntemler geliştirilecektir.

Kırsalda taşımalı eğitim, ilköğretimden itibaren yükseköğretime kadar üzüm sunmaktadır. Okul ncesi eğitim çocukların gelişimine katkıda bulunmakta ve okul yaşamlarında faydalı olmaktadır. Bu sebeple kırsal yerleşimlerde yaşayan çocukların bu hizmetten faydalanabilmesi önem arz etmektedir. Özellikle SEGE 2022 sıralamasında alt sıralarda yer alan ve önemli merkezlere uzak konumdaki Antalya ilinde Akseki, İbradı, Gündoğmuş; Burdur'da Kemer, Altınyayla, Ağlasun; Isparta'da Yenişarbademli, Aksu, Sütçüler gibi ilçeler bu tedbir kapsamında pilot ilçe olarak belirlenmelidir.

Tedbir 2. Temel eğitimde okullaşma oranı ve eğitim kalitesi artırılacaktır.

Ortaöğretimde ve okullaşma oranının düşük olduğu ilköğretimde eğitim kalitesinin artırılması için diğer kurumlarla iş birliği faaliyetleri geliştirilecek, proje geliştirilmesine katkıda bulunulacaktır.

Tedbir 3. Kariyer ve meslek planlaması için örgün eğitimde rehberlik ve danışmanlık hizmetleri artırılacaktır.

Üniversite hazırlık sürecine giren öğrencilerde meslek seçimi yaparken kendi yeteneklerini yeterince tanıyamama ve geleceğin mesleklerine göre değil günlük eğilimlere göre karar verme eğilimi ağar basmaktadır. Gençlerin doğru mesleklere yönlendirilmeleri Türkiye'nin ve bölgenin beşeri kalkınması açısından oldukça önemlidir. Kariyer danışmanlığı ve meslek planlamasında standardın korunması için faaliyetlerin öncelikle Antalya ilinde Muratpaşa, Konyaaltı, Alanya, Manavgat, Kepez; Burdur'da Merkez ilçe; Isparta'da Merkez ilçe, Eğirdir gibi erişilebilirliği yüksek olan yerleşim yerlerinden başlanarak yaygınlaştırılması önemlidir.

Tedbir 4. Uygulamaya dönük faaliyetlerin eğitim müfredatında ağırlığının artırılmasına yönelik olarak bölgedeki eğitim kurumları, üniversiteler ve özel sektör ile iş birliği teşvik edilecektir.

Bilginin çok hızlı üretildiği ve endüstrinin de aynı seyri takip ettiği günümüzde işletmelerin rekabet güçlerini ve kar marjlarını korumaları için yeni üretim tekniklerini benimsemeleri bir zorunluluktur. Teorik bilgiye birçok kanaldan ulaşılmasına rağmen bu bilginin eğitim kurumlarında pratik uygulamalar ile öğretilmesi yeni mezunların sektöre dinamizm getirmesinin önünü açacaktır. Meslek liseleri, üniversiteler ve OSB'lerin bir arada çalışabileceği sanayi odağı olan ilçeler bu tedbir kapsamındaki işbirliği faaliyetlerinin en verimli yerine getirileceği yerleşim yerleridir.

Tedbir 5. Yaygın eğitim faaliyetlerinin artırılması ve niteliğinin iyileştirilmesi sağlanacaktır.

Hızla gelişen teknoloji kimi meslekleri ortadan kaldırırken kimilerinin de alt dallara ayrılmasına ve diğer disiplinlerle birleşerek farklı mesleklerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Örgün eğitim yeni ortaya çıkan mesleklerdeki insan kaynağı ihtiyacına kısmen cevap verebilmektedir. Dolayısıyla yaygın eğitimin kaliteli ve meslek ihtiyacına cevap verebilecek şekilde standardize edilmesi insan kaynağı kalitesini yükseltirken örgün eğitim üzerindeki yükü azaltacaktır. Bu sebeple üniversitelerin merkezlerinin yer aldığı ve uygulamalı eğitimin gerekli araç ve gereçlerle desteklenebileceği Antalya Konyaaltı, Döşemealtı, Alanya, Serik, Burdur Merkez ve Isparta Merkez gibi yerlerde bu eğitimlerin başlatılması belli bir standardın üzerinde kalınmasını sağlayacaktır.

Örnek Yatırım Fırsatı ve Proje Fikri Künyeleri:

Uçak Bakım Mesleki Eğitim Merkezi (Ek-34)

HEDEF 3: SOSYAL İÇERMENİN SAĞLANMASINA YÖNELİK FAALİYETLER TEŞVİK EDİLECEKTİR

Dezavantajlı gruplarda yer alan kişiler belli sebeplerle sosyal ve ekonomik hayatın dışında kalmaktadırlar. Bu durum sadece kişileri değil onların ailelerini de etkilemektedir. Bu kişilerin toplum hayatını katılımını azami seviye getirmek için gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Tedbir 1. Uluslararası göçle gelenlerin mesleki ve sosyal nitelikleri artırılacaktır.

Uluslararası göçle gelen bireylere sosyal ve ekonomik hayata katılabilmeleri amacıyla yeteneklerine göre topluma katkı sağlama imkânları oluşturulacaktır. Faaliyetlerin öncelikli olarak uluslararası göçle gelen nüfusun daha yüksek oranda yaşadığı Burdur Merkez, Bucak, Isparta Merkez, Yalvaç ve Kepez ilçelerinde yürütülmesi çalışmaların etkisini artıracaktır.

Tedbir 2. Hükümlü ve engelli istihdamının kolaylaştırılması için kamu ve özel sektör arasında iş birliği çalışmaları artırılacaktır.

Toplum yaşamına katılmakta zorlanan, sosyoekonomik yaşamdan uzaklaşan dezavantajlı gruplarda yer alan kişiler için kamu ve özel sektörün iş birliği ile hazırlanan işe yerleştirme programlarına katkıda bulunulacaktır. Söz konusu tedbir kapsamında yapılacak çalışmalar birçok kurum ve kuruluşun ortak çalışmasını gerektirdiği için il merkezlerinde yer alan ilçeler faaliyetlerin gerçekleştirilmesi gereken yerlerdir.

Tedbir 3. Dezavantajlı gruplarda yer alanların toplumsal hayata katılımını kolaylaştırıcı organizasyonlar düzenlenecektir.

Dezavantajlı gruplarda yer alan ve toplumdan dışlanmışlık hisseden bireylerin sadece istihdam yoluyla değil psikolojik olarak da topluma kazandırılmaları için moral motivasyon seviyelerini artıracak çalışmalar desteklenecektir. Kadın, engelli, yaşlı ve çocuk gibi hareket kısıtlılığı bulunan bireylerin ihtiyaçları baz alınarak kentlerdeki ortak kullanım alanları erişilebilirlik standartlarına göre toplumun tüm bireylerinin kullanımına uygun hale getirilecektir. Kentleşmenin yüksek olduğu, SEGE 2022 sıralamasına göre bölgede ilk 10 sırada yer alan ilçeler faaliyetlerin odaklanacağı yerleşim yerleridir.

Tedbir 4. Mevsimlik tarım işçilerinin ailelerinin sosyal hizmetlerden yararlanmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilecektir.

Bölgedeki tarım faaliyetlerinde çalışmak üzere aileleriyle beraber geçici olarak bölgeye gelen kişilerin özellikle çocukları eğitim başta olmak üzere belirli sosyal hizmetlerden yararlanamamaktadır. Bu bireylerin yaşlılarına göre dezavantajlı duruma düşmemeleri için gerekli altyapı çalışmaları desteklenecektir. Tarım faaliyetlerinin yoğun olarak yapıldığı tarım odağı ilçelerden başlanacak, ihtiyaca göre kapsam genişletilecektir.

Tedbir 5. Çocuk işçiliği ve kayıt dışı istihdamla mücadelede gerekli tedbirler alınacaktır.

İmalat ve mevsimlik tarım istihdamında kayıt dışı istihdamın ve çocuk işçiliğinin payının yükselmesi sosyal güvenlik sistemine zarar verdiği gibi eğitimde fırsat eşitliğini ortadan kaldırmakta ve yeni nesillerin geleceğe hazırlanmasında olumsuz etkilere yol açabilmektedir. Bu tedbir kapsamında yapılacak faaliyetlerin bölge geneline yayılması oldukça önemlidir. Birçok kurumun koordinasyon içinde olmasını gerektirdiği için il merkezleri pilot bölge olarak seçilmeli, ilçelere ilerleyen aşamada yayılım sağlanmalıdır.

Örnek Yatırım Fırsatı ve Proje Fikri Künyeleri:

Kadın Kooperatifleri Üretim ve Lojistik Merkezi (Ek-35)

HEDEF 4: DOĞAL KAYNAKLARIN KORUNMASI İÇİN GEREKLİ TEDBİRLER ALINACAKTIR

Doğal kaynaklar bölgedeki ekonomik faaliyetler ve bilinçsiz kullanım sonucu tükenmekte ve zarar görmektedir. Artan nüfusla birlikte artan ihtiyaçlar dikkate alındığında doğal kaynaklardan koruma-kullanma dengesi dahilinde yararlanılmasının ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca yanlış kullanım sonucu kaynaklar kullanım dışı kalmakta veya

canlıların yaşamlarını olumsuz etkileyebilmektedir. Bütün bu olumsuz sonuçlardan kaçınmak bilinçli ve planlı bir yaklaşım ile mümkün olabilmektedir.

Tedbir 1. Hem üreticilerin hem de vatandaşların çevrenin korunması konusunda bilinç seviyesini artıracak çalışmalar yapılacaktır.

İktisadi faaliyetler sürdürülürken barınılan çevrenin doğal denge içinde koruma kullanma dengesine riayet edilerek muhafaza edilmesi sadece şimdiki kuşaklar için değil sonraki kuşakların hayatını idame ettirebilmesi açısından da hayatidir. Yerleşim yerlerinin ekonomik uğraşları birbirinden farklı olduğu için tarım odağı ilçelerde tarımsal faaliyetlerde, sanayi odağı olan ilçelerde sanayi faaliyetlerinde çevre bilincinin sağlanması için farklı stratejiler uygulanacaktır.

Tedbir 2. Yeraltı sularının sürdürülebilir kullanımı için bilinçlendirme mekanizmalarının kurulması sağlanacaktır.

Bazı bölgelerde yer altı kaynaklarından yararlanma miktarı koruma kullanma seviyesinin üzerine çıkmaktadır. Uzun yıllar içerisinde oluşmuş kaynakların kendini yenileyemeyecek şekilde tüketilmesinin önüne geçilmesi için bilinçlendirme mekanizmaları oluşturulacak ve denetleme faaliyetlerine öncelik verilecektir. Öncelikle yağış miktarı diğer havzalardan düşük olan Burdur Kapalı Havzası'ndaki ilçelerde başlayacak çalışmanın tüm bölgeye yayılması oldukça önemlidir.

HEDEF 5: İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNE UYUM VE AFETLERE HAZIRLIK FAALİYETLERİ DESTEKLENECEKTİR

Dünyayı etkisi altına almaya başlayan iklim değişikliğinin en şiddetli hissedileceği bölgelerden biri Akdeniz Havzası'dır. Ortalama sıcaklığın artması ve yağışların azalması sonucu bölgede günlük hayatın ve ekonomik faaliyetlerin önemli ölçüde değişime uğraması ve meydana gelen afetlerin sıklığında ve büyüklüğünde artış beklenmektedir.

Tedbir 1. Yerel kurum ve kuruluşlarla iklim değişikliğine uyum konusunda iş birliği faaliyetleri artırılacaktır.

İklim değişikliği ile mücadelede birçok kuruma yetki alanlarına göre ayrı ayrı sorumluluk düşmektedir. Yerelde etkin müdahale araçlarının belirlenmesi ve bu araçların kullanılabilmesi için bu kurumların eş güdüm içerisinde hareket etmesi sağlanmalıdır. İklim değişikliği ile mücadele tüm bölgede aynı istekle yerine getirilmelidir. Ancak önemli bilgi birikimine sahip üniversiteler, kamu kurumları, yerel yönetimler ve STK'lar gibi pek çok kuruluşun iş birliğini gerektirmesi, öncelikle il merkezlerinde bu faaliyetlerin başlaması gerektiğini göstermektedir.

Tedbir 2. İklim değişikliği kapsamında meydana gelecek sel ve kuraklık gibi meteorolojik olaylara karşı şehirlerin altyapısının uyumlu hale getirilmesi sağlanacaktır.

İklim değişikliği ve şehirlerin birer ısı adasına dönüşmesi neticesinde yağış miktarının azalması ve yağışların de ani ve şiddetli şekilde düşmesi beklenmektedir. Gerek meteorolojik olaylarla

başa çıkılması gerekse de azalan kaynaklar sebebiyle sistem kaynaklı su kayıplarının en aza indirilmesi açısından şehir altyapılarında yapılacak geliştirmeler oldukça önemlidir. Şehirler ne kadar büyük olursa su kaybı ve ihtiyacı da o kadar büyük olmaktadır. Aynı zamanda şehir büyüdükçe sel ve kuraklık riski o ölçüde artmaktadır. En fazla nüfusa sahip ilçeler olan Kepez, Muratpaşa, Alanya, Isparta Merkez, Manavgat, Konyaaltı, Serik, Burdur Merkez ilçelerinde çalışmaların başlatılması diğer ilçelere göre daha fazla aciliyet arz etmektedir.

Tedbir 3. Kojenerasyon tesisleri yaygınlaştırılarak üretilen enerjiden azami şekilde faydalanılması sağlanacaktır.

Klasik enerji üretim sistemlerinde açığa çıkan ısı enerjisi kayıp olarak çevreye verilmektedir. Yeni kurulacak sistemlerin bu kayıpları sisteme kazandıracak şekilde tasarlanması veya eski sistemlere gerekli eklentilerin yapılması desteklenecektir. Enerji üretimi sırasında ısının ortaya çıktığı biyogaz tesisleri bu sistemin kurulumu için ideal yerlerdir.

Tedbir 4. Kentlerde ekolojik yapılaşma teşvik edilecektir.

Kentsel yapılarda, çevre düzenlemelerinde yağmur hasadı ve kullanılmış suların tekrar kullanımı gibi sistemlerin entegre edilmesi teşvik edilecektir. İklim değişikliği sebebiyle yağışlardaki rejim değişiklikleri, betonlaşma sebebiyle su döngüsünün bozulması ve kaynakların beslenememesi vb. sebeplerle yağmur sularının toplanmasını ve tekrar kullanımını sağlayan sistemlerin şehirlerde kullanımı yaygınlaştırılacaktır. Kentsel tarım ve peyzaj uygulamaları ile desteklenen yatay mimari teşvik edilecektir. Kentleşmenin menfi bir etkisi de betonlaşmadır. Dolayısıyla uygulama kentsel nüfusun yüksek olduğu Muratpaşa, Alanya, Isparta Merkez, Manavgat, Konyaaltı, Serik, Burdur Merkez ilçelerinden başlatılacaktır.

Tedbir 5. Karbon ayak izini azaltacak ulaşım imkânları yaygınlaştırılacaktır.

On İkinci Kalkınma Planı'nda sürdürülebilir kent yaklaşımı doğrultusunda karbon ayak izinin düşürülmesi için toplu taşımanın teşvik edileceği ifade edilmiştir. Antalya'da ve Isparta'da raylı sistem uygulamaları ile kent içi ulaşım imkânları çeşitlendirilerek trafik yoğunluğu azaltılabilecektir. Fosil yakıt kullanmayan taşıtların kullanımı teşvik edilecektir. Antalya'da deniz ulaşımı ile ilgili fizibilite çalışmaları yürütülecektir. Akıllı trafik sistemleri yaygınlaştırılacaktır.

Tedbir 6. Afet müdahale ekiplerinin olası afetlere azami ölçüde hazırlıklı olması sağlanacaktır.

Afet müdahale planları uzman ekipler tarafından hazırlanmaktadır ancak afet olgusu çeşitli olasılıkları içermesi sebebiyle her zaman sürprizlere açıktır. Afetin hemen sonrasındaki kısa zaman dilimi can ve mal kayıplarının en aza indirilmesi için oldukça kritiktir. Kapsamlı afet müdahale planları hazırlanacak ve düzenli olarak güncellenecektir. Beklenmeyen durumlarda dahi en optimum müdahalenin yapılması için periyodik, simülasyon destekli, gerekli meslek gruplarının da dahil edildiği geniş kapsamlı tatbikatlar yapılacaktır. Bölge içinde veya dışında meydana gelecek afetlerde görevlendirilebilecek, afetin büyüklüğüne bağlı olarak yurtdışından gelen ekiplerle birlikte çalışabilecek, teknik terimlere hakim ve yabancı dilde iletişim kurabilecek uzman personel yetiştirilmesi için yürütülen programlar desteklenecektir.

Tedbir 7. Afet müdahalesi için gerekli olabilecek alternatif altyapı geliştirme faaliyetleri desteklenecektir.

Afet esnasında iletişim hatları ve ulaşım altyapısı zarar görebilmekte bu duruma bağlı olarak kurtarma ekiplerinin veya acil ihtiyaçların afet bölgesine gönderilmesinde, afetzedeler ve kurtarma ekipleri ile iletişim kurulmasında sorunlar yaşanabilmektedir. Afetin ortaya çıkmasını takip eden saatlerde müdahalenin son derece kıymetli olduğu göz önünde bulundurularak acil durumlar için afet koşullarından etkilenemeyecek alternatif ulaşım ve iletişim altyapısı tasarlanması, fizibilite çalışmaları yapılması ve altyapının iyileştirilmesi desteklenecektir.

Tedbir 8. Antalya, Burdur ve Isparta deprem master planları hazırlanacaktır.

İllerde yapı stoğu envanter çalışması tamamlanacaktır. Riskli yapılar belirlenecek, kentsel dönüşüm alanları ilan edilecek ve önceliklendirilecektir. Taşkın alanlarına zemin iyileştirmesi yapılmadan yerleşime açılan alanlar kentsel dönüşüm alanlarına dâhil edilecektir.

Tedbir 9. Bölge yerleşim yerlerinde eksik veya eski olan jeolojik etüt çalışmaları tamamlanacaktır.

Afet tehlike ve riski taşıyan alanlara öncelik verilerek; imar planına esas çalışmaları eksik olan il merkezi ve ilçelerdeki yerleşim alanlarında 1/1.000 ve 1/5.000 ölçekte imar planına esas jeolojik-jeoteknik veya mikrobölgeleme etütleri tamamlanacaktır. Alüvyal zemine kurulu yerleşim alanlarında, (1/1.000 ve 1/5.000 ölçeğinde) sınılaşma haritası, yer altı su seviyesi haritası gibi zeminin jeoteknik özelliklerini gösteren haritalama çalışmaları tamamlanacaktır. Afet riski taşıyan kentsel ve kırsal yerleşim yerlerinde binalar, iş yerleri ve tarımsal araziler için risk belirlemesine yönelik çalışmalar desteklenecektir.

Tedbir 10. Kent bilgi sistemleri afetleri kapsayacak şekilde oluşturulacak ve afetler konusunda halk bilinçlendirilecektir.

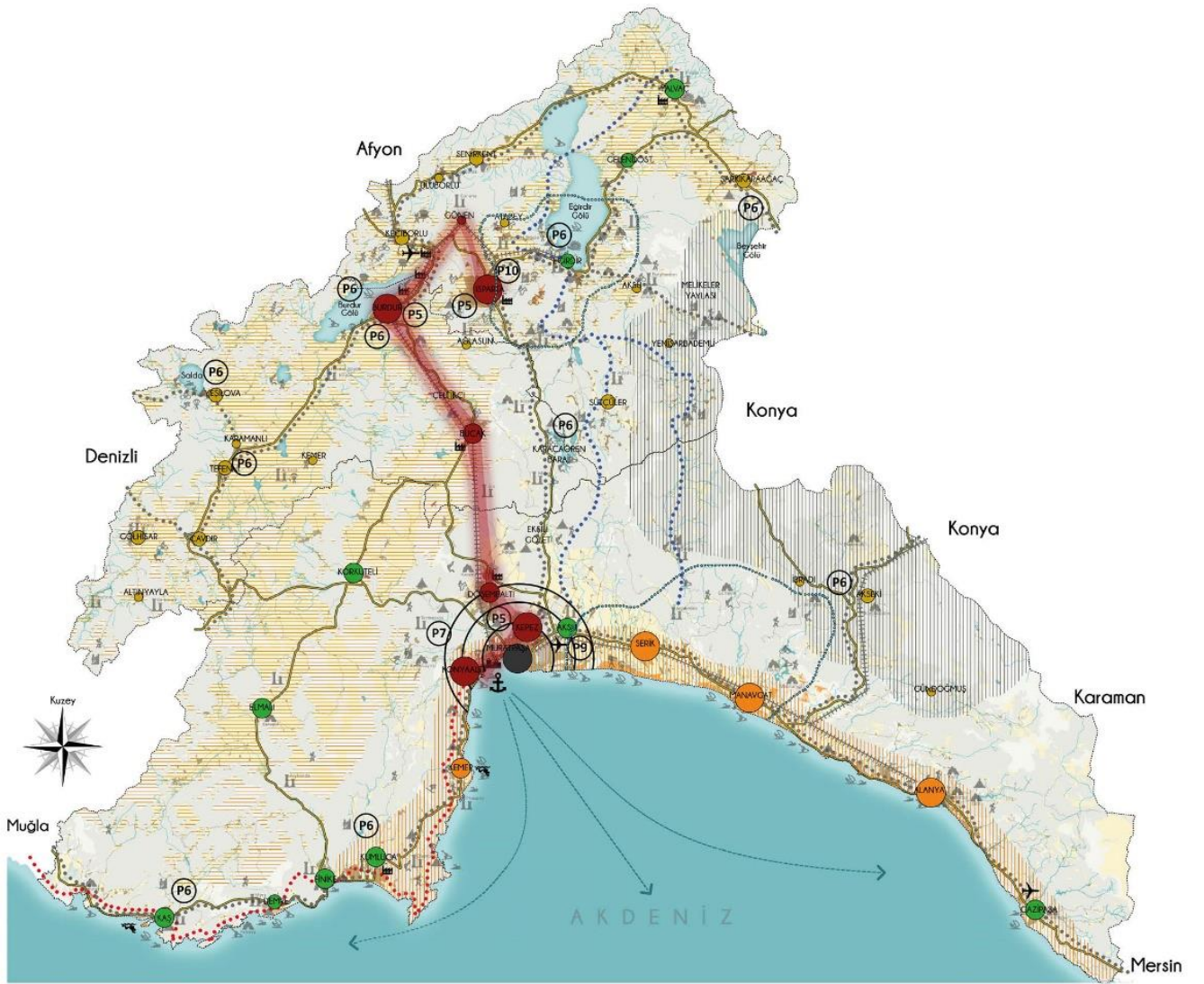
Kent bilgi sistemi altyapısı afetlerde kullanılabilecek verileri içerecek şekilde oluşturulacak veya yenilenecektir. Gerek kentsel gerekse de kırsal yerleşimlerde toplumun afet dirençliliğinin artırılması ve risklerin azaltılması konusunda bilgi ve becerisi geliştirilecektir. Bölgesel risk haritaları özelleştirilip yayımlanarak insanların olası afetlere hazırlık hususunda daha duyarlı olmaları sağlanacaktır.

Örnek Yatırım Fırsatı ve Proje Fikri Künyeleri:

Hayvan Atıklarından Biyogaz Üretim Tesisi Projesi (Ek-36)

Bisiklet Yolu ve İstasyonları Projesi (Ek-37)

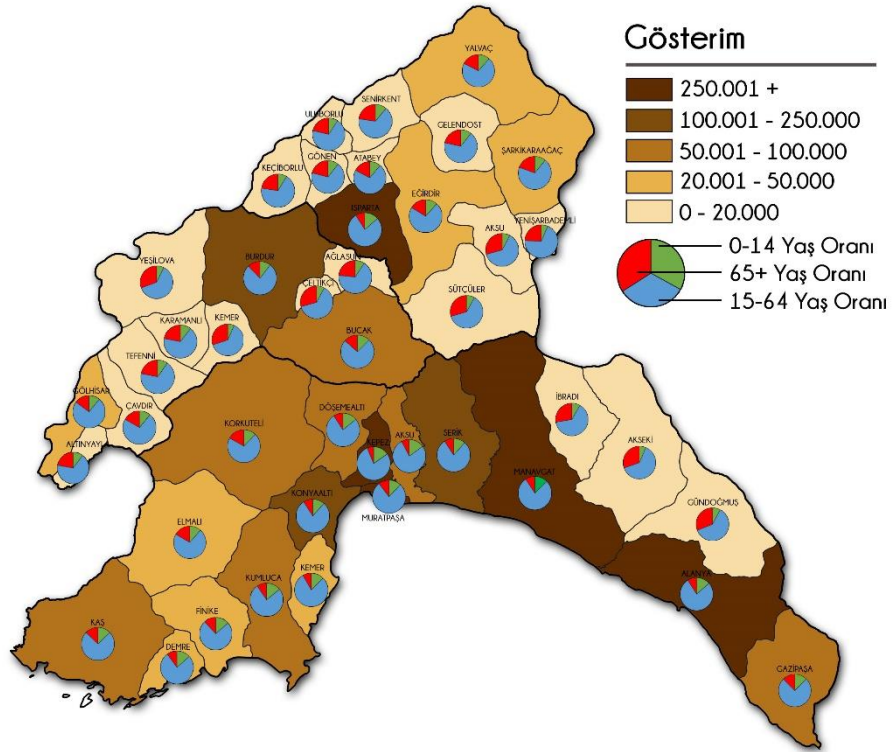
BÖLGENİN MEKÂNSAL ANALİZİ

TR61 Bölgesi yerleşim birimleri arasında; insan yoğunluğu, ekonomik kaynaklar, altyapı dağılımının farklılık göstermesi bölge içi gelişmişlik farklarının oluşmasına neden olmaktadır. Bu farkların azaltılması ve farklı düzeyde gelişmişlik seviyesinde bulunan yerleşim birimlerine yönelik farklı politikalar geliştirilmesi amacı ile bölge mekânsal olarak incelenmiştir.

TR61 Bölgesi 3 il 43 ilçeden oluşmaktadır. Bölge nüfusu 3.407.128 kişidir. Bu nüfusun yüzde 79'u Antalya'da, yüzde 13'ü Isparta'da, yüzde 8'i Burdur'da ikamet etmektedir.

Şekil 65 TR61 Bölgesi İlçelerinin Nüfus ve Yaş Dağılımı, 2022

TÜİK 2022 yılı ADNKS verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Bölgenin en büyük nüfuslu ilçeleri 250 bin üzeri nüfusu olan Antalya'nın Kepez, Muratpaşa, Alanya, Manavgat ve Isparta'nın Merkez ilçeleridir. 20 bin altında nüfusu olan, bölgenin en küçük nüfuslu 20 ilçesinin 9'u Isparta, 8'i Burdur, 3'ü Antalya ilçesidir. Bölgede 65 yaş ve üzeri nüfusun toplam nüfusa oranı sıralamasında en üstte yer alan 18 ilçe, bölgenin en küçük nüfuslu 20 ilçesi arasındadır.

TR61 Bölgesi kırsal yerleşimlerinin belirlenmesinde Türkiye İstatistik Kurumu tarafından Avrupa İstatistik Ofisinin yaklaşımına göre nüfus yoğunluğu baz alınarak hazırlanan ilçe düzeyinde Kentleşme Derecesi Çalışması sonuçları temel alınmıştır.

TR61 Bölgesi illerinin kent kır nüfus istatistikleri Tablo 31'de gösterilmiştir. Bölge nüfusunun yüzde 58,9'u yoğun kent olarak sınıflandırılan yerleşimlerde, yüzde 23,7'si orta yoğun kent

olarak sınıflandırılan yerleşimlerde, yüzde 17,4'ü kırsal yerleşimlerde ikamet etmektedir.⁹¹ Yoğun kent olarak sınıflandırılan yerleşimlerde ikamet eden nüfus oranı en yüksek olan bölge ili Antalya, en düşük olan bölge ili Burdur'dur. Kır olarak sınırlandırılan yerleşimlerde ikamet eden nüfus oranı en yüksek olan bölge ili Burdur, en düşük olan bölge ili ise Antalya'dır.

Tablo 31 TR61 Bölgesi Kent Kır Nüfus İstatistikleri

İl	Toplam Nüfus	Yoğun Kent Nüfusu	Orta Yoğun Kent Nüfusu	Kır Nüfusu	Yoğun Kent Nüfus Oranı (Yüzde)	Orta Yoğun Kent Nüfus Oranı (Yüzde)	Kır Nüfus Oranı (Yüzde)
Antalya	2.688.004	1.695.899	640.042	352.063	63,1	23,8	13,1
Isparta	445.325	218.188	90.333	136.804	49,0	20,3	30,7
Burdur	273.799	94.115	77.394	102.290	34,4	28,3	37,4
TR61 Bölgesi	3.407.128	2.008.202	807.769	591.157	58,9	23,7	17,4
Türkiye	85.279.553	57.934.583	12.629.180	14.715.790	67,9	14,8	17,3

Kaynak: TÜİK, Kent Kır Nüfus İstatistikleri, 2022

7.1. İlçelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması

Sosyoekonomik gelişmişliği yansıtan 56 değişkenli bir veri seti ile hazırlanan 2022 Yılı İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması ile Türkiye ilçelerinin gelişmişlik endeks değerleri, sıralamaları, kademeleri belirlenmiştir. Söz konusu araştırma sonucunda elde edilen, TR61 Bölgesi ilçelerinin sıralamadaki yerleri, aldığı skorlar ve belirlenen altı kademe içerisindeki konumları Tablo 32'de belirtilmiştir.

Türkiye genelinde belirlenen altı kademe arasındaki ilk kademe içerisinde yer alan TR61 Bölgesi'nin en gelişmiş ilçeleri Antalya'nın Muratpaşa, Konyaaltı ve Alanya ilçeleridir. İkinci kademe ilçeler arasında Antalya'dan 7 ilçe (Manavgat, Kemer, Kepez, Döşemealtı, Serik, Kumluca ve Aksu) Burdur'dan 2 ilçe (Merkez ve Bucak), Isparta'dan 1 ilçe (Merkez) bulunmaktadır. Birinci ve ikinci kademede yer alan bölgenin en gelişmiş ilçelerinin oluşturduğu birleşik alan; bölgedeki yoğun kitle turizmi ve sanayi faaliyetlerinin yoğunlaştığı ilçeleri, örtü altı tarımsal üretimde öne çıkan ilçeleri, hizmet sektörlerinin yoğunlaştığı kentsel merkezleri kapsamaktadır.

Tablo 32 TR61 Bölgesi İlçelerinin Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması, 2022

İl Adı	İlçe Adı	Türkiye Sıralaması	Bölge İçi Sıralama	İl İçi Sıralama	Skor	Kademe
Antalya	Muratpaşa	15	1	1	3,173	1
Antalya	Konyaaltı	27	2	2	2,465	1
Antalya	Alanya	64	3	3	1,676	1
Isparta	Merkez	73	4	1	1,551	2
Antalya	Manavgat	74	5	4	1,538	2
Antalya	Kemer	80	6	5	1,501	2
Antalya	Kepez	88	7	6	1,392	2
Antalya	Döşemealtı	100	8	7	1,216	2
Burdur	Merkez	142	9	1	0,917	2
Antalya	Serik	152	10	8	0,852	2
Antalya	Kumluca	219	11	9	0,515	2
Antalya	Aksu	225	12	10	0,476	2
Burdur	Bucak	233	13	2	0,439	2
Antalya	Finike	258	14	11	0,315	3
Antalya	Kaş	276	15	12	0,203	3
Antalya	Demre	280	16	13	0,180	3

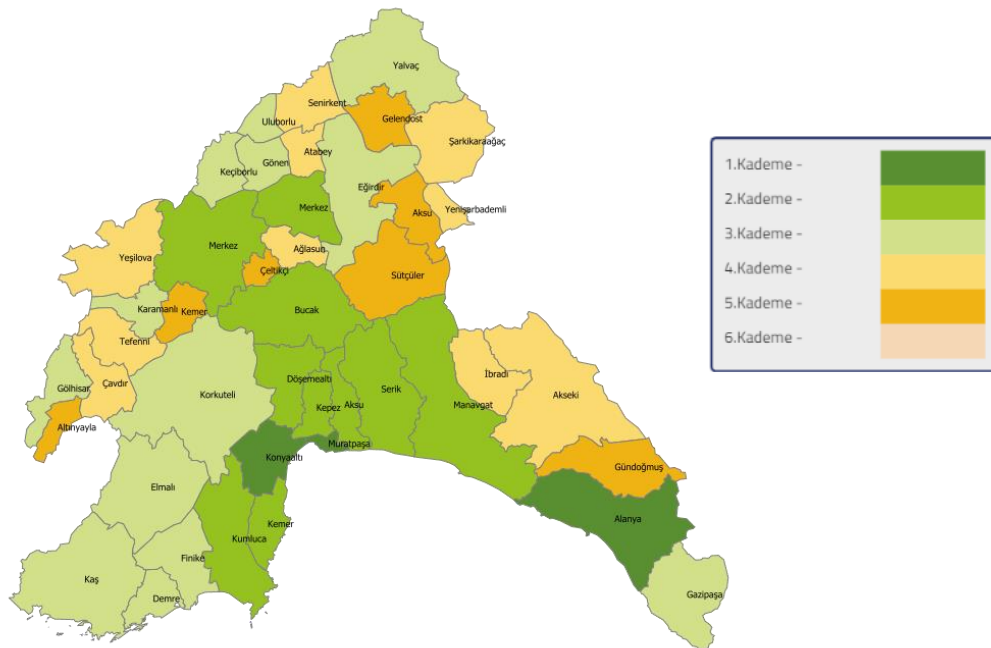
⁹¹ TÜİK, ADNKS, Veri Yılı: 2021 & Kentleşme Derecesi Çalışması, 2022

Antalya	Gazipaşa	289	17	14	0,152	3
Antalya	Korkuteli	307	18	15	0,081	3
Burdur	Göhlhisar	312	19	3	0,074	3
Isparta	Gönen	351	20	2	-0,034	3
Burdur	Karamanlı	352	21	4	-0,034	3
Isparta	Eğirdir	371	22	3	-0,087	3
Isparta	Yalvaç	377	23	4	-0,100	3
Isparta	Uluborlu	381	24	5	-0,113	3
Isparta	Keçiborlu	399	25	6	-0,147	3
Antalya	Elmalı	401	26	16	-0,150	3
Antalya	Akseki	419	27	17	-0,182	4
Isparta	Şarkikaraağaç	466	28	7	-0,249	4
Antalya	İbradı	471	29	18	-0,264	4
Isparta	Atabey	495	30	8	-0,299	4
Burdur	Tefenni	511	31	5	-0,325	4
Burdur	Yeşilova	515	32	6	-0,336	4
Isparta	Senirkent	544	33	9	-0,387	4
Isparta	Yenişarbademli	567	34	10	-0,421	4
Burdur	Çavdır	588	35	7	-0,448	4
Burdur	Ağlasun	611	36	8	-0,476	4
Burdur	Çeltikçi	660	37	9	-0,528	5
Burdur	Kemer	677	38	10	-0,549	5
Isparta	Gelendost	752	39	11	-0,641	5
Burdur	Altınyayla	761	40	11	-0,663	5
Isparta	Aksu	770	41	12	-0,679	5
Isparta	Sütçüler	845	42	13	-0,811	5
Antalya	Gündoğmuş	848	43	19	-0,815	5

Kaynak: SEGE 2022 (İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması)

Bölgenin negatif skor alan, az gelişmiş ilçeleri ise genel olarak nüfusun az, yaşlı nüfusun oransal olarak fazla olduğu, geleneksel kırsal ekonomiye sahip, gelir düzeyi düşük ilçelerdir. Söz konusu ilçelerin ve bağlı kırsal yerleşimlerin ekonomileri çoğunlukla hanehalkı geçimine yönelik bitkisel üretim ve/veya hayvancılık faaliyetleri üzerine kuruludur. Nüfusları yetersiz altyapı ve hizmet faaliyetlerindeki yetersizlikten dolayı azalma eğilimindedir. TR61 Bölgesi ilçelerinin sosyoekonomik gelişmişlik kademeleri Şekil 66'da gösterilmiştir.

Şekil 66 TR61 Bölgesi İlçelerinin Sosyoekonomik Gelişmişlik Gösterimi

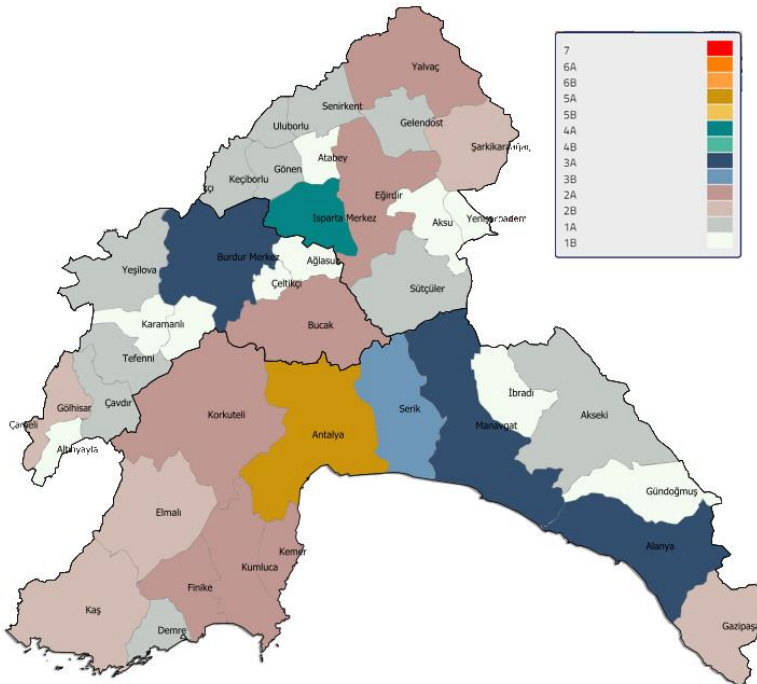
Kaynak: SEGE 2022 (İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması)

7.2. Kentsel Hizmet Merkezleri

Türkiye’de Kentsel ve Kırsal Yerleşim Sistemleri Araştırması (YER-SİS), Türkiye’nin sosyoekonomik mekânsal yapısını incelemek, yeni dinamikler çerçevesinde yerleşimler arası hiyerarşik ve hiyerarşik olmayan ilişkileri belirlemek, ulusal ve bölgesel planlama ve yatırım faaliyetlerini yönlendirici bir karar destek sistemi kurmak amacıyla yürütülmüştür. Araştırma kapsamında en küçük yerleşim birimi olan kırsal mahalleler ile köylerden büyük şehirlere kadar ülkenin bütün yerleşimleri arasındaki sosyoekonomik ilişkiler, yerleşimlerin hizmet verme büyüklüğü ve önemi analiz edilmiştir. YER-SİS kapsamında yerleşim yerlerinin hizmet skorları hesaplanmış, elde edilen skorlarla kentsel ve kırsal hizmet merkezlerinin kategorileri belirlenmiştir.

YER-SİS kapsamında Türkiye’nin tüm ilçeleri sağladığı hizmet yoğunluğu bakımından 13 dereceye ayrılmıştır. Antalya Merkez, Türkiye’nin en büyük üç ilinin ardından gelen ve 5A derecesinde yer alan dört yerleşim arasındadır.⁹² TR61 Bölgesi’ndeki diğer yerleşimlere bakıldığında Antalya Merkez’den sonra çevresi ile etkileşimi en yüksek yerleşim olarak Isparta Merkez göze çarpmakta ve 4A derecesinde sınıflandırılmaktadır. 3A derecesinde sınıflandırılan yerleşimler Burdur Merkez, Alanya ve Manavgat; 3B derecesinde sınıflandırılan yerleşim Serik; 2A derecesinde sınıflandırılan yerleşimler Finike, Kumluca, (Antalya) Kemer, Korkuteli, Yalvaç, Eğirdir ve Bucak; 2B derecesinde sınıflandırılan yerleşimler Kaş, Elmalı, Gazipaşa ve Şarkikaraağaç; 1A derecesinde sınıflandırılan yerleşimler Demre, Akseki, Senirkent, Uluborlu, Keçiborlu, Gönen, Gelendost, Sütçüler, Yeşilova, Tefenni ve Çavdır’dır. Geriye kalan bölge ilçeleri ise 1B derecesinde sınıflandırılmıştır. TR61 Bölgesi kentsel hizmet merkezleri Şekil 67’de gösterilmiştir.

Şekil 67 TR61 Bölgesi Kentsel Hizmet Merkezleri

Kaynak: YER-SİS (yersis.gov.tr)

⁹² Diğer üç yerleşim yeri; Bursa Merkez, Adana Merkez ve Konya Merkez’dir.

7.3. Kırsal Hizmet Merkezleri

Kırsal hizmet merkezlerinin tespitinde kullanılan hizmet akışlarına ilişkin veriler “Yerleşim Merkezlerinin Kademelenmesi Çalışması Köy/Kırsal Mahalle/Belde Anketi” ile elde edilmiştir. Türkiye genelinde yürütülen anket kapsamında yer alan 37.036 kırsal yerleşimden 24.559’unun kendisinden başka hiçbir yerleşime hizmet vermediği, 12.477’sinin ise eğitim, sağlık, ticaret, iş gücü ve ulaşım boyutlarının en az birinde kendisinden farklı en az bir yerleşime hizmet verdiği tespit edilmiştir. Kendisinden başka hiçbir yerleşime hizmet vermeyen 24.559 yerleşim, kırsal hizmet merkezleri yapısının en altında “hizmet vermeyenler” olarak tespit edilmiştir. Kalan 12.477 yerleşimin hizmet merkezleri yapısındaki yeri ise yerleşimler tarafından verilen hizmetlerin ağırlığına ve hizmet verilen yerleşimlerin nüfuslarına bağlı olarak geliştirilen bir yöntem aracılığı ile belirlenmiştir.

Türkiye’de en çok 4A kırsal hizmet merkezi derecesine sahip yerleşimin bulunduğu il 21 yerleşim ile Muğla, ikinci sırada yer alan iki il ise 18’er yerleşim ile Antalya ve İzmir’dir. TR61 Bölgesi illerinden Antalya’da 293, Burdur’da 80, Isparta’da 80 kırsal hizmet merkezi tespit edilmiştir. Bu yerleşimler hizmet merkezi derecesi ayrımında Tablo 33’te gösterilmiştir.

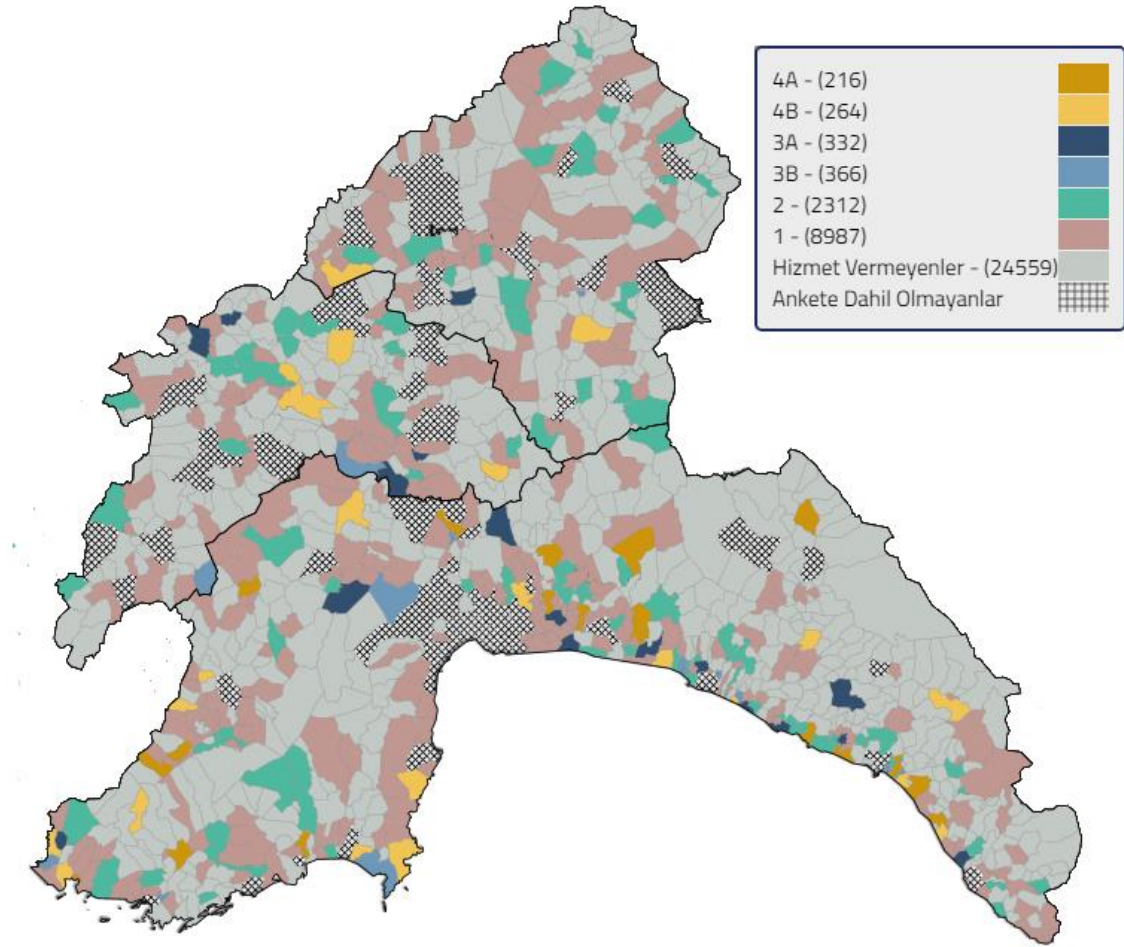
Tablo 33 TR61 Bölgesi Yerleşimlerinin Kırsal Hizmet Merkezi Dereceleri Ayrımında Dağılımı

Kırsal Hizmet Merkezi Derecesi	Antalya	Burdur	Isparta	TR61 Bölgesi
4A	18	-	-	18
4B	16	4	2	22
3A	12	4	1	17
3B	10	2	1	13
2	54	18	21	93
1	183	52	63	298
Toplam	293	80	88	461

Kaynak: YER-SİS (yersis.gov.tr)

En üst (4A) hizmet merkezi derecesine sahip Antalya ili mahalleleri Finike Turunçova; Alanya Avsallar, Konaklı, Demirtaş, Oba ve Mahmutlar; Kaş Kalkan, Gömbe ve Kasaba; Serik Abdurrahmanlar, Gebiz ve Çandır; Akseki Cevizli; Döşemealtı Ilıcaköy; Manavgat Beşkonak; Elmalı Akçay; Manavgat Taşağıl ile Korkuteli Kızılcadağ’dır. Bu yerleşimler aşağıdaki haritada koyu sarı renkli olarak gösterilmiştir. Isparta ve Burdur’da 4A kırsal hizmet merkezi derecesine sahip yerleşim bulunmamaktadır. TR61 Bölgesi kırsal hizmet merkezleri bütünleşik olarak Şekil 68’de gösterilmiştir.

Şekil 68 TR61 Bölgesi Bütünleşik Kırsal Hizmet Merkezleri Haritası

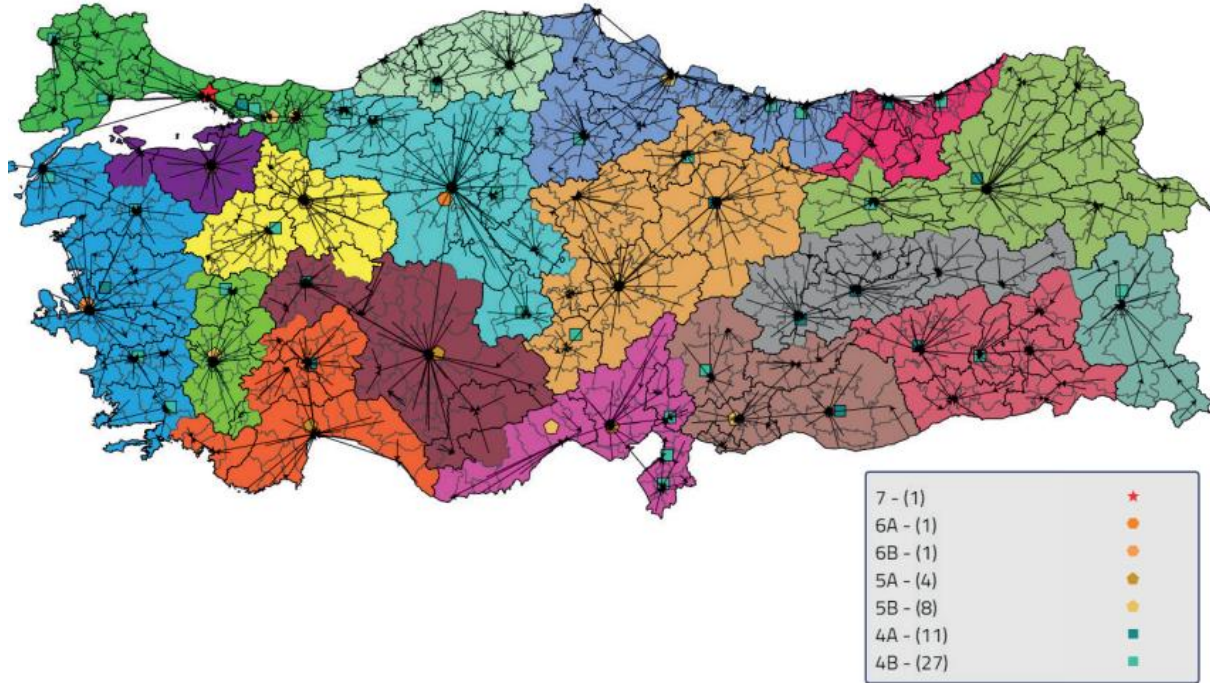
Kaynak: YER-SİS (yersis.gov.tr)

7.4. Yerleşim Merkezlerinin Etki Alanları

Türkiye’de Yerleşimlerin Etki Alanları Haritası aşağıda gösterilmiştir. Elde edilen etki alanları 18 bölge merkezi çevresinde şekillenen ve bu merkezlere bağlanan ağaç diyagramı şeklindeki bir yapıya işaret etmektedir. Genel itibarıyla, derecesi düşük olan alt merkezler bir üst derece merkezlere, bunlar da daha üst derecedeki merkezlere bağlanmaktadır. Sonuç olarak, 18 merkezin (İstanbul, Ankara, İzmir, Denizli, Bursa, Antalya, Adana, Gaziantep, Eskişehir, Konya, Kayseri, Karabük, Diyarbakır, Malatya, Samsun, Trabzon, Erzurum, Van) ve bu merkezlerin

altında yer alan alt merkezlerin etki alanları elde edilmiştir. Türkiye’deki yerleşimlerin kısıtlı etki alanları ve bölge merkezleri Şekil 69’da gösterilmiştir.

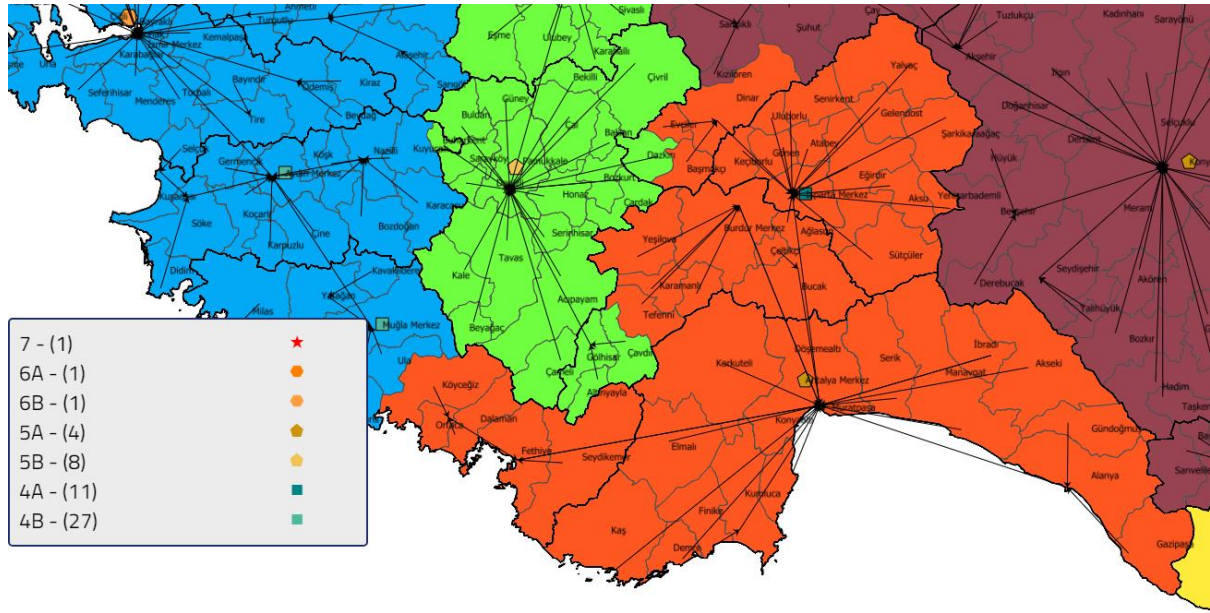
Şekil 69 Türkiye Yerleşimlerinin Kısıtlı Etki Alanı Haritası ve Bölge Merkezleri

Kaynak: YER-SİS (yersis.gov.tr)

TR61 Bölgesi perspektifinden bakıldığında bölge sınırlarını aşan bir Antalya Merkez etki alanı gözlenmektedir. Haritada Antalya’nın etki alanını gösteren turuncu renkli bölgenin sınırları TR61 Bölgesi (Antalya-Isparta-Burdur) sınırlarına yakındır. Bölgenin en büyük çekim merkezi Antalya Merkez 5A olarak, ikinci sıradaki Isparta Merkez ise 4A olarak derecelendirilmiştir. Bölgenin etki alanının Antalya ve Isparta il sınırlarını aştığı, Burdur il sınırları içerisindeki yerleşimlerin bir kısmının Denizli’nin etki alanında olduğu görülmektedir. Bölge, Antalya Merkez’in çekim etkisi ile TR61 Bölgesi dışından Muğla’nın Fethiye, Ortaca, Seydikemer, Dalaman ve Köyceğiz ilçelerini, Isparta Merkez’in çekim etkisi ile Afyonkarahisar’ın Dinar, Başmakçı ve Evciler ilçelerini de kapsamaktadır. Yerleşimlerin ağ ilişkileri analiz çalışması sonucunda görülen bir diğer husus ise Burdur Merkez’in ağ ilişkilerinin sınırlı düzeyde olması nedeniyle Burdur’un Bucak ve Çeltikçi ilçelerinin Antalya Merkez’in; Ağlasun ilçesinin Isparta Merkez’in; Gölhisar, Çavdır ve Altınyayla ilçelerinin ise Denizli Merkez’in çekim etkisi altına girmiş olduğunun gözlenmesidir. Antalya Merkez etki alanı Şekil 70’de gösterilmiştir.

Şekil 70 Antalya Merkez Etki Alanı Haritası

Kaynak: YER-SİS (yervis.gov.tr)

7.5. İlçelerin Ekonomik Kademelenmesi

Ekonomik kademelenme çalışması TR61 Bölgesi ilçelerinin ekonomik faaliyetlerindeki yoğunlaşma düzeylerine göre sıralanması ve ilçe ekonomilerinin dayalı olduğu ana faaliyetler ayırımında gruplandırılması esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacı birbirinden farklı gelişmişlik düzeyine ve uzmanlaşma alanlarına sahip ilçelerin gruplandırılarak tüm bölge için belirlenen genel tedbirlerin ilçe grupları ayırımında özelleştirilmesi ve önceliklendirilmesidir.

TR61 Bölgesi'nde bulunan ilçeler için gerçekleştirilen bu çalışmada öne çıkan ekonomik ana faaliyet alanları; sanayi, turizm ve tarım olarak belirlenmiştir. İlçeler söz konusu üç sektördeki gelişmişlik düzeylerine göre ele alınmış ve en büyük ağırlığa sahip oldukları ekonomik faaliyet alanlarına göre **tarım, sanayi ve turizm odağı ilçeler** olarak gruplandırılmıştır.⁹³

Üç ana faaliyet alanından herhangi birinde büyük ölçüde gelişme sağlayamamış ve dolayısıyla herhangi bir gruba dâhil olmayan ilçeler **geleneksel ekonomiye sahip ilçeler** olarak sınıflandırılmıştır. Ortalama gelir düzeyleri düşük olan ve ekonomileri büyük ölçüde tarım ve doğal kaynaklara dayanan bu ilçelerde yürütülen faaliyetler genellikle artı değer üretmekten ziyade hanehalkı geçimine yöneliktir.

İkincil odak tanımı ise ekonomik olarak en güçlü olduğu faaliyet alanı dışında diğer bir veya iki faaliyet alanında daha gelişme kaydetmiş ilçeler ile geleneksel ekonomiye sahip olup herhangi bir faaliyet alanında gelişme potansiyeli olan ilçeleri ifade etmek için kullanılmıştır.

⁹³ İlçelerin sanayi, tarım ve turizm faaliyetlerindeki ekonomik gelişmişlik durumlarının belirlenmesi sürecinde Sosyal Güvenlik Kurumu çalışan sayısı verileri, Girişimci Bilgi Sistemi net satış verileri, Türkiye İstatistik Kurumu tarımsal fiyatlar, bitkisel üretim ve hayvancılık istatistikleri verileri, Kültür ve Turizm Bakanlığı konaklama istatistikleri verileri kullanılmıştır.

Birincil ve ikincil ekonomik faaliyet yoğunlaşma durumlarına göre gruplara ayrılmış TR61 Bölgesi ilçeleri Tablo 34’te gösterilmiştir.

Tablo 34 TR61 Bölgesi İlçeleri Birincil ve İkincil Ekonomik Faaliyet Yoğunlaşmaları

Tarım Odağı İlçeler	Sanayi Odağı İlçeler	Turizm Odağı İlçeler	Geleneksel Ekonomiye Sahip İlçeler
Antalya Aksu	Antalya Döşemealtı	Antalya Alanya	Antalya Akseki
Antalya Demre	Antalya Kepez	Antalya Kemer	Antalya Gündoğmuş
Antalya Elmalı	Antalya Konyaaltı	Antalya Manavgat	Antalya İbradı
Antalya Finike	Burdur Bucak	Antalya Serik	Burdur Ağlasun
Antalya Gazipaşa	Burdur Merkez	İkincil Turizm Odağı İlçeler	Burdur Altınyayla
Antalya Kaş	Isparta Gönen	Antalya Akseki	Burdur Çavdır
Antalya Korkuteli	Isparta Merkez	Antalya Aksu	Burdur Çeltikçi
Antalya Kumluca	İkincil Sanayi Odağı İlçeler	Antalya Demre	Burdur Gölhisar
Isparta Eğirdir	Antalya Aksu	Antalya Döşemealtı	Burdur Karamanlı
Isparta Gelendost	Antalya Alanya	Antalya Finike	Burdur Kemer
Isparta Yalvaç	Antalya Elmalı	Antalya Gündoğmuş	Burdur Tefenni
İkincil Tarım Odağı İlçeler	Antalya Finike	Antalya İbradı	Burdur Yeşilova
Antalya Alanya	Antalya Gazipaşa	Antalya Kaş	Isparta Aksu
Antalya Döşemealtı	Antalya Kaş	Antalya Konyaaltı	Isparta Atabey
Antalya Kepez	Antalya Kemer	Antalya Kumluca	Isparta Keçiborlu
Antalya Manavgat	Antalya Korkuteli	Burdur Ağlasun	Isparta Senirkent
Antalya Serik	Antalya Kumluca	Burdur Bucak	Isparta Sütçüler
Burdur Ağlasun	Antalya Manavgat	Burdur Gölhisar	Isparta Şarkikaraağaç
Burdur Bucak	Antalya Serik	Burdur Yeşilova	Isparta Uluborlu
Burdur Çavdır	Burdur Altınyayla	Isparta Aksu	Isparta Yenişarbademli
Burdur Çeltikçi	Burdur Karamanlı	Isparta Atabey	
Burdur Gölhisar	Burdur Tefenni	Isparta Eğirdir	Metropolitan Alan Merkezi
Burdur Karamanlı	Isparta Atabey	Isparta Gönen	Antalya Muratpaşa
Burdur Kemer	Isparta Eğirdir	Isparta Keçiborlu	
Burdur Merkez	Isparta Keçiborlu	Isparta Merkez	
Burdur Tefenni	Isparta Senirkent	Isparta Sütçüler	
Burdur Yeşilova	Isparta Şarkikaraağaç	Isparta Şarkikaraağaç	
Isparta Atabey	Isparta Yalvaç	Isparta Yalvaç	
Isparta Gönen		Isparta Yenişarbademli	
Isparta Keçiborlu			
Isparta Senirkent			
Isparta Şarkikaraağaç			
Isparta Uluborlu			

Kaynak: Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı

Tarım Odağı İlçeler: Bitkisel üretim değeri ve canlı hayvan varlığı değeri toplamı bölge ortalamasının üzerinde olan ve ekonomisi öncelikli olarak tarıma dayalı olan ilçelerdir. Örtü altı sebze üretiminin yoğun olduğu Aksu (Antalya), Kumluca, Finike, Demre, Kaş, Gazipaşa; meyvecilik faaliyetlerinin yoğun olarak gerçekleştirildiği Korkuteli, Elmalı, Eğirdir, Gelendost; hem bitkisel üretim ve hem hayvancılık faaliyetleri ile ön plana çıkan Yalvaç bu kapsamda

değerlendirilmiştir. Bölgenin toplam bitkisel üretim değerinin yüzde 56'sı belirtilen 11 ilçe tarafından karşılanmaktadır.⁹⁴

Sanayi Odağı İlçeler: Sanayi faaliyetlerinin yoğunlaştığı ve çeşitlendiği ilçelerdir. Isparta ve Burdur Merkez ilçeleri ile Gönen, Bucak, Döşemealtı, Konyaaltı ve Kepez'i kapsamaktadır. Bölge imalat sanayi işletmeleri büyük ölçüde bu ilçelerde faaliyet göstermektedir. Bölgenin faal durumdaki organize sanayi bölgelerinin tümü, Antalya Serbest Bölgesi ve Antalya Limanı bu ilçelerdedir. Küçük sanayi sitelerinde faaliyet gösteren işletmelerin yüzde 75'i bu ilçelerde bulunmaktadır.⁹⁵

Turizm Odağı İlçeler: Antalya'nın Manavgat, Alanya, Serik ve Kemer ilçeleridir. Bu ilçelerde faaliyet gösteren konaklama tesislerinin büyük bölümü kıyı şeridinde yakın noktalarda yer almaktadır. Yerli ve yabancı turistlerin bu dört ilçedeki tesislerde bir yıl içinde yapmış olduğu geceleme sayısı bölgede yapılan toplam geceleme sayısının yüzde 84'üne, tüm Türkiye'de yapılan toplam geceleme sayısının yüzde 40'ına karşılık gelmektedir.⁹⁶

Geleneksel Ekonomiye Sahip İlçeler: Sanayi ve turizm sektörleri çok fazla gelişmemiş, ekonomileri büyük ölçüde tarım ve doğal kaynaklara dayalı olan, sosyoekonomik göstergeleri genel olarak bölge ortalamasının altında kalan ilçelerdir. Söz konusu 20 ilçenin ana geçim kaynağı tarımsal faaliyetler olmasına rağmen bu ilçelerin toplam bitkisel üretim değerinden aldıkları pay yaklaşık yüzde 13 oranına, toplam büyükbaş ve küçükbaş canlı hayvan değerinden aldıkları pay yaklaşık yüzde 28 oranına karşılık gelmektedir.⁹⁷ Bu ilçelerde faaliyet gösteren girişimlerin toplam cirosu tüm bölgede faaliyet gösteren işletmelerin cirosunun yüzde 1,9'una karşılık gelmektedir.⁹⁸ Bu ilçeler genel olarak ekonomik faaliyetlerinin sınırlı ve dolayısıyla yaşam standartlarının düşük olmasının etkisi ile göç vermektedir. Bu ilçelerin 2012 yılı toplam nüfusu 204.477 kişi iken on yıllık süreçte yüzde 7,7 oranında azalarak 2022 yılında 188.732 kişi olmuştur.⁹⁹

İkincil Tarım Odağı İlçeler: Tarım odağı ilçeler kadar bitkisel ve hayvansal üretim faaliyetleri olmamakla birlikte belli tarımsal ürünlerin üretiminde uzmanlaşma emareleri bulunan yerleşimlerdir. Bu ilçelerde tarımsal ürünlere dayalı imalat sanayiinin gelişmesinin görece daha kolay olabileceği değerlendirilmektedir.

İkincil Sanayi Odağı İlçeler: Geleneksel ekonomiye sahip veya sanayi ya da turizm odağı olmakla birlikte sanayi faaliyetleri açısından gelişme kaydetmiş ilçelerdir. Bu ilçelerde organize sanayi veya endüstri bölgesi bulunmamaktadır. Genel olarak bazı ilçelerde küçük sanayi siteleri, dağınık ve genelde küçük imalat sanayi işletmeleri, maden ocakları, tamir ve bakım atölyeleri bulunmaktadır.

İkincil Turizm Odağı İlçeler: Kitle turizminden ziyade ekoturizm potansiyeli yüksek olan ilçelerdir. Söz konusu ilçelerde ulaşım, kent ve turizm altyapısının ve üstyapısının iyileştirilmesi durumunda, dar bir kıyı şeridinde sıkışmış Antalya turizm sektörünün krizlere karşı daha

⁹⁴ Türkiye İstatistik Kurumu 2021 yılı Bitkisel Üretim ve Tarımsal Fiyat İstatistikleri kullanılarak hesaplama yapılmıştır.

⁹⁵ Sanayi Bölgeleri Genel Müdürlüğü İstatistikleri, Veri Yılı: 2022

⁹⁶ Kültür ve Turizm Bakanlığı, Turizm İstatistikleri, Veri Yılı: 2022

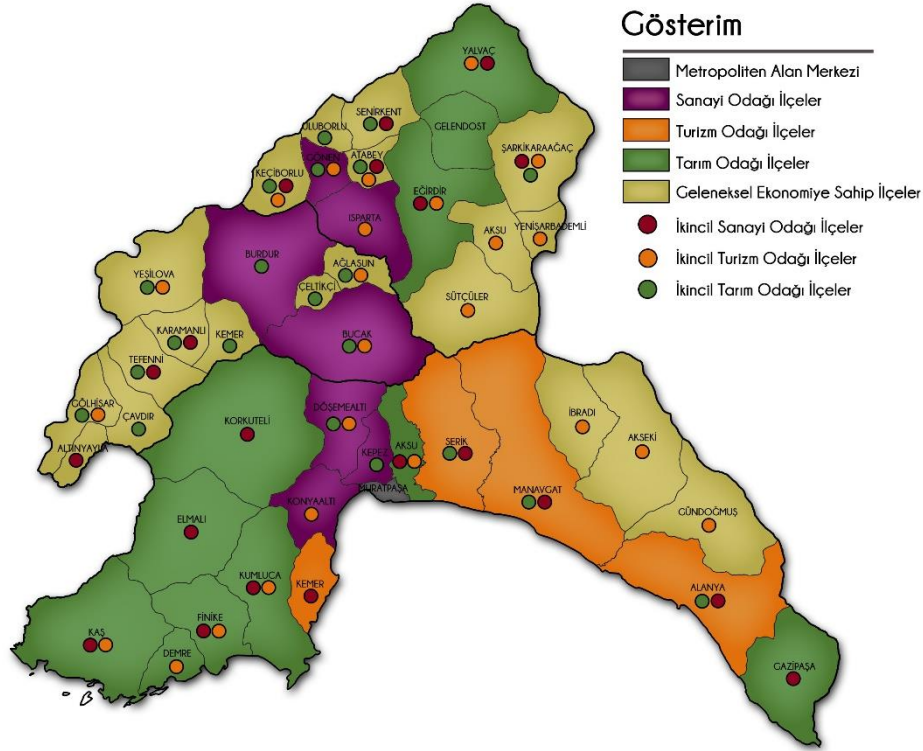
⁹⁷ TÜİK verileri kullanılarak Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı uzmanları tarafından hesaplanmıştır.

⁹⁸ Girişimci Bilgi Sistemi 2021 yılı verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

⁹⁹ TÜİK, ADNKS, Veri Yılı: 2021

dayanıklı olabileceği, daha fazla ve hızlı bir şekilde büyüyebileceği, Antalya'nın turizm destinasyonu imajının çevresi ile etkileşim halinde pekişeceği değerlendirilmektedir.

Şekil 71 TR61 Bölgesi İlçeleri Birincil ve İkincil Ekonomik Faaliyet Yoğunlaşması

Kaynak: Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı

TR61 Bölgesi ekonomik faaliyet yoğunlaşma haritası tarım, sanayi ve turizm faaliyet bölgeleri ile geleneksel ekonomiye sahip ilçelerin yoğunlaştığı kısımları gösterir niteliktedir. Bölgenin ekonomik analizi sonucu ortaya çıkan tablo, bölgenin coğrafi ve iklimsel özellikleri ile bölge içi altyapı yatırımı tercihlerinin yerleşim birimleri arasında ciddi gelir farklılıkları oluşturduğuna işaret etmektedir.

Sanayi alanı Isparta ve Burdur'un Merkez ilçeleri ile Döşemealtı, Kepez, Konyaaltı, Gönen ve Bucak ilçelerini kapsamaktadır. Bucak ilçesi, hem Burdur hem de Antalya sanayisi ile etkileşim içerisinde gelişmiştir. Bu ilçelerde girişimler arası ekonomik ilişkiler oldukça yoğunudur. Burdur Antalya arası ulaşımın bölünmüş yoldan sağlanması gelişme sürecini ve sanayi koridoru oluşumunu olumlu yönde etkileyen bir faktördür. Söz konusu bölgede en önemli sorunun sanayi odağı ilçelerde bulunan OSB'leri Antalya Limanına bağlayacak yük taşıma amaçlı demir yolu ağının bulunmaması, Isparta ve Burdur'daki mevcut demir yolu ağının ise aktif kullanılmaması olduğu değerlendirilmektedir.

Turizm faaliyetleri Kemer ile Alanya arasındaki kıyı şeridinde yoğunlaşmıştır. Kitle turizmine odaklanmış yaklaşık 682.210 yatak kapasiteli 2.371 tesise ev sahipliği yapan TR61 Bölgesi 2019 yılında 18,9 milyon, 2020 yılında 6,7 milyon, 2021 yılında 15,2 milyon, 2022 yılında 19,2 milyon

yabancı ziyaretçiyi ağırlamıştır.¹⁰⁰ Bölge gerek şehir turizmi gerekse de alternatif turizm faaliyetleri anlamında büyük potansiyel sahibidir ancak söz konusu alanlarda yeterince gelişme sağlanamamıştır. Otellerde “Her Şey Dâhil” sisteminin yaygınlığı ve iç kesimlerdeki altyapı sorunları turizm faaliyetlerini kıyı şeridine hapsedmektedir.

Tarımsal faaliyetler bölgenin büyük bölümünde yaygındır. Bölgede yüksek tarımsal gelir elde edilen faaliyetler kıyıya yakın alanlarda örtü altı sebze üretimi ve meyvecilik, bölgenin iç kısımlarında ise meyvecilik ve hayvancılıktır. Örtü altı üretimin sonbahar, kış ve ilkbahar aylarında gerçekleştirilmesi bu faaliyetten elde edilen ürünlerin yurt içinde ve yurt dışında pazarlanmasını kolaylaştırmaktadır. Örtü altı tarımdan elde edilen yüksek verim, bu faaliyetlerin yapıldığı ilçelerde yaşayan hanehalklarının ortalama gelir düzeyini yükseltmektedir.

Bölgenin yeterince gelişmemiş coğrafi alanları, engebeli bir arazi yapısına sahip olan kuzeydoğu kısmı ile genellikle karasal iklim koşullarının hüküm sürdüğü kuzeybatı kısmında yer almaktadır. Bu alanlarda bulunan yerleşim yerlerinin ekonomileri ağırlıklı olarak hanehalkı geçimine yönelik tarımsal faaliyetlere bağlıdır ve gelir düzeyi ortalamaları çok düşüktür. Sürekli gelir kaynağı bulunmayışı bu bölgelerde yaşayan insanları göç etmeye zorlamaktadır.

Tarımsal verimliliğin yüksek olmadığı Burdur Havzası’nda sanayinin gelişmesi önem arz etmektedir. Bu bölge, mevcut ve planlanan ana ulaşım modlarına ve endüstriyel olarak gelişmiş yerleşim yerlerine yakınlığı ve engebeli olmayan topoğrafik yapısı ile sanayi yatırımları için elverişli coğrafi niteliklere sahiptir. Ancak Burdur Havzası’ndaki su sorunu dikkate alınarak su kullanım düzeyi yüksek olmayan imalat sanayii sektörlerinin teşvik edilmesi önem arz etmektedir.

Bölgenin büyük ölçüde dağlık ve nüfus yoğunluğu düşük olan kuzeydoğu kısımlarında kara yolu ulaşım imkânlarının iyileştirilmesi, tarım ve alternatif turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi bölge içi gelişmişlik farklarını azaltacak ve sosyal bütünleşmeyi artıracak önlemlerdir. Bahsedilen altyapı yatırımlarının yapılması ekonomik hareketliliği artırarak bu yerleşim birimlerinden göç edilmesini bir ölçüde engelleyebilecektir.

7.6. Antalya Metropoliten Alanı

İç içe geçmiş büyük yerleşim birimlerinden oluşan, kültür ve ekonomi yönünden çevresine göre en fazla gelişmiş durumda olan merkez şehir anlamında kullanılan metropol kavramının TR61 Bölgesi’ndeki karşılığı Antalya’dır. Metropoliten alan terimi, bu bölgede bulunan ekonomik ve sosyal faaliyet yoğunluğu ve bu alanın, çevresindeki yerleşim yerleriyle olan etkileşimini ifade etmek amacı ile kullanılmıştır.

Antalya şehir merkezi TR61 Bölgesi’nin sosyal ve ekonomik çekim merkezidir. 2021 yılı ADNKS sonuçlarına göre TR61 Bölgesi nüfusunun yaklaşık yüzde 44’ü Antalya’nın merkez ilçelerinde ikamet etmektedir. 2021 yılı Girişimci Bilgi Sistemi verilerine göre, Antalya merkezde beyan edilen gelirler toplamı bölge toplamının yaklaşık yüzde 61’ine karşılık gelmektedir.

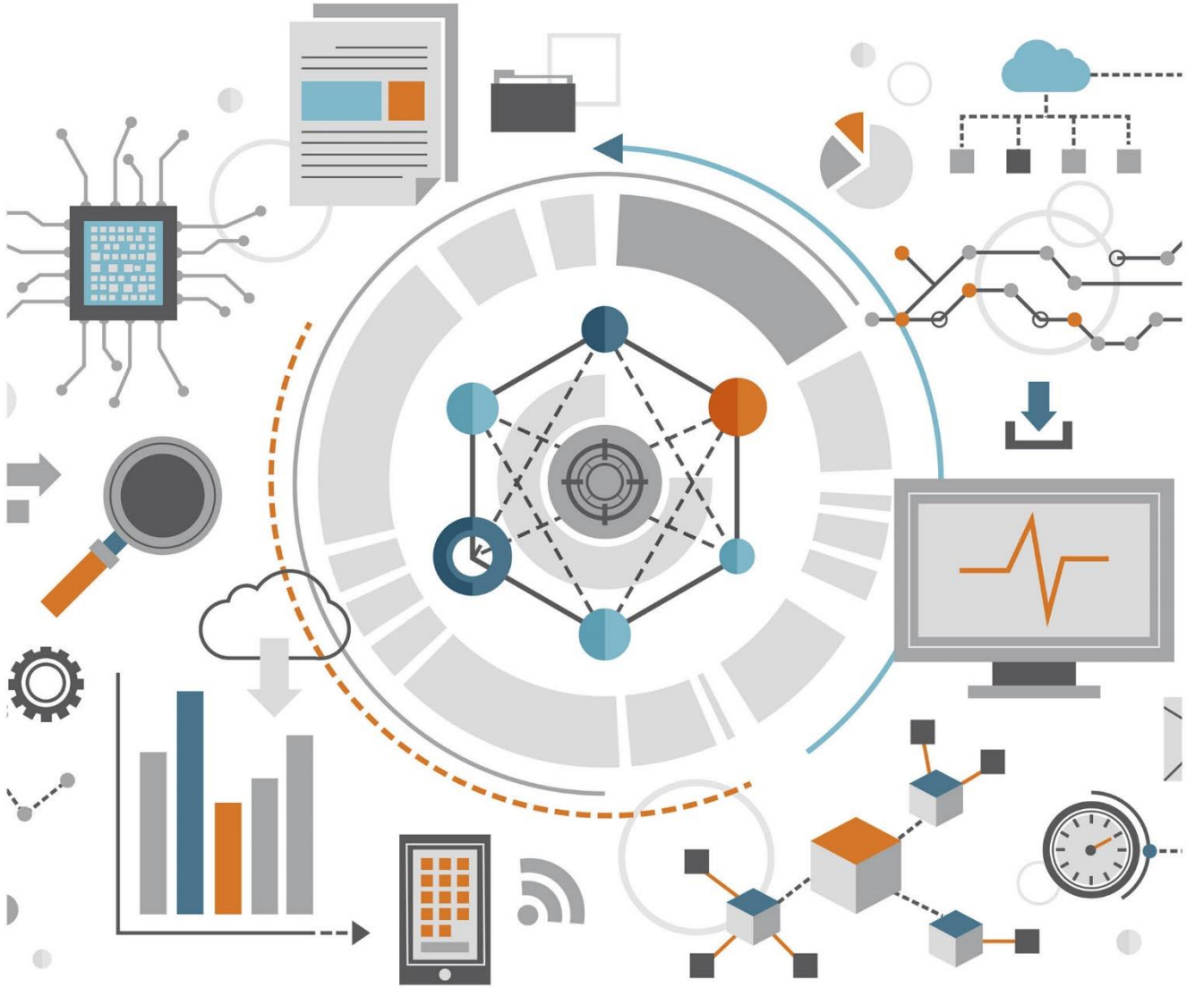
¹⁰⁰ Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri, 2022

Metropolitan alanın merkezi Muratpaşa ilçesidir. Burası bölge nüfusunun ve bölgede faaliyet gösteren girişim merkezlerinin, teknik uzmanlık gerektiren hizmetlerin ve finansal faaliyetlerin yoğunlaştığı kentsel yerleşimdir. 2022 SEGE sıralamasında 3,17 endeks değeri ile açık farkla ilk sırada yer almıştır. 2021 yılı itibarıyla bölgenin ikinci en büyük nüfusa sahip ilçesidir. Kırsal alanı yoktur. Batısında Konyaaltı, doğusunda Aksu, kuzeyinde Kepez ilçeleri bulunmaktadır.

Antalya metropolitan alanının çevresi ile etkileşimi çok boyutludur. Merkez ilçeler Konyaaltı’da sanayi ve turizm, Aksu’da tarım ve turizm, Döşemealtı ve Kepez’de ise sanayi faaliyetleri yoğunlaşmıştır. Finansal faaliyetler büyük ölçüde kent merkezi bağlantılı yürütülmektedir. Uluslararası Antalya Havalimanı Aksu’da, İzmir-Mersin arasındaki tek yük limanı olan Antalya Limanı ve Antalya Serbest Bölgesi Konyaaltı’da bulunmaktadır.

Mevcut göstergeler, kozmopolit bir yapıya ve ekonomik çeşitliliğe sahip Antalya metropolitan alanının, sahip olduğu sosyal ve ekonomik canlılığı TR61 Bölgesi genelindeki ve çevresindeki kentsel ve kırsal yerleşimlere yayabilecek bir potansiyel taşıdığına işaret etmektedir.

BÖLGENİN DİĞER BÖLGELER İLE ETKİLEŞİMİ

TR61 Bölgesi Türkiye'nin güney batısında bulunmakta, Antalya, Isparta ve Burdur şehirlerinden oluşmaktadır. Bölgenin komşuları batıda TR32 Bölgesi illeri Denizli ve Muğla, kuzeyde TR33 Bölgesi ili Afyon, doğuda TR52 Bölgesi illeri Konya ve Karaman ile TR62 Bölgesi ili Mersin'dir.

TR61 Bölgesi'nin sahip olduğu engebeli coğrafya bölge içi ve bölgeler arası erişilebilirliği olumsuz etkileyen faktörlerin başında gelmektedir. Kıyıya paralel uzanan Toros dağları nedeniyle Antalya'da demir yolu hattı bulunmamaktadır. Antalya ile komşu illeri Muğla, Mersin, Karaman, Konya ve Isparta arasında, Isparta ile Konya arasında kesintisiz bölünmüş kara yolu bağlantısı mevcut değildir. Antalya'da deniz ulaşımı yoktur. Antalya Havalimanı etkin kullanılmakla birlikte seferlerin büyük bölümü charter¹⁰¹ uçuşlardır. Zayıf ulaşım imkânları bölgenin diğer bölgeler ile olan ekonomik ve sosyal etkileşimini sınırlamaktadır.

Antalya ve Kapadokya dünyada tanınırlığı olan turizm destinasyonlarıdır. İki yerleşimi de görmek isteyen ziyaretçiler TR61 Bölgesi dahilinde bölünmüş yol imkânları sınırlı olduğu için tehlikeli ve uzun süren kara yolculuklarını göze almak zorunda kalmaktadır. Antalya ve Kapadokya arasındaki karşılıklı seyahatleri kolaylaştırarak aynı zamanda ülke turizmine fazladan katkı sunabilmek amacıyla Antalya-Konya-Aksaray-Nevşehir güzergâhının hızlı tren hattı ile birleştirilmesi yararlı olacaktır. Benzer durum Antalya çevresindeki diğer turizm destinasyonlarını (Muğla, Denizli, Afyon vd.) ve bölgede bulunan ekoturizm ve kültür turizmi alanlarını Antalya ziyareti kapsamında görmek isteyen turistler için de geçerlidir. Antalya'yı diğer yerleşim yerlerine bağlayan kara yollarının iyileştirilmesinin yanı sıra demir yolu ve denizyolu erişim imkânlarının değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

TR52 Bölgesi illerinden Konya gerek tarım gerekse de sanayi alanında Türkiye'de son yıllarda en hızlı gelişme kaydeden illerden biri olmuştur. Canlı hayvan değeri bakımından Türkiye'nin birinci ilidir. 2021 yılında bitkisel üretim değeri bakımından da Antalya'yı geçerek ilk sıraya yerleşmiştir.¹⁰² Konya 2011 yılında sanayi GSKD'si ile Türkiye illeri sıralamasında 12'nci iken 2021 yılı itibarıyla 10'unculuğa yükselmiştir. Toplam GSYH sıralamasında da Antalya'nın ardından 7'nci sırada bulunmaktadır. Antalya'da gerçekleşen yoğun turizm faaliyetleri nedeniyle ilgili sektörler girdi olmak üzere tarım ve imalat sanayii ürünlerine ihtiyaç duyulmaktadır. İleri tarım faaliyetleri ve tarım makineleri gereksinimi noktasında da iki bölge için karşılıklı fayda ve birlikte gelişme potansiyeli mevcuttur. Ancak Antalya ve Konya arasında ulaşımın zor, lojistik imkânların yetersiz olması nedeniyle etkileşim sınırlı düzeyde devam etmektedir. Isparta ve Konya da yapı olarak birbirlerine benzeyen illerdir ve iki il arasında oldukça uzun bir kara sınırı bulunmaktadır. İki ilin bu kara sınırı hattındaki beşer ilçesinin karşılıklı etkileşim içinde olmasına rağmen il merkezleri arasında bölünmüş kara yolu ve demir yolu bağlantısı bulunmamasının etkisiyle iki il arasındaki sosyal ve ekonomik ilişkiler belirgin bir şekilde gelişmemiştir.

TR33 Bölgesi illerinden Afyon termal turizm açısından gelişmiş bir destinasyondur. TR61 Bölgesi'nin ise geriatri turizmi ve medikal turizm potansiyeli bulunmaktadır. Tüm bu alt faaliyetleri kapsayan sağlık turizmi sektörü iki bölgenin ortak çalışmalar yürütebileceği bir alandır. Antalya'nın yabancı ziyaretçiler tarafından bilinen bir destinasyon olması, kış

¹⁰¹ Charter: Seyahat acentesinin uçağı kiralayarak sefer yapması

¹⁰² TÜİK, Bölgesel İstatistikler, Tarımsal Üretim Değeri, Veri Yılı: 2021

mevsiminde atıl kalan konaklama tesislerinin geriatri turizmi için kullanılabilir olması, bu potansiyelin Afyon'un termal turizm imkanları ile birleştirilmesi durumunda iki bölgenin ve ülkemizin söz konusu iş birliğinden önemli düzeyde kazanç sağlayabileceği değerlendirilmektedir.

Topraksız tarım faaliyetleri Antalya'da başlamıştır. Halen faaliyetler yeni teknikler eklenerek sürdürülmektedir ve büyük bir bilgi birikimi mevcuttur. Jeotermal ısıtma ile topraksız tarım faaliyetleri Türkiye genelinde yayılmaya başlamıştır. Afyon'un jeotermal imkânlarının turizmin yanı sıra yenilikçi bitkisel üretim için değerlendirilmesi noktasında iki bölge ortak çalışmalar yürütebilecektir.

Hem TR61 Bölgesi hem de TR33 Bölgesi Türkiye'nin önemli mermer rezervlerine sahiptir. Mermercilik faaliyetleri her iki bölge için de önemli gelir kaynağıdır. İşlenmemiş maden satışları rezervlerin hızlı bir şekilde tüketilmesine yol açmakta ve rehabilite edilmemiş ocaklar sebebiyle doğaya büyük zarar verilmektedir. Bu faaliyetlerde sürdürülebilirliğin sağlanması ve doğanın korunması noktasında iki bölge kurum ve kuruluşları arasında sektörel iş birliği çalışmaları önem arz etmektedir. Ayrıca bir diğer sektörel iş birliği çalışmasının Isparta ve Uşak illeri arasında iki ilde de önemli bir kümelenme potansiyeli bulunan deri ürünleri imalatı sektöründe de yürütülebileceği değerlendirilmektedir.

Tarihi Likya Yolu, Antalya Beldibi ile Muğla Fethiye arasında ve 535 km uzunluğunda, dünyada tanınırlığı olan bir yürüyüş rotasıdır. Bu rota çevresinde yürütülebilecek ekoturizm konusunda TR61 ve TR32 bölgelerinin iş birliği yapması yürütülecek faaliyetlerin bütünselliğini sağlayacaktır. Fethiye, YER-SİS Yerleşim Merkezlerinin Etki Alanı Analizi'nde de çevresindeki yerleşimler ile birlikte Antalya Merkez etki alanı içerisinde görünmekte ve hâlihazırda Antalya'nın Kaş ilçesi ile yoğun sosyal ve ekonomik ilişkileri bulunmaktadır. Bu yerleşimlerde yürütülecek sadece turizm temalı değil tüm faaliyetlerde iki bölge kurum ve kuruluşlarını eş güdümlü hareket etmesi faaliyetlerin başarı şansını artıracaktır. Benzer bir şekilde bölgede yürütülecek kültür ve inanç turizmi, kamp-karavan turizmi ve bisiklet turizmi rota çalışmalarında da TR32, TR33, TR52 ve TR62 bölgeleri ile iş birliği yapılması ve var olan eş güdüm faaliyetlerinin sürdürülmesi önemli ve gerekli görülmektedir.

Türkiye'nin güneybatısında bulunan Göller Yöresi; Afyon, Isparta, Burdur, Antalya, Konya ve Denizli topraklarına yayılmıştır. Acıgöl, Akgöl, Akşehir, Beyşehir, Burdur, Eber, Eğirdir, Gavur, Gölcük, Ilgın, Işıkli, Karamık, Karataş, Kovada, Salda, Suğla ve Yarıklı göllerini içermektedir. Her biri kendine özgü karakteristik özellikleri olan bu göllerin oluşturdukları havzaların korunması yalnızca TR61 Bölgesi ekosistemi için değil, çevredeki yerleşimler ve ülke ekosistemi için önem arz etmektedir. Küresel ısınma, iç suların aşırı kullanımı, bilinçsiz tarımsal uygulamalar ve endüstriyel atıkların yol açtığı tahribat nedeniyle bu su kaynakları hızla tükenmekte ve kirlenmektedir. Bu nedenle TR61, TR32, TR33 ve TR52 bölgelerinin ilgili tüm kurum ve kuruluşlarının Göller Yöresi göllerinin koruma kullanma dengesini sağlamaya yönelik önlemler geliştirme noktasında ortak hareket etmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

Akdeniz'e kıyısı olan TR61, TR62 ve TR63 bölgelerinde faaliyet gösteren ilgili kurum ve kuruluşların denizde yürütülen ekonomik faaliyetler ve bu faaliyetlerin çevresel etkileri, lesepseyen göçün sonuçları ve ekosistemin sürdürülebilirliği konularında araştırma, analiz ve önlem alma noktasında iş birliği içerisinde hareket etmesi önemli görülmektedir.

8.1. Bölge Mekânsal Gelişim Şeması

TR61 Bölgesi'nde ilçeler arasındaki gelişmişlik farkı kıyı ve iç kesimler ayrımında incelenebilir. Bölgede denize kıyısı olan ilçeler gerek uluslararası turizm gerekse yoğun tarım faaliyetlerinin yüksek gelir getirici etkisi ile gelişmiş durumdadır. İç kesimlerde endüstriyel faaliyetlerin gelişmiş olduğu merkezler ile bitkisel ve hayvansal üretim faaliyetlerinde başarı sağlamış ilçeler haricinde kalan alanlar ise bölgenin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi düşük bölümlerini oluşturmaktadır. Çoğunlukla dağlık olan veya karasal iklim koşullarının hüküm sürdüğü bu alanlarda genel olarak tarımda istihdam oranı yüksek olmasına karşın tarımsal verimlilik ve gelir düzeyi düşüktür. Sanayi ve hizmet sektörleri yeterince gelişmemiştir.

TR61 Bölgesi illerinden Antalya, 2024-2028 Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi'nde *potansiyel küresel iller* arasında gösterilmiştir. Dünyada tanınmış bir turizm destinasyonu olması dolayısıyla her yıl milyonlarca yabancı turisti ağırlaması, örtü altı üretimde ve dikey tarım uygulamalarında Türkiye'nin öncü ili olması Antalya'yı Türkiye'nin küresel bağlantıları en güçlü illerinden biri ve TR61 Bölgesi'nin çekim merkezi haline getirmektedir. Isparta gelir düzeyi, sanayi, hizmetler, ihracat, teknoloji düzeyi, girişimcilik ve beşeri sermaye gibi hususlar bakımından *potansiyel rekabetçi iller* arasında zikredilmiştir. İl bu payeyi büyük ölçüde son 10 yılda Türkiye ortalamasının üzerinde gelişim gösteren imalat sanayiine borçludur. Burdur ise sosyoekonomik olarak daha az gelişmiş illerimiz arasında yer almış ülke ortalamasına yakınsama potansiyeli bakımından incelenen *gelişen yerel ekonomiler* arasında yer almıştır.

Bölgede mevcut yapıda mekânsal kutuplaşma gelişmiş ilçeler lehine artmaktadır. Ekonomik faaliyetler bölgenin kıyı ve merkezi kesimlerinde yoğunlaşmaktadır. Bölgenin yüksek turizm potansiyeline, tarımda uzmanlaşmış olma avantajına, endüstriyel faaliyetleri destekleyecek doğal kaynaklara ve tarımsal ürünlere sahip bulunması az gelişmiş alanların kalkındırılmasına imkân sağlayabilecek hususlardır.

TR61 Bölgesi'nin gelişmesinin önündeki engellerin başında ulaşım zorlukları gelmektedir. Bölge içi ve bölgeler arası etkileşimin geliştirilmesi için ulaşım altyapısının iyileştirilmesi gerekmektedir. Turizm merkezlerinin çevresinde doğal, tarihi ve kültürel özellikleri ile çekim noktası olabilecek çok sayıda kırsal yerleşim olmasına karşın ulaşım, altyapı ve üstyapı sorunları bu alanlarda turizmin gelişmesini engellemektedir.

Bölgede mevcut bölünmüş yollar yetersizdir. Komşu iller olan Konya, Mersin ve Muğla ile kesintisiz bölünmüş yol bağlantısı mevcut olmadığı gibi Bölge içinde de Isparta-Antalya ile Kemer-Kaş arasında bölünmüş yol bulunmayışı bu iki ekseninde sosyal ve ekonomik faaliyetlerin gelişimini sınırlandırmaktadır.

Bölge sanayisinin sıkıntılarından biri OSB'ler ile sanayinin yoğun olduğu merkezleri Antalya Limanı'na bağlayan bir demir yolu hattının bulunmamasıdır. Kara yolu ile yük taşıma maliyetlerinin yüksekliği, limana ulaşımın güç olması, Antalya Limanı'nın derinliğinin yetersizliğinden dolayı büyük tonajlı gemilerin limana yanaşamaması gibi nedenlerle bölgenin denizyolu avantajı yeterince kullanılamamaktadır.

Bölge sanayi koridoru Isparta Merkez, Isparta Gönen, Burdur Merkez, Burdur Bucak, Antalya Döşemealtı, Antalya Kepez, Antalya Konyaaltı hattını izlemekte ve Antalya Limanı'nda

sonlanmaktadır. Sanayi bölgelerini Antalya Limanı'na bağlayan demir yolu hattı inşa edilmesi durumunda bölgede sanayi sektörünün gelişmesi kolaylaşacaktır.

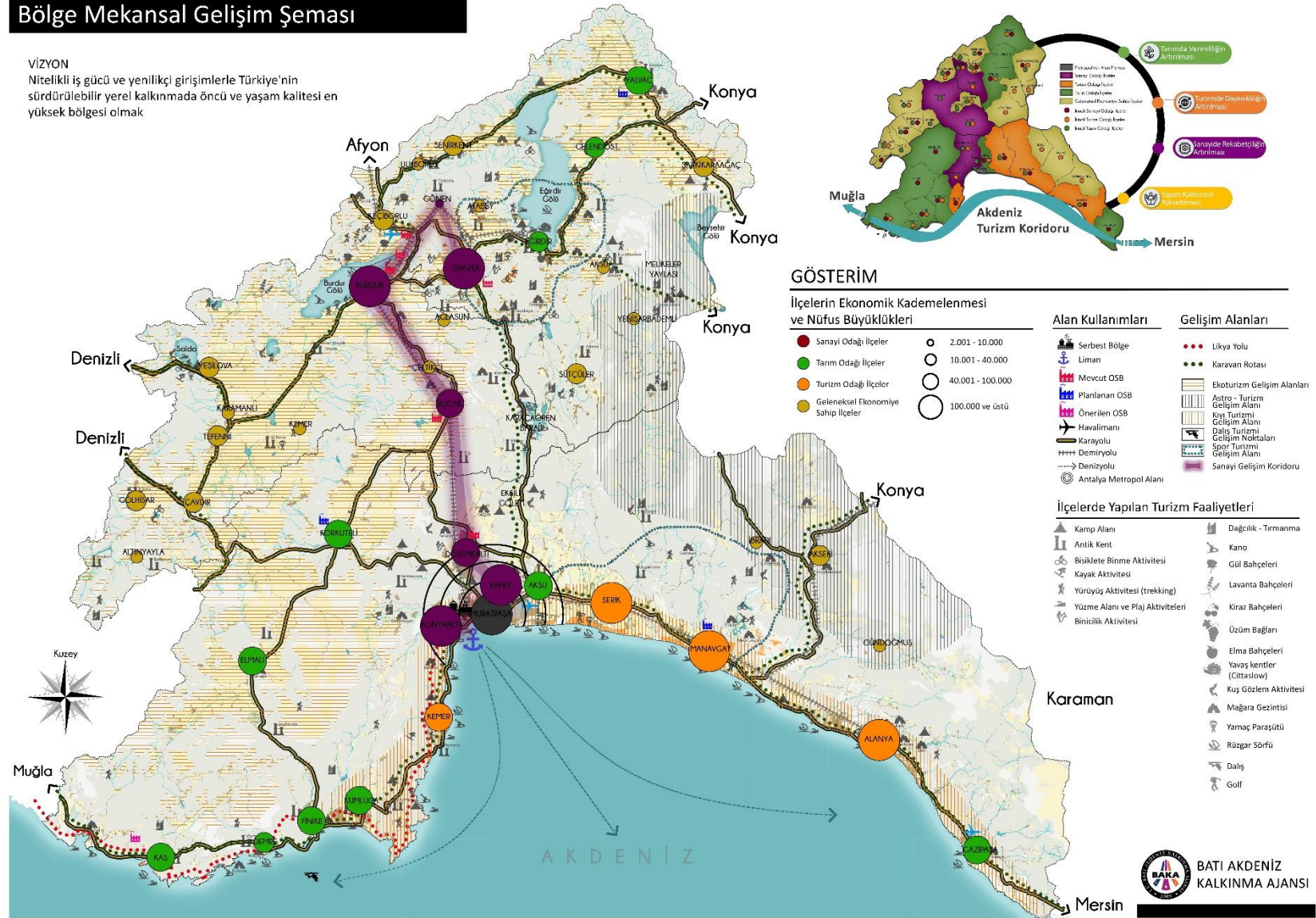
TR61 Bölgesi illeri Türkiye Turizm Stratejisi'nde ekoturizm gelişim bölgesi olarak belirlenmiştir. Antalya'nın batısı, iç kesimleri, Isparta ve Burdur ilçeleri kadim yürüyüş rotaları, tarihi ve kültürel değerleri ile ekoturizm faaliyetleri için büyük potansiyel barındırmaktadır. Bölgede bulunan yürüyüş ve karavan rotaları, ilçelerde gerçekleştirilen turizm faaliyetleri, ekoturizm, karanlık gökyüzü gözlemi (astro-turizm), spor turizmi, kıyı turizmi, dalış turizmi gelişim alanları belirlenerek plan kapsamında yer verilen altyapı ve üstyapı ile ilgili tüm diğer hususlar ile birlikte Şekil 72 TR61 Bölgesi Mekânsal Gelişim Şeması üzerinde gösterilmiştir.

Şekil 72 TR61 Bölgesi Mekânsal Gelişim Şeması

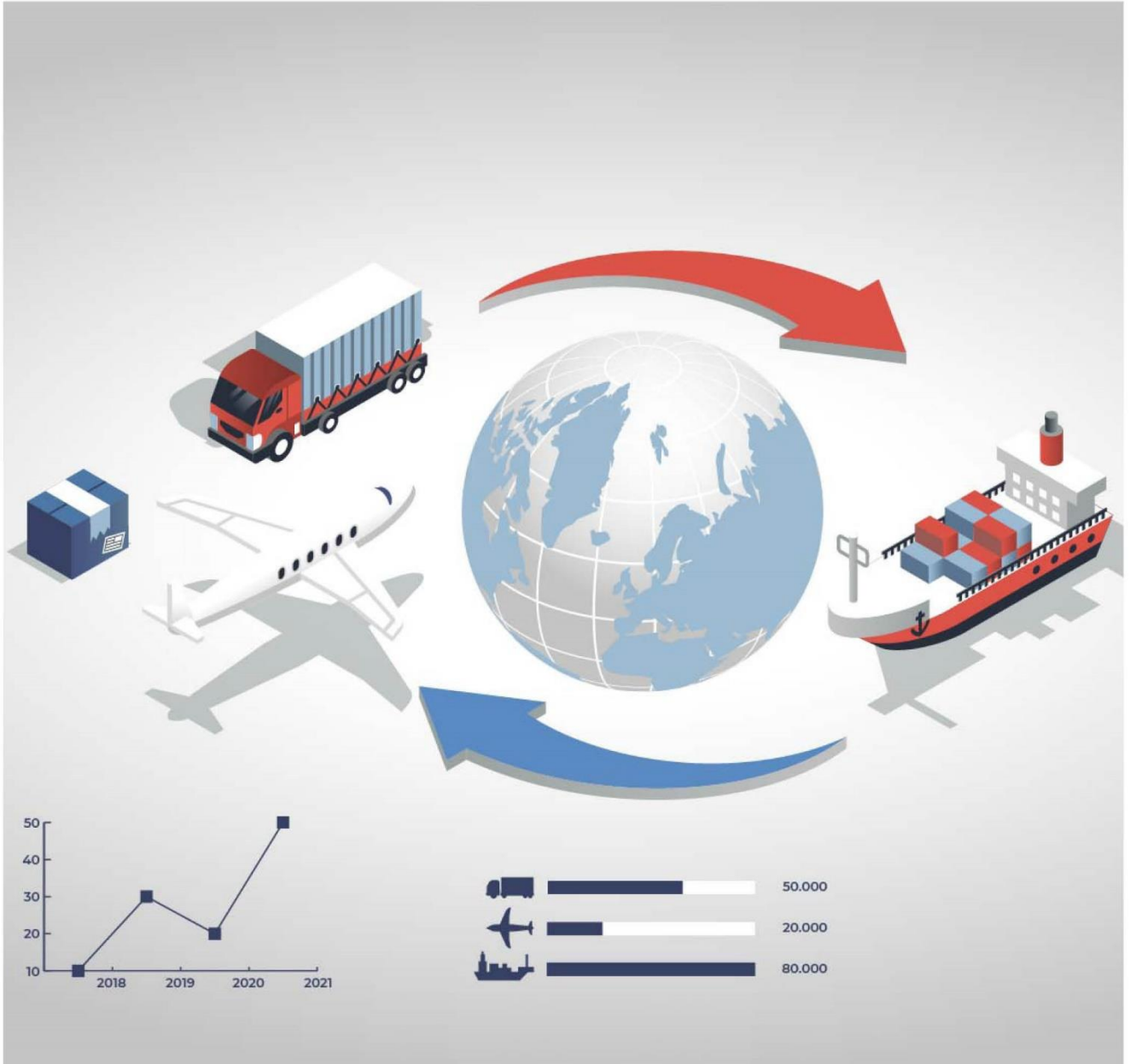
Bölge Mekansal Gelişim Şeması

VİZYON

Nitelikli iş gücü ve yenilikçi girişimlerle Türkiye'nin sürdürülebilir yerel kalkınmada öncü ve yaşam kalitesi en yüksek bölgesi olmak

BÜYÜK ÖLÇEKLİ YATIRIMLARIN BÖLGEYE ETKİLERİ

2023 Yılı Kamu Yatırım Programı'na göre Türkiye'de yatırımlar için harcanacak tutar yaklaşık 454,2 milyar TL'dir. Bu tutarın yaklaşık 6,1 milyar TL'si TR61 Bölgesi için harcanacaktır. Mevcut tabloda en fazla tutar ayrılan alan *Sağlık* sektörü olmuştur. *Sağlık* sektöründe 2023 için ayrılan tutar 2,57 milyar TL'dir. *Sağlık* sektöründe bölgeye ayrılan pay Türkiye genelinde bu sektörde ayrılan payın yüzde 6,57'sidir. *Sağlık* sektörünü *Diğer Kamu Hizmetleri* ve *Ulaştırma* sektörleri takip etmektedir. *Madencilik* ve *Konut* sektörlerinde ise 2023 Yatırım Programı'nda bir tutar ayrılmamıştır. Önemli bir tarım bölgesi olan TR61 Bölgesi sulu tarımın en etkili şekilde yapıldığı bölgelerden biridir. Bu durum yatırımlarda da kendini göstermektedir. Bölgeye 2023 yılı için *Tarım* sektöründe ayrılan yatırımların büyük çoğunluğu sulama yatırımlarıdır.¹⁰³

Bölgenin yatırıma gereksinim duyduğu en önemli alan ulaşımdır. Sıradağlarla çevrili bölgede ulaşım engelinin aşılması sosyoekonomik hayatta müspet gelişmeler sağlayacaktır. Kamu Yatırım Programı'nda da yer alan Antalya ilindeki tramvay hattının uzatılması projesi ile önemli miktarda iç göç ve dış göç alan kentte ulaşımda önemli bir rahatlama sağlanacaktır.

Ülkemizde komşu iki şehir merkezi arası mesafesi en az olan Burdur-Isparta bölünmüş dağ yolu yapım çalışmaları devam etmekte olup çalışmaların 2025 yılına kadar bitirilmesi planlanmaktadır. Isparta ile Antalya arasındaki Dereboğazı Yolu'nun bir kısmı bölünmüş yol haline getirilmiştir. Karayolları Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre kalan kısımlar için ihaleye çıkılacağı belirtilmektedir. Isparta'nın Eğirdir ilçesi ile Gelendost ilçesi arasında bölünmüş yol planlanmış olup Karayolları Genel Müdürlüğü verilerine göre proje için ihaleye çıkılacaktır.¹⁰⁴

Ülkemizde komşu iki şehir merkezi arası mesafesi en fazla olan Antalya ve Mersin illeri arasında kesintisiz bölünmüş yol bulunmamaktadır. Söz konusu iki bölgenin ülkemizin bitkisel ürün üretiminde en önde gelen iki merkez olması ve Mersin Limanı'nın özellikle mermer ile yaş sebze ve meyve ihracatında TR61 Bölgesi'nin kullandığı iki yoğun limandan biri olması dolayısıyla otoyol bağlantısının kurulması hem ekonomik hem de sosyal açıdan birçok pozitif etki doğuracaktır. Diğer taraftan özellikle Burdur ve Isparta illerine yönelik ekoturizm faaliyetlerine en fazla turist sağlayan iller arasında yer alan İzmir ile otoyol bağlantısının sağlanması alternatif turizm hedeflerinin gerçekleşmesine olumlu katkıda bulunacaktır. Ayrıca İzmir Limanı bölgenin mermer ile yaş sebze ve meyve ihracatında ikinci en yoğun çalıştığı bölge dışı liman olması dolayısıyla bu sektörlerin rekabetçiliği açısından da önem arz etmektedir. Yolcu trafiği fazla olan Ankara ile bölge illeri arasında otoyol bağlantısı sağlanması da bölgenin erişilebilirliğini büyük ölçüde artıracaktır.

Bölge için öngörülen hızlı tren hattı yatırımları henüz başlamamıştır. Ancak bölgenin İstanbul, Ankara, İzmir, Konya, Bursa ve Eskişehir gibi önemli merkezler ile hızlı tren bağlantısının kurulmasını sağlamak üzere İstanbul-Eskişehir-Afyonkarahisar-Antalya ve Konya-Antalya hatlarının inşaa edilmesi başta turizm olmak üzere tüm sektörler üzerinde pozitif etki

¹⁰³ 2023 Yılı Yatırım Programı

¹⁰⁴ KAGM, 2022

oluşturacak ve ayrıca özellikle Isparta ve Burdur illerinde yaşayan vatandaşların ulaşım imkânlarını iyileştirmiş olacaktır.

Bölge önemli bir meyve-sebze üreticisi ve ihracatçısıdır. Aynı zamanda bölgenin liman bağlantısı da bulunmaktadır. Bölgede yetiştirilen ve yurtdışına satılan ürünlerin bir kısmı Mersin ve İzmir limanlarından çıkış yapmaktadır. Bu sebeple Antalya Limanı'nda yapılacak kapasite artırma faaliyetleri hem lojistik maliyetlerini azaltacak hem de bozulmadan kaynaklı kayıpları en aza indirecektir.

Antalya Havalimanı ilin önemli bir turizm merkezi olması dolayısıyla sadece ülke genelinde değil uluslararası havalimanları arasında da yolcu kapasitesiyle ön plana çıkmaktadır. Bu yoğun taşımaya bağlı olarak sivil havacılığın yan unsurlarından olan uçak bakım hizmetlerinde gelişme yaşanmıştır. SGK verilerine göre ortalama ücreti yüksek ve önemli bir katma değere sahip sivil havacılık faaliyetlerini desteklemek amacıyla Antalya Havalimanı içerisinde uçak bakım hangarlarının yapımına yakın zamanda başlanacaktır.

Önemli bir tarım merkezi olan Antalya ilinde 2016 yılında EXPO Botanik Organizasyonu düzenlenmiştir. Organizasyonun gerçekleştirildiği EXPO alanı o tarihten beri bölge ekonomisine potansiyeli ile uyumlu bir katkıyı sunabilecek şekilde kullanılmamıştır. Tarımda verimliliğin artırılması, tarımda teknolojinin geliştirilmesi ve bir girişimcilik ekosistemi kurulması amacıyla EXPO alanının yeniden değerlendirilmesi amaçlı faaliyetler sürdürülmektedir.

İki üniversiteye sahip olan Isparta ilinde öğrenci nüfusu her geçen gün artmaktadır. Nüfusun eğitim öğretim döneminde artışı konuta olan talebi artırırken aynı zamanda kent içi ulaşım zorluklarına yol açmaktadır. Ana arterler üzerinde binen yükü azaltmak için bir raylı sistem projesi hazırlanmıştır. 1,5 milyar TL büyüklüğündeki proje kentin önemli yerleşim yerlerinden ve üniversite kampüslerinden geçerek Isparta Süleyman Demirel Organize Sanayi Bölgesi'ne uzanacak ve kent içi ulaşım zaman ve yakıttan tasarruf edilmesine katkıda bulunacaktır.

İZLEME VE DEĞERLENDİRME

TR61 Bölgesi 2024-2028 Bölge Planı performans göstergeleri stratejik öncelikler ve hedefler bazında belirlenmiştir. Plan uygulama sürecinde performans göstergelerinin ilerleme durumu yıllık olarak plana katkı veren paydaşlar iş birliği ile gözden geçirilecek ve raporlanacaktır. TR61 Bölgesi 2024-2028 Bölge Planı performans göstergeleri Tablo 35’te listelenmiştir.

Tablo 35 TR61 Bölgesi 2024-2028 Bölge Planı Performans Göstergeleri

STRATEJİK ÖNCELİK / HEDEF NO	STRATEJİK ÖNCELİK / HEDEF ADI	PERFORMANS GÖSTERGESİ	BİRİM	MEVCUT DURUM	HEDEF (2028)	VERİ KAYNAĞI VE YILI
STRATEJİK ÖNCELİK 1	TARIMDA VERİMLİLİĞİN ARTIRILMASI	Bölgesel Tarımsal GSYH	Milyar TL	24,18	49	TÜİK, 2021
Hedef 1	Tarımsal Üretimde Girdi Maliyetlerinin Azaltılması Desteklenecektir	Büyükbaş hayvancılıkta melez ırkların oranı	Yüzde	0,297	0,31	TÜİK, 2022
Hedef 2	Tarımsal Üretimde Çevresel Etkiler Azaltılacaktır	Küçükbaş hayvan sayısı	Adet	2,27 milyon	2,5 milyon	TÜİK, 2022
Hedef 3	Tarımdaki Yapısal Sorunlara Çözüm Üretilenecektir	TR61 Bölgesi kırsal nüfusu	Kişi	591.157	650.000	TÜİK, 2022
Hedef 4	Tarımda Pazarlama ve Ticaret Koşulları İyileştirilecektir	Tarımsal ürünler ihracatı	Amerikan Doları	825 milyon dolar	950 milyon dolar	TİM, 2022
STRATEJİK ÖNCELİK 2	TURİZMDE DAYANIKLILIĞIN ARTIRILMASI	Bölge konaklama tesislerinde geceleme yapan turist sayısı	Kişi/Yıl	23.474.178	30.000.000	KTB, 2022
Hedef 1	Turizm Faaliyetleri Bölge Geneline Yayılacaktır	Bölge konaklama tesislerindeki geceleme sayısının ülke toplamı içindeki payı	Yüzde	47,9	55	KTB, 2022
		Denize kıyısı olmayan ilçelerde bulunan konaklama tesislerindeki geceleme sayılarının bölge toplamı içindeki payı	Yüzde	0,74	1,5	KTB, 2022
Hedef 2	Turizmde İş Gücü Niteliği İyileştirilecektir	Bölge içindeki yerel halka ve işletmelere verilen ekoturizm eğitimi sertifikası sayısı	Adet/ Yıl	0	500	Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri
		Bölgede ekolojik otel sertifikası alan işletme sayısı	Adet/ Yıl	0	10	Valilikler
Hedef 3	Turizm Faaliyetleri Dört Mevsime Yayılacaktır	Sezon dışında gelen yabancı turist sayısının toplam yabancı turist sayısı içindeki payı	Yüzde	6,7	13	KTB,2022
		Antalya’da sağlık turizmi yetki belgesi alan sağlık tesisi	Kişi/Yıl	61	80	Antalya İl Sağlık Müdürlüğü, 2023 Temmuz
		Bölgede düzenlenen uluslararası kongre sayısı	Adet/ Yıl	9	20	ICCA, 2022
		Bölgede düzenlenen fuar sayısı	Adet/ Yıl	34	50	TOBB, 2022
Hedef 4	Turizmde Hedef Pazarlar Çeşitlendirilecektir	Bölgeye diğer ülkelerden gelen turist oranı	Yüzde	25,31	35	KTB,2022
Hedef 5	Turizmde Örgütlenme Güçlendirilecektir	Alternatif turizm alanında faaliyet gösteren destinasyon yönetim organizasyonu sayısı	Adet/ Yıl	0	1	BAKA, 2022
STRATEJİK ÖNCELİK 3	SANAYİDE REKABETÇİLİĞİN ARTIRILMASI	Bölge sanayi GSKD’sinin Türkiye sanayi GSKD’si içindeki payı	Yüzde	2	2,3	TÜİK, 2021

Hedef 1	Sanayide Yeşil Dönüşüm Teşvik Edilecektir.	Lisansız elektrik kurulu gücü	MWe	516,57	1.000	EPDK, 2022
Hedef 2	Sanayide Yenilikçi Ürün ve Uygulamalar Artırılacaktır.	Tescil edilen patent sayısı	Adet/ Yıl	41	75	TÜRKPATENT, 2022
		Tescil edilen faydalı model sayısı	Adet/ Yıl	62	100	TÜRKPATENT, 2022
		Tescil edilen endüstriyel tasarım sayısı	Adet/ Yıl	1.438	2.500	TÜRKPATENT, 2022
		Kurulan şirket sayısı	Adet/ Yıl	8.133	12.000	TOBB, 2022
		AR-GE harcamalarının GSYH içindeki payı	Yüzde	0,49	0,7	TÜİK, 2021
Hedef 3	Sanayi İş Gücünün Niteliği İyileştirilecektir.	Orta-ileri ve ileri teknoloji imalat sanayi sektörlerindeki istihdamın toplam imalat sanayii istihdamı içindeki payı	Yüzde	15,81	20	SGK, 2021
		Çalıştırılan mühendis sayısının toplam sanayi çalışan sayısı içerisindeki payı	Yüzde	4,82	6	TOBB, 2022
		Çalıştırılan teknisyen sayısının toplam sanayi çalışan sayısı içerisindeki payı	Yüzde	3,84	4,5	TOBB, 2022
Hedef 4	Sanayi ve Ulaştırma Altyapısı İyileştirilecektir.	Bölgede faaliyet gösteren OSB'lerde üretim yapılan parsel sayısı	Adet	543	700	OSBÜK, 2023
		Bölge demir yolu hattı uzunluğu	Km	133	250	TCDD, 2022
		Bölge bölünmüş kara yolu uzunluğu	Km	1.132	1.500	KGM, 2023
STRATEJİK ÖNCELİK 4	YAŞAM KALİTESİNİN YÜKSELTİLMESİ	Bölgede Kişi Başına GSYH	Amerikan Doları	8.571	12.000	TÜİK, 2021
Hedef 1	Sağlık Hizmetlerine Erişim Artırılacaktır	Bin kişi başına düşen hekim sayısı	Adet	2,4	2,8	BAKA, 2022
Hedef 2	Eğitim Kalitesi ve Eğitime Erişim İmkânları Artırılacaktır	Bölgede ilköğretimde okullaşma oranı ülke ortalaması üzerine çıkarılacaktır.	Yüzde	94,19	95,2	TÜİK, 2022
Hedef 3	Sosyal İçermenin Sağlanmasına Yönelik Faaliyetler Teşvik Edilecektir	Resmi huzurevi sayısı	Adet	6	9	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022
Hedef 4	Doğal Kaynakların Korunması İçin Gerekli Tedbirler Alınacaktır	Antalya ilinde atık su arıtma hizmeti verilen nüfus	Yüzde	75	80	TÜİK, 2021
Hedef 5	İklim Değişikliğine Uyum ve Afetlere Hazırlık Faaliyetleri Desteklenecektir	Deprem master planı sayısı	Adet	0	3	BAKA, 2022

BÖLGE PLANI HEDEFLERİNİN BİRLEŞMİŞ MİLLETLER SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMAÇLARI VE GÖSTERGELERİ İLE İLİŞKİSİ

TR61 Bölgesi 2024-2028 Bölge Planı hedefleri belirlenirken Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları dikkate alınmıştır. Birbirleri ile ilişkili hedef ve amaçlar Tablo 36’da listelenmiştir.

Tablo 36 TR61 Bölgesi 2024-2028 Bölge Planı Hedeflerinin Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları İle İlişkisi

TR61 BÖLGESİ 2024-2028 BÖLGE PLANI STRATEJİK ÖNCELİK VE HEDEFLERİ	BÖLGE PLANI HEDEFLERİ İLE İLGİLİ BİRLEŞMİŞ MİLLETLER SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMAÇLARI
Stratejik Öncelik 1: Tarımda Verimliliğin Artırılması	
Hedef 1: Tarımsal Üretimde Girdi Maliyetleri Azaltılması Desteklenecektir	2. Açlığa Son (2.3, 2.4, 2.a)
Hedef 2: Tarımsal Üretimde Çevresel Etkiler Azaltılacaktır	2. Açlığa Son (2.4), 12. Sorumlu Üretim ve Tüketim (12.2, 12.3, 12.4)
Hedef 3: Tarımsal Üretimdeki Yapısal Sorunlara Çözüm Üretilenektir	2. Açlığa Son (2.3, 2.4, 2.a)
Hedef 4: Tarımda Pazarlama ve Ticaret Koşullarının İyileştirilecektir	2. Açlığa Son (2.b)
Stratejik Öncelik 2: Turizmde Dayanıklılığın Artırılması	
Hedef 1: Turizm Faaliyetleri Bölge Geneline Yayılacaktır	8. İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme (8.9), 11. Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar (11.4)
Hedef 2: Turizmde İş Gücü Niteliği İyileştirilecektir	4. Nitelikli Eğitim (4.4), 8. İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme (8.9), 12. Sorumlu Üretim ve Tüketim (12.8)
Hedef 3: Turizm Faaliyetleri Dört Mevsime Yayılacaktır	8. İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme (8.9), 12. Sorumlu Üretim ve Tüketim (12.b)
Hedef 4: Turizmde Hedef Pazarlar Çeşitlendirilecektir	8. İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme (8.9), 12. Sorumlu Üretim ve Tüketim (12.b)
Hedef 5: Turizmde Örgütlenme Güçlendirilecektir	8. İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme (8.9), 12. Sorumlu Üretim ve Tüketim (12.b)
Stratejik Öncelik 3: Sanayide Rekabetçiliğin Artırılması	
Hedef 1: Sanayide Yeşil Dönüşüm Teşvik Edilecektir	7. Erişilebilir ve Temiz Enerji (7.2, 7.a, 7.b), 12. Sorumlu Üretim ve Tüketim (12.1, 12.2, 12.4, 12.5, 12.6, 12.8, 12.a, 12.c)
Hedef 2: Sanayide Yenilikçi Ürün ve Uygulamalar Artırılacaktır	8. İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme (8.2, 8.3), 9. Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı (9.3, 9.5, 9.b)
Hedef 3: Sanayi İş Gücünün Niteliği İyileştirilecektir	4. Nitelikli Eğitim (4.3, 4.4), 8. İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme (8.3, 8.6)
Hedef 4: Sanayi ve Ulaştırma Altyapısı İyileştirilecektir	9. Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı (9.1, 9.4)
Stratejik Öncelik 4: Yaşam Kalitesinin Yükseltilmesi	
Hedef 1: Sağlık Hizmetlerine Erişim Artırılacaktır	3. Sağlık ve Kaliteli Yaşam (3.4, 3.c)
Hedef 2: Eğitim Kalitesi ve Eğitime Erişim İmkânları Artırılacaktır.	4. Nitelikli Eğitim (4.1, 4.2, 4.3, 4.5, 4.a)
Hedef 3: Sosyal İçermenin Sağlanmasına Yönelik Faaliyetler Teşvik Edilecektir	1. Yoksulluğa Son (1.1, 1.2, 1.3, 1.4), 8. İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme (8.5, 8.6, 8.8), 10. Eşitsizliklerin Azaltılması (10.2, 10.7), 11. Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar (11.5)
Hedef 4: Doğal Kaynakların Korunması için Gerekli Tedbirler Alınacaktır	6. Temiz Su ve Sanitasyon (6.4), 8. İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme (8.4), 12. Sorumlu Üretim ve Tüketim (12.2)
Hedef 5: İklim Değişikliğine Uyum ve Afetlere Hazırlık Faaliyetleri Desteklenecektir	11. Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar (11.6), 13. İklim Eylemi (13.3)

TR61 Bölgesi 2024-2028 Bölge Planı performans göstergeleri belirlenirken Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri dikkate alınmıştır. Birbirleri ile ilişkili göstergeler Tablo 37’de listelenmiştir.

Tablo 37 TR61 Bölgesi 2024-2028 Bölge Planı Performans Göstergelerinin Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri ile ilişkisi

TR61 BÖLGESİ 2024-2028 BÖLGE PLANI PERFORMANS GÖSTERGELERİ	SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA GÖSTERGELERİ
Stratejik Öncelik 3: Sanayide Rekabetçiliğin Artırılması, Hedef 1: Sanayide Yeşil Dönüşüm Teşvik Edilecektir, Performans Göstergesi 1	Hedef 7.b: 2030 yılına kadar, herkese çağdaş ve sürdürülebilir enerji hizmetleri sağlamak için tüm gelişmekte olan ülkelerde, özellikle en az gelişmiş ülkelerde, gelişmekte olan küçük ada devletlerinde ve karayla çevrili gelişmekte olan ülkelerde, altyapıyı yaygınlaştırmak ve teknolojileri yükseltmek
Stratejik Öncelik 3: Sanayide Rekabetçiliğin Artırılması, Hedef 2: Sanayide Yenilikçi Ürün ve Uygulamalar Artırılacaktır, Performans Göstergesi 5	9.5.1 Araştırma ve geliştirme (AR-GE) harcamalarının gayrisafi yurt içi hasıla (GSYH) içindeki payı
Stratejik Öncelik 3: Sanayide Rekabetçiliğin Artırılması, Hedef 3: Sanayi İş Gücünün Niteliği İyileştirilecektir, Performans Göstergesi 1	9.2.2 İmalat sanayi istihdamının toplam istihdam içindeki oranı

KAYNAKÇA

- 2022 Yılı Yatırım Programı, 2022. T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. Erişim Adresi: <https://www.sbb.gov.tr/kamu-yatirim-programlari/> Erişim Tarihi: 24.07.2022
- Adanalı, R., 2012. Keçiörlü Kükürt Fabrikası'nın Kapatılmasından Sonra Kentin Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Özelliklerindeki Değişimler. Dokuz Eylül Üniversitesi. Erişim Adresi: <http://hdl.handle.net/20.500.12397/7130>
- ASBAŞ, Erişim Adresi: asbas.com.tr, Erişim tarihi: 13.10.2022
- Türkiye'de Yaşlılara Yönelik Hizmetler, Kurumsal Yaşlı Bakımı ve Kurumsal Yaşlı Bakımında İllerin Durumu, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (Mülga) Yayınları, 2018
- Birleşmiş Milletler, 2019. World Population Prospects 2019. Erişim Adresi: <https://population.un.org>. Erişim Tarihi: 20.10.2021
- Boylu, A. ve Paçacıoğlu, B., 2016. Yaşam Kalitesi ve Göstergeleri, Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar, 8(15).
- Charles, Loïc. (2003). The visual history of the Tableau Economique. European Journal of the History of Economic Thought. 10. 527-550. 10.1080/0967256032000137702.
- Cline, W. R. (2007). Global Warming and Agriculture: Impact Estimates By Country. Washington, DC: Peterson Institute. Erişim Adresi: https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=CwIQ-9YdjzQC&oi=fnd&pg=PP13&dq=global+warming+and+agriculture:+impact+estimates+by+country+pdf&ots=toHPlaCUhp&sig=pMeo4vFI9XZ-rClarxOr5NVYm0Q&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false. Erişim Tarihi: 01.08.2022
- Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2021. Çevresel Göstergeler, Deniz Suyu Sıcaklığı. Erişim Adresi: <https://cevreselgostergeler.csb.gov.tr/deniz-suyu-sicakligi-i-85730>. Erişim tarihi: 22.10.2022
- COVID-19 Pandemisinin Bölge Ekonomisine Etkileri, 2021. Erişim Adresi: <https://baka.ka.gov.tr/raporlarimiz/arastirma-raporlari> Erişim Tarihi: 20.10.2022
- Edisan, Z. ve Kadioğlu, F. (2013). "Yaşam Kalitesi Kavramının Antik Dönemdeki Öncüleri", Lokman Hekim Journal, 3(3), 1-4.
- Enerji Atlası, 2022. Güneş Enerji Santralleri. Erişim Adresi: <https://www.enerjiatlası.com/gunes/>. Erişim Tarihi: 17.10.2022
- EUROSTAT, High-tech classification of manufacturing industries based on NACE Rev. 2 2-digit level, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:High-tech_classification_of_manufacturing_industries, Erişim Tarihi: 18.10.2022
- FAO, (2021), FAOSTAT, Food and Agriculture Organization of The United Nations: <https://www.fao.org/faostat/en/#home>, <https://data.worldbank.org/indicator/AG.LND.ARBL.HA.PC>

- FAO, 2022. World Food Situation. Erişim Adresi: <https://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/> Erişim Tarihi: 12.12.2022
- Fechter, Jürgen (2012), "Agriculture and employment", KFW Position Paper
- IPCC, 2022. Sixth Assessment Report. Erişim Adresi: <https://www.ipcc.ch/assessment-report/ar6/>. Erişim Tarihi: 08.2021
- İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE) 2022
- Jeffries, E. ve Campogianni S., 2021. İklim Değişikliğinin Akdeniz'deki etkileri. WWF
- Karayolları Genel Müdürlüğü, 2022. Bölünmüş Yol Projeleri. Erişim Adresi: <https://www.kgm.gov.tr/Sayfalar/KGM/SiteTr/Projeler/Projeler-BolunmusYol.aspx>. Erişim Tarihi: 17.10.2022
- KTB Sınır İstatistikleri, T. (2022, Haziran 8). *Yatırım İşletmeleri Genel Müdürlüğü*. Kültür ve Turizm Bakanlığı: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-249702/sinir-istatistikleri.html> adresinden alındı
- KTB Tesis İstatistikleri. (2022). *Yatırım İşletmeleri Genel Müdürlüğü*. Kültür Turizm Bakanlığı: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201131/tesis-istatistikleri.html>
- Onbirinci Kalkınma Planı, Dijital Ekonomide Meslekler ve Yetkinlikler Çalışma Grubu Raporu, 2018
- Onbirinci Kalkınma Planı, İşgücü Piyasası Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2018
- Onbirinci Kalkınma Planı, Sanayide Dijitalleşme Çalışma Grubu Raporu, 2018
- Orman Genel Müdürlüğü, 2020. Türkiye Orman Varlığı, 2020. Erişim Adresi: <https://www.ogm.gov.tr/tr/ormanlarimiz-sitesi/TurkiyeOrmanVarligi/Yayinlar/2020%20T%C3%BCrkiye%20Orman%20Varl%C4%B1%C4%9F%C4%B1.pdf>. Erişim Tarihi: 18.07.2022
- OSBÜK, Erişim Adresi: osbuk.org, Erişim Tarihi: 06.10.2022
- SGK, Engelli İstihdamı İstatistikleri, Veri Yılı: 2021
- Şenkul, Ç., Kaya, S., 2017. Türkiye Endemik Bitkilerinin Coğrafi Dağılışı. Türk Coğrafya Dergisi, 109-120.
- TAGEM. (2021, Ocak 1). Tarım 4.0 Tarımda Teknolojik Dönüşüm. Ankara, Türkiye.
- Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü, (2021). *Arıcılık Ürün Raporu* . Erişim Adresi: <https://arastirma.tarimorman.gov.tr/tepge/Menu/37/Urun-Raporlari>. Erişim Tarihi: 22.10.2022
- Kültür ve Turizm Bakanlığı Turizm İstatistikleri, 2021. Erişim Adresi: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9851/turizm-istatistikleri.html> Erişim Tarihi: 22.10.2022

The Japan Times, 2021. Making chips requires lots of water, and Taiwan has a drought. Erişim Adresi: <https://www.japantimes.co.jp/opinion/2021/03/05/commentary/world-commentary/taiwan-tsmc-semiconductors-water-drought/>. Erişim Tarihi: 18.10.2022

TradeAtlas, Erişim Adresi: <https://www.tradeatlas.com/tr/blog/avrupa-yesil-mutabakati-ve-ihracatimiza-etkileri>, Erişim Tarihi: 19.12.2022

TEİAŞ, 2022. Santral Kurulu Güç Raporları. Eylül 2022. Erişim Adresi: <https://www.teias.gov.tr/kurulu-guc-raporlari>. Erişim Tarihi: 23.10.2022

TÜİK, MEDAS, ADNKS, Veri Yılı: 2021, Erişim Adresi: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr>, Erişim Tarihi: 15.10.2022

TÜİK, Bölgesel İstatistikler, 2019. Erişim Adresi: <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/anaSayfa.do?dil=tr>. Erişim Tarihi: 17.10.2022

TÜİK, Bölgesel İstatistikler, 2020. Erişim Adresi: <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/anaSayfa.do?dil=tr>. Erişim Tarihi: 10.10.2022

TÜİK, Bölgesel İstatistikler, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla, Veri Yılı: 2020 <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/anaSayfa.do?dil=tr>. Erişim Tarihi: 15.10.2022

TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, 2021. Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Dis-Ticaret-104> Erişim Tarihi: 23.10.2022

TÜİK, Eğitim Kültür ve Spor İstatistikleri, 2020. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Egitim,-Kultur,-Spor-ve-Turizm-105>. Erişim Tarihi: 04.07.2022

TÜİK, İstihdam İşsizlik ve Ücret İstatistikleri, 2021. Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Istihdam,-Issizlik-ve-Ucret-108>. Erişim Tarihi: 11.07.2022

TÜİK, Kentleşme Derecesi Çalışması, 2022

TÜİK, MEDAS, İş Kayıtları İstatistikleri, Veri Yılı: 2020, Erişim Adresi: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr>, Erişim Tarihi:25.11.2022

TÜİK, MEDAS, Bitkisel Üretim İstatistikleri, Veri Yılı: 2021, Erişim Adresi: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr>, Erişim Tarihi: 15.10.2022

TÜİK, Nüfus ve Demografi İstatistikleri, 2021. Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1>. Erişim Tarihi: 04.07.2022

TÜİK, Tarım İstatistikleri, 2021. Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=tarim-111&dil=1>. Erişim Tarihi: 14.10.2022

- Türkiye Çevre Sorunları ve Öncelikleri Değerlendirme Raporu, 2020. Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. Erişim Adresi: https://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/icerikler/tu-rk-yecevvresorunlariveoncel-kler-_2020-20210401124420.pdf. Erişim Tarihi: 10.10.2022
- TÜRSAB. (2020). COVID-19 Sürecinde Türkiye ve Dünya Turizmi Değerlendirmesi. İstanbul. Erişim Adresi: <https://www.tursab.org.tr/duyurular/covid-19-surecinde-turkiye-ve-dunya-turizmi-degerlendirmesi> Erişim Tarihi: 17.10.2022
- Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB). (2022). TÜRSAB. Erişim Adresi: <https://www.tursab.org.tr/ziyaretci-sayilari/ziyaretci-sayilari-2022> Erişim Tarihi: 17.10.2022
- Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Erişim Adresi: denizcilikistatistikleri.uab.gov.tr/konteyner-istatistikleri, Erişim Tarihi: 18.10.2022
- UNWTO. (2019). *World Tourism Statistics*. Erişim Adresi: <https://www.unwto.org/tourism-statistics/tourism-statistics-database> Erişim Tarihi: 11.10.2022
- UNWTO. (2022). *World Tourism Barometer*. Erişim Adresi: <https://www.unwto.org/search?keys=&tags%5B347%5D=347&page=0> Erişim Tarihi: 11.10.2022
- Uzundumlu, A.,S., 2012. AB Ülkeleri İle Türkiye Tarımsal Yapısının Karşılaştırılması. Alinteri. 23 (B) – 2012 64-73 ISSN:1307-3311
- Ünsal, F., Şahan, B., 2015. Okul Öncesi Dönem Çocuklarının “Engelli” Kavramına İlişkin Görüşleri. Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal. Vol (1).
- WWF, 2021. İklim değişikliğinin Akdeniz'deki Etkileri. Aşırı Isınan Bir Denizden Altı Hikaye.
- YER-SİS, 2019. Erişim Adresi: <https://yersis.gov.tr/web#>. Erişim Tarihi: 11.07.2022.
- Yeşil Mutabakat Eylem Planı, Ticaret Bakanlığı, 2021
- Yeter, F., Eroğlu, İ., Kangal, N., 2021. Ekonomik Büyüme ve İnsani Gelişme İlişkisi: EAGLE Ülkeleri için Uygulama, Ekonomi Bilimleri Dergisi, 13 (2): 184-211.

ÖRNEK YATIRIM FIRSATI VE PROJE FİKRİ KÜNYELERİ

Bu yatırım fırsatı ve proje fikirleri bölge planı kapsamında yapılan sosyoekonomik analizler ve saha çalışmaları çerçevesinde ilgili paydaşlarla örnek olarak geliştirilmiş olup bölge planlarının hayata geçirilmesi için gereken bütün projeleri kapsamamaktadır. Ayrıca bu projeler, proje konusunun tabi olduğu mevzuat çerçevesinde izin, onay, görüş ve ruhsat gibi gerekli ön koşulların yerine getirilmesi halinde uygulanabilecektir.

Ek-1: Model Tarımsal Üretim Tesisi Proje Fikri Künyesi

Proje adı	<i>Model Tarımsal Üretim Tesisi</i>
Proje konusu	<i>Örtü altı üretim ve yenilikçi tarım</i>
Proje özeti	<i>Örtü altı tarım sektörünü genç nesiller için daha çekici hale getirebilecek dikey-topraksız ve akıllı-hassas tarım teknikleri, yapay zekâ ve makine öğreniminin kullanıldığı örnek modern teknolojilerin kullanıldığı model tarımsal üretim tesisi kurularak tarımsal üretimin önemi ve tarımda yenilikçi teknolojilerin uygulanabilirliği konusunda genç nesilde farkındalığın artırılması hedeflenmektedir.</i>
Sektör	<i>01 - Bitkisel ve hayvansal üretim ile avcılık ve ilgili hizmet faaliyetleri</i>
Projenin amacı	<i>Proje ile TR61 Bölgesi'nde bitkisel üretimin geliştirilmesi, bitkisel üretimde modernizasyonun sağlanması, yeni ve sürdürülebilir yenilikçi üretim yöntemlerinin yaygınlaştırılması amaçlanmaktadır.</i>
Projenin bölge için önemi	<i>TR61 Bölgesi, üretim alanı bakımından Türkiye sera varlığının yarısından fazlasına sahiptir.¹⁰⁵ Ülkemizde dikey tarım uygulamaları da ilk olarak TR61 Bölgesi'nde başlamıştır ve halen gelişimini sürdürmektedir. Bölgenin yenilikçi tarımsal üretim yöntemleri konusunda liderliğini koruyabilmesi akıllı tarım uygulamalarında öncü olabilmesine bağlıdır. Akıllı-hassas tarım tekniklerinin yaygınlaştırılması, iklim değişikliğine hazırlık ve tarımda sürdürülebilirlik noktasında da büyük önem arz etmektedir.</i>
Yatırımın/tesisin ölçeği (Kapasite)	<i>15 ton/yıl</i>
Proje yürütücüsü	<i>Batı Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü (BATEM)</i>
Uygulama yeri	<i>Antalya</i>
Toplam proje bütçesi	<i>1.200.000 ABD Doları</i>
Projenin ilave istihdam öngörüsü	<i>20 kişi</i>
Proje uygulama süresi	<i>24 ay</i>

¹⁰⁵ TÜİK, MEDAS Veri Tabanı, Bitkisel Üretim İstatistikleri, Veri Yılı:2022

Projenin hedef kitlesi	▪ <i>Tarım teknolojileri girişimcileri, özellikle dikey-topraksız tarım ve akıllı tarım teknikleriyle ilgili girişimciler,</i> ▪ <i>Yeni ürün ve üretim teknikleriyle ilgili tarım üreticileri, örtü altı tarım üreticileri,</i> ▪ <i>Tarım teknolojileri alanında faaliyet gösteren sanayi ve teknoloji firmaları</i> ▪ <i>Tarım teknolojileri ve otomasyon yazılımları ile veri analitiği alanlarında faaliyet gösteren girişimciler</i> ▪ <i>Bölgede faaliyet gösterenler başta olmak üzere, özel araştırma merkezleri (tohum, fide vb. ile yazılım ve otomasyon),</i> ▪ <i>Alanda araştırma yapan yüksek lisans ve doktora öğrencileri, akademisyenler</i> ▪ <i>Gençler</i>
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ilişkisi	SKA 2: Açlığa Son (Açlığı bitirmek, gıda güvenliğine ve iyi beslenmeye ulaşmak ve sürdürülebilir tarımı desteklemek)
Bölge Planı ilişkisi	<i>Stratejik Öncelik 1: Tarımda Verimliliğin Artırılması</i> <i>Hedef 1: Tarımsal Üretimde Girdi Maliyetlerinin Azaltılması</i> <i>Desteklenecektir</i>

Ek-2: Yeni Tür Meyve ve Yenilikçi Meyve Ürünleri Üretim Tesisi Yatırım Fırsatı Künyesi

Proje adı	<i>Yeni Tür Meyve ve Yenilikçi Meyve Ürünleri Üretim Tesisi</i>
Proje konusu	<i>Berry meyve ürünleri (Çilek, ahududu, böğürtlen, yaban mersini), tropik meyveler, sabit ve uçucu yağlar (avokado yağı, portakal yağı), dondurulmuş/kurutulmuş/paketlenmiş meyve, meyve suyu ve püresi ürünleri üretimi</i>
Proje özeti	<i>Antalya değişen iklim koşullarına bağlı olarak tropik meyve üretim kabiliyeti kazanmaktadır. Hem daha az su tüketen hem de katma değeri yüksek tropik meyveler ile ihracat potansiyeli yüksek olan berry grubu meyvelerin üretimi ve katma değerli ürüne dönüştürülerek piyasaya sunulması amacıyla çeşitli üretim yöntemlerini içeren tesis kurulacaktır.</i>
Sektör	<i>01 - Bitkisel ve hayvansal üretim 10 - Gıda ürünlerinin imalatı 21 - Kimyasal ürünler imalatı</i>
Projenin amacı	<i>Değişen iklim koşullarına göre ürün deseninin çeşitlendirilmesi, daha çok ithalat ile sağlanan sabit ve esansiyel yağların ülkemizde üretilmesi, özellikle Avrupa'da iyi fiyat ile talep gören kuru meyve ürün çeşitleri ve sıkma meyve suyu gibi ürünlerin üretilmesi ile bölgesel katma değer artırılması projenin amacını oluşturmaktadır.</i>
Projenin bölge için önemi	<i>Antalya bitkisel üretim değeri bakımından Türkiye'de 2. sırada yer almaktadır. Türkiye'deki örtü altı üretim alanının %40'ı Antalya'da bulunmaktadır. Avokado, çarkıfelek, mango, ejder meyvesi, guava gibi türlerin bölgede üretim miktarları gün geçtikçe artmaktadır. 2023 yılında Antalya'da 41 bin ton çilek, 21 bin ton avokado, 2 bin ton yaban mersini üretilmiştir. Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi tropik meyve ve diğer meyve ürünlerinde AR-GE ve üretim çalışmaları yürüten alanlarında uzman akademisyenler bulunmaktadır. BAKA desteği ile Üniversite ve Ticaret ve Sanayi Odası iş birliğinde tropik meyve üretim ve yaygınlaştırma merkezi projesi uygulanmıştır. Tarımsal üretime dayalı sanayinin gelişmesi bölgenin ekonomik kalkınması için önemli fırsatlar sunmaktadır.</i>
Yatırımın/tesisin ölçeği (Kapasite)	<i>5.000 ton/yıl</i>
Proje yürütücüsü	<i>Özel sektör</i>
Uygulama yeri	<i>Antalya</i>
Toplam proje bütçesi	<i>5.000.000 ABD Doları</i>
Projenin ilave istihdam öngörüsü	<i>35 kişi</i>
Proje uygulama süresi	<i>18 ay</i>

Projenin hedef kitlesi	▪ İşlenmiş gıda alanında faaliyet gösteren işletmeler ▪ Tarıma dayalı üretim ve ihracat yapan işletmeler ▪ Uçucu ve sabit yağ üretimi planlayan girişimciler ve işletmeler
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ilişkisi	SKA 8. İnsana Yakısr İş ve Ekonomik Büyüme (İstikrarlı, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi, tam ve üretken istihdamı ve herkes için insana yakısr işleri desteklemek) SKA 9. Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı (Dayanıklı altyapılar tesis etmek, kapsayıcı ve sürdürülebilir sanayileşmeyi desteklemek ve yenilikçiliği güçlendirmek)
Bölge Planı ilişkisi	Stratejik Öncelik 1: Tarımda Verimliliğin Artırılması Hedef 1: Tarımsal Üretimde Girdi Maliyetlerinin Azaltılması Desteklenecektir.

Ek-3: Yerli Sebze Tohumu AR-GE ve Üretim Tesisi Yatırım Fırsatı Künyesi

Proje adı	<i>Yerli Sebze Tohumu AR-GE ve Üretim Tesisi</i>
Proje konusu	<i>Sebze tohumu AR-GE faaliyetlerinin ve üretiminin artırılması</i>
Proje özeti	<i>Yatırım, hem örtü altında hem de açık arazide yetiştirilecek hâlihazırda yerli tohum çalışması gerçekleştirilmeyen yeni sebze türlerinde tohum araştırma-geliştirme ve üretim faaliyetleri yürütülmesi için ihtiyaç duyulan modern sera, AR-GE merkezi kurulumu ve makine teçhizat vb. teminini içermektedir.</i>
Sektör	<i>01 - Bitkisel ve hayvansal üretim ile avcılık ve ilgili hizmet faaliyetleri</i>
Projenin amacı	<i>Projenin amacı Antalya'nın rekabet üstünlüğü bulunan sektörlerinden olan sebze tohumu üretiminde üretimi, katma değeri ve ihracat kapasitesini artırmaktır.</i>
Projenin bölge için önemi	<i>Türkiye'de sebze tohumu üretimi yapan firmaların %35'i Antalya'da bulunmaktadır. Bu firmaların içerisinde AR-GE merkezleri bulunan ve 100'e yakın ülkeye ihracat yapan çok önemli firmalar bulunmaktadır. Türkiye'nin toplam tohum ihracatı tohum ithalatından fazla olmakla birlikte, sebze tohumunda yerli tohum payı %55 civarındadır. Gıda güvenliği açısından da önem arz eden ve gelişen bir sektör olarak sebze tohumunda önemli bir potansiyel olduğu değerlendirilmektedir. Antalya yıllık 5 milyon tona yakın sebze üretimi ile Türkiye'nin sebze üretiminin %15'inden fazlasını karşılamaktadır. Tarımsal üretimin sürdürülebilirliğini sağlayan en önemli girdi olarak tohum alanında AR-GE ve üretim faaliyetleri Antalya ve ülkemiz açısından önem arz etmektedir.</i>
Yatırımın/tesisnin ölçeği (Kapasite)	<i>350 ton/yıl</i>
Proje yürütücüsü	<i>Özel sektör</i>
Uygulama yeri	<i>Antalya</i>
Toplam proje bütçesi	<i>4.000.000 ABD Doları</i>
Projenin ilave istihdam öngörüsü	<i>40 kişi</i>
Proje uygulama süresi	<i>18 ay</i>
Projenin hedef kitlesi	<i>Tohum üretimi ve AR-GE'si üzerine çalışan firmalar</i> <i>Tarım işletmeleri ve çiftçiler</i> <i>Tohum üretimi ve genetik geliştirme üzerine çalışan girişimciler ve akademisyenler</i>
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ilişkisi	<i>SKA 2: Açlığa Son (Açlığı bitirmek, gıda güvenliğine ve iyi beslenmeye ulaşmak ve sürdürülebilir tarımı desteklemek) SKA 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme (İstikrarlı, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi, tam ve üretken istihdamı ve herkes için insana yakışır işleri desteklemek)</i>
Bölge Planı ile ilişkisi	<i>Stratejik Öncelik 1: Tarımda Verimliliğin Artırılması Hedef 1: Tarımsal Üretimde Girdi Maliyetlerinin Azaltılması Desteklenecektir</i>

Ek-4: Yüksek Genetik Kapasiteli Büyükbaş Sağmal Süt Hayvancılığı Yatırım Fırsatı Künyesi

Proje adı	<i>Yüksek Genetik Kapasiteli Büyükbaş Sağmal Süt Hayvancılığı Yatırımı</i>
Proje konusu	<i>Damızlık düve/inek embriyo ve çiğ süt üretimi</i>
Proje özeti	<i>Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi bünyesinde bulunan Genetik ve Embriyo Teknolojileri Uygulama ve Araştırma Merkezi (GETEM) aracılığıyla uygulanacak embriyo transfer yöntemiyle üretilen süt verimi yüksek ve yüksek genetik özelliklere sahip ineklerin yer aldığı 1.000 baş sağmal kapasiteye sahip bir süt üretim tesisi kurulacaktır.</i>
Sektör	<i>01 - Bitkisel ve hayvansal üretim ile avcılık ve ilgili hizmet faaliyetleri</i>
Projenin amacı	<i>Projenin amacı ülkemiz damızlık büyükbaş hayvan materyali ihtiyacının yerli ve genetiği yüksek embriyolar vasıtasıyla karşılanmasını sağlayarak et ve süt üretiminde verimliliğin artırılması, ithalatın azaltılması ve et fiyatlarındaki dalgalanmaların önüne geçilmesidir.</i>
Projenin bölge için önemi	<i>Ülkemizde bulunan hayvan ırklarının verim düzeyleri geçmiş yıllara oranla artmasına rağmen, günümüzde birim hayvan başına elde edilen verim düzeyleri olması gerekenin altında kalmaktadır. Sığır ırklarının ıslahında ve verimlerinin artırılmasında en etkili yöntem embriyo transferidir. Embriyo üretim ve dondurma teknikleri ile üstün verimli olduğu bilinen sığırlardan son teknoloji kullanılarak üretilen embriyolar ve bu embriyolardan elde edilecek buzağların yaygınlaştırılması suretiyle Burdur ili başta olmak üzere TR61 Bölgesi et ve süt üretimi artırılacaktır.</i>
Yatırımın/tesisnin ölçeği (Kapasite)	<i>32.000 litre süt/gün</i>
Proje yürütücüsü	<i>Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi ve Özel Sektör</i>
Uygulama yeri	<i>Burdur</i>
Toplam proje bütçesi	<i>10.000.000 ABD Doları</i>
Projenin ilave istihdam öngörüsü	<i>40 kişi</i>
Proje uygulama süresi	<i>12 ay</i>
Projenin hedef kitlesi	<i>Süt üretim çiftlikleri ve küçükbaş hayvan yetiştiricileri</i> <i>Süt ürünleri üreticileri</i> <i>Alanda araştırma yapan yüksek lisans ve doktora öğrencileri, akademisyenler</i>
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ilişkisi	<i>SKA 2: Açlığa Son (Açlığı bitirmek, gıda güvenliğine ve iyi beslenmeye ulaşmak ve sürdürülebilir tarımı desteklemek) SKA 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme (İstikrarlı, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi, tam ve üretken istihdamı ve herkes için insana yakışır işleri desteklemek)</i>
Bölge Planı ilişkisi	<i>Stratejik Öncelik 1: Tarımda Verimliliğin Artırılması Hedef 1: Tarımsal Üretimde Girdi Maliyetlerinin Azaltılması Desteklenecektir</i>

Ek-5: Mantar Kompostu Üretim Tesisı Yatırım Fırsatı Künyesi

Proje adı	<i>Mantar Kompostu Üretim Tesisı</i>
Proje konusu	<i>Mantar kompostu üretimi</i>
Proje özeti	<i>Proje ile bölgemizin önde gelen mantar üretim merkezlerinden olan Eğirdir ilçesindeki üreticilerin girdi maliyetini azaltmak ve nitelikli kompost ihtiyacını temin etmek üzere kompost üretim tesisı kurulacaktır. Gerekli makine ekipman temin edilerek oluşturulacak tesiste bölgeden saman, hayvan gübresi ve diğer hammaddeler temin edilerek üretim gerçekleştirilecektir. Üretimde kullanılacak hammaddenin yanı sıra istihdam da yine bölgeden sağlanarak hedef kitlenin istifadesi sağlanacaktır.</i>
Sektör	<i>20 – Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı</i>
Projenin amacı	<i>Proje ile ülke mantar üretiminde önemli bir yere ve hızlı gelişme potansiyeline sahip olan Isparta ilinde mevcut mantar üreticilerine yakın bir lokasyonda mantar kompostu üretim tesisının kurulması ile hem mevcut mantar üreticilerinin komposta daha kolay ve ekonomik olarak ulaşarak karlılıklarının ve rekabet edebilirliklerinin artırılması hem de il kırsalında yeni mantar üretim tesislerinin kurulması ve yaygınlaştırılması hedeflenmektedir. Ayrıca kurulacak olan tesis ile mantar üreticisinin yaşamış olduğu kaliteli komposta erişim probleminin önüne geçilerek üreticinin büyük uğraşı sonucu beklediği hasat dönemindeki verim kaybı azaltılacaktır.</i>
Projenin bölge için önemi	<i>Isparta'nın mantar üretim miktarı 8.339 ton ile ülke üretim payı %11,6 oranına ulaşmıştır. Bu üretimin büyük çoğunluğu Eğirdir ilçesi ve çevresinde gerçekleşmektedir. İlçede kendi imkânları ile üretim yapan küçük ölçekli aile işletmeleri tarafından mantar yetiştirilmektedir. İlçede sektör son 10 yılda 10 kat büyüyerek 2023 yılında 5.360 ton mantar üretimine ulaşmıştır. Kompost üretim tesisının mantar üretim tesislerine uzaklığı maliyetleri yüzde 10-15 aralığında artırırken küçük üreticilerin komposta ulaşımını olumsuz etkilemekte ve kırsalda mantar üretiminin gelişimini de engellemektedir. Bu durum son yıllarda Isparta ilini oldukça etkileyen iklim değişikliği ve kuraklık nedeniyle geleneksel tarımsal üretimi güçleşen bölge insanının kente göç etmesine ve bir dizi sosyal ve ekonomik sorunlara sebep olmaktadır. Ülke mantar üretiminde önemli bir yere sahip olan ve hızlı gelişme potansiyeline sahip Isparta ilinde mevcut mantar üreticilerine yakın bir lokasyonda mantar kompostu üretim tesisının kurulması hem mevcut mantar üretim maliyetlerinin düşmesiyle birlikte pazarda rekabet edebilmesini hem de il kırsalında mantar üretim tesislerinin kurulmasına katkı sağlayacaktır.</i>
Yatırımın/tesisın ölçeği (Kapasite)	<i>7.000 ton/yıl</i>
Proje yürütücüsü	<i>Özel sektör</i>
Uygulama yeri	<i>Isparta</i>
Toplam proje bütçesi	<i>4.000.000 ABD Doları</i>
Projenin ilave istihdam öngörüsü	<i>25 kişi</i>

Proje uygulama süresi	<i>12 ay</i>
Projenin hedef kitlesi	• Mantar Üreticileri • Yeni Yatırımcılar ve Girişimciler • Mantar Üretici Kooperatifleri ve Birlikler
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ilişkisi	<i>SKA 2 - Açlığa Son (Açlığı bitirmek, gıda güvenliğine ve iyi beslenmeye ulaşmak ve sürdürülebilir tarımı desteklemek)</i>
Bölge Planı ilişkisi	<i>Stratejik Öncelik 1: Tarımda Verimliliğin Artırılması</i> <i>Hedef 1: Tarımsal Üretimde Girdi Maliyetlerinin Azaltılması</i> <i>Desteklenecektir</i>

Ek-6: Sera Atıklarından Kompost ve Organik Gübre Üretim Tesisi Proje Fikri Künyesi ¹⁰⁶

Proje adı	<i>Sera Atıklarından Kompost ve Organik Gübre Üretim Tesisi</i>
Proje konusu	<i>Sürdürülebilir bitkisel atık yönetimi</i>
Projenin özeti	<i>Seralarda gerçekleştirilen bitkisel üretim faaliyetleri sonucu oluşan otsu ve odunsu artıklar toplanarak kurulacak tesiste element analizi, nem içeriği ve biyobozunurluk seviyeleri kontrol edildikten sonra partikül boyutları konveyörlü parçalayıcı ekipmanlar yardımıyla küçültülecektir. Parçalanmış bitkisel atıklar taşıma bantları ile reaktörlere yüklenecek, ham maddeye göre belirlenen miktarda enzim, reaktörlere ilave edilerek fermentasyon süreci başlatılacaktır. Reaktörlere giren hammaddenin nemine bağlı olarak 16-36 saat sonunda, fermente olmuş ve steril hale gelmiş kompost elde edilecektir.</i>
Sektör	<i>38 - Atığın toplanması, ıslahı ve bertarafı faaliyetleri; maddelerin geri kazanımı</i>
Projenin amacı	<i>Örtü altı bitkisel üretim faaliyetlerinden kaynaklanan ve çevre kirliliği oluşturan atıkların düzensiz depolanmasının önlenmesi, bu atıklardan ekonomik değer üretilerek bölge ve ülke ekonomisine katkıda bulunulması</i>
Projenin bölge için önemi	<i>Türkiye'nin toplam sera üretim alanının %53'ü Antalya ilinde bulunmaktadır.¹⁰⁷ Yoğun bitkisel üretimden kaynaklanan atıklar önemli bir çevre sorunu ortaya çıkarmaktadır. Bitkilerin söküldüğü aylarda (Ocak-Şubat ve Mayıs-Haziran) oluşan yüzlerce ton bitkisel atık bir süre sonra yakılmaktadır. Hem görüntü hem de çevre kirliliğine sebep olan bu bitki atıklarının organik madde olarak toprağa geri dönüşü sağlanırsa yaşanan sorunların önüne geçilmesi mümkün olacaktır. Bu kapsamda sera bitki atıklarının kompostlaştırılması en uygun çözüm olarak görünmektedir. Antalya ilçeleri arasında en fazla bitkisel üretim gerçekleştirilen ve atık oluşan ilçelerden biri olan Kumluca ilçesinde gerçekleştirilecek uygulamanın başarılı olması durumunda yatırım bölge genelinde yaygınlaştırılarak tarımsal üretim atıklarından kaynaklı çevresel sorunların çözümüne önemli bir katkı sağlanabilecektir.</i>
Yatırımın/tesisin ölçeği (Kapasite)	<i>1.750 ton/yıl</i>
Proje yürütücüsü	<i>Yerel yönetimler ve özel sektör</i>
Uygulama yeri	<i>Antalya</i>
Toplam proje bütçesi	<i>2.000.000 ABD Doları</i>
Projenin ilave istihdam öngörüsü	<i>16 kişi</i>
Proje uygulama süresi	<i>12 ay</i>
Projenin hedef kitlesi	<i>Serada bitkisel üretim yapan tarımsal işletmeler</i> <i>Geçimini bitkisel üretim ile sağlayan hane halkları</i> <i>Kumluca ilçesinde ikamet eden insanlar</i>

¹⁰⁶ Projeye ilişkin daha detaylı bilgiye yatirimadestek.gov.tr internet adresinde bulunan ön fizibilite raporundan ulaşılabilmektedir.

¹⁰⁷ TÜİK, MEDAS Veri Tabanı, Bitkisel Üretim İstatistikleri, Veri Yılı: 2022

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ilişkisi	SKA 2: Açlığa Son (Açlığı bitirmek, gıda güvenliğine ve iyi beslenmeye ulaşmak ve sürdürülebilir tarımı desteklemek) SKA 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim (Sürdürülebilir üretim ve tüketim kalıplarını sağlamak)
Bölge Planı ilişkisi	<i>Stratejik Öncelik 1: Tarımda Verimliliğin Artırılması</i> <i>Hedef 2: Tarımsal Üretimde Çevresel Etkiler Azaltılacaktır</i>

Ek-7: Hidroponik, Aeroponik ve Akuaponik Sistemlerle Dikey Tarım Uygulama Tesisi
Yatırım Fırsatı Künyesi

Proje adı	<i>Hidroponik, Aeroponik ve Akuaponik Sistemlerle Dikey Tarım Uygulama Tesisi</i>
Proje konusu	<i>Yenilikçi yöntemlerle topraksız bitkisel üretim</i>
Proje özeti	<i>Dikey tarım bitkilerin ihtiyaç duyduğu besinleri doğrudan köklerine ulaştırarak daha kontrollü ve verimli bir büyüme ortamı sağlar. Dikey tarımda iklimlendirme tamamen kontrol edilebilir kapalı ve temiz bir alanda yapıldığı için bitki en iyi şartlarda dinlenme, fotosentez ve beslenme imkânı elde etmektedir. Bu sayede mevsimden bağımsız 365 gün, pestisit ve haşere ilacı kullanmadan üretim yapılabilmektedir. Su kullanımı ise geleneksel tarıma göre %95 oranında daha azdır. Ayrıca yetiştirilen ürünlerde toprak kalıntısı ve pestisit olmadığı için yıkanma ihtiyacı da bulunmamaktadır.</i> <i>Yatırım ile artan gıda ihtiyacını karşılamak için tarımda daha verimli ve su tasarrufu sağlayan yenilikçi yöntemlerin yaygınlaştırılması hedeflenmektedir.</i>
Sektör	<i>01 - Bitkisel ve hayvansal üretim ile avcılık ve ilgili hizmet faaliyetleri</i>
Projenin amacı	<i>TR61 Bölgesi'nde bitkisel üretimin geliştirilmesi, verimli ve sürdürülebilir yenilikçi üretim yöntemlerinin yaygınlaştırılması amaçlanmaktadır.</i>
Projenin bölge için önemi	<i>Antalya bitkisel üretim değeri bakımından Türkiye'de 2. sırada yer almaktadır. Türkiye'deki örtü altı üretim alanının %40'ı Antalya'da bulunmaktadır. Yılda 60.000 ton marul, 41.000 ton çilek, 4.000 ton maydanoz, 2.000 ton yaban mersini, 1.350 ton tere, 1.000 ton roka üretimi ile Türkiye'nin en fazla üretim yapılan illeri arasında yer almaktadır. Ancak bu üretimin büyük çoğunluğu eski tip seralarda yüksek verim alınamadan yapılmaktadır. Ayrıca su, gübre ve ilaç kullanımı da önemli miktarlardadır. 2023 yılında Antalya'da 4,4 milyon litre bitki koruma ürünü (zirai ilaç), 187.000 ton kimyasal gübre kullanılmıştır. Antalya'da tarımda kullanılan kimyasal gübre miktarı son 5 yılda %53,8 artmıştır.</i> <i>Antalya'da hâlihazırda dikey tarım teknolojileri alanında faaliyet gösteren ve üretim yapan firmalar bulunmakta olup gerekli know-how mevcuttur.</i> <i>Su kaynaklarının hızla azalması ve kimyasal gübre tüketimine bağlı toprak kirlenmesi tarımsal üretimin en önemli problemleridir.</i> <i>Dikey tarım yöntemlerinin ülkemizde tarımsal sürdürülebilirliğe katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir. Bölgenin yenilikçi tarımsal üretim yöntemleri konusunda liderliğini koruyabilmesi sürdürülebilir tarım uygulamalarında öncü olabilmesine bağlıdır.</i>
Yatırımın/tesisin ölçeği (Kapasite)	<i>900.000 adet/yıl (marul için)</i>
Proje yürütücüsü	<i>Özel sektör</i>
Uygulama yeri	<i>Antalya</i>

Toplam proje bütçesi	<i>5.500.000 ABD Doları</i>
Projenin ilave istihdam öngörüsü	<i>18 kişi</i>
Proje uygulama süresi	<i>15 ay</i>
Projenin hedef kitlesi	▪ <i>Tarım teknolojileri girişimcileri</i> ▪ <i>Seralarda üretim yapan işletmeler</i> ▪ <i>Alanda araştırma yapan yüksek lisans ve doktora öğrencileri, akademisyenler</i>
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ilişkisi	<i>SKA 2: Açlığa Son (Açlığı bitirmek, gıda güvenliğine ve iyi beslenmeye ulaşmak ve sürdürülebilir tarımı desteklemek)</i> <i>SKA 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme (İstikrarlı, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi, tam ve üretken istihdamı ve herkes için insana yakışır işleri desteklemek)</i> <i>SKA 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim (Sürdürülebilir üretim ve tüketim kalıplarını sağlamak)</i>
Bölge Planı ilişkisi	<i>Stratejik Öncelik 1: Tarımda Verimliliğin Artırılması</i> <i>Hedef 2: Tarımsal Üretimde Çevresel Etkiler Azaltılacaktır</i>

Ek-8: Mikroalg Tabanlı Omega 3 ve Biyogübre Üretimi Tesisi Yatırım Fırsatı Künyesi

Proje adı	<i>Mikroalg Tabanlı Omega 3 ve Biyogübre Üretimi</i>
Proje konusu	<i>Omega-3 ve biyogübre üretimi</i>
Proje özeti	<i>Projenin ile mikroalg kaynaklı omega-3 üretimi ve biyogübre üretim tesisi kurulacaktır.</i>
Sektör	<i>20 – Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı</i>
Projenin amacı	<i>Projenin amacı mikroalg kaynaklı omega-3 üretimi yapmak ve üretimde ortaya çıkan biyokütleden ise zirai amaçlar için biyogübre üretmektir.</i>
Projenin bölge için önemi	<i>Algler, fotosentez yoluyla EPA ve DHA gibi omega-3 yağ asitlerini üretebilen mikroskobik canlılardır. Rafine edilmiş omega-3 yağı çoğunlukla deniz ürünleri kaynaklı olup çeşitli sektörlerde kullanılmaktadır. Omega 3 yağı gıda endüstrisinde fonksiyonel gıdaların, bebek mamalarının üretiminde; ilaç endüstrisinde kalp damar hastalıkları gibi hastalıklarda tedavi amaçlı ilaç üretiminde; kozmetik endüstrisinde, hayvan yemi endüstrisinde bileşen olarak kullanılmaktadır.</i> <i>Mikroalg konusunda Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesinde ve Akdeniz Üniversitesinde çalışmalar yürütülmüş ve pilot üretimler gerçekleştirilmiştir. Alg üretiminde ihtiyaç duyulan ılıman iklim şartlarını Antalya önemli ölçüde karşılamakta bu da üretim maliyetlerini düşürmektedir.</i> <i>Tarımsal üretimde Antalya Türkiye'nin lokomotif illerindendir. Bu yatırım ile omega-3 üretiminde kullanılan biyokütleden elde edilecek gübre ile de gerek Antalya gerekse Burdur ve Isparta illerinde tarımsal üretimde ihtiyaç duyulan gübre üretimine katkı sağlanacaktır.</i>
Yatırımın/tesisin ölçeği (Kapasite)	<i>15 ton/yıl</i>
Proje yürütücüsü	<i>Özel Sektör/ Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi /Akdeniz Üniversitesi</i>
Uygulama yeri	<i>Antalya</i>
Toplam proje bütçesi	<i>3.000.000 USD</i>
Projenin ilave istihdam öngörüsü	<i>10 kişi</i>
Proje uygulama süresi	<i>18 ay</i>

Projenin hedef kitlesi	▪ <i>Omega-3 kaynaklı fonksiyonel gıda üreticileri</i> ▪ <i>Bölge çiftçileri</i> ▪ <i>İlaç sanayi</i> ▪ <i>Gübre sanayi</i>
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ilişkisi	<i>SKA 2: Açlığa Son (Açlığı bitirmek, gıda güvenliğine ve iyi beslenmeye ulaşmak ve sürdürülebilir tarımı desteklemek)</i> <i>SKA 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim (Sürdürülebilir üretim ve tüketim kalıplarını sağlamak)</i>
Bölge Planı ilişkisi	<i>Stratejik Öncelik 1: Tarımda Verimliliğin Artırılması</i> <i>Hedef 2: Tarımsal Üretimde Çevresel Etkiler Azaltılacaktır</i>

Ek-9: Mikrobiyal Gübre Üretim Tesis Yatırım Fırsatı Künyesi

Proje adı	<i>Mikrobiyal Gübre Üretim Tesis</i>
Proje konusu	<i>Mikrobiyal gübre üretimi</i>
Proje özeti	<i>Toprağın organik değerini artırmak ve atıkların işlenip bertaraf edilmesi için kimyasal içermeyen mikrobiyal gübre üretilecektir.</i>
Sektör	<i>20 – Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı</i>
Projenin amacı	<i>Proje ile Antalya'daki tarım atıkları kullanılarak (karbon yutağı) toprağın organik değerini artıran mikrobiyal gübre üretimi yapılması hedeflenmektedir.</i>
Projenin bölge için önemi	<i>Mikrobiyal gübre, toprakta bulunan ve bitkiler için faydalı olan bakteri, alg ve mantarların, biyoteknoloji uzmanları tarafından çoğaltılması ve gübrelemede kullanılabilir hale getirilmesiyle elde edilir. Mikrobiyal gübrenin organik tarımda kullanılmasının en temel nedeni ise kimyasal içermemesidir. Antalya ili doğusunda 2023 yılı itibarıyla 414 bin ton ile Türkiye'nin yarısından fazla muz üretimi gerçekleşmiştir (sınır ilçe Anamurda 250 bin ton). Muzun yalancı gövde denilen kısmı her yıl ürün alındıktan sonra kesilip atık olarak bırakılmaktadır. Bu atıkların içeriğinde %90 oranında selülozlu su yer almaktadır. Selülozlu su içerdiği enzimler ve bakteriler için iyi bir izolent olması sebebiyle mikrobiyal gübre için çok elverişlidir. Ayrıca bu bölgede özellikle seralarda kullanılan kimyasallar nedeni ile toprağın organik değerinin çok düşük seviyelere indiği bilinmektedir. Birim alandan alınacak verim ile su kullanım veriminin artırılabilmesi için toprağın organik içeriğinin artırılması gerekmektedir. Bu tarz üretim yapan firmaların desteklenmesi ile toprağın doğal içerikli gübreler ile organik değerinin yükseltilmesi ilerleyen dönemlerde tarımda yaşanacak sorunların önüne geçilmesi açısından büyük önem arz etmektedir.</i>
Yatırımın/tesisnin ölçeği (Kapasite)	<i>280 ton/yıl</i>
Proje yürütücüsü	<i>Özel Sektör</i>
Uygulama yeri	<i>Antalya</i>
Toplam proje bütçesi	<i>2.500.000 ABD Doları</i>
Projenin ilave istihdam öngörüsü	<i>8 kişi</i>
Proje uygulama süresi	<i>12 ay</i>
Projenin hedef kitlesi	<i>Seralar başta olmak üzere üretim yapan çiftçiler, Muz ve benzeri ürün atıklarını bertaraf etmek isteyen çiftçiler, Çim vb organik atıklarını bertaraf etmek isteyen işletmeler (belediye, otel vb)</i>

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ilişkisi	<i>SKA 2: Açlığa Son (Açlığı bitirmek, gıda güvenliğine ve iyi beslenmeye ulaşmak ve sürdürülebilir tarımı desteklemek)</i> <i>SKA 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim (Sürdürülebilir üretim ve tüketim kalıplarını sağlamak)</i>
Bölge Planı ilişkisi	<i>Stratejik Öncelik 1: Tarımda Verimliliğin Artırılması</i> <i>Hedef 2: Tarımsal Üretimde Çevresel Etkiler Azaltılacaktır</i>

Ek-10: Et İşleme Entegre Tesisi Yatırım Fırsatı Künyesi

Proje adı	<i>Et İşleme Entegre Tesisi</i>
Proje konusu	<i>500 büyükbaşlık çiftlik ile büyükbaş hayvandan elde edilmiş taze kırmızı et ve kemik ürünleri üretimi</i>
Proje özeti	<i>500 büyükbaşlık çiftlik ve büyükbaş hayvandan elde edilmiş taze kırmızı et ve kemik ürünleri üretim tesisi kurulacaktır</i>
Sektör	<i>01 - Bitkisel ve hayvansal üretim 10 - Gıda ürünlerinin imalatı</i>
Projenin amacı	<i>Projenin amacı et ve süt hayvancılığında öne çıkan Burdur ilinde sektörün katma değerinin artırılmasını sağlamak üzere besi materyalinin işlenerek piyasaya sunulmasıdır.</i>
Projenin bölge için önemi	<i>Kırmızı et üretiminde artan nüfusa paralel olarak talebin karşılanması sınırlı kalmaktadır. Türkiye’de nüfusun ve milli gelirin artışıyla birlikte hayvansal protein talebi gittikçe artmaktadır. Bu nedenle et ırkı veya kombine ırk hayvancılığı, kırsal alanın ekonomik faaliyetleri arasında önemli bir yere sahiptir. Kırmızı et talebinin karşılanması hem ülke ekonomisi hem de sağlıklı bireylerin yetiştirilmesi için oldukça önemlidir. Burdur ilinde büyükbaş hayvancılık işletmelerinin yarısından fazlası 10 baş hayvanın altındaki işletmelerden oluşmakta ve toplamda 14 bin civarında büyükbaş hayvan işletmesi bulunmaktadır. 7 adet büyükbaş hayvan kesimhanesi bulunmakta olup kesimhanelerin toplam kapasitesi 136 baş/gün’dür. Yatırımın Burdur’da yapılması Burdur ve çevre yerleşimlerin ekonomisinde önemli yeri olan hayvancılığın gelişmesinde önemli katkı sunacaktır.</i>
Yatırımın/tesisin ölçeği (Kapasite)	<i>100 büyükbaş/gün kesim</i>
Proje yürütücüsü	<i>Özel sektör</i>
Uygulama yeri	<i>Burdur</i>
Toplam proje bütçesi	<i>5.000.000 ABD Doları</i>
Projenin ilave istihdam öngörüsü	<i>40 kişi</i>
Proje uygulama süresi	<i>12 ay</i>
Projenin hedef kitlesi	▪ Büyükbaş hayvan yetiştiricileri ▪ Bölge halkı
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ilişkisi	<i>SKA 2: Açlığa Son (Açlığı bitirmek, gıda güvenliğine ve iyi beslenmeye ulaşmak ve sürdürülebilir tarımı desteklemek)</i>
Bölge Planı ilişkisi	<i>Stratejik Öncelik 1: Tarımda Verimliliğin Artırılması Hedef 4: Tarımda Pazarlama ve Ticaret Koşulları İyileştirilecektir</i>

Ek-11: Güver Kanyonu Rekreasyon Alanı Proje Fikri Künyesi

Proje adı	<i>Güver Kanyonu Rekreasyon Alanı Projesi</i>
Proje konusu	<i>Güver Kanyonu Tabiat Parkı'nın ekoturizm altyapısının iyileştirilmesi</i>
Proje özeti	<i>Tabiat parkına gelen ziyaretçilerin eğlenmeleri, dinlenmeleri ve sportif faaliyetler yapabilmeleri için park "Günübirlik Kullanım Alanı" olarak düzenlenecektir. Gelen ziyaretçilere, yöre halkına, çocuklara, gençlere vs. korunan alanı tanıtmak, doğa sevgisi ve doğa koruma bilinci aşılama amaçlarıyla bilimsel amaçlı bir "Doğa Eğitim ve Fauna Tanıtım Merkezi" yapılması öngörülmektedir. Tesis bünyesinde "Doğa Eğitim Parkuru" yapılacak olup yürüyüş aktivitesi, Bisiklet ve Trekking aktiviteleri bu güzergâhta yapılacaktır. "Fauna Tanıtım Alanı" olarak yaklaşık 55 ha alan panel tel çitlerle çevrilerek yaban hayatının gözlemlenmesi sağlanacaktır. Çeşitli sebeplerden dolayı yaralanan yaban hayvanları rehabilitasyon merkezlerinde tedavisi tamamlandıktan sonra yaşam alanı uygun olanlar bu alana yerleştirilecektir. Özellikle ekoturizmin gelişimi ile birlikte yöreye özgü el dokuma yün halı (Döşemealtı Halıları) üretimi ve pazarlanması amacıyla kooperatif kurulmasına destek verilecek olup, saha içerisinde yakın çevrede üretilen ürünler için satış standı oluşturulacaktır. Doğa eğitim ve spor faaliyetleri düzenlenecektir.</i>
Sektör	<i>91 - Kütüphaneler, arşivler, müzeler ve diğer kültürel faaliyetler</i>
Projenin amacı	<i>TR61 Düzey 2 Bölgesi'nde turizm çeşitliliğinin artırılması amacına yönelik olarak Güver Kanyonu Tabiat Parkı'nın bir ekoturizm merkezi haline getirilmesiyle bölge halkının sosyoekonomik gelişmesini desteklemektir.</i>
Projenin bölge için önemi	<i>Doğa sporlarının yapılabildiği, yöresel ürün satış alanları bulunan bu rekreasyon alanı yöre ekonomisine önemli ölçüde katkı sağlayacak ayrıca bölgede turizm sezonunun uzatılması ve turizmin bölge geneline yayılması amaçlarına hizmet edecektir.</i>
Yatırımın/tesisnin ölçeği (Kapasite)	<i>Yaban hayatı gözlemi için 54,84 ha alan tel çitlerle çevrilecektir. Doğa Eğitim ve Fauna Tanıtım Merkezi'nde yıllık 1.200 ilköğretim öğrencisine yaban hayatı ve biyoçeşitlilikle ilgili eğitim verilecektir. Yöresel ürün satışı yapılabilmesi için civar köylerden kura ile belirlenecek 10 köylü için satış standı yeri tahsis edilecektir.</i>
Proje yürütücüsü	<i>Doğa Koruma ve Milli Parklar 6. Bölge Müdürlüğü</i>
Uygulama yeri	<i>Antalya Döşemealtı</i>
Toplam proje bütçesi	<i>2.000.000 ABD Doları</i>
Projenin ilave istihdam öngörüsü	<i>10 kişi</i>
Proje uygulama süresi	<i>24 ay</i>
Projenin hedef kitlesi	• Ekoturizm ziyaretçileri • Yöresel ürün satışı yapacak kadın kooperatifi üyeleri • Antalya'ya gelen yerli ve yabancı turistler • Doğa, eğitim ve spor kulüpleri ve üyeleri.
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ilişkisi	<i>SKA 11: Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar (Şehirleri ve insan yerleşimlerini kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir kılmak)</i>
Bölge Planı ile ilişkisi	<i>Stratejik Öncelik 2: Turizmde Dayanıklılığın Artırılması Hedef 1: Turizm Faaliyetleri Bölge Geneline Yayılacaktır</i>

Ek-12: Kaş Dalış Turizmini Geliştirme Proje Fikri Künyesi

Proje adı	<i>Kaş Dalış Turizmini Geliştirme Projesi</i>
Proje konusu	<i>Alternatif turizm</i>
Proje özeti	<i>Proje ile Kaş ilçesinde eğitim salonu, basınç odası ve konaklama ünitelerinden oluşan bir işletme oluşturulması planlanmaktadır. Bu işletme dalış ile ilgili eğitimlerin verileceği bir tesis olacaktır.</i>
Sektör	<i>55 - Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri 93 - Spor, eğlence ve dinlence faaliyetleri</i>
Projenin amacı	<i>Proje ile sağlıklı ve doğaya uyumlu bir turizm türü olan dalış turizmine yönelik Kaş'ta mevcut olan ekosistemin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.</i>
Projenin bölge için önemi	<i>Kitle turizmini tercih etmeyen turistlerin talebiyle ortaya çıkan alternatif turizm türlerinden biri de dalış turizmidir. Ülkemizin gittikçe iddialı hale geldiği dalış turizminde Antalya dalış bölgelerinin çokluğu, suyunun berraklığı, ılıman iklimi ve uzun dalış sezonu ile başı çekmektedir. Bölgenin ve ülkenin dalış turizmi potansiyelinin uluslararası alanda tanıtılabilmesi için dalış turizmi altyapısının iyileştirilmesi gerekmektedir.</i>
Yatırımın/tesisnin ölçeği (Kapasite)	<i>Tesis Konaklama Kapasitesi: 20 kişi Tesis Kullanacak Dalgıç Sayısı: 2.520/yıl</i>
Proje yürütücüsü	<i>İlgili kamu kurumları ve/veya özel sektör</i>
Uygulama yeri	<i>Antalya Kaş</i>
Toplam proje bütçesi	<i>1.500.000 ABD Doları</i>
Projenin ilave istihdam öngörüsü	<i>20 kişi</i>
Proje uygulama süresi	<i>18 ay</i>
Projenin hedef kitlesi	<i>Özel Sektör (Kaş Hizmet Sektörü, Tur ve Yat Firmaları)</i>
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ilişkisi	<i>SKA 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme (İstikrarlı, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi, tam ve üretken istihdamı ve herkes için insana yakışır işleri desteklemek)</i>
Bölge Planı ile ilişkisi	<i>Stratejik Öncelik 2: Turizmde Dayanıklılığın Artırılması Hedef 1: Turizm Faaliyetleri Bölge Geneline Yayılacaktır</i>

Ek-13: Böğrüdelik Yaylası Konaklama Tesisi Proje Fikri Künyesi¹⁰⁸

Proje adı	<i>Böğrüdelik Yaylası Konaklama Tesisi</i>
Proje konusu	<i>Konaklama tesisi yatırımı</i>
Projenin özeti	<i>Burdur ilinin batı ilçelerinden olan Gölhisar doğal yaşam alanları ve yaylaları ile alternatif turizm için önemli bir potansiyel taşımaktadır. Böğrüdelik Yaylası ilçenin özellikle doğa ve yayla turizmi alanlarında turizm sektörüne kazandırılabilir bir noktası olup 1987 yılında belirlenmiş 13 hektarlık alana sahiptir. Proje kapsamında Gölhisar ilçesi Böğrüdelik Yaylası'na bungalov tip evler, yayla restoranı ve idari yönetim binasından oluşan bir tesis yapılması planlanmaktadır.</i>
Sektör	<i>55 - Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri</i>
Projenin amacı	<i>On İkinci Kalkınma Planı'nda belirtilen turizmin 12 aya ve tüm ülkeye yayılması hedefi kapsamında Antalya sahil şeridinde sıkışmış durumda bulunan Deniz-Kum-Güneş turizmi niteliğindeki turizm faaliyetlerinin Batı Akdeniz Bölgesi'nin iç kesimlerine yayılması ve kırsal yerleşimlerde ikamet eden insanların turizmden elde edilen gelirden daha fazla pay alması amaçlanmaktadır.</i>
Projenin bölge için önemi	<i>Gölhisar ilçesine Antalya, Isparta, Burdur, Denizli, Muğla ve Fethiye'den doğrudan ulaşım imkânı vardır. İlçeye ait turizm varlıkları arasında Kibyra Antik Kenti, Böğrüdelik, Kozpınarı ve Armutlu yaylaları ile Kocayayla bulunmaktadır. Böğrüdelik Yaylası ismi sayılan yaylalar içerisinde insanların en çok rağbet gösterdiği yayla olarak göze çarpmaktadır. Tesisleşme seviyesinin yeterli olmaması nedeniyle, daha çok ülke içinden ziyaretçilerin geldiği ve yöre halkı tarafından da ziyaret edilen yaylanın potansiyeli tam olarak kullanılamamaktadır. Projenin hayata geçmesi ile bölgeye ait doğal ve tarihi güzelliklerin turizme kazandırılmasında önemli bir aşama kat edilmiş olacaktır.</i>
Yatırımın/tesisin ölçeği (Kapasite)	<i>Her biri 45 m² olan toplam 12 adet bungalov tipi yayla evi 50 kişi kapasiteli 200 m² yayla restoranı 120 m² idari yönetim binası</i>
Proje yürütücüsü	<i>Yerel yönetimler</i>
Uygulama yeri	<i>Burdur ili Gölhisar ilçesi</i>
Toplam proje bütçesi	<i>1.200.000 ABD Doları</i>
Projenin ilave istihdam öngörüsü	<i>12 kişi</i>
Proje uygulama süresi	<i>12 ay</i>
Projenin hedef kitlesi	• Yaylayı ve antik kenti ziyaret eden yerli ve yabancı turistler • Yerel halk
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ilişkisi	<i>SKA 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme (İstikrarlı, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi, tam ve üretken istihdamı ve herkes için insana yakışır işleri desteklemek) SKA 11: Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar (Şehirleri ve insan yerleşimlerini kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir kılmak)</i>
Bölge Planı ile ilişkisi	<i>Stratejik Öncelik 2: Turizmde Dayanıklılığın Artırılması Hedef 1: Turizm Faaliyetleri Bölge Geneline Yayılacaktır</i>

¹⁰⁸ İlgili projeye ilişkin daha detaylı bilgiye yatirimadestek.gov.tr internet adresinde bulunan ön fizibilite raporundan ulaşılabilmektedir.

Ek-14: Karanlık Park Proje Fikri Künyesi

Proje adı	<i>Karanlık Park Projesi</i>
Proje konusu	<i>Astro-turizm</i>
Proje özeti	<i>Seçilen lokasyonlarda karanlık gökyüzü gözlem altyapısı, karavanlar ile gözlemciler için konaklama altyapısı ve gökyüzü gözlemini mümkün kılacak bir aydınlatma altyapısı oluşturulacaktır.</i>
Sektör	<i>91 - Kütüphaneler, arşivler, müzeler ve diğer kültürel faaliyetler</i>
Projenin amacı	<i>TR61 Bölgesi'nin karanlık gökyüzü gözlem potansiyeli kullanılarak turizmin bölge geneline yayılması ve kırsal kalkınmanın sağlanması amaçlanmaktadır.</i>
Projenin bölge için önemi	<i>Bölgenin gökyüzü gözlem potansiyelinin tespit edilmesi amacıyla hazırlanan Karanlık Gökyüzü Uygunluk Haritası ve Teknik Raporu doğrultusunda seçilen lokasyonlarda yapılacak yatırımlar ile hâlihazırda Antalya Saklıkent ve Isparta Melikler Yaylası'nda yoğun ilgi ve katılım ile gerçekleştirilen gökyüzü gözlem şenliklerinin haricinde de bu amaçla bölgeyi ziyaret etmek isteyen turistlere sürekli hizmet verilebilmesi mümkün olabilecektir.</i>
Yatırımın/tesisnin ölçeği (Kapasite)	<i>10.000 kişi/yıl (ziyaretçi)</i>
Proje yürütücüsü	<i>Yerel yönetimler ve ilgili kamu kurumları</i>
Uygulama yeri	<i>Antalya</i>
Toplam proje bütçesi	<i>1.200.000 ABD Doları</i>
Projenin ilave istihdam öngörüsü	<i>12 kişi</i>
Proje uygulama süresi	<i>24 ay</i>
Projenin hedef kitlesi	<i>Astronomlar</i> <i>Yerli ve yabancı turistler</i> <i>Gökyüzü gözlemi ile ilgilenen insanlar</i>
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ilişkisi	<i>SKA 8: İnsana Yakınsır İş ve Ekonomik Büyüme (İstikrarlı, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi, tam ve üretken istihdamı ve herkes için insana yakınsır işleri desteklemek)</i> <i>SKA 11: Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar (Şehirleri ve insan yerleşimlerini kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir kılmak)</i>
Bölge Planı ile ilişkisi	<i>Stratejik Öncelik 1: Turizmde Dayanıklılığın Artırılması</i> <i>Hedef 1: Turizm Faaliyetleri Bölge Geneline Yayılacaktır</i>

Ek-15: Salda Gölü Astrobiyoloji Proje Fikri Künyesi

Proje adı	<i>Salda Gölü Astrobiyoloji Projesi</i>
Proje konusu	<i>Salda Gölü havzasında bilim ve alternatif turizm faaliyetlerinin yaygınlaştırılması</i>
Proje özeti	<i>Salda Gölü, zengin biyolojik çeşitliliği, bilimsel açıdan önemli jeolojik oluşumları ve farklı su özellikleri açısından bünyesinde barındırdığı benzersiz ekosistemi ile “Mars’ın yeryüzündeki temsilcisi” sıfatı kazanmış doğal bir alandır. Bu projede, Salda Gölü’nün sahip olduğu jeolojik, biyolojik ve mikroorganik çeşitlilik, bu unsurların zaman içinde gelişen adaptasyon mekanizmaları ve astrobiyolojik potansiyel; çocuk, genç ve yerel halkın entegre edildiği çalışmalarla bir turizm faaliyeti olarak sunulacak böylece Salda Gölü’nün hem bilimsel araştırmalar hem de alternatif turizm açısından önemli bir merkez haline gelmesi sağlanacaktır.</i>
Sektör	<i>72 – Bilimsel araştırma ve geliştirme faaliyetleri</i>
Projenin amacı	<i>Projenin amacı, Salda Gölü’nün zengin astrobiyolojik çeşitliliğini kullanarak gerçekleştirilen bilimsel araştırma faaliyetlerine turistlerin katılımını sağlamak, böylece göl ekosisteminin korunmasına katkıda bulunmaktır. Ayrıca, mevcut astrobiyolojik potansiyelin farkındalığını artırmak ve Batı Akdeniz Bölgesi’nde kıyı bandında gerçekleşen turizm faaliyetlerini bölgeye çekerek turizm sezonunun uzatılması hedeflemektedir. Bu sayede, hem bölgenin ekosisteminin korunması hem de ekonomik canlılığının artırılması amaçlanmaktadır.</i>
Projenin bölge için önemi	<i>Batı Akdeniz Bölgesi, turizm açısından önemli bir cazibe merkezi olmasına rağmen yürütülen turizm faaliyetlerinin büyük bir kısmı bölgenin kıyı bandında gerçekleşmektedir. Bu durum kıyı bandında altyapı yetersizliğine, biyoçeşitliliğin bozulmasına ve dolayısıyla yaşam kalitesinin düşmesine sebep olmaktadır. Bahse konu durum, TR61 Bölgesi’nin uluslararası turizm piyasasında rekabet gücünü korumak için kıyı bandında kitle turizminin yanında alternatif turizm ürünleri/destinasyonları ile kitlenin bölge içerisine çekilmesini gerektirmektedir.</i> <i>Göller Yöresi içerisinde yer alan Burdur ili, barındırdığı 14 göl ile bölgenin en fazla göle sahip ili konumundadır. Bu göllerden en ünlüsü, sahip olduğu mineral ve kayaç yapısı ile ABD Ulusal Havacılık ve Uzay Dairesi (NASA) tarafından Mars’taki Jezero Krateri’ne benzettiği Salda Gölü’dür. Bu benzerlik Salda Gölü’nün uzaydaki yaşamın yeryüzünde araştırılması çalışmalarında önemli bir referans noktası olmasını sağlamış ve göl çevresinde gerçekleştirilen araştırmaların sayısı son yıllarda giderek artmıştır. Salda Gölü, Dünya Jeoloji Kongresi’nde yapılan bilimsel değerlendirmelerin ardından 2024 yılı Ağustos ayı itibarıyla “Dünyanın En Önemli 100 Jeolojik Mirası Listesi” içerisine dâhil edilmiştir. Ayrıca, “Özel Çevre Koruma Sahası” içerisinde yer almakta olan Salda Gölü etrafında büyük bir yerleşim merkezi de bulunmamaktadır. Bu durum, göl havzasında ışık kirliliğinin az olmasına ve çıplak gözle karanlık gökyüzü gözlem aktivitesinin yapılabilmesine de olanak sağlamaktadır.</i>

	<i>Salda Gölü'nün yukarıda belirtilen benzersiz özellikleriyle ortaya çıkan turizm potansiyelinin alternatif turizm faaliyetleri ile entegre edilerek kullanılması turizmin bölge içerisine çekilmesine yardımcı olacak ve kıyıdaki baskıyı azaltacaktır. Bu durum, bölgedeki turizm gelirlerinden eşit şekilde yararlanılmasını destekleyecek ve turizm sezonunun uzamasına da katkı sağlayacaktır. Projenin diğer önemli bir faydası ise Salda Gölü'nün koruma kullanım dengesinin sağlanarak gelecek nesillere aktarımının sağlanmasıdır.</i>
Yatırımın/tesisnin ölçeği (Kapasite)	<i>3.000 kişi/yıl (ziyaretçi)</i>
Proje yürütücüsü	<i>Üniversiteler ve yerel yönetimler</i>
Uygulama yeri	<i>Burdur ili Yeşilova ilçesi</i>
Toplam proje bütçesi	<i>500.000 ABD Doları</i>
Projenin ilave istihdam öngörüsü	<i>5 kişi</i>
Proje uygulama süresi	<i>24 ay</i>
Projenin hedef kitlesi	• Ekoturistler • Çocuklar ve gençler • Astronomlar • Biyologlar
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ilişkisi	<i>SKA 14: Sudaki Yaşam (Sürdürülebilir kalkınma için okyanusları, denizleri ve deniz kaynaklarını korumak ve sürdürülebilir kullanmak)</i>
Bölge Planı ile ilişkisi	<i>Stratejik Öncelik 1: Turizmde Dayanıklılığın Artırılması Hedef 1: Turizm Faaliyetleri Bölge Geneline Yayılacaktır</i>

Ek-16: Sporcu Sağlığı ve Performans Geliştirme Merkezi Yatırım Fırsatı Künyesi

Proje adı	<i>Sporcu Performans Geliştirme Merkezi</i>
Proje konusu	<i>Sporcuların performansını ölçme ve geliştirme amacıyla Antalya'da kapsamlı bir sporcu performans merkezi kurulması</i>
Proje özeti	<i>Antalya'da, sporcu performansını ölçmeye ve geliştirmeye yönelik modern bir merkez kurulması planlanmaktadır. Bu merkez, Türkiye'nin spor turizmi potansiyelini artırmayı, yerli ve yabancı sporculara yüksek standartlarda hizmet sunmayı amaçlamaktadır. Merkezde sporculara yönelik fiziksel performans analizleri, terapik egzersiz hizmetleri ve sporcu sağlığına yönelik kapsamlı hizmetler sunulacaktır. Ayrıca bölgenin spor turizmine katkı sağlanarak ekonomik ve sosyal kalkınmanın desteklenmesi hedeflenmektedir.</i>
Sektör	<i>86 - İnsan sağlığı hizmetleri 93 - Spor faaliyetleri, eğlence ve dinlence faaliyetleri</i>
Projenin amacı	<i>Projenin amacı, sporcuların performansını artırmak için uluslararası standartlarda hizmet sunan bir merkez kurarak Türkiye'nin spor ve sağlık turizmi potansiyelini geliştirmektir. Bu amaç doğrultusunda, Antalya'yı küresel bir spor merkezi haline getirmek hedeflenmektedir. Ayrıca, bölgeye ekonomik katkı sağlayarak yerel istihdam yaratmak ve döviz girdisi sağlayarak Türkiye'nin spor ekonomisine katkıda bulunmak projenin temel hedeflerindendir.</i>
Projenin bölge için önemi	<i>Antalya, yılın büyük bir bölümünde uygun iklim koşullarına sahip olması, çeşitli spor branşlarına uygun doğal ve yapay tesisleri bulunması gibi nedenlerle birçok sporcunun ve takımın tercih ettiği bir destinasyondur. Antalya'ya gelen futbol, okçuluk, atletizm, golf, doğa sporları, tenis vb. sporlarla ilgilenen sporcuların ihtiyaçlarına yönelik olarak performans ölçüm ve geliştirme niteliği taşıyan yalnızca bir adet büyük ölçekli tesis bulunmakta olup kapsamlı bir performans ölçüm ve geliştirme merkezinin yanı sıra Antalya ilinin sahip olduğu kaliteli sağlık hizmetleriyle de desteklenmiş kapsamlı bir sporcu merkezine ihtiyaç bulunmaktadır. Antalya'ya 85 farklı ülkeden ve değişik spor dallarından yılda yaklaşık 2.000-2.500 civarında takımın kamp yapmaya gelmektedir. Merkez ile kurulması planlanan sporcu sağlığı merkezi, sporda performans ölçüm merkezi, terapik egzersiz merkezi, sporda performans gelişim merkezi, doğa sporları merkezi ve konaklama merkezi olmak üzere altı alanda hizmet verilecek olup sporcu performansı hususunda kapsamlı ölçümler yapılabilecektir.</i>
Yatırımın/tesisin ölçeği (Kapasite)	<i>3.000 sporcu/yıl</i>
Proje yürütücüsü	<i>Kamu-Özel Sektör İş Birliği</i>
Uygulama yeri	<i>Antalya</i>
Toplam proje bütçesi	<i>15.000.000 ABD Doları</i>
Projenin ilave istihdam öngörüsü	<i>50 kişi</i>
Proje uygulama süresi	<i>36 ay</i>
Projenin hedef kitlesi	<i>Ulusal ve uluslararası sporcular ve takımlar</i> <i>Spor turizmi ile ilgilenen organizasyonlar</i> <i>Sedanter (hareketsiz yaşam süren) bireyler ve rehabilitasyon sürecindeki hastalar</i>

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ilişkisi	<i>SKA 3: Sağlık ve Kaliteli Yaşam (Sağlıklı ve kaliteli yaşamı her yaşta güvence altına almak)</i>
Bölge Planı ilişkisi	<i>Stratejik Öncelik 2: Turizmde Dayanıklılığın Artırılması Hedef 3: Turizm Faaliyetleri Dört Mevsime Yayılacaktır</i>

Ek-17: Geriatri Turizmine Yönelik Yaşlı Bakım ve Konaklama Tesis Yatırım Fırsatı Künyesi

Proje adı	<i>Geriatric Tourism Focused Elderly Care and Accommodation Facility</i>
Proje konusu	<i>Elderly care and accommodation service</i>
Proje özeti	<i>Isparta ilçelerinde uygun yatırım yerlerinde tam teşekküllü geriatri hizmet tesisleri kurularak sosyal ve turistik aktivitelerin de bulunduğu yaşam alanlarına dönüştürülecek, başta hasta ve yaşlı bakımı, hemşirelik, fizyoterapi ve diğer nitelikli istihdama katkı sağlanacaktır.</i>
Sektör	<i>87 – Yatılı bakım faaliyetleri</i>
Projenin amacı	<i>Proje ile Isparta ilinin sağlık tesisleri ve yetişmiş iş gücü ile havalimanlarına yakınlığı, doğal güzelliklerinin yoğunluğu, tarımsal üretiminin bolluğu ve çeşitliliği, cittaslow ilçelerinin varlığından istifade ederek özellikle Kuzey Avrupa ülkeleri olmak üzere yaşlı ve bakıma muhtaç nüfusunun yoğun olduğu ülkelerdeki kurum ve kuruluşlarla iş birliği yaparak turizm alanında çeşitliliği sağlamak, turizmi yılın tamamına yaymak, bölgenin turizmden elde ettiği geliri artırmak ve emek yoğun hizmet sektörlerine nitelikli istihdam kazandırmak amaçlanmaktadır.</i>
Projenin bölge için önemi	<i>Isparta ilinin her mevsim uygun iklim koşulları, dünyanın en çok yolcu transferi gerçekleştiren havalimanlarından birine sahip Antalya iline yakınlığı, cittaslow ilçeleri, eko-turizm potansiyeli, uygun fiyatlı konaklama imkânı, yeterli sayıda özel ve kamu (tıp fakültesi, engelsiz ağız ve diş sağlığı hastanesi ve şehir hastanesi) hastanelerinin varlığıyla geriatri turizmine oldukça uygun bir ildir. Başta hasta ve yaşlı bakımı, hemşirelik, fizyoterapi ve diğer nitelikli istihdama katkı sunacak olması, sektörde kullanılacak iş gücünün ve bakım hizmetlerinde kullanılacak olan başta yeme içme olmak üzere hizmet ürünlerinin bölgeden temin edilecek olması bölge ekonomisine ve bölge sağlık turizmine yapacağı katkılardan dolayı önem arz etmektedir.</i>
Yatırımın/tesisnin ölçeği (Kapasite)	<i>6.570 kişi/yıl</i>
Proje yürütücüsü	<i>Özel sektör</i>
Uygulama yeri	<i>Isparta</i>
Toplam proje bütçesi	<i>4.000.000 ABD Doları</i>
Projenin ilave istihdam öngörüsü	<i>42 kişi</i>
Proje uygulama süresi	<i>24 ay</i>
Projenin hedef kitlesi	• Rehabilitasyon ve uzun dönem bakım gerektiren yaşlılar ve aileleri • Özel bakıma ihtiyaç duyan kronik hastalığı bulunan yaşlılar ve aileleri • Sağlık sigorta acenteleri • Sağlık hizmeti sunan kuruluşlar
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ilişkisi	<i>SKA 3 - Sağlık ve Kaliteli Yaşam (Sağlıklı ve kaliteli yaşamı her yaşta güvence altına almak)</i>
Bölge Planı ilişkisi	<i>Stratejik Öncelik 2: Turizmde Dayanıklılığın Artırılması Hedef 3: Turizm Faaliyetleri Dört Mevsime Yayılacaktır</i>

Ek-18: Organik ve Ekolojik Sertifikalı Kozmetik Gül Ürünleri Üretim Tesisi Yatırım Fırsatı Künyesi

Proje adı	<i>Organik ve Ekolojik Sertifikalı Kozmetik Gül Ürünleri Üretim Tesisi</i>
Proje konusu	<i>Gül ve gülden elde edilen doğal ve kozmetik ürünlerin üretimi</i>
Proje özeti	<i>Yatırım ile Isparta ilinin sahip olduğu gül üretim potansiyeli kullanılarak katma değeri yüksek, organik ve ekolojik sertifikalı kozmetik ürünlerin üretimine yönelik GMP kurallarına uygun tesisler kurulacaktır.</i>
Sektör	<i>20 - Kimyasal ürünler imalatı</i>
Projenin amacı	<i>Yatırımın amacı dünya yağlık gül üretiminde öncü konumda olmakla birlikte gülden elde edilen yağ, konkret, absolüt ve gül suyunu daha katma değerli ürünlere dönüştürmeden piyasaya sunan Isparta ilinde katma değeri yüksek ve sertifikalı ürünlerin üretimi yapılarak ihracattan elde edilen gelirin artırılmasıdır.</i>
Projenin bölge için önemi	<i>TR61 Bölgesi tıbbi ve aromatik bitkilerin hem tür hem de endemiklik oranı açısından ülkemizin en zengin bölgesidir. Isparta’da 2.500 takson ve 600 endemik bitki, Antalya’da 3.300 takson ve 500 endemik bitki, Burdur’da ise 3.142 takson ve 267 endemik bitki bulunmaktadır. Ülkemizde Isparta ili (%81,8) başta olmak üzere Burdur, Afyonkarahisar ve Denizli illerinin Isparta’ya komşu olan ilçelerinde toplam 38,5 bin da alanda yağ gülü tarımı yapılmakta ve toplam 16,6 bin ton gül çiçeği toplanmaktadır. Bölgede toplanan çiçeklerin büyük bir çoğunluğu gül yağı fabrikalarında damıtılarak gül yağı ve gül suyu, n-hekzan ekstraksiyonu yapılarak gül koncreti ve gül koncretinden etil alkol ekstraksiyonu yapılarak gül absolütü üretiminde kullanılmaktadır. Ancak hâlihazırda bölgede üretilen kozmetik sanayi ürünlerinin önemli bir kısmı sentetik içerikli ürünler kullanılarak üretilmektedir. Gerek gülden üretilen ara mamullerin katma değerli ürünlere dönüşmesini sağlamak gerekse de ülkemizin kozmetik sektörünü küresel platformlarda öne çıkarabilecek nitelikte markalar oluşturmak için doğal gül ara mamulleri kullanan, AR-GE ve teknolojiye dayalı yatırım yapan girişimlerin bölgeye çekilmesi sektör açısından önem arz etmektedir.</i>
Yatırımın/tesisin ölçeği (Kapasite)	<i>5 ton/yıl</i>
Proje yürütücüsü	<i>Özel sektör</i>
Uygulama yeri	<i>Isparta</i>
Toplam proje bütçesi	<i>4.500.000 ABD Doları</i>
Projenin ilave istihdam öngörüsü	<i>35 kişi</i>
Proje uygulama süresi	<i>18 ay</i>
Projenin hedef kitlesi	<i>Kozmetik ürün imalatı yapan yeni girişimciler ve mevcut işletmeler</i>
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ilişkisi	<i>SKA 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme (İstikrarlı, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi, tam ve üretken istihdamı ve herkes için insana yakışır işleri desteklemek)</i>

	<i>SKA 9: Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı (Dayanıklı altyapılar tesis etmek, kapsayıcı ve sürdürülebilir sanayileşmeyi desteklemek ve yenilikçiliği güçlendirmek)</i> <i>SKA 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim (Sürdürülebilir üretim ve tüketim kalıplarını sağlamak)</i>
Bölge Planı ile ilişkisi	<i>Stratejik Öncelik 3: Sanayide Rekabetçiliğin Artırılması</i> <i>Hedef 1: Sanayide Yeşil Dönüşüm Teşvik Edilecektir</i>

Ek-19: Isı Pompası Üretim Tesisi Yatırım Fırsatı Künyesi

Proje adı	<i>Isı Pompası Üretim Tesisi</i>
Proje konusu	<i>Isı pompası üretimi</i>
Proje özeti	<i>Isı pompaları, evlere ve endüstriyel kullanıma yönelik ısıtma, soğutma ve kullanım sıcak suyu sağlamak için ortamdan doğal ısıyı alan ve sonrasında bu ısıyı kullanılabileceği daha yüksek bir sıcaklık ve basınca dönüştüren ve pompalayan cihazlardır. İlerleyen yıllarda karbon salınımının düşürülmesine yönelik olarak da büyük fayda sağlayacağı düşünülmektedir.</i> <i>Birim enerji miktarı ile elde edilebilecek en yüksek ısı düzeyini gösteren COP değeri açısından Antalya ili ülkemiz illeri arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Ülkemizin turizm başkenti konumundaki Antalya’da başta konaklama sektöründe olmak üzere enerji verimliliği faaliyetleri sürdürülebilir kalkınma hedefleri ve rekabetçiliğin geliştirilmesi açısından önem arz etmektedir. Bu doğrultuda yapılacak yatırım ile yerli imkânlarla ısı pompası üretimi ile bir yandan ısı pompasının ithal ikamesi sağlanacak diğer yandan enerjinin daha verimli kullanılmasına yönelik yatırımlar gerçekleştirilecektir.</i>
Sektör	<i>28-Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı</i>
Projenin amacı	<i>Proje ile üretilen ısı pompaları ile TR61 Bölgesi’nde başta turistik işletmeler olmak üzere enerji kullanımında verimliliğin sağlanması ve karbon salınımının düşürülmesi amaçlanmaktadır.</i>
Projenin bölge için önemi	<i>Bölgedeki konaklama tesisleri en büyük enerji tüketimine sahip işletmeler olarak öne çıkmaktadır. Bu işletmelerin enerji dönüşümü ve verimlilik artışı için ısı pompası gibi verimlilik artırıcı metodlar büyük önem arz etmektedir. Kurulması planlanan tesis ile Antalya'daki büyük oteller ve endüstriyel tipte ısı pompaları üretimi önceliklendirilmekte ve hem ithal ikameci bir anlayış gözetilmekte hem de elektrik tüketimindeki tasarruf oranı %40-75 civarına çekilerek karbon salınımından tasarruf planlanmaktadır. Antalya'nın turizm sektörü dolayısıyla yüksek enerji tüketiminin yanı sıra COP (coefficient of performance – performans katsayısı) değerleri açısından ülkemizin en yüksek değere sahip ili olması da söz konusu yatırımın Antalya'da bulunması gerekliliğini ortaya koymaktadır.</i>
Yatırımın/tesisin ölçeği (Kapasite)	<i>5.000 Kw/yıl</i>
Proje yürütücüsü	<i>Özel sektör</i>
Uygulama yeri	<i>Antalya</i>
Toplam proje bütçesi	<i>4.200.000 ABD Doları</i>
Projenin ilave istihdam öngörüsü	<i>50 kişi</i>
Proje uygulama süresi	<i>24 ay</i>

Projenin hedef kitlesi	▪ Yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği yatırımcıları ▪ İklimlendirme sektörü işletmeleri ▪ Konaklama tesisleri ▪ Sanayi işletmeleri
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ilişkisi	<i>SKA 7: Erişilebilir ve Temiz Enerji (Herkes için karşılanabilir, güvenilir, sürdürülebilir ve modern enerjiye erişimi sağlamak)</i> <i>SKA 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme (İstikrarlı, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi, tam ve üretken istihdamı ve herkes için insana yakışır işleri desteklemek)</i> <i>SKA 9: Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı (Dayanıklı altyapılar tesis etmek, kapsayıcı ve sürdürülebilir sanayileşmeyi desteklemek ve yenilikçiliği güçlendirmek)</i>
Bölge Planı ilişkisi	<i>Stratejik Öncelik 3: Sanayide Rekabetçiliğin Artırılması</i> <i>Hedef 1: Sanayide Yeşil Dönüşüm Teşvik Edilecektir</i>

Ek-20: Mermer Atıkları Mikronize Öğütme Tesisi Yatırım Fırsatı Künyesi

Proje adı	<i>Mermer Atıkları Mikronize Öğütme Tesisi</i>
Proje konusu	<i>Mermer atıklarının katma değerli ürünlere dönüştürülmesi</i>
Proje özeti	<i>Burdur'da bulunan büyük mermer rezervlerinin işlenmesi sırasında ortaya çıkan atıkların, mikronize mermer tozuna dönüştürülerek sanayi sektörlerinde (kağıt, plastik, yapı elemanları vb.) hammadde olarak kullanılması planlanmaktadır. Yatırım, hem atıkların yeniden değerlendirilmesini sağlayarak olumsuz çevresel etkileri azaltacak hem de yerel istihdamı destekleyerek bölgenin ekonomik kalkınmasına katkı sunacaktır.</i>
Sektör	<i>23 - Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı</i>
Projenin amacı	<i>Mikronize mermer yatırımı projesinin amacı, Burdur'da bulunan büyük mermer rezervlerini daha verimli kullanarak çevresel etkiyi azaltmak ve ekonomik değeri yüksek mikronize öğütülmüş mermer tozu üretmektir. Burdur'da mermer çıkarımı ve işleme sırasında oluşan büyük miktardaki mermer atıkları, çevresel bir sorun teşkil etmekte olup, bu atıkların mikronize mermer tozuna dönüştürülerek kağıt, plastik, yapı elemanları gibi çeşitli sanayi sektörlerinde hammadde olarak kullanılması hedeflenmektedir.</i>
Projenin bölge için önemi	<i>Maden Tetkik Arama Enstitüsü verilerine göre Burdur'da 40.000.000 m³ mermer rezervi bulunmaktadır. Burdur Valiliği 2022 yılı İl Brifing Raporu'na göre Burdur ilinde 114 mermer fabrikası/atölyesi yer almaktadır. Sektör 5.897 kişiye istihdam sağlamaktadır. MAPEG (Maden Petrol İşleri Genel Müdürlüğü) 2022 yılı verisine göre Burdur'da faaliyet gösteren 184 adet aktif çalışan mermer ocağı bulunmaktadır. Yıllık ortalama 46 milyon ton mermer üretimin yapıldığı tahmin edilen Burdur ilinde işletilen ocaklardan çıkan toplam artık miktarı 2020 yılında 80.643.194 ton'dur. Bu durum, işletme faaliyetlerinin çevreye duyarlı bir şekilde yürütülmesini ve sınırlı olan doğal kaynaklarının üretilmesi sonucunda oluşan artıkların yeniden değerlendirilmesini zaruri hale getirmektedir.</i>
Yatırımın/tesisin ölçeği (Kapasite)	<i>1 Mikron Kaplanmış Kalsit 7.000 Ton/Yıl 2 Mikron Kaplanmış Kalsit 20.000 Ton/Yıl 5 Mikron Kaplanmış Kalsit 20.000 Ton/Yıl</i>
Proje yürütücüsü	<i>Özel sektör</i>
Uygulama yeri	<i>Burdur</i>
Toplam proje bütçesi	<i>3.700.000 ABD Doları</i>
Projenin ilave istihdam öngörüsü	<i>100 kişi</i>
Proje uygulama süresi	<i>12 ay</i>
Projenin hedef kitlesi	<i>Mermer üreticileri ve işletmeleri</i> <i>Kağıt, plastik, yapı elemanları, yapıştırıcılar, seramik ve yem sanayi gibi mikronize mermer tozunu hammadde olarak kullanan sektörler</i> <i>Çevre dostu teknolojiler ve inovasyonla ilgilenen girişimciler</i>

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ilişkisi	<i>SKA 8: İnsana Yakıșır İş ve Ekonomik Büyüme (İstikrarlı, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi, tam ve üretken istihdamı ve herkes için insana yakıșır işleri desteklemek)</i> <i>SKA 9: Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı (Dayanıklı altyapılar tesis etmek, kapsayıcı ve sürdürülebilir sanayileşmeyi desteklemek ve yenilikçiliği güçlendirmek)</i> <i>SKA 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim (Sürdürülebilir üretim ve tüketim kalıplarını sağlamak)</i>
Bölge Planı ilişkisi	<i>Stratejik Öncelik 3: Sanayide Rekabetçiliğin Artırılması</i> <i>Hedef 1: Sanayide Yeşil Dönüşüm Teşvik Edilecektir</i>

Ek-21: Çapraz Lamine Ahşap ve Pelet Üretim Entegre Tesisi Yatırım Fırsatı Künyesi

Proje adı	<i>Çapraz Lamine Ahşap ve Pelet Üretim Entegre Tesisi</i>
Proje konusu	<i>Ağaç ürünlerinin daha katma değerli ürünlere dönüştürülmesi</i>
Proje özeti	<i>Yatırım ile ülkemizin önde gelen orman varlığına sahip olan TR61 Bölgesi'ndeki ağaç ürünleri sektörünün atıklarının değerlendirilmesi ve piyasaya hammadde olarak sunmuş olduğu girdilerin bölge içi katma değerinin artırılması amacıyla, çapraz lamine ahşap ve pelet imalatını sağlayacak üretim tesisi inşa edilecektir.</i>
Sektör	<i>16 - Ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç); saz, saman ve benzeri malzemelerden örülerek yapılan eşyaların imalatı</i>
Projenin amacı	<i>Çapraz Lamine Ahşap ve Pelet Üretim Entegre Tesisi yatırımının amacı, Burdur'da ağaç ürünleri işleme sektöründe ortaya çıkan atıkları değerlendirerek çevre dostu ve sürdürülebilir yapı malzemeleri üretmektir. Yatırım, çapraz lamine ahşap kullanılarak depreme dayanıklı ve daha hafif yapı elemanları üretmeyi, aynı zamanda pelet üretimiyle enerji verimliliğini artırmayı hedeflemektedir. Bu sayede hem orman ürünleri sektöründe ekonomik değer yaratılacak hem de ağaç ürünleri atıklarının geri dönüşümü sağlanarak çevresel etkiler azaltılacaktır. Yatırım, bölgedeki sürdürülebilir kalkınma hedeflerine katkı sunarak inovatif yapı çözümleri geliştirmeyi amaçlamaktadır.</i>
Projenin bölge için önemi	<i>TOBB 2022 Yılı Sanayi Kapasite Raporu İstatistiklerine göre Burdur'da en çok kodlanan ilk 5 ürün arasında 4.sırada 14 adet kapasite rapor sayısı ile kereste ürünleri bulunmaktadır. Yine aynı raporda ilde en çok kodlanan 5 faaliyet arasında ağaçların biçilmesi ve planıalanması 20 adet kapasite rapor sayısı ile 4. sıradadır. Burdur Valiliği 2022 yılı İl Brifing Raporuna göre Burdur ilinde sanayi sektörlerinin tesislere göre dağılımında Orman Ürünleri (mobilya imalatı dahil) sektöründe 155 adet üretim yapan firma bulunmaktadır. Türkiye İhracatçılar Meclisi 2023 yılı verilerine göre Burdur'un Mobilya, Kağıt ve Orman Ürünleri yıllık ihracatı 3,7 milyon dolar olup sektör, ilin en fazla ihracat yapılan ilk 5 sektörü arasındadır. İlin genel ormanlık sahası 682.409 ha olup bu alanın 318.095 ha.'ı orman ve 364.314 ha.'ı ise açıklık saha şeklindedir. İlin orman ürünleri imalat sektöründeki bilgi, tecrübe ve istihdam olanakları değerlendirildiğinde yeni nesil ahşap yapılar ve yapısal ahşap ürünler imalatı alanında faaliyet gösterecek işletmelerin kurulmasının sektörü olumlu etkileyeceği değerlendirilmektedir. Odun peletleri genel olarak talaş ve freze kerestelerden elde edilmiş endüstriyel atıkların sıkıştırılması ile elde edilir. Dolayısıyla ahşap işleme tesisleri ile entegre pelet üretiminde ortaya çıkan atığın tekrar ekonomiye kazandırılması sağlanacaktır.</i>
Yatırımın/tesisnin ölçeği (Kapasite)	<i>5.000 m³/yıl -çapraz lamine 1.000 ton pelet/yıl</i>
Proje yürütücüsü	<i>Özel sektör</i>
Uygulama yeri	<i>Burdur</i>
Toplam proje bütçesi	<i>6.000.000 ABD Doları</i>

Projenin ilave istihdam öngörüsü	<i>30 kişi</i>
Proje uygulama süresi	<i>12 ay</i>
Projenin hedef kitlesi	• <i>Ağaç ürünleri işletmeleri</i> • <i>Prefabrik yapı üreticileri</i> • <i>Pelet üretimi yoluyla yenilenebilir enerji çözümlerine katkıda bulunmak isteyen işletmeler ve girişimciler</i>
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ilişkisi	<i>SKA 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme (İstikrarlı, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi, tam ve üretken istihdamı ve herkes için insana yakışır işleri desteklemek)</i> <i>SKA 9: Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı (Dayanıklı altyapılar tesis etmek, kapsayıcı ve sürdürülebilir sanayileşmeyi desteklemek ve yenilikçiliği güçlendirmek)</i> <i>SKA 11: Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar (Şehirleri ve insan yerleşimlerini kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir kılmak)</i> <i>SKA 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim (Sürdürülebilir üretim ve tüketim kalıplarını sağlamak)</i>
Bölge Planı ile ilişkisi	<i>Stratejik Öncelik 3: Sanayide Rekabetçiliğin Artırılması</i> <i>Hedef 1: Sanayide Yeşil Dönüşüm Teşvik Edilecektir</i>

Ek-22: Sağlık ve Kozmetik Ürünleri İmalatı Kümelenme Proje Fikri Künyesi

Proje adı	<i>Sağlık ve Kozmetik Ürünleri İmalatı Kümelenme Projesi</i>
Proje konusu	<i>Tıbbi ve aromatik bitkilerden katma değerli ürün üretimi</i>
Proje özeti	<i>Yatırım kapsamında tıbbi ve aromatik bitkilerden katma değerli sağlık ve kozmetik ürünleri üretmek isteyen girişimcilere yönelik 20 işlik ve bir idari bina inşa edilecektir. Proje kapsamında iyi üretim uygulamaları (GMP) standartlarına uygun üretim yapılabilecek işliklerin yanı sıra, ortak kullanım ofisleri, mikrobiyoloji laboratuvarı, deiyonizasyon ünitesi ve atık bertaraf hizmetleri gibi teknik altyapı sağlanacaktır. Ayrıca, girişimcilerin üretim, pazarlama ve yönetim süreçlerinde ihtiyaç duydukları danışmanlık, eğitim ve mentörlük desteği sunularak, bölgedeki kozmetik ve sağlık temalı girişimlerin sürdürülebilir bir şekilde büyümesi teşvik edilecektir. Burada faaliyet gösteren işletmelere, ulusal ve uluslararası standartlarda üretim yapma, yeni ürün geliştirme ve dış pazarlara erişim konularında da destek sağlanacaktır.</i>
Sektör	<i>20 - Kimyasal ürünler imalatı</i>
Projenin amacı	<i>Proje kapsamında inşa edilecek işlikler ve destek yapılarıyla, sağlık ve kozmetik ürünleri üretimi alanında faaliyet gösterecek yeni girişimlerin kuruluş aşamasındaki kırılganlıklarını azaltmak, sürdürülebilir iş modelleri geliştirmelerine destek olmak ve uygun fiziki altyapı imkânları sağlamak hedeflenmektedir. Bu proje ile tıbbi ve aromatik bitkilerden katma değerli sağlık ve kozmetik ürünlerinin üretilmesini teşvik edecek bir ekosistem oluşturularak, bölgedeki doğal kaynakların etkin şekilde değerlendirilmesi ve tematik bir iş geliştirme merkezi (İŞGEM) modeli ile sektörel kümelenme potansiyelinin harekete geçirilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca, girişimcilere ortak kullanım ofisleri, mikrobiyoloji laboratuvarı, teknik altyapı ve profesyonel danışmanlık hizmetleri sunularak, bu kişilerin ulusal ve uluslararası pazarlarda rekabet edebilecek nitelikte yenilikçi ürünler geliştirmelerine katkı sağlanması planlanmaktadır.</i>
Projenin bölge için önemi	<i>TR61 Bölgesi, tıbbi ve aromatik bitkilerin hem tür çeşitliliği hem de endemik bitki sayısı açısından Türkiye'nin en zengin bölgelerinden biridir. Bölge, doğal zenginlikleriyle öne çıkmasına rağmen bu potansiyel yeterince değerlendirilememekte, mevcut üretim yapısı katma değeri düşük ürünlerle sınırlı kalmakta ve yerel halk bu ürünlerden sınırlı gelir elde etmektedir. Antalya, Türkiye'de en fazla bitki taksonuna sahip il konumunda bulunurken, Isparta ise TR61 Bölgesi'nde en fazla endemik tür barındıran ildir. Bölgede doğadan toplanan veya çiftçiler tarafından yetiştirilen tıbbi ve aromatik bitkilerin katma değerli sağlık ve kozmetik ürünlerine dönüştürülmesi gerekliliği, bu doğal varlıkların ekonomik değere dönüşmesini sağlayacak ve yerel halkın gelir seviyesini artıracaktır. Bu bağlamda, proje ile sektördeki paydaşların iş birliği içinde çalışacağı, yenilikçi girişimlerin destekleneceği ve yerel ekonomiyi güçlendirecek bir kümelenme ekosisteminin oluşturulması hedeflenmektedir. Böylece, hem bölgesel kalkınmaya katkı sağlanacak hem de TR61 Bölgesi, sağlık ve kozmetik ürünleri üretiminde ulusal ve uluslararası düzeyde rekabet edebilen bir üretim merkezi haline gelecektir</i>

Yatırımın/tesisin ölçeği (Kapasite)	<i>Toplam 4.000 m² kapalı alana sahip 20 işlik 2.000 m² kapalı alana sahip bir adet idari bina</i>
Proje yürütücüsü	<i>Yerel yönetimler, odalar ve borsalar</i>
Uygulama yeri	<i>Isparta</i>
Toplam proje bütçesi	<i>2.500.000 ABD Doları</i>
Projenin ilave istihdam öngörüsü	<i>6 kişi</i>
Proje uygulama süresi	<i>24 ay</i>
Projenin hedef kitlesi	<i>Sağlık ve kozmetik ürünleri imalatı yapan yeni girişimciler</i>
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ilişkisi	<i>SKA 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme (İstikrarlı, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi, tam ve üretken istihdamı ve herkes için insana yakışır işleri desteklemek) SKA 9: Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı (Dayanıklı altyapılar tesis etmek, kapsayıcı ve sürdürülebilir sanayileşmeyi desteklemek ve yenilikçiliği güçlendirmek)</i>
Bölge Planı ile ilişkisi	<i>Stratejik Öncelik 3: Sanayide Rekabetçiliğin Artırılması Hedef 2: Sanayide Yenilikçi Ürün ve Uygulamalar Artırılacaktır</i>

Ek-23: Tıbbi ve Aromatik Bitkiler AR-GE ve Yenilikçi Ürünler Pilot Üretim Tesisi Proje Fikri Künyesi

Proje adı	<i>Tıbbi ve Aromatik Bitkiler AR-GE ve Yenilikçi Ürünler Pilot Üretim Tesisi</i>
Proje konusu	<i>Tıbbi ve aromatik bitki üretimine yönelik pilot ekstraksiyon tesisi ve AR-GE merkezi kurulumu</i>
Proje özeti	<i>Batı Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü (BATEM) bünyesinde kurulacak eğitim, AR-GE ve üretim odaklı merkez ile sektörün ihtiyaç duyduğu teknik bilgi, nitelikli personel ve ara ürün ihtiyacı karşılanacaktır.</i> <i>Proje ile enstitü bünyesindeki Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Merkezi ile entegre faaliyet gösterecek, tıbbi ve aromatik bitkilerden ara ve nihai ürünlerinin geliştirilebileceği ileri teknolojiye sahip; bölgede bu alanda faaliyet gösteren akademisyen, araştırmacı, sanayici, STK gibi farklı paydaşların birlikte çalışabileceği tüm paydaşların kullanımına açık bir AR-GE, eğitim ve üretim merkezinin oluşturulması hedeflenmektedir.</i>
Sektör	<i>20 - Kimyasal ürünler imalatı</i>
Projenin amacı	<i>Kurulması planlanan merkez ile tıbbi ve aromatik bitkilerden katma değerli ürün geliştirme imkânı sağlayacak; kurutma, öğütme, ekstraksiyon, saflaştırma, enkapsülasyon gibi aşamalarda kullanılabilecek ileri AR-GE altyapısının oluşturulması hedeflenmektedir. Burada üretilen ara ürünler özel sektörün ihtiyaç duyduğu ve ithalat ağırlıklı ürünlerdir. Ayrıca üretilen katma değerli ürünlerde hali hazırda BATEM bünyesinde AR-GE'si gerçekleştirilen bitkilerin hammadde olarak kullanımına ağırlık verilmesi amaçlanmaktadır.</i>
Projenin bölge için önemi	<i>TR61 Bölgesi tıbbi ve aromatik bitkilerin hem tür sayısı hem de endemizm oranı açısından en zengin düzey 2 bölgesidir. Antalya ülkemizde en fazla bitki taksonuna sahip olan il olup TR61 Bölgesi'nde endemik tür sayısı en fazla olan il ise Isparta'dır. Bu önemli potansiyelin değerlendirilebilmesi ve bitkilerin katma değerli ürünlere dönüştürülebilmesi için bölgenin AR-GE altyapısının güçlendirilmesi gerekmektedir.</i>
Yatırımın/tesisin ölçeği (Kapasite)	<i>Yılda yaklaşık 2,5 ton hacminde ekstraksiyon Eğitim merkezinde verilecek eğitim: 1.000 kişi/yıl</i>
Proje yürütücüsü	<i>Batı Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü (BATEM)</i>
Uygulama yeri	<i>Antalya / Aksu</i>
Toplam proje bütçesi	<i>1.500.000 ABD Doları</i>
Projenin ilave istihdam öngörüsü	<i>15 kişi</i>
Proje uygulama süresi	<i>24 ay</i>
Projenin hedef kitlesi	<i>Gıda, sağlık ve kozmetik ürünleri imalatı yapan firmalar</i>

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ilişkisi	<i>SKA 8: İnsana Yakısr İş ve Ekonomik Büyüme (İstikrarlı, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi, tam ve üretken istihdamı ve herkes için insana yakısr işleri desteklemek)</i> <i>SKA 9: Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı (Dayanıklı altyapılar tesis etmek, kapsayıcı ve sürdürülebilir sanayileşmeyi desteklemek ve yenilikçiliği güçlendirmek)</i>
Bölge Planı ile ilişkisi	<i>Stratejik Öncelik 3: Sanayide Rekabetçiliğin Artırılması</i> <i>Hedef 2: Sanayide Yenilikçi Ürün ve Uygulamalar Artırılacaktır</i>

Ek-24: Katma Değeri Yüksek Tıbbi ve Aromatik Bitkisel Ürünler Üretim Tesisi Yatırım Fırsatı Künyesi

Proje adı	<i>Katma Değeri Yüksek Tıbbi ve Aromatik Bitkisel Ürünler Üretim Tesisi</i>
Proje konusu	<i>Tıbbi ve aromatik bitkilerden yüksek katma değerli ürün üretimi</i>
Proje özeti	<i>Tıbbi ve aromatik bitkiler açısından ülkemizin en zengin bölgesi olan TR61 Bölgesi'nin sahip olduğu varlığın kuru ekstre/sıvı ekstrakt üretimi ve ürün saflaştırılması vb. yöntemlerle gıda, kozmetik ve ilaç sektörlerinde kullanılacak katma değerli ürünlere dönüştürülmesi için AR-GE'ye dayalı GMP kurallarına uygun üretim tesisleri inşa edilecektir.</i>
Sektör	<i>21 - Temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı</i>
Projenin amacı	<i>Halihazırda TR61 Bölgesi'nin sahip olduğu tıbbi ve aromatik bitki potansiyeli daha çok esansiyel yağ ve sabit yağ çıkarımı faaliyetlerine yoğunlaşmıştır. Yatırım ile sektörün bölge ekonomisine katkısını artırmak üzere değer zincirinin daha üst seviyelerinde yer alan ilaç ve gıda takviyesi ürünlerine yönelişi sağlamak üzere ekstraksiyon, saflaştırma gibi daha yüksek nitelikli faaliyetlerin bölgeye kazandırılması hedeflenmektedir.</i>
Projenin bölge için önemi	<i>TR61 Bölgesi tıbbi ve aromatik bitki varlığında hem çeşitlilik hem de endemizm oranı bakımından oldukça zengin bir bölgedir. Bu kapsamda Isparta ilinde 2.500 takson ve 600 endemik bitki, Antalya ilinde 3.300 takson ve 500 endemik bitki, Burdur ilinde 3.142 takson ve 267 endemik bitki vardır. Bölgede tıbbi ve aromatik bitkilerin yetiştiriciliği ve işlenmesi konularında bilgi birikimi ve altyapı mevcuttur. Yatırım ile söz konusu bitkilerin gıda takviyesi, kozmetik ve ilaç sektörüne girdi olabilecek nitelikte uluslararası standartlara uygun yarı mamule dönüştürülmesi sağlanacaktır.</i>
Yatırımın/tesisin ölçeği (Kapasite)	<i>2 ton/yıl</i>
Proje yürütücüsü	<i>Özel sektör</i>
Uygulama yeri	<i>Antalya, Isparta</i>
Toplam proje bütçesi	<i>2.000.000 ABD Doları</i>
Projenin ilave istihdam öngörüsü	<i>17 kişi</i>
Proje uygulama süresi	<i>18 ay</i>
Projenin hedef kitlesi	▪ Tıbbi-aromatik bitki üreticileri ▪ Tarım teknolojileri girişimcileri ▪ İlaç, gıda, kozmetik ürün üreten işletmeler

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ilişkisi	<i>SKA 8: İnsana Yakısr İş ve Ekonomik Büyüme (İstikrarlı, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi, tam ve üretken istihdamı ve herkes için insana yakısr işleri desteklemek)</i> <i>SKA 9: Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı (Dayanıklı altyapılar tesis etmek, kapsayıcı ve sürdürülebilir sanayileşmeyi desteklemek ve yenilikçiliği güçlendirmek)</i>
Bölge Planı ilişkisi	<i>Stratejik Öncelik 3: Sanayide Rekabetçiliğin Artırılması</i> <i>Hedef 2: Sanayide Yenilikçi Ürün ve Uygulamalar Artırılacaktır</i>

Ek-25: Modüler Mobilya Üretim Tesisi Yatırım Fırsatı Künyesi

Proje adı	<i>Modüler Mobilya Üretim Tesisi</i>
Proje konusu	<i>Orman ürünlerinden katma değerli üretim</i>
Proje özeti	<i>Yatırım ile TR61 Bölgesi'nin sahip olduğu ağaç ürünleri sektöründen elde edilecek katma değeri artırmak üzere hâlihazırda üretilen ara girdilerin kitaplık, raf, çalışma masası vb. modüler mobilya ürünlerine dönüştürülmesini sağlayacak üretecek tesis kurulacaktır</i>
Sektör	<i>31 - Mobilya imalatı</i>
Projenin amacı	<i>TOBB 2023 Yılı Sanayi Kapasite Raporu verilerine göre Burdur ilinde keresteler, en çok kodlanan 4. üründür. Türkiye İhracatçılar Meclisi 2023 yılı verilerine göre Burdur ili toplam ihracatında Mobilya, Kağıt ve Orman Ürünleri ihracatı 3,6 milyon \$ olup en çok ihracat yapılan 5 sektör arasında yer almaktadır. Burdur Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü 2022 yılı verilerine göre işyeri sayısı kategorisinde mobilya imalatı 85 adet ile 5. sırada bulunmaktadır. Proje ile modüler mobilya üretimi ile Burdur ilinde orman ürünlerinden katma değerli üretim sağlanması ve ihracat potansiyelinin artırılması amaçlanmaktadır.</i>
Projenin bölge için önemi	<i>Mobilya sektörü üretiminde başta orman ürünleri, ana metal, tekstil, kimya olmak üzere pek çok sektörden girdi kullanmaktadır ve sektörün geri bağlantı etkileri yüksektir. Ekonomide ileri ve geri bağlantı etkileri yüksek olan sektörlerin öncü sektör olarak değerlendirildiği göz önünde bulundurulduğunda mobilya sektörünün üretim artışının, girdi olarak kullandığı diğer sektörlerin büyümesi üzerinde önemli etkisi olduğu ortaya çıkmaktadır.</i>
Yatırımın/tesisin ölçeği (Kapasite)	<i>100.000 adet/yıl</i>
Proje yürütücüsü	<i>Özel sektör</i>
Uygulama yeri	<i>Burdur</i>
Toplam proje bütçesi	<i>2.300.000 ABD Doları</i>
Projenin ilave istihdam öngörüsü	<i>25 kişi</i>
Proje uygulama süresi	<i>12 ay</i>
Projenin hedef kitlesi	▪ Orman ürünleri üreticileri ▪ Sunta üreticileri
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ilişkisi	<i>SKA 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme (İstikrarlı, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi, tam ve üretken istihdamı ve herkes için insana yakışır işleri desteklemek) SKA 9: Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı (Dayanıklı altyapılar tesis etmek, kapsayıcı ve sürdürülebilir sanayileşmeyi desteklemek ve yenilikçiliği güçlendirmek)</i>
Bölge Planı ile ilişkisi	<i>Stratejik Öncelik 3: Sanayide Rekabetçiliğin Artırılması Hedef 2: Sanayide Yenilikçi Ürün ve Uygulamalar Artırılacaktır</i>

Ek-26: OSB¹⁰⁹ Üretimi Tesisi Yatırım Fırsatı Künyesi

Proje adı	<i>OSB Üretimi Tesisi</i>
Proje konusu	<i>OSB üretimi</i>
Proje özeti	<i>TR61 Bölgesi'nin sahip olduğu orman varlığı kullanılarak OSB üretilmesi için bir tesis inşa edilecektir.</i>
Sektör	<i>16 - Ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç); saz, saman ve benzeri malzemelerden örülerek eşyaların imalatı</i>
Projenin amacı	<i>Ülkemizde başta mobilya imalatı olmak üzere orman ürünleri endüstrisi önemli ölçüde nitelikli istihdamı barındıran, ürün çeşitliği ile hem iç pazarda hem de ihracatta önemli yer tutan sektörlerden birisidir. Ülkemizin OSB ihracatı 96,6 milyon dolar ithalatı ise 119 milyon dolardır. Isparta ilinde OSB üretimi yapan herhangi bir tesis bulunmamaktadır. Dünyada taşımacılığın çok hızlı gelişmesi, son depremlerde kentsel dönüşüm ve inşaat çalışmalarının hız kazanması nedeniyle üretimin iç kaynaklardan sağlanabilmesi amaçlanmaktadır.</i>
Projenin bölge için önemi	<i>Isparta ili 768.816 ha orman alanına sahiptir. Bu alanın 653.658,81 ha'sı fonksiyonel verimli, 115.157,19 ha'sı fonksiyonel verimsiz olarak nitelendirilmiştir. Isparta ilinde ağaç ve ağaç endüstrisi TOBB sanayi veri tabanına göre en çok kapasite raporu alan ve kodlanan 2. sektördür. Ağaç endüstrisinde yapılacak OSB yatırımını sektörün ileri ve geri bağlantılarının bulunması nedeniyle yatırım açısından önemli bir alan olarak değerlendirilmektedir.</i>
Yatırımın/tesisin ölçeği (Kapasite)	<i>25.000 m³/yıl</i>
Proje yürütücüsü	<i>Özel sektör</i>
Uygulama yeri	<i>Isparta</i>
Toplam proje bütçesi	<i>4.500.000 ABD Doları</i>
Projenin ilave istihdam öngörüsü	<i>50 kişi</i>
Proje uygulama süresi	<i>12 ay</i>
Projenin hedef kitlesi	<i>Ağaç endüstrisi alanında faaliyet gösteren işletmeler</i> <i>Ormancılık, tomrukçuluk ve ilgili hizmet faaliyeti icra edenler</i>
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ilişkisi	<i>SKA 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme (İstikrarlı, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi, tam ve üretken istihdamı ve herkes için insana yakışır işleri desteklemek)</i> <i>SKA 9: Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı (Dayanıklı altyapılar tesis etmek, kapsayıcı ve sürdürülebilir sanayileşmeyi desteklemek ve yenilikçiliği güçlendirmek)</i> <i>SKA 11: Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar (Şehirleri ve insan yerleşimlerini kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir kılmak)</i>
Bölge Planı ilişkisi	<i>Stratejik Öncelik 3: Sanayide Rekabetçiliğin Artırılması</i> <i>Hedef 2: Sanayide Yenilikçi Ürün ve Uygulamalar Artırılacaktır</i>

¹⁰⁹ Oriented Strand Board (Yönlendirilmiş Yonga Levha)

Ek-27: Ahşap Konaklama Üniteleri ve Turizm Ekipmanları Üretim Tesisi Yatırım Fırsatı Künyesi

Proje adı	<i>Ahşap Konaklama Üniteleri ve Turizm Ekipmanları Üretim Tesisi</i>
Proje konusu	<i>Bungalov, tiny house vb. ekoturistik konaklama üniteleri ile köprü, merdiven, korkuluk, kamelya, yürüyüş yolu gibi doğa ile uyumlu ürün imalatı</i>
Proje özeti	<i>Yatırım ile ülkemizin en önde gelen turizm bölgelerinden olan TR61 Bölgesi'nin potansiyeli ile uyumlu olarak sahip olduğu ağaç ürünleri sektörünün katma değerini artıracak yenilikçi ekoturizm ürünleri imalatına yönelik tesis oluşturulacaktır. Oluşturulacak tesiste bungalov, tiny house vb. ahşap konaklama üniteleri ve turizm ekipmanları (kamelya, iskele, yürüyüş yolu vb.) üretilmesi planlanmaktadır.</i>
Sektör	<i>16 – Ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç)</i>
Projenin amacı	<i>COVID-19 pandemisiyle birlikte tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de turizm trendlerinde meydana gelen değişimler özellikle doğa turizmi ve ekoturizmi ön plana çıkarmıştır. Dolayısıyla büyük ve kapalı yapılardan ziyade doğayla iç içe ve bireysel kullanılabilir mekânlar tercih edilmektedir. Yatırım ile bölgenin sahip olduğu ağaç ve ağaç endüstrisi potansiyeli kullanılarak katma değerli ürün elde edilmesi ve doğa turizmi ve ekoturizm yatırım maliyetlerinin düşürülmesi hedeflenmektedir.</i>
Projenin bölge için önemi	<i>TR61 Bölgesi'nde ağaç endüstrisinde yapılacak yatırımlar, sektörün ileri ve geri bağlantılarının fazla olması nedeniyle ekonomik etki açısından mukayeseli üstünlüğe sahiptir. Kitle turizminin karlılık oranlarının yüksek olması, ekoturizm yatırımlarının alternatif maliyetini yükselttiğinden yatırımcılar tarafından cazip bulunmamaktadır. Böyle bir tesisin kurulmasına yönelik sağlanacak teşvik ile maliyetlerinin düşürülmesine ve ekoturizm yatırımlarının canlandırılmasına katkı sağlanacaktır.</i>
Yatırımın/tesisin ölçeği (Kapasite)	<i>900 adet tiny house/yıl 900 adet turizm ekipmanı/yıl</i>
Proje yürütücüsü	<i>Özel sektör</i>
Uygulama yeri	<i>Isparta</i>
Toplam proje bütçesi	<i>6.000.000 ABD Doları</i>
Projenin ilave istihdam öngörüsü	<i>48 kişi</i>
Proje uygulama süresi	<i>12 ay</i>
Projenin hedef kitlesi	▪ <i>Ekoturizm ve doğa turizmi yatırımcıları</i> ▪ <i>Turizm işletmeleri</i>
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ilişkisi	<i>SKA 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme (İstikrarlı, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi, tam ve üretken istihdamı ve herkes için insana yakışır işleri desteklemek)</i> <i>SKA 9: Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı (Dayanıklı altyapılar tesis etmek, kapsayıcı ve sürdürülebilir sanayileşmeyi desteklemek ve yenilikçiliği güçlendirmek)</i> <i>SKA 11: Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar (Şehirleri ve insan yerleşimlerini kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir kılmak)</i>

Bölge Planı ile ilişkisi	<i>Stratejik Öncelik 3: Sanayide Rekabetçiliğin Artırılması</i> <i>Hedef 2: Sanayide Yenilikçi Ürün ve Uygulamalar Artırılacaktır</i>
---------------------------------	--

Ek-28: Aspir Yağı Üretim Tesisi Yatırım Fırsatı Künyesi

Proje adı	<i>Aspir Yağı Üretim Tesisi</i>
Proje konusu	<i>Aspir ve türevlerinin işlenerek katma değeri yüksek ürünlere dönüştürülmesi</i>
Proje özeti	<i>Ülkemizin ikinci en fazla aspir üretimi gerçekleştirilen ili olan Isparta'da aspirin katma değeri yüksek ürün olarak başta yağının çıkarılarak iç ve dış pazara sunulması, atık maddesi olan küspesinin de hayvancılığının yoğun olarak yapıldığı bölgelerde hayvan yemi olarak değerlendirilmesini sağlayacak bir tesis kurulacaktır.</i>
Sektör	<i>10 - Gıda ürünlerin imalatı</i>
Projenin amacı	<i>TR61 Bölgesi'nde bitkisel üretimin çeşitlendirilmesiyle birlikte iklimsel değişikliklere ve su kıtlığına dayanıklı alternatif ürünlerin yetiştirilmesinin teşviki ile sürdürülebilir tarımın yaygınlaştırılması, elde edilecek ürünlerin yenilikçi üretim yöntemleriyle işlenerek katma değeri yüksek ürünlere dönüştürülmesi, iç ve dış pazara sunulması bölge ekonomisine ve istihdama katkı sağlanması amaçlanmaktadır.</i>
Projenin bölge için önemi	<i>Türkiye aspir üretiminin %13,11'i Isparta'da gerçekleştirilmektedir. Isparta aspir tohumu üretiminde 5.115 ton ile Kayseri'nin ardından ikinci sıradadır. İl ve ilçe tarım ve orman müdürlükleri tarafından üretimi teşvik amacıyla hibe oranlı aspir tohumu dağıtılması dolayısıyla aspir üretiminin gelecek yıllarda oldukça yüksek oranda artması beklenmektedir. Isparta son yıllarda kendini yoğun olarak hissettiren iklim değişikliğinden en fazla etkilenen ve su stresi gittikçe artan illerden birisidir. Özellikle tarımın yoğun yapıldığı Keçiborlu, Gönen, Şarkikaraağaç, Yalvaç ve Gelendost ilçelerinde alternatif ürün olarak On Birinci Kalkınma Planı'nda stratejik tarımsal ürünlerden biri olarak nitelendirilen aspire yönelim mevcut olup üretim her geçen yıl daha da artmaktadır.</i>
Yatırımın/tesisnin ölçeği (Kapasite)	<i>500 ton/yıl</i>
Proje yürütücüsü	<i>Özel Sektör</i>
Uygulama yeri	<i>Isparta</i>
Toplam proje bütçesi	<i>1.000.000 ABD Doları</i>
Projenin ilave istihdam öngörüsü	<i>10 kişi</i>
Proje uygulama süresi	<i>12 ay</i>
Projenin hedef kitlesi	▪ Bitkisel yağ imalatı yapan işletmeler ▪ Aspir üreticisi çiftçiler ▪ Aspir yağını çeşitli ürünlerin üretim süreçlerinde kullanan gıda üreticileri ▪ Aspir yağının işlenmesinden sonra kalan atık maddeyi hayvan yemi olarak kullanan hayvan çiftlikleri

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ilişkisi	<i>SKA 2: Açlığa Son (Açlığı bitirmek, gıda güvenliğine ve iyi beslenmeye ulaşmak ve sürdürülebilir tarımı desteklemek)</i> <i>SKA 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme (İstikrarlı, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi, tam ve üretken istihdamı ve herkes için insana yakışır işleri desteklemek)</i> <i>SKA 9: Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı (Dayanıklı altyapılar tesis etmek, kapsayıcı ve sürdürülebilir sanayileşmeyi desteklemek ve yenilikçiliği güçlendirmek)</i>
Bölge Planı ilişkisi	<i>Stratejik Öncelik 3: Sanayide Rekabetçiliğin Artırılması</i> <i>Hedef 2: Sanayide Yenilikçi Ürün ve Uygulamalar Artırılacaktır</i>

El-29: Sıcak Daldırma Galvaniz Tesisi Yatırım Fırsatı Künyesi

Proje adı	<i>Sıcak Daldırma Galvaniz Tesisi</i>
Proje konusu	<i>Demir/çelik ürünlerine galvaniz kaplanması</i>
Proje özeti	<i>Başta yapı iskeleleri olmak üzere çelik ürünlerinin korozyona karşı dirençli hale getirilmesi amacıyla galvaniz kaplama tesisi kurulacaktır.</i>
Sektör	25 – Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç)
Projenin amacı	<i>Yatırımın amacı özellikle yapı iskelelerinin korozyona karşı dirençli hale getirilmesi için galvaniz kaplama tesisi kurulmasıdır. Tesis sadece yapı iskeleleri için değil aynı zamanda makine imalat, mobilya imalatı gibi çeşitli sektörlerde aşamaların galvanizlenmesini de sağlayacaktır.</i>
Projenin bölge için önemi	<i>İnşaat sektöründe yapı iskelelerinin üretimden sonra korozyona karşı galvanizlenmesi gerekmektedir. Bu sebeple iskele üreticileri üretim sürecinden sonra galvanizleme için ürünlerini galvanizleme tesisine göndermektedir. Yapı iskelesi üreticileri ürünlerini galvaniz kaplatmak amacıyla çevre illere göndermekte bu durum zaman ve maliyet kaybına neden olmaktadır. TR61 Bölgesi'nde 8 adet iskele üreticisi vardır. Bu üreticilerin 4'ü Burdur'un Bucak ilçesindedir. TR61 Bölgesi'nde sadece 1 adet galvaniz kaplama tesisi bulunmaktadır. Dolayısıyla Bucak ilçesinde yapılacak galvanizleme tesisi sektörün önemli bir ihtiyacını karşılayacak ve üreticilerin maliyetini önemli ölçüde düşürecektir.</i>
Yatırımın/tesisin ölçeği (Kapasite)	15.000 ton/yıl
Proje yürütücüsü	Özel sektör
Uygulama yeri	Burdur
Toplam proje bütçesi	2.500.000 ABD Doları
Projenin ilave istihdam öngörüsü	30 kişi
Proje uygulama süresi	24 ay
Projenin hedef kitlesi	▪ Yapı iskelesi üreticileri ▪ Makine imalatçıları ▪ Mobilya imalatçıları
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ilişkisi	<i>SKA 9: Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı (Dayanıklı altyapılar tesis etmek, kapsayıcı ve sürdürülebilir sanayileşmeyi desteklemek ve yenilikçiliği güçlendirmek)</i>
Bölge Planı ile ilişkisi	<i>Stratejik Öncelik 3: Sanayide Rekabetçiliğin Artırılması Hedef 2: Sanayide Yenilikçi Ürün ve Uygulamalar Artırılacaktır</i>

Ek-30: Freeze Dry (Dondurularak Kurutulmuş) Meyve Üretim Tesis Yatırım Fırsatı Künyesi

Proje adı	<i>Freeze Dry (Dondurularak Kurutulmuş) Meyve Üretim Tesis</i>
Proje konusu	<i>Freeze dry yöntemi ile dondurulmuş meyve üretimi</i>
Proje özeti	<i>Freeze dry teknolojisi ile kurutulan meyve ve sebzeler besin değerlerini, görüntü ve şekillerini daha iyi koruduğundan ihracatta özel bir tercihe neden olmaktadır. Elde edilen ürünlerin uzun ömürlü olması depolanması ve saklanması özel avantajlara sahip olması ihracat değerini ve kolaylığını artırmaktadır. Depolama ve pazarlamada büyük avantaj sağladığından bozulma ve diğer nedenlerden kaynaklı ekonomik zararın da önüne geçmesini sağlarken yerelde üreticinin de ürünlerinin katma değerinin daha yüksek olmasına katkı sunmaktadır. Proje ile bölge üreticilerinin ürettikleri meyvelere katma değer kazandırılarak ihraç edilmesi amacıyla bir tesis kurulacaktır.</i>
Sektör	<i>10 - Gıda ürünlerinin imalatı</i>
Projenin amacı	<i>Yaş sebze ve meyve üretiminde ülkemizin en önde gelen bölgeleri arasında yer alan TR61 Bölgesi'nde üretilen meyvelerin bölge ihracatındaki ve katma değerindeki payının artırılması amacıyla daha uzun süre muhafaza edilmesini sağlayacak freze dry teknolojisi ile yenilikçi ürünler üretilmesi hedeflenmektedir.</i>
Projenin bölge için önemi	<i>2022 yılı TÜİK verilerine göre 4,8 milyon tonluk ülke üretiminin dörtte birine tekabül eden 1,24 milyon ton elma Isparta'da üretilmektedir. Özellikle elma depolanması amacıyla çoğunlukla Gelendost ve Eğirdir ilçelerimizde çeşitli tür ve kapasitede 50'den fazla soğuk hava deposu bulunmaktadır. İlimiz elmanın yanı sıra kiraz, vişne, şeftali, kayısı gibi meyvelerle birlikte mantar, domates ve çilek üretiminde de önemli kapasiteye sahiptir. Mevsimsel koşullar nedeniyle üretilemeyen muz, turunçgiller ve narenciye açısından da yakın hammadde kaynağı olarak Antalya ilimiz 110 km uzaklıktadır. Ayrıca iklim değişikliği etkilerinin gittikçe daha yoğun olarak hissedildiği bugünlerde başta elma ve kiraz olmak üzere tarla ve bahçe üretiminde meydana gelen özellikle don ve dolu kaynaklı hasar sonrası ürünlerin en ekonomik ve katma değeri yüksek değerlendirme biçimi olarak Freeze Dry kurutma prosesi öne çıkmaktadır.</i>
Yatırımın/tesisin ölçeği (Kapasite)	<i>60 ton/yıl dondurulmuş meyve</i>
Proje yürütücüsü	<i>Özel sektör</i>
Uygulama yeri	<i>Isparta</i>
Toplam proje bütçesi	<i>2.000.000 ABD Doları</i>
Projenin ilave istihdam öngörüsü	<i>10 kişi</i>
Proje uygulama süresi	<i>18 ay</i>
Projenin hedef kitlesi	<i>Elma üreticileri başta olmak üzere bölgede bulunan meyve üreticileri</i>

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ilişkisi	<i>SKA 9: Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı (Dayanıklı altyapılar tesis etmek, kapsayıcı ve sürdürülebilir sanayileşmeyi desteklemek ve yenilikçiliği güçlendirmek)</i>
Bölge Planı ilişkisi	<i>Stratejik Öncelik 3:Sanayide Rekabetçiliğin Artırılması Hedef 2: Sanayide Yenilikçi Ürün ve Uygulamalar Artırılacaktır.</i>

Ek-31: Keçiboynuzundan Gam ve Yan Ürünler Üretim Tesisi Yatırım Fırsatı Künyesi

Proje adı	<i>Keçiboynuzundan Gam ve Yan Ürünler Üretim Tesisi</i>
Proje konusu	<i>Ana ürünler olarak keçiboynuzu gamı/sakızı, yan ürünler olarak ise keçiboynuzu unu/tozu, keçiboynuzu pekmezi üretimi</i>
Proje özeti	<i>Kurulacak tesis sayesinde büyük oranda gıda ürünü amaçlı olarak işlenen keçiboynuzunun diğer sektörlerde de girdi olarak kullanılabilecek yüksek katma değerli ürüne dönüştürülmesi hedeflenmektedir. Ayrıca sayısı gittikçe artan sağlıklı tüketici ve veganların özel ürünler arasında gösterilen meyve tozlarına olan talebi artıracak beklenmekte olup Antalya ilinde kurulacak bu tesiste elde edilecek yan ürünlerinde bu anlamda önemli katma değer üreteceği değerlendirilmektedir.</i>
Sektör	<i>10 - Gıda ürünlerinin imalatı</i>
Projenin amacı	<i>Proje ile TR61 Bölgesi'nde yeni ve sürdürülebilir yenilikçi üretim yöntemlerinin yaygınlaştırılması, modernizasyonun sağlanması, ayrıca bölgenin bitki örtüsüne uygun ve kurakçıl bitkisel üretimin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.</i>
Projenin bölge için önemi	<i>Antalya ortalama 13 bin tonluk üretimi ile Türkiye'de en çok keçiboynuzu üreten il olup Türkiye'nin keçiboynuzu üretiminin yarısını sağlamaktadır. Manavgat yangınından sonra bölgeye çok sayıda keçiboynuzu fidanı dikilmiştir. Meyveleri sofralık tüketimin yanında, gıda endüstrisinde pekmez yapımında kullanıldığı gibi, söz konusu "gam"ı aynı zamanda kâğıt, boya, tekstil, plastik, petrol, mobilyacılık, kibrit, eczacılık ve kozmetik sanayisinde yararlanılması yanında hayvanların yem ihtiyacını karşılamada da kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra, Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi akademik altyapısı itibarıyla ilgili alandaki yatırımların AR-GE ve danışmanlık çalışmalarını destekleyecek potansiyele sahiptir. Keçiboynuzu üretiminin kırsal nüfus açısından sağladığı ekonomik gelirden de artış sağlanacağı değerlendirilmektedir.</i>
Yatırımın/tesisnin ölçeği (Kapasite)	<i>3.000 ton/yıl</i>
Proje yürütücüsü	<i>Özel sektör</i>
Uygulama yeri	<i>Antalya</i>
Toplam proje bütçesi	<i>3.000.000 ABD Doları</i>
Projenin ilave istihdam öngörüsü	<i>25 kişi</i>
Proje uygulama süresi	<i>12 ay</i>
Projenin hedef kitlesi	• Keçiboynuzu üreticileri • Tarım teknolojileri girişimcileri • Gıda, kâğıt, boya, tekstil, plastik, petrol, mobilyacılık, kibrit, eczacılık ve kozmetik ürün üreten işletmeler

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ilişkisi	<i>SKA 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme (İstikrarlı, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi, tam ve üretken istihdamı ve herkes için insana yakışır işleri desteklemek)</i> <i>SKA 9: Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı (Dayanıklı altyapılar tesis etmek, kapsayıcı ve sürdürülebilir sanayileşmeyi desteklemek ve yenilikçiliği güçlendirmek)</i>
Bölge Planı ilişkisi	<i>Stratejik Öncelik 3: Sanayide Rekabetçiliğin Artırılması</i> <i>Hedef 2: Sanayide Yenilikçi Ürün ve Uygulamalar Artırılacaktır</i>

Ek-32: Tıbbi ve Aromatik Bitkiler İzolasyon ve Karakterizasyon Merkezi Proje Fikri Künyesi

Proje adı	<i>Tıbbi ve Aromatik Bitkiler İzolasyon ve Karakterizasyon Merkezi</i>
Proje konusu	<i>Göller Yöresi'nde, katı ve sıvı faz Nükleer Manyetik Rezonans (NMR) spektroskopisi kullanılarak doğal ürünler, biyomoleküller ve ilaç etken maddeleri üzerinde yapısal analizlerin yapılacağı, kozmetik ve ilaç imalatı sanayiine yönelik yeni ürünlerin geliştirileceği bir NMR spektroskopisi ve araştırma merkezi kurulacaktır.</i>
Proje özeti	<i>Merkez, Süleyman Demirel Üniversitesi bünyesinde Ajans desteği ile hayata geçen Süleyman Demirel Üniversitesi Doğal Ürünler Uygulama ve Araştırma Merkezi (SUDUM) bünyesinde gerçekleştirilecek bu proje, Göller Yöresi'nde yetişen endemik bitkiler ve doğal ürünlerden elde edilen maddelerin NMR spektroskopisi ile analiz edilmesini ve bu sayede yüksek katma değerli bitkisel tıbbi ve kozmetik ürünlerin geliştirilmesini amaçlamaktadır. 500 MHz ve 700 MHz NMR sistemleri, ilaç etken maddeleri ve biyomoleküller için yapısal analizler sağlayacaktır.</i>
Sektör	<i>21 - Temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı</i>
Projenin amacı	<i>Bölgedeki endemik bitkilerden elde edilen doğal ürünlerin ve biyomoleküllerin NMR spektroskopisi ile analiz edilerek ilaç ve biyoteknoloji sektörlerine katkı sağlayacak yüksek katma değerli ürünlerin geliştirilmesi. Ayrıca, proje sonuçlarının özel sektör iş birliği ile ticarileştirilmesi hedeflenmektedir.</i> <i>Özel Sektörün Katkı Sunacağı Alanlar:</i> <i>Ürün Geliştirme: Proje kapsamında geliştirilen bitkisel tıbbi ürünler, özel sektör tarafından üretilecek ve ticarileştirilecektir.</i> <i>Ticarileştirme: Proje sonuçları, özel sektörün üretim ve dağıtım kanalları ile pazara sunulacaktır.</i> <i>İnovasyon ve AR-GE: Özel sektör, yeni ürünlerin geliştirilmesinde projeden elde edilen analiz sonuçlarını kullanacaktır.</i>
Projenin bölge için önemi	<i>TR61 Bölgesi, tıbbi ve aromatik bitki çeşitliliği ve endemizm oranı açısından oldukça zengindir. Göller, güller ve lavanta diyarı olarak bilinen bölge, tıbbi ve aromatik bitkiler bakımından hem tür hem de endemiklik açısından ülkemizin en zengin bölgelerinden birisidir. Isparta'da 2.500 takson ve 600 endemik bitki, Antalya'da 3.300 takson ve 500 endemik bitki, Burdur'da ise 3.142 takson ve 267 endemik bitki bulunmaktadır. Bu proje, bölgedeki bitkilerin analiz edilip ilaç sektörüne kazandırılması açısından büyük önem taşımaktadır. Proje, sadece bilimsel araştırma hedefleriyle sınırlı kalmayacak, özel sektörün projeye dahil edilmesiyle ticarileştirme süreçlerine katkı sağlayacak ve bölgenin ekonomik gelişimine doğrudan etkide bulunacaktır.</i>
Yatırımın/tesisnin ölçeği (Kapasite)	<i>10.000 numune/yıl</i>
Proje yürütücüsü	<i>Süleyman Demirel Üniversitesi</i>
Uygulama yeri	<i>Isparta Merkez</i>
Toplam proje bütçesi	<i>1.000.000 ABD Doları</i>

Projenin ilave istihdam öngörüsü	<i>10 kişi</i>
Proje uygulama süresi	<i>18 ay</i>
Projenin hedef kitlesi	<i>İlaç ve biyoteknoloji ürünleri imalatı yapan kurumsal firmalar</i>
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ilişkisi	<i>SKA 9: Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı (Dayanıklı altyapılar tesis etmek, kapsayıcı ve sürdürülebilir sanayileşmeyi desteklemek ve yenilikçiliği güçlendirmek)</i>
Bölge Planı ile ilişkisi	<i>Stratejik Öncelik 3: Sanayide Rekabetçiliğin Artırılması Hedef 2: Sanayide Yenilikçi Ürün ve Uygulamalar Artırılacaktır</i>

Ek-33: Antalya EXPO Teknoloji İnovasyon Merkezi Proje Fikri Künyesi

Proje adı	<i>Antalya EXPO Teknoloji İnovasyon Merkezi</i>
Proje konusu	<i>Dijital teknoloji geliştirme hizmetleri</i>
Proje özeti	<i>Halihazırda yeterince aktif kullanılamayan Antalya EXPO2016 fuar alanının dijital teknoloji geliştirme bölgesi haline getirilmesidir.</i>
Sektör	<i>72 - Bilimsel araştırma ve geliştirme faaliyetleri</i>
Projenin amacı	<i>Proje ile EXPO2016 fuar alanının teknik alan, sosyal aktivite alanı ve yaşam alanı alt başlıklarında düzenlenerek aktif hale getirilmesi ve teknoloji yoğun ürünlerin geliştirilmesi amaçlanmıştır.</i>
Projenin bölge için önemi	<i>EXPO2016 fuar alanı, tüm ulaşım ağlarına yakın olması hasebiyle Bölgenin en önemli çekim alanlarından biri olma potansiyeline sahiptir. TR61 Bölgesi'nin dijital teknolojiler alanındaki güçlü altyapısını kullanarak bölgeyi bir adım daha ileri atmak için böyle bir mekan ve işletme modeline ihtiyaç bulunmaktadır.</i>
Yatırımın/tesisın ölçeği (Kapasite)	▪ Kongre Merkezi: 50 faaliyet/yıl ▪ Medya Merkezi: 66 Adet/yıl ▪ Veri Merkezi: 125 Firma ▪ GES: 20 milyon kWh/yıl ▪ Dijital Teknoloji Geliştirme Hizmetleri: 144 adet/yıl
Proje yürütücüsü	<i>Kamu-özel iş birliği</i>
Uygulama yeri	<i>Antalya</i>
Toplam proje bütçesi	<i>36.000.000 ABD Doları</i>
Projenin ilave istihdam öngörüsü	<i>215 kişi</i>
Proje uygulama süresi	<i>36 ay</i>
Projenin hedef kitlesi	▪ Dijital teknolojiyi kendi faaliyetlerine kazandırmak ve mekânı kullanarak, yazılımcıya/tasarımcıya kolayca bölgede erişebilecek olan firmalar, ▪ Bilişim/tarımsal, teknoloji/dijital teknolojiyi geliştirme çabasında olan startup veya spinoff firmaları, ▪ Bölgedeki firmalara hizmet/mal tedarikinde olabilecek reklam ajansları, restoran/yemek hizmeti veren firmalar, organizasyon firmaları, temizlik, güvenlik vb hizmet veren firmalar.
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ilişkisi	<i>SKA 9: Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı (Dayanıklı altyapılar tesis etmek, kapsayıcı ve sürdürülebilir sanayileşmeyi desteklemek ve yenilikçiliği güçlendirmek)</i>
Bölge Planı ilişkisi	<i>Stratejik Öncelik 3: Sanayide Rekabetçiliğin Artırılması Hedef 2: Sanayide Yenilikçi Ürün ve Uygulamalar Artırılacaktır</i>

Ek-34: Uçak Bakım Mesleki Eğitim Merkezi Proje Fikri Künyesi

Proje adı	<i>Uçak Bakım Mesleki Eğitim Merkezi</i>
Proje konusu	<i>Uçak bakım teknisyeni eğitimleri</i>
Proje özeti	<i>Üniversitelerin mühendislik ve teknoloji fakültesi mezunları, meslek yüksekokulları ve meslek liselerinin mezun veya öğrencilerine yönelik uçak bakım teknikerliği eğitimlerinin verilmesi planlanmaktadır. Ayrıca uçak bakımına yönelik eğitim veren üniversite ve liselerin eğitim altyapısındaki eksiklikler belirlenerek ihtiyaç duyulan makine/ekipmanın temin edilerek öğrencilerin daha kaliteli eğitim almalarına katkı sağlanması amaçlanmaktadır.</i>
Sektör	<i>85 - Eğitim</i>
Projenin amacı	<i>Mühendislik fakültesi, teknoloji fakültesi, meslek yüksekokulları, mesleki ve teknik liselerin ilgili bölümlerindeki öğrenci ve mezunlara eğitim verilerek uluslararası geçerliliğe sahip donanımlı teknik personel yetiştirmek ve uçak bakım hangarlarında istihdam edilmelerini sağlamak amaçlanmaktadır.</i>
Projenin bölge için önemi	<i>Ülkemizde büyük çaplı ticari uçaklara bakım ve onarım hizmetleri birçok tanınmış firmalar tarafından sunulmaktadır. Bunun yanı sıra küçük çaplı özel jetlere ve küçük uçaklara İstanbul havalimanlarında, Milas-Bodrum Havalimanı'nda ve Isparta Süleyman Demirel Havalimanı'nda bakım ve onarım hizmetleri sağlanmaktadır. Ülkemizin uçak trafiği bakımından en yoğun illeri arasında yer alan Antalya'da ise herhangi bir uçak bakım hangarı bulunmamaktadır. Hâlihazırda Antalya Havalimanı'nda bu hizmetler, acil bakım gerektiren durumlarda açık alanda asgari seviyede sağlanmaya çalışılmaktadır. Antalya Havalimanı'nda herhangi bir uçak bakım ve onarım hangarının bulunmaması havacılık sektörü bakımından verimlilik, zaman ve emek kaybı gibi birçok sorunla birlikte bu hizmetlerin yurt dışından alınmak zorunda kalınması nedeniyle ülkemizin cari açığını da artırmaktadır. Antalya Havalimanı'nın güney bölgesinde uçak bakım hangarları ve apron yapılması çalışmalarına DHMİ tarafından uzun zaman önce başlanmıştır. Bu amaçla havalimanı çevresindeki 1,1 milyon m² arazi kamulaştırılmış olup 10-11 büyük hangar ve özel jet ve küçük gövdeli uçaklar için 5-6 küçük hangar yapılması planlanmaktadır. Planlanan bu hangarlar 4-5 yolcu uçağının bakımını aynı anda yapacak büyüklükte olup bir büyük hangarda yaklaşık 500 kişinin istihdam edilmesi hedeflenmektedir.</i>
Yatırımın/tesisnin ölçeği (Kapasite)	<i>Eğitim verilecek mühendislik ve/veya teknoloji fakültesi mezun ve öğrencileri: 150 kişi/yıl Eğitim verilecek mesleki ve teknik lise mezun ve öğrencileri: 150 kişi/yıl</i>
Proje yürütücüsü	<i>Üniversiteler ve ilgili kamu kurumları</i>
Uygulama yeri	<i>Antalya, Isparta</i>
Toplam proje bütçesi	<i>1.500.000 ABD Doları</i>
Projenin ilave istihdam öngörüsü	<i>15 kişi</i>
Proje uygulama süresi	<i>24 ay</i>
Projenin hedef kitlesi	<i>Mühendislik fakültesi, teknoloji fakültesi, meslek yüksekokulları, mesleki ve teknik liselerin ilgili bölümlerindeki öğrenci ve mezunları</i>

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ilişkisi	<i>SKA 4: Nitelikli Eğitim (Kapsayıcı ve hakkaniyete dayanan nitelikli eğitimi sağlamak ve herkes için yaşam boyu öğrenim fırsatlarını teşvik etmek)</i> <i>SKA 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme (İstikrarlı, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi, tam ve üretken istihdamı ve herkes için insana yakışır işleri desteklemek)</i>
Bölge Planı ile ilişkisi	<i>Stratejik Öncelik 4: Yaşam Kalitesinin Yükseltilmesi</i> <i>Hedef 2: Eğitim Kalitesi ve Eğitime Erişim Artırılacaktır</i>

Ek-35: Kadın Kooperatifleri Üretim ve Lojistik Merkezi Proje Fikri Künyesi

Proje adı	<i>Kadın Kooperatifleri Üretim ve Lojistik Merkezi</i>
Proje konusu	<i>Yenilikçi bir işletme modeline sahip üretim atölyeleri ve mesleki eğitim faaliyetleri</i>
Proje özeti	<i>Proje kapsamında soğuk hava ve ürün depolama alt yapısına sahip erişilebilir bir merkez dâhilinde; üretim alanlarının yanı sıra gıda ve kalite analizi, ürün ve ambalaj tasarımı, kurumsal ve mesleki gelişim, marka ve pazarlama faaliyetleri için idari ve teknik ofisler, eğitim ve toplantı salonları, satış ve teşhir alanları oluşturulacaktır.</i> <i>Proje kapsamında kadın kooperatifi ortaklarına ve çalışanlarına kişisel gelişim ve girişimcilik eğitimleri verilecek; kooperatiflerin operasyonel yetkinliklerini artıracak mesleki ve teknik eğitimler düzenlenerek ortaklaşa ürün geliştirmeleri ve üretmeleri sağlanacaktır. Merkezde üretilen ürünlere yönelik pazar analizleri ve markalaşma stratejisi hazırlanacak; satış pazarlama çalışmaları merkez yönetimi tarafından belirlenen hedeflerle entegre şekilde yürütülecektir.</i>
Sektör	<i>47 - Perakende ticaret 52 - Taşıma için depolama ve destek faaliyetleri</i>
Projenin amacı	<i>Bölgedeki yüksek gayrimenkul fiyatlarından ve kira giderlerinden dolayı yer bulma sorunu yaşayan ve dolayısıyla üretim süreçleri aksayan kadın kooperatiflerinin, üretim koşulları ve ihtiyaçları göz önüne alınarak bir merkez inşa edilecektir. Merkez bünyesinde kooperatiflerin ölçekli ve sistematik üretim yapmalarını sağlamak suretiyle üretim maliyetlerini düşürmek ve yöresel ürünlerin sürdürülebilirliğini sağlamak; kooperatiflerin ürün geliştirme becerilerini ve kurumsal kapasitelerini geliştirerek kooperatif çatısı altında kadınların iş gücüne ve üretim süreçlerine katılımını artırarak yaşam standartlarını iyileştirmek amaçlanmaktadır.</i>
Projenin bölge için önemi	<i>Bölgenin ekonomik ve sosyal kalkınmasında önemli bir işlevi olan kadın kooperatiflerinin, özellikle yöresel ve katma değerli ürünler temelinde üretim kapasitesinin ölçeklendirilmesine ve operasyonel yetkinliklerinin artırılmasına ihtiyaç vardır. Bölgede tarımsal üretimle geçimini sağlayan çiftçilerin ve bu ürünlerin geleneksel yöntemlerle ve el emeğine dayalı olarak işlenmesini ve pazarlanmasını üstlenen kadın kooperatiflerinin desteklenmesi önem arz etmektedir. Proje, sınırlı sermayesi olan girişimci kadınlardan oluşan kooperatiflerin daha etkin ve rasyonel bir işletme modeli ile tanışması ve bunun neticesinde bölgedeki kadın kooperatifçiliğinin yaygınlaşması açısından önem arz etmektedir.</i>
Yatırımın/tesisnin ölçeği (Kapasite)	<i>3.000 m² kapalı alan</i>
Proje yürütücüsü	<i>Yerel yönetimler</i>
Uygulama yeri	<i>Antalya, Isparta</i>
Toplam proje bütçesi	<i>1.200.000 ABD Doları</i>
Projenin ilave istihdam öngörüsü	<i>10 kişi</i>

Proje uygulama süresi	24 ay
Projenin hedef kitlesi	• Kadın kooperatifleri • Yerel yönetimler • Ticaret ve sanayi odaları • Ticaret borsaları
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ilişkisi	SKA 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme (İstikrarlı, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi, tam ve üretken istihdamı ve herkes için insana yakışır işleri desteklemek)
Bölge Planı ile ilişkisi	<i>Stratejik Öncelik 4: Yaşam Kalitesinin Yükseltilmesi</i> <i>Hedef 3: Sosyal İçermenin Sağlanmasına Yönelik Faaliyetler Teşvik Edilecektir</i>

Ek-36: Hayvan Atıklarından Biyogaz Üretim Tesisi Proje Fikri Künyesi

Proje adı	<i>Hayvan Atıklarından Biyogaz Üretim Tesisi Projesi</i>
Proje konusu	<i>Hayvansal atıklardan biyogaz üretimi</i>
Proje özeti	<i>Burdur ilinde Kemer ve Gölhisar ilçelerinde besi hayvancılığı sonucu oluşan hayvan atıklarından biyogaz ve elektrik elde edilebilmesi için bir tesis kurulacaktır. Kapalı bir biyoreaktörde depolanacak atıktan oluşacak biyogaz kullanılarak elektrik enerjisi elde edilecek ve arındırılmış atık gübre olarak çiftçiye geri verilecektir.</i>
Sektör	<i>35 - Elektrik, gaz, buhar ve havalandırma sistemi üretim ve dağıtımı</i>
Projenin amacı	<i>Bu proje ile Burdur ilinin Kemer ve Gölhisar ilçelerinde hayvancılık faaliyetinin yoğunluğu ile ön plana çıkan köylerde oluşan hayvansal atıkların toplanarak bunlardan enerji elde edilmesi ve atık gazdan arındırılarak iyileştirilmiş atığın doğrudan gübre olarak kullanılabilmesi amaçlanmaktadır. Proje ile atıkların geri dönüşümü ve sera gazı azaltılması sağlanacak olup aynı zamanda sürdürülebilir hayvancılık faaliyetlerinin yaygınlaştırılması hedeflenmektedir.</i>
Projenin bölge için önemi	<i>Yeşil dönüşüm kapsamında hayvansal üretim faaliyetlerinden temiz enerji elde edilmesi ve bunun yaygınlaştırılması hem TR61 Bölgesi hem de ülkemiz açısından önem arz etmektedir.</i>
Yatırımın/tesisin ölçeği (Kapasite)	<i>Kurulu güç: 1,3 MW 2.327.940 m³ biyogaz 10.941.318 kWh elektrik</i>
Proje yürütücüsü	<i>Yerel yönetimler</i>
Uygulama yeri	<i>Burdur</i>
Toplam proje bütçesi	<i>3.000.000 ABD Doları</i>
Projenin ilave istihdam öngörüsü	<i>10 kişi</i>
Proje uygulama süresi	<i>18 ay</i>
Projenin hedef kitlesi	<i>Proje ile proje alanındaki hayvancılık ile uğraşan çiftçiler hedef kitle olacaktır.</i>
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ilişkisi	<i>SKA 7: Erişilebilir ve Temiz Enerji (Herkes için karşılanabilir, güvenilir, sürdürülebilir ve modern enerjiye erişimi sağlamak)</i>
Bölge Planı ile ilişkisi	<i>Stratejik Öncelik 4: Yaşam Kalitesinin Yükseltilmesi Hedef 5: İklim Değişikliği İle Mücadele Desteklenecektir</i>

Ek-37: Bisiklet Yolu ve İstasyonları Proje Fikri Künyesi

Proje adı	<i>Bisiklet Yolu ve İstasyonları Projesi</i>
Proje konusu	<i>Bisiklet turizmi</i>
Proje özeti	<i>Şehir içi bisiklet istasyonlarının kurulması, şehir içi ulaşım ağının, bisikletle ulaşım ile entegre edilmesi ve güvenli bisiklet sürüş önlemlerinin alınarak şehir içi ulaşımında bisiklet kullanımını özendirici altyapının tesis edilmesi faaliyetlerini içermektedir.</i>
Sektör	<i>49 - Kara taşımacılığı ve boru hattı taşımacılığı</i>
Projenin amacı	<i>Bisiklet kullanımı farkındalığını artırmak ve bisiklet turizmini geliştirmek</i>
Projenin bölge için önemi	<i>Antalya'nın merkez ilçeleri ve Isparta merkez ilçe Türkiye'de trafik yoğunluğunun en fazla olduğu yerleşimler arasında yer almaktadır. Kentlerde trafik yoğunluğunun azaltılmasının, sağlıklı yaşam tarzının kolaylaştırılmasının ve yeşil dönüşümün sağlanmasının gerekliliği nedeniyle bisiklet kullanımının özendirilmesi ve bisiklet ile ulaşım altyapısının iyileştirilmesi önem arz etmektedir.</i>
Yatırımın/tesisin ölçeği (Kapasite)	<i>40 km ilave bisiklet yolu 8 yeni şehir içi bisiklet istasyonu Bisiklet ile ulaşımından faydalananacak ilave kişi sayısı: 25.000</i>
Proje yürütücüsü	<i>Yerel yönetimler</i>
Uygulama yeri	<i>Antalya, Isparta</i>
Toplam proje bütçesi	<i>2.500.000 ABD Doları</i>
Projenin ilave istihdam öngörüsü	<i>-</i>
Proje uygulama süresi	<i>24 ay</i>
Projenin hedef kitlesi	<i>Bisiklet sporcuları, bisiklet kullanıcıları, yerli ve yabancı turistler</i>
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ilişkisi	<i>SKA 11: Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar (Şehirleri ve insan yerleşimlerini kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir kılmak)</i>
Bölge Planı ile ilişkisi	<i>Stratejik Öncelik 4: Yaşam Kalitesinin Yükseltilmesi Hedef 5: İklim Değişikliği İle Mücadele Desteklenecektir</i>

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

